గద్య సాహిత్యం

ఏకాంకికలు

గౌరవ సంపాదకులు:

శ్రీ తల్లావజ్ఝల శివ శంకర శాస్త్రి

శ్రీ దేవులపల్లి కృష్ణ శాస్త్రి

గౌరవ సహాయ సంపాదకుడు:

శ్రీ జనమంచి కామేశ్వర రావు

సంపాదకుడు:

శ్రీ బాలాంత్రపు సత్యనారాయణ రావు

ఏకాంకికలు

శ్రీ శివశంకర శాస్త్రి
సంకలిత సంపాదితము

౧

ఆంధ్ర ప్రచారిణీ లిమిటెడ్
రాజమహేంద్రవరము

తొలి కూర్పు : నవంబరు ౧౯౮౩

సుజన రంజని ముద్రాశాల
రాజమహేంద్రవరము

అంకితము

శ్రీ నోరి నరసింహ శాస్త్రికి

కృతజ్ఞత

ఆంధ్రప్రచారిణీ తరఫున ఆధునికకవుల పద్యములు, నాటికలు, కథలు సంకలనము చేసి క్రమంగా సంపుటాలరూపంలో ప్రకటించవలె నని కుతూహలము రమారమి సంవత్సరము క్రిందట కలిగింది. కార్యస్థానము రామచంద్రపురమునుంచి రాజమహేంద్రవరము మార్చడములో కొన్ని మాసములు గడచిపోయినవి. సెప్టెంబరులో శ్రీ శివశంకర శాస్త్రి గారు మాకు గౌరవసంపాదకులుగా అభ్య లైనప్పుడు వారితో ఈప్రస్తావన చేసినాము. శాస్త్రి గారు కొలరోజులలో పైగ్రంథములు సమకూర్చి సంస్కరించి మాకు ఇచ్చినారు.

నాటికలు నాలుగు సంపుటములుగా ప్రకటించవలె నని మాసంకల్పము. వీటిలో ఉత్తమరచనలు ౫౦ ముద్రించగల మని ఆశ.

అయిదారు సంవత్సరముల క్రిందట మదరాసునుంచి నమ్మాళ్వార్స కంపెనీవారు వివిధరచయితల నాటికాసంపుటము శ్రీ శివశంకర శాస్త్రి గారి సంపాదకత్వమున ప్రచురిస్తా మని ప్రకటించారు. కారణాంతరాల చేత నమ్మాళ్వార్స ఆపని నెరవేర్చడానికి అవకాశం కలగ లేదు.

నవ్య సాహిత్య పరిషత్తు వారు ఇట్టిగ్రంథజాలము ప్రకటించవలె నని చాలారోజులనుంచి ఉద్దేశించి ఉన్నారు. కొన్ని అవాంతరాలచేత పరిషత్తు వారు పని ప్రారంభించ లేదు. నవ్య సాహిత్య పరిషత్ స్థాపకులలో ప్రధాను లైన శ్రీ శివశంకర శాస్త్రి గారు మాయందు అనురాగముచేతను, సాహిత్య దోహదానికి ఉపకరిస్తుం దనే ఉద్దేశముచేతను మేము ప్రకటించ డానికి అవకాశ మిచ్చినారు.

కృతజ్ఞత

సామాన్యంగా వినోదార్థం పాఠశాలలలో ప్రదర్శనలు చేసేవారు, ప్రతాపరుద్రీయంలోనుంచో, బొబ్బిలియుద్ధంలోనుంచో, కన్యాశుల్కములో నుంచో కొన్నిరంగాలు ప్రదర్శించటం పరిపాటి. పెద్దనాటక సమాజాల వారుకూడా అప్పుడప్పుడు చోటా ప్రదర్శనములు చేసేవారు. అటువంటివి అతుకు లతుకులుగానే ఉంటవి. కళాదృష్టితో రచించిన ఏకాంకికలు ఆడితే కలిగే ఆనందం పైవాటివల్ల కలగదు.

ఇది ప్రథమసంపుటి. ఇందులో నాటికలన్నీ ప్రదర్శనయోగ్యములు. సందర్భాన్నిబట్టి రంగస్థలములో చిన్నమార్పులు చేస్తూవస్తే, ప్రేక్షకులకు ప్రీతి కలగక పోదు.

కళాశాలలలో గాని, జిల్లాలలో గాని, ఉత్సవసమయాలలో గాని, ఉత్సాహముతో నాటికలు ప్రదర్శించ దలచుకొన్నవారికి ఈసంపుటి ఉపకరిస్తుం దని మా విశ్వాసము.

స్త్రీల రచనలు ప్రత్యేక సంపుటిగా ప్రచురించ దలచినాము.

మాకోర్కెమీద తమగీతనాటికను ఈసంపుటిలో చేర్చి, పీఠికాదులతో మా కిచ్చిన శ్రీ శివశంకర శాస్త్రి గారికి మా వందనము.

ఈసంపుటిలో ప్రకటించడానికి అవకాశము కలిగించి, తమనాటికలు మాకు దయచేసిన ఇందలి నాటికాకర్తల కందరికీ ఆంధ్ర ప్రచారిణీ వారి కృతజ్ఞతా పూర్వక వందనములు.

పైడిమఱ్ఱి సత్యనారాయణ మూర్తి
మేనేజింగు డైరెక్టరు

ఆంధ్ర ప్రచారిణీ లిమిటెడ్
నవంబరు ౧౯౪౩

అనుక్రమణిక

పరిచయము

నూతక్కి రామశేషయ్య: జననము ౧౮౯౪, చిలువూరు గ్రామము, గుంటూరు జిల్లా. ౧౯౨౩ లో బి. యల్. ౧౯౨౫ నుంచి అడ్వొకేటు. ౧౯౨౯-౩౦ లలో బెజవాడ తాలూకా బోర్డు ప్రెసిడెంటు. ౧౯౩౦ మధ్య నుంచి జయపురసంస్థానంలో అసిస్టెంటు దివాన్. నాటికలు, ఖండ కావ్యములు రచించినాడు. చాలా వ్యుత్పన్నుడు.

కొడవటిగంటి సుబ్బయ్య: జననము ౧౮౯౨ గుంటూరు మండలములో. కొంతకాలం ఓవర్ సియర్. ౧౯౨౧-౨౨ లలో తెనాలి, రామవిలాస సభకు కార్యకర్తయములో వాడు. నటుడు, చిత్రకారుడు. ఖండకావ్యములు, కథలు అనేకములు రచించినాడు. యోగసాధకుడు.

నోరి నరసింహశాస్త్రి: జననము ౧౯౦౦, గుంటూరు నగరములో. ౧౯౨౫లో బి. ఎల్. రేపల్లెలో న్యాయవాదవృత్తి. మంత్ర తంత్రశాస్త్రము లలో సిద్ధి. సనాతన ధర్మపరాయణుడు. కావ్యఖండకావ్యములు, నాటికలు, కథలు,వ్యాసములు రచించినాడు. ఆంధ్రసారస్వతములోనుప్రసిద్ధభావుకుడు.

శ్రీనివాస శిరోమణి: జననము గుంటూరు మండలములో. జ్యోతి శ్శాస్త్రములో నిధి. వచనరచనలలో అందె వేసిన చెయ్యి. పత్రికా సంపాదకుడు. సినిమా వ్యాపారములో నిష్ణాతుడు. వ్యవసాయములో పరిశోధకుడు. కథలు, నాటికలు, వ్యాసములు అనేకము రచించినాడు.

చింతా దీక్షితులు: జననము ౧౮౯౧, తూర్పు గోదావరిమండలములో. ప్రభుత్వవిద్యాశాఖలో ఉన్నతోద్యోగి. సారస్వతములో సుప్రసిద్ధుడు. బహుగ్రంథనిర్మాత. "శబరి" మొదలైన నాటకములు, నాటికల్లు, వ్యాసములు కథలు — అనేకము రచించినాడు. భక్తుడు.

ముద్దకృష్ణ: జననము ౧౮౯౯ రాజమహేంద్రవరములో. ౧౯౨౭ లో బి. ఎల్. "జ్వాల" పత్రికా సంపాదకుడు. అనార్కలీ, అశోకము, టీకప్పులో తుపాను మొదలైన నాటికలు, "ఎక్కడికి—" అనే కథా సంపుటి ముద్రితములు. నాటకనిర్వహణములో ప్రవీణుడు. వ్యాసరచయిత.

శివశంకర శాస్త్రి: జననము ౧౮౯౨ కాజగ్రామము, గుంటూరు మండలమున. తెనాలి రామవిలాససభ దర్శకత్రయములో వాడు. అనేక గద్య పద్య గీతికా నాటికలు, కావ్యములు రచించినాడు.

తల్లావజ్ఝల కృత్తివాస తీర్థులు: జననము ౧౯౧౪ లో, గుంటూరు నగరమున. బి ఎ., బి. ఇడి. అనేక గద్య గేయ నాటికలు, రేడియో నాటికలు, సారస్వతవ్యాసములు, నాటకములు రచించినాడు. ఆంగ్లభాష నుంచి కొన్ని నాటకములు, సంస్కృతమునుంచి కథాసరిత్సాగరము, హిందీ నుంచి కొన్ని పుస్తకములు తెలిగించినాడు. అలంకార. వేదాంతశాస్త్రములలో అభినివిష్టుడు.

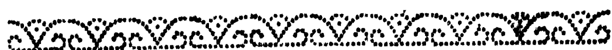
బాలాంత్రపు రజనీకాంత రావు: జననము ౧౯౨౦, నిడదవోలు పశ్చిమ గోదావరిజిల్లాలో. ౧౯౩౯ లో ఎమ్. ఏ. అనేక రేడియోనాటికలు, గేయములు రచించినాడు. గాయకుడు.

మొక్కపాటి నరసింహ శాస్త్రి: జననము ౧౮౯౨, తూర్పుగోదావరి మండలము, గంద్రేడు గ్రామమునకు. ఎడింబరోలో వ్యవసాయశాస్త్రాభ్యాసము

చేసినాడు. శక్తి, కళ పత్రికలకు సంపాదకుడు. బ్యారిష్టరు పార్వతీశము మొదలైన గ్రంథములు రచించినాడు. రేడియో ప్రసంగములు అనేకము చేసినాడు. మహానటసభ స్థాపించి, నాటికలు వ్రాసి అభినయించినాడు. సినీమా రచనలో సిద్ధహస్తుడు.

పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి: ౧౯౨౦ లో చావలి గ్రామము, గుంటూరు మండలములో జననము. సంస్కృతము, ఇంగ్లీషు, తెలుగులలో ఎం. ఏ. M. Litt. Diploma in German. వేదవిషయ వ్యాసములు సారస్వత వ్యాసములు, కథలు, ఖండకావ్యములు, గేయములు – అనేకము రచించినాడు. ఆధునిక విధానములో పదార్థ ప్రవీణుడు.

వావిలాల సోమయాజులు: జననము ౧౯౧౮, విప్రులపల్లె, గుంటూరు మండలములో. ౧౯౩౮ లో బి. ఏ. ౧౯౩౯ నుంచి గుంటూరు శారదానికేతన కళాశాలాధ్యక్షుడు. దక్షిణదేశ ఆంధ్రవాఙ్మయము, నాయకురాలు (నాటకము) మొదలైన గ్రంథములు, అసంఖ్యాక ఖండకావ్య, గేయ నాటికా, సారస్వత వ్యాసములు రచించినాడు. వక్త.

పీఠిక

౧

అంకరూపక మనే శబ్దము అలంకారశాస్త్రములో కన బడుతుంది. ప్రాచీనరూపకాలలో అంకవిభజనే కాని రంగ విభజన లేదు. విష్కంభము, మిశ్రవిష్కంభము, చూళిక, అంతర్నాటిక- ఇత్యాది ఘట్టాలు విభాగరూపముగా ఉన్నవి. రూపము ఆరోపణ చేసుకోవడంవల్ల రూపక మనీ, నటించడము చేత నాటక మనీ నామములు ప్రసిద్ధి కెక్కినవి. అల్పార్థములో రూపిక అనీ, నాటిక అనీ ఆధునికవ్యవహారము. అంకరూపకము అనడానికి బదులుగా ఏకాంకిక అని ప్రతీతి కలిగింది

నాటికకు పూర్వరూపము వాకోవాక్యము. దానికి పూర్వరూపము స్వగతము. స్వగతములో ఏకపాత్రోపన్యాసము ఉంటుంది. వచనముకన్న పాట, పద్యము ముందు పుట్టడంచేత స్వగతము మొదట తాళబద్ధము, తరువాత ఛందోబద్ధము అవుతుంది విశ్వసాహిత్యములో విశేషప్రాచీన మైనఋగ్వేద సంహితా భాగములో ఇంచుమించుగా ఇరవై స్వగతాలు గాని, వాకోవాక్యాలు గాని ఉన్నవి. వాకోవాక్యము అంటే ఉక్తిప్రత్యుక్తులు గాని, ప్రశ్న సమాధానాలు కాని, సంవాద

ములు. కాని కావచ్చు. ఇంద్రమరుత్తుల వివాదము, ఇంద్ర వరుణుల సంవాదము, భార్యాపుత్రులతో అగస్త్యుని సంభాషణ, కుమారునితో వసిష్ఠుని సంభాషణ, నేమాభార్గవునికి ఇంద్రుని సమాధానము, వృషాకపినిగురించి ఇంద్రఇంద్రాణుల సంవాదము, ఊర్వశీ పురూరవుల సంభాషణ, సరమా పణిసంవాదము, మత్తెక్కి ఇంద్రుడు చేసినస్వగతము, అపాల, గోతమును మొదలగువారి వాక్యములు గోచరిస్తవి. అధర్వవేదములో సుపర్ణాధ్యాయములో అధర్వాణుడు చేసిన దైవప్రార్థన కనిపిస్తుంది. ఇక వచనములో ఐతరేయ బ్రాహ్మణములో కవషుని కథ వంటివి రూపకప్రాయములు. బ్రాహ్మణాలలో వచనరూపముగా అనేకసంవాదములు నాటకలక్షణాలతో స్ఫుటముగా గోచరిస్తవి.

యజ్ఞయాగాది సమయములలో బ్రాహ్మణులు వేషధారణము చేసి ఇంద్ర, అగ్ని, వరుణ, బృహస్పతులు మొదలైనదేవతలవలె నటించేవారని నాటకచరిత్రలో పాశ్చాత్యులు వ్రాసినారు. పవిత్రసమయాలలో పాత్రధారణ చేసి పదిమందియెదుట ప్రవర్తిస్తారా అని సంశయము కలగవచ్చు. సామాన్యుల వేషము ధరించడముకన్న పురుషశ్రేష్ఠులవలె కాని, పురుషోత్తమునివలె కాని, రూపారోపణము చేసుకొనడమువల్ల లోపము లేదు. లోకానికి అతిలోకవిషయముమీద ఆసక్తి ఉండడము సహజము, సమ్మతము. ప్రజలు ఉన్నదాని

కన్న అధికముగా కనపడవలె నని కాంక్షిస్తారు. అందుచేతనే రూపకానికి ఆవశ్యకత కలిగింది. ఇప్పటికీ మన దేశములో సామాన్యవిషయాలకన్న ఉదాత్తవిషయాలమీదనే ఉత్సుకత ఎక్కువ. అందుచేతనే రామాయణ మహాభారతఘట్టాలు, పురాణాలలో ఉపాఖ్యానాలు, రంగస్థలముమీద ప్రదర్శిస్తే ప్రజలు ఆసక్తితో చూస్తారు.

లౌకికసంస్కృత భాషలోకూడా ప్రాచీనకాలములోనే నాటికలు, నాటకములు కొంచె కొంచెముగా గోచరిస్తవి. అష్టాధ్యాయి రచించిన పాణిని మహర్షి, భాష్యకారు డయిన పతంజలి మహర్షి నాటకాలు రచించినట్లు ప్రతీతి. క్రీ. పూ. 3౫౦ ప్రాంతాలలో ఉన్న పతంజలి దృశ్యకావ్యాలనూ, నటులనూ, నాటకరంగాలనూ పేర్కొన్నాడు. నాట్యశాస్త్రప్రణేత అయిన భరతమునికి దృశ్యకావ్యభేదాలు బాగా తెలుసును. క్రీ. పూ. ప్రథమశతాబ్దిలో ఉన్న భాసుడు ఏకాంకికలు రచించినాడు. భాసనాటకచక్రములో దూతఘటోత్కచ, కర్ణభార మధ్యమ వ్యాయోగ ఊరుభంగాదులు నాటికాప్రాయములు. క్రీ. పూ ౭౫ మొదలు క్రీ. శ. ౧౫౦ వరకూ బౌద్ధులు సంస్కృతనాటకాలు రచించారు. క్రమక్రమముగా రూపక ఉపరూపకాలు బయలు దేరినవి. సంస్కృత భాషలో వేలకొద్ది దృశ్యకావ్యాలు ఉండే వనీ, కాలక్రమేణ అనేకము లోపించి నశించిన వనీ విజ్ఞులు లిఖించారు.

౨

పాశ్చాత్య దేశాలలో చిన్న నాటిక చిరకాలమునుంచీ వ్యాప్తిలో ఉన్నది. దాని ఆకారప్రకారాలు వివిధవిధాలుగా ఉండేవి, ప్రాచీనగ్రీసు దేశములోనూ, ఇటలీ దేశములోనూ నాటిక విశేషముగా ప్రహసనప్రాయముగా ఉండేది. ఇంగ్లాండులో మధ్యయుగములో ఉండే Mystery Plays, Miracle Plays, Interludes- నాటికాప్రాయములే. ౧౬౪౨ నంవత్సరములో శాసనప్రకారము నాటకశాలలు మూసివేసిన తర్వాత Travelling actors Drolls అనేవి ఆడుతూ ఉండేవారు. ౧౮, ౧౯ శతాబ్దులలో curtain-raisers, after pieces, sketches for Amateurs, అప్పుడప్పుడు ప్రదర్శించేవారు. ఇవి అన్నీ ఇంచుమించుగా ప్రహసనాలే. వీటికి గౌరవము ఉండేది కాదు.

ఆధునిక నాటిక ౨౦ శతాబ్దిలోనే ఉద్భవించింది దని చాలామంది విమర్శకుల మతము. గతశతాబ్దిలోనే కొందరు ప్రారంభించినా, ప్రస్ఫుటరూపము ఈశతాబ్దియందే ఏర్పడ్డ దని అభియుక్తుల అభిప్రాయము. ముఖ్యముగా ఇంగ్లాండు అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రాలలో ప్రబలి, ప్రదర్శనయోగ్యమై రంగస్థలముమీదికి ఎక్కి రంజన చేస్తున్న దట.

ప్రాచీనాంధ్ర సారస్వతములో నాటికలు లేవు. సంస్కృత నాటకములవంటివి కూడా లేవు- ప్రబోధచంద్రోదయ నాటకము సంస్కృతమునుంచి ఆంధ్రీకరించినవారు శ్రవ్యకావ్యము చేశారు! వసంతవిలాసము అనేగీతినాటిక ఉన్నట్లు,వాడుక. గేయమొకటి ఎందులోనో ఉదాహృతమై ఇప్పటికీ లభిస్తున్నది. దానిని బట్టి గ్రంథస్వరూపము నిర్ణయించడానికి వీలులేదు. క్రీడాభిరామము దృశ్యకావ్యధోరణిలో నడచినా, నాటిక అనడానికి వీలు లేదు. ఇద్దరు ప్రధానపాత్రలు. Cinema విధానములో చిత్తరువులవలె కొన్ని కొన్ని దృశ్యాలు ఊహించవచ్చును. అందులో ఇద్దరు పాత్రలే కాని వస్తువు ప్రధానం కాలేదు. ఓరుగల్లునగరములో అప్పటి - చారవ్యవహారాలు, వినోదాలు, విచిత్రసన్న వేశాలు కొద్దిగా గోచరిస్తవి. శ్రీనాథుని రచిత మని ప్రతీతి కల వీథినాటకము చిన్నదైనా నాటిక కాదు. అందులో నాయకునికి అందముగా కనిపించిన ఆడువారలవర్ణనమాత్రమే అతి ప్రధానము. కృష్ణదేవరాయలకాలములో నాటకములు ఆడినట్లు బాగా తెలుస్తుంది. అవి ఎటువంటివో, ఏవిధంగా ప్రదర్శించేవారో డాక్టరు నేలటూరి వేంకట రమణయ్య వంటి వారు విశదీకరించాలి. రాయలు విద్యాప్రభువు కావడంచేత, అన్నిటికీ పండితామోదమే ప్రధానం కావడంవల్ల సంస్కృత నాటకలక్షణాలను కొంతవరకైనా అనుసరించిన దృశ్యకావ్యాలే ప్రదర్శించేవారని భావించవచ్చును. తంజావూరులోను, తదితర

ఆస్థానాలలోను కాలక్రమేణా నాటకములు రచించడము, ప్రదర్శించడము జరిగినట్లు స్పష్టము.

ప్రభువులకు, పండితులకు, ప్రజాసామాన్యానికీ ప్రమోదము కలగడానికీ, ప్రదర్శనయోగ్యము కావడానికీ వీధిభాగవతము, యక్షగానాలు బయలుదేరినవి. ప్రతికథలోనూ వస్తుగౌరవము ఉండేది. సంగీతప్రియుల ఆమోదానికి అక్కడక్కడ గీతికలు, పాటలూ, ప్రౌఢులకోసము మధ్య మధ్య పద్యములూ, విద్వాంసుల వినోదానికి సంస్కృతగుంఫనలు శ్లోకములూ, అందరి ఉల్లాసానికీ హాస్యము నిబద్ధము చేసేవారు. ప్రత్యేకించి యక్షకుటుంబాలు కృషిచేసి పాడుతూ ప్రదర్శించే యక్షగానాలలక్షణము బాగా విశదమే. సుగ్రీవవిజయము మొదలైన యక్షగానములు సహస్రాధికముగా లభ్యమౌతవి. వాగ్గేయకారుడైన త్యాగరాజు అంతటివాడు కూడా యక్షగానధోరణిగా నౌకావిహారము, ప్రహ్లాదచరిత్ర రచించినాడు. ప్రజానీకము మోజుకోసము తోలుబొమ్మలాటలు కొంతనాటకసరణిలో వ్యాపించినవి. జగత్ప్రఖ్యాతమైన రామాయణ మహాభారతాది గ్రంథఘట్టాలు తీసుకొని నాటకసరళిలో నడిపేవారు. అందులో సంభాషణ, గానము, వర్ణన మొదలైనవి పరిస్ఫుటములు. మానవుడు పాత్రధారణ చేసి రంగస్థలముమీద ఆడడముకన్న ప్రాణము లేనితోలుబొమ్మలను తెరమీద ఆడించడమే నాటకకళకు పరమావధి అని ఒకానొక జర్మన్ రసికతత్త్వవేత్త నిర్వచించినాడు.

చిన్న నాటకములు ఆరోజులలో ఉండటానికి వీలే లేదు. రాత్రి భోజనాలు చేసి ప్రథమయామము కాగానే ప్రేక్షకులు సిద్ధమయ్యేవారు. ఇంచుమించుగా సూర్యోదయ మయ్యేవరకూ చూస్తే గాని వారికి తృప్తి ఉండేది కాదు. ఈరోజులలో వలె ప్రతిరాత్రి ప్రదర్శనానికి ఆకాలములో అవకాశము లేదు. పంటకారు అయిన తర్వాత పనిపాటులు తగ్గి ఆకాశము నిర్మేఘమై ప్రజలకు విశ్రాంతి దొరికినప్పుడు కుశీలవులు బయలుదేరి పెద్దగ్రామములలో నాటక ప్రదర్శనము చేసేవారు. తరుచుగా లేక ఎప్పుడో లభ్యమయ్యే ప్రదర్శనము ఇట్టే అయిపోతే తృప్తి ఉండదు. అందుచేత మూడుజాములు ఆట ఆడించేవారు. అటువంటిసందర్భములో చిన్ననాటికకు తావు ఏలాగున ఉంటుంది?

ఇప్పటికీ ఇటువంటిప్రదర్శనములు అక్కడక్కడ సుదీర్ఘముగానే జరుగుతున్నవి. జనసామాన్యానికి వీటిమీద విశేష ప్రీతి ఉన్నట్లు స్పష్టము.

౪

నాటికారచన గతశతాబ్దిలోనే ఒకవిధముగా ప్రారంభమయినది. అన్నివిషయాలలో ముందడుగు వెయ్యడానికి ప్రయత్నించిన వీరేశలింగము పంతులు ప్రహసనములు ప్రారంభించినాడు. సంస్కృతఉపరూపకాలలో అన్యతమమైన ప్రహసనము ఆయనను ఆకర్షించినది. సాహిత్యసృష్టికన్న సంఘసంస్కరణాసక్తే ప్రధానముగా [illegible]

మన్మథునికై ప్రహసననిర్మాణము చేసినాడు. ఆయన దురాచారములు, అపమార్గములు అనుకొన్నవి యథాతథముగా ప్రదర్శించడానికి ప్రయత్నించడముచేత ఆరచనలు ఉత్తమసాహిత్యశ్రేణిలోకి ఎక్కలేకపోయినవి. వివిధగ్రంథకారులైన రాజా భుజంగరావు ప్రహసనములు తాత్కాలికచమత్కారము కలిగించి చల్లబడినవి. హాస్యరసచక్రవర్తి పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహ రావు పంతులు హాస్యాల్ని అనేకరకాలో ఇంచుమించుగా ఇరువది ప్రహసనములు రచించినారు. సామాన్యసాంసారిక వినోదాలు వాటిలో ప్రధానవిషయాలు. శ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహ కవి ప్రహసనాలలో చమత్కారరేఖ గోచరిస్తుంది. ఈరచయిత లందరికీ ప్రహసనరచనే ప్రమోదావహము కావడము చిత్రమే. సామాన్యవిషయాలను సాహిత్యశ్రేణిలోకి ఎత్తి సంస్కారదృష్టి ప్రధానముగా ఉంచుకొని పరిహాసమే లక్ష్యముగా ఎంచి నిర్మించడముచేత కళాసంపద కనబడడము లేదు. ఎంత ప్రతిభావంతులైనప్పటికీ మరచ్చుత్తు మతమయినప్పుడు రచన పరాకాష్ఠకు పోవడము కష్టము.

ఇంకా కొందరు రచయితలు చిన్ననాటకాలు చేసినారు.

౫

సాహితీ సమితివారు రంగస్థలములో ప్రవేశించినతరువాతనే ఏకాంకికకు కళారేఖ ఏర్పడ్డది. సమితివారు సంస్కారము కాని, ప్రచారము కాని ప్రధానముగా పెట్టుకోక కళ లక్ష్యములో ఉంచుకోవడముచేత సరససాహిత్యసృష్టి చేయగలిగి

నారు. శ్రీ నూతక్కి రామశేషయ్య, చింతా దీక్షితులు మొదటిరోజులలో నాటికలు విరివిగా రచించినారు. ఆరచనలో వస్తువైవిధ్యము బాగా ఉన్నది. ఇద్దరూ స్వతంత్రకల్పనలు చేసినారు. తరువాత నోరి నరసింహశాస్త్రి ఏకాంకికలు ఎక్కువగా వ్రాసినాడు. ఈయన ఉపజ్ఞావిశేషముచేత ఉన్నతపథములో విహరించినాడు. అతీంద్రియవిషయాలకు కూడా రూపకల్పన చేసినాడు. వచన నాటికలే కాక పద్యగీతినాటికలు కూడా ప్రజ్ఞతో రచించినాడు. తక్కినవారు కొద్దిగా కొన్ని ఏకాంకికలు రచించారు. సాహితీ పత్రికతో ప్రారంభమై, సఖిలో, ప్రవృద్ధమై ప్రతిభలో, పరాకాష్ఠకు వెళ్ళింది ఏకాంకిక.

వెనకటిరోజులలో శ్రీ భమిడిపాటి కామేశ్వరరావు, విశ్వనాథ కవిరాజు, రాజమన్నారు నాటికలు రచించారు. విశ్వనాథ కవిరాజు శతాధిక నాటికాకర్త. ఆయనరచనలో హాస్యరసము ఉట్టిపడుతుంది. సంభాషణలలో చాలా చమత్కారము ఉంటుంది. తరువాతవారిలో మల్లాది కృష్ణశర్మ, ముద్దుకృష్ణ, అవధాని, సోమయాజుల రామమూర్తి, బుచ్చిబాబు, గణపతిశాస్త్రి, వావిలాల సోమయాజులు ప్రభృతులు విరివిగా ఏకాంకికలు వ్రాసినారు. ప్రకృతము దేశములో ఏకాంకికా రచయితలు చాలామంది ఉన్నారు.

౬.

ఏకాంకిక పెద్దదిగా ఉండకూడదు. అందులో ప్రధాన విషయము ఒక్కటే ఉండవలెను. పాత్రలు ఎంత తక్కువ

ఉంటే అంత సాఫల్యము. పాశ్చాత్యుల ఏకాంకిక ప్రదర్శనలో సామాన్యముగా ౨౦ నిమిషాలకు తగ్గకుండా, ౪౫ నిమిషములు దాటకుండా ఉంటుంది. పావుగంట మొదలు గంటవరకు ఉన్నా రక్తి కట్టుతుంది.

వస్తువు ఏదైనా కావచ్చు. సర్వసాధారణముగా ప్రేమ—సంయోగ వియోగములు, కరుణరసప్రధాన మైనఘట్టములు, ఆశ్చర్యజనక మైనసన్నివేశాలు, సర్మగర్భముగా కాని, నగ్నముగా కాని నవ్వు తెప్పించే విచిత్రవిషయాలు— వస్తువు. కొందరురచయితలు అతిసామాన్య విషయాన్నికూడా కల్పనా విశేషముచేత అద్భుతావహము చేస్తారు. ఎలాగైనా తుల్యబల విరోధ ముండి, సంఘర్షణ పుట్టి, సమాప్త మైతే కాని వస్తువు రసవంతము కాకపోతుంది.

కొన్నిఏకాంకికలు సంభాషణ సామర్థ్యమువల్లనే సజీవముగా ఉంటవి. కొన్నింటిలో పాత్రోన్మీలనమే ప్రధానము. మరికొన్నిటిలో విపర్యాసమువల్ల వైచిత్రి సంభవిస్తుంది. కొన్నిటిలో భాషాచమత్కారమువల్లనే ప్రమోదము కలుగుతుంది. రసపర్యవసన్నము అయిన ఏకాంకికే రమణీయము కావడము నిర్వివాదము.

పాశ్చాత్యుల ఇతివృత్తకల్పనము బాగుంటుంది. ఈ శతాబ్దిప్రారంభంలో వారిఏకాంకికలు ఆరంభ మయినా త్వరలోనే ఉచ్చస్థితికి వెళ్ళినవి. ఏకాంకిక సామాన్యముగా ఏకరంగమే. కాని కొందరు ప్రసిద్ధనాటకకర్తలు పూర్వాంగ ఉత్తరాంగములుగా గాని, రెండు సమాన రంగములుగా గాని, విభజన

చేశారు. ఒకానొక అమెరికారచయిత ప్రవేశకాదులవలె మధ్య
మధ్య ఘట్టములు ప్రవేశపెట్టినాడు. కొందరు అంతర్నాటికను
కూడా చొప్పించినారు. ౧౯౩౬ సంవత్సరప్రాంతములో
ఇంగ్లాండులో ప్రథమపర్యాయము నాటికాసముచ్చయము ప్రక
టించినారు. అప్పటినుంచీ అసంఖ్యాకముగా నాటికలు బయలు
దేరినవి.

ఆదేశాలలో వార్షికనాటికోత్సవములు చేస్తూ కొన్ని
సంఘములవారు రకరకాల ఏకాంకికలు ప్రదర్శించి, విజ్ఞులను
విమర్శకులుగా ఏర్పాటు చేసుకొని, వారినిర్ణయములప్రకారము
నటులకు, నాటకసంఘములకు, నాటికాకర్తలకు బహుమానము
లిస్తూ ఉంటారు.

రచనకు, ప్రదర్శనకు ఉపకరించే ఉత్తమనాటికలు కొన్ని
సంపుటీకరించి ప్రచురించడము లాభదాయకము. ఆంధ్రరచయితల
చేతులలో ఏకాంకిక పరాకాష్ఠకు వెళ్ళి విశ్వజనీనత పొందిందని
డాక్టరు శ్రీపాద గోపాలకృష్ణమూర్తి లిఖించినాడు. చల్లనిమాట!
ఆంధ్రులప్రతిభ ఏకత్ర వైవిధ్యములో చూపడమే యీసంపుట
ముల ఆశయము.

ఇందులో గేయనాటికలు, రేడియోనాటికలు కూడా
చేర్చినాము. ప్రాయికముగా నాటిక దృశ్యకావ్యమే కాని,
శ్రవ్యము కాదని విమర్శకుల మతము. ప్రదర్శనయోగ్యము
కాకపోయినప్పటికీ శ్రవ్యనాటికలు కూడా అవసరమే. శ్రోతలు
విన్నవిషయాలను వెంటనే నిజమనోరంగములో నిపుణముగా

ప్రదర్శించుకొని ఆనందము అనుభవించగలరు. రేడియోనాటికలే కాక సామాన్యనాటికలు కూడా చదివి ఆనందించవచ్చును. ప్రదర్శనతో ఏమాత్రముపని లేకుండా పఠనముకోసమే కొన్ని నాటికలు ఉండడము ఉచిత మని ప్రాచ్యపాశ్చాత్యవిమర్శకులు కొందరంగీకరించారు.

ఇందులో గ్రీష్మఋతువు, శిల్పనిద్ర, మధురప్రియ— ఇతః పూర్వము అముద్రితములు. తక్కినవి సాహితి, సఖి, ప్రతిభ, కళ, భారతి, జ్వాల తెలుగుతల్లి పత్రికలలో ముద్రితములు.

ఏకాంకికా రచయితల వార్షికసమావేశాలూ, ఏకాంకికా వార్షికప్రదర్శనోత్సవాలూ జరగడము సముచితము

శివ శంకర శాస్త్రి

సాహితీ సమితి
రాజమహేంద్రవరము

సముద్రతీరము

శ్రీ నూతక్కి రామశేషయ్య

౧

కొడుకు: నాకొక కల వచ్చింది.

తండ్రి: ఇంత ప్రొద్దెక్కి లేచినా వేమి?

కొడుకు: కలలో నేను సముద్రపు దగ్గరకు వెళ్ళినాను. అప్పుడు మన పెద్దగడియారము ౧౨ కొట్టింది.

తండ్రి: అంత ఎండలో సముద్రానికి వెళ్ళకూడదు.

కొడుకు: కలలోకూడా వెళ్ళకూడదా? అయినా అక్కడ అంత ఎండ లేదు నాన్నా! సూర్యుడు సముద్రము దగ్గర చల్లగా ఉంటాడు. నీవూ అంతే. ఎంత కోపముగా ఉన్నా నన్ను చూచేసరికి నవ్వుతూ ముచ్చటగా ఉంటావు. నన్ను చూస్తే నీ కంత సంతోష మెందుకు నాన్నా?

తండ్రి: నీవు మంచిబిడ్డవు—అందుకని.

కొడుకు: నేను మంచివాడనా? అయితే సముద్రముకూడా మంచి దన్న మాటేనా? అందుకనే నన్ను చూచి నవ్వింది. అక్కయ్య నవ్వినట్లుగానే సముద్రము నవ్వినప్పుడుకూడా వెన్నెల కాచినట్లుంటుంది. సముద్రములో ఏ ముంటవి నాన్నా?

తండ్రి: సముద్రములో రత్నాలూ, ముత్యాలూ ఉంటవి.

కొడుకు: ముత్యాలా? అందుకే నాన్నా, సముద్రము నవ్వితే అంత తెల్లగ వస్తుంది! ఇందాక సముద్రము నన్ను చూచి నవ్వింది. రత్నాలు కూడా ఉంటవి కామా? నీవు చెప్పేకథలలో రాజకుమార్తె లెప్పుడూ రత్నాలతో అచ్చనగాయ లాడుకొంటారు. నేను సముద్రానికి వెళ్ళి

రత్నాలు తీసుకొని వస్తాను. రత్నాలతో అక్కయ్య అచ్చనగాయ లాడు కొంటుంది.

తండ్రి: రాముడూ! నీవు సముద్రానికి వెళ్ళగూడదు.

కొడుకు: అక్కడ ఎంతో హాయిగా ఉన్నది. నాన్నా! చల్లగాలి నా ఒంటిని తాకుతూ పోతూ వుంటే అమ్మ ఒళ్ళు నిమిరి ముద్దు పెట్టుకొన్నట్టుగా ఉన్నది. అమ్మ సముద్రముమీద గాలిలో ఉంటుందా?

తండ్రి: ఉండదు.

కొడుకు: అయితే, ఇంకెవరిచేతులు అంత చల్లగా మెత్తగా ఉంటవి? ఇంకెవరి ముద్దు అంతసుఖముగా ఉంటుంది? నీకు తెలియదు నాన్నా, అమ్మ సముద్రపు ఒడ్డునే ఉంటుంది. నేను కూడా వెళ్తా.

తండ్రి: నీవు సముద్రానికి వెళ్ళగూడదు.

కొడుకు: అయ్యో, అక్కడ హాయిగా ఉంటుంది నాన్నా! నే నక్కడ నిలుచున్నప్పుడు కనబడని నీటితుంపరలు నెమ్మదిగా కురిసినవి. అప్పుడు నేను బిగ్గరగా నవ్వినాను మరి నాన్నా! ఎవ్వరూ లేకుండా నవ్వితే, పిచ్చివాడంటారా?

తండ్రి: అనువు. పిచ్చివాళ్ళట్లాగే నవ్వుతారు.

కొడుకు: అయితే పిచ్చివాళ్ళకు దేవుడెంత సుఖము పెట్టాడో! నేను నవ్వినప్పుడు నాకు ఎంతో హాయిగా ఉన్నది. అప్పుడు ఎవ్వరూ లేరు. అమ్మ మాత్రము కనబడకుండా అక్కడనే ఉన్నది. నన్ను ముద్దు పెట్టుకున్నది. ఆముద్దు నాన్నముద్దుకంటె సుఖముగా ఉన్నది. అది ఇప్పటికీ నాకను రెప్పలమీద తేలియాడుతూ ఉన్నది. [కళ్ళులు సగము మూసి నవ్వు కొంటాడు.]

తండ్రి: రాముడూ, ఏమిటది?

కొడుకు: అమ్మ అమ్మ దగ్గరకు వెళ్ళి రావద్దూ నాన్నా? అక్కడ ఎంతో హాయిగా ఉంటుంది. నే నక్కడ నిలుచుంటే సముద్రము నా

పుడు చేతులు చాచి నన్ను పిలిచింది. నాకు రత్నాలు ఇస్తుంది. నేను తెచ్చుకో వద్దు నాన్నా?

తండ్రి: నీవు వెళ్ళకూడదు. అక్కడ పెద్దచేపలు ఉంటవి.

కొడుకు: పెద్దచేపలా? అవి ఎట్లా ఉంటవి నాన్నా! నేను వాటిని చూడ వద్దూ!

తండ్రి: అవి మన మేడంత ఉంటవి. నీవు వెళ్ళ వద్దు. వెళ్ళితే నాకు కోపము వస్తుంది...[బయటికి వెళ్ళతాడు]

కొడుకు: నాన్నకు నామీద కోపము రాదు. కోపములోకూడా నేను నవ్వితే నవ్వుతాడు. సముద్రములో ఇల్లంత చేపలు ఉంటవి. ముత్యాలు, రత్నాలు కూడా ఉంటవి. అమ్మ అక్కడే గాలిలో తిరుగుతూ ఉంటుంది. నేను వెళ్ళగానే నిమిరి ముద్దు పెట్టుకుంటుంది. అప్పుడు సముద్రము బలమైన తనచేతులు చాచి నన్ను కౌగిలించుకుంటుంది. చేపలను చూపిస్తుంది. ముత్యాలు, రత్నాలు ఇస్తుంది. అవి అక్కయ్య కిస్తాను. [నవ్వు కుంటాడు] నాకు ఒంటరిగా ఉంటేకూడా నవ్వు వస్తుంది. నాన్న చూస్తే పిచ్చివాడంటాడు. [వెళ్ళి పోతాడు].

౨

[రాముడు మంచముమీద పరున్నాడు. జ్వరము తీవ్రముగా వున్నది. ప్రక్క కుర్చీలపైన డాక్టరు, తండ్రీ కూర్చున్నారు.]

తండ్రి: అబ్బాయి ఎక్కువగా మాట్లాడుతున్నాడు. కొంచెము నిద్ర మందిస్తే?

డాక్టరు: జ్వరతీవ్రతచేత మాట్లాడుతున్నాడు. జ్వరము కొంచెము దిగినతర్వాత ఇస్తాను. ఎక్కువ ప్రమాదమైన దెబ్బ తగుల లేదు. ముందుకు పడగొట్టి అలలు లోపలి కీడ్వడంచేత ఇసుక గీసుకుపోయింది.

రాముడు: ఇసుక కాదు బాబూ? సముద్రములోపలి రత్నాలమీదుగా పారాడుతూ, పోతూ అలలబరువుచేత బోర్లబడ్డాను. రత్నాలు గీసుకు పోయినవి.

తండ్రి: నాన్నా, సముద్రానికి వద్దంటే ఎందుకు వెళ్ళావు?

రాముడు: రత్నాలకోసము. అవిగో రత్నాలు! [లేవ బోతాడు.]

తండ్రి: అయ్యో, లేవబోకు, నీవు కదలకుండా పండుకో.

రాముడు: రత్నాలు! సముద్రము రత్నాలు తెస్తూ ఉన్నది. అదుగో, నల్లని యొడారి! అనలువుమీద తేలుతూ, ఆడుతూ ఉన్నది. అది నల్లమబ్బు మీద మెరుపు ... తెలిసింది! ఆ! సముద్రము నవ్వుతూ ఉన్నది. సముద్రానికి పిచ్చి యెక్కింది. నాన్నా! ఒంటరిగా ఎగిరిపడుతూ గంతులు వేస్తే పిచ్చి ఎక్కినట్టు కాదూ!

తండ్రి: బాబూ! మాట్లాడబోకు, డాక్టరుగారికి కోపము వస్తుంది.

రాముడు: డాక్టరుగారూ! మీకు కోపమా? మానాన్నకు కోపము లేదు. నన్ను చూస్తే నవ్వుతాడు. సముద్రానికి కోపము లేదు. అదుగో, సముద్రము నల్లగా అపారంగా ఉన్నది. దానికి ఒకటే ఒడ్డు. అవతల ఒడ్డు లేదు. ఒడ్డున చాలామంది ఉన్నారు. అందరూ స్నానానికి వచ్చినవారేనా? ఆ దూరంగా చూడండి డాక్టరుగారూ! ఆకాశము వంగి సముద్రాన్ని ఎంతసేపు ముద్దు పెట్టుకుంటూ ఉన్నదో! అవి ఏమిటో రహస్యముగా చెప్పుకొంటూ ఉన్నవి. మీకు వినబడడము లేదు. అయ్యో నాకు స్పష్టముగా వినబడుతూ ఉన్నదే!

తండ్రి: అబ్బాయిస్థితి చూచినకొద్దీ నాకు భయము వేస్తున్నదండీ!

డాక్టరు: అబ్బాయికేమీ ఫరవా లేదు. కొంచెము మందుగడ్డ తలకు కట్టండి. జ్వరము తగ్గుతుంది.

రాముడు: అదుగో వెల్తురు! సముద్రములో వెన్నెల కాస్తూ ఉన్నది. సముద్రములో అన్ని వస్తువులూ కనబడుతూ ఉన్నవి. కాని అవతలి ఒడ్డు కన్పించదు. భూమికంటె సముద్రమే పెద్దది. సముద్రములో ఎన్ని భూములున్నవో చూడు. అన్నీ లంకలు. అవిగో రత్నాలు, ముత్యాలు, చేపలు! పెద్ద పెద్ద చేపలు, వాటిని ఏలంక కన్నదో! ఆలంకలో ఋషు లున్నారు. అదుగో... [లేవ బోతాడు]

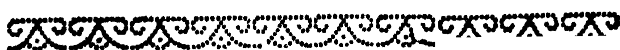
తండ్రి: నాయనా! లేవబోకు. [చేతులు పట్టుకొంటాడు]

రాముడు: [అట్టె కన్ను లురిమి చూస్తూ] నీ వెవరు?

తండ్రి: [కన్నీరు కారుస్తాడు]

రాముడు: ఇంకా ఏడుస్తున్నాడు! [పండుకొంటాడు.] అదిగో అమ్మ! ఎన్నాళ్ళకు కనబడినా వమ్మా! ఇందాకా కనబడకుండా నన్ను ముద్దు పెట్టుకున్నావు. ఇప్పుడు రమ్మని చేతులు చాస్తున్నావు. నేను వస్తున్నా! ... అయ్యో, ఎవరో నా చేతులు బంధించారు. మామిడిచిగురు వంటి మెత్తని చేతులు ఎలా కందినవో చూడు! ... అమ్మా వెళ్ళుతున్నావా? నేనుకూడా వస్తున్నా నమ్మా! వస్తున్నా నమ్మా!, అమ్మా, అమ్మా! ... [నిశ్శబ్దము.]

౧౯౨౧

మాయ పెళ్ళి

శ్రీ కొడవటిగంటి వెంకట సుబ్బయ్య

హనుమాన్ దాసు	షాహుకారు
గోపీ చందు	అతని గుమాస్తా
చబిల్ దాసు	గోపీచందు స్నేహితుడు
రామానందు	ఒకానొక గృహస్థు
తారా బాయి	రామానందు కొమార్తె
లక్ష్మి	అతని పెంపుడు బిడ్డ

౧

[హనుమాన్ దాసు ఆఫీసుగది. గోపీచందు చేతులలో మొగము పెట్టుకుని కూర్చుని ఉండగా చబిల్ దాస్ ప్రవేశము]

చబిల్ దాసు: క్యా హై, గోపీచంద్! మొగం వాలేశావు?

గోపీ చందు: ఎవరు, చబిల్ దాసా? రా భాయి, కూర్చో.

చబిల్ దాసు: ఏమంత దిగాలుపడి ఉన్నావేం?

గోపీ చందు: [అటు ఇటు చూచి] ఏమీ లేదు. మా మేనేజరు పెళ్ళి, నాచావు ఒక్కసారే అయ్యేటట్టున్నాయి.

చబిల్ దాసు: అవును, నేనూ విన్నాను. రామానందుకూతుర్నిస్తారట కాదూ? చక్కనిపిల్లటరా! ఇంత ముసలిముండా కొడుక్కు ఎలా ఇస్తారు? కాని, నీకు బాధెందుకు?

గోపీ చందు: ముసలివాడేమిటి- కోతి! ఇక్కడికైదు అయినాయి. ఇది ఆరోది. పోనీ, చేసుకుంటే చేసుకున్నాడు. నా కర్మం కాలితే, అదే చాలకాలి!

చబిల్ దాసు: నీకు దిగు లెందుకు? ఏదో శాస్త్రం చెప్పినట్టుంది!

గోపీచందు: చబిల్! నా కేమైనా సలహా చెప్పవూ! ఇక్కడి కేడాది నుంచీ మాకిద్దరికీ స్నేహము. నే నాపిల్లను చేసుకోవా లంటున్నాను. తారా బాయి నాకు దక్కకపోతే నేను బతకడం ఉత్తదే!

చబిల్ దాసు: ఓస్సి! ఈకబుర్ల కేంలే! తారాబాయి కాకపోతే దాని తాతమ్మ చంద్రాబాయి వస్తుంది. దిగులు పడకు!

గోపీచందు: అలా కాదు. నామనసు నీకు తెలియడం లేదు.

చబిల్ దాసు: నిజంగానా రేమిటి రా!

గోపీ చందు: రెండురోజులనుంచీ చురకత్తి చేత పూడుతున్నాను.

చబిల్ దాసు: [కొంచె మాలోచించి] పెళ్ళి నిశ్చయ మైందా ఏమిటి?

గోపీ చందు: ఇంకా కాలేదు. ఇవాళో రేపో! వీడి మనస్సు విరచా అని యత్నప్రయత్నం చేస్తున్నాను. ఏమీ సాగలేదు. పట్టి తాళేలు ముండాకొడుకు! దానితండ్రి కేం పోయే:— అదుగో వస్తున్నాడు. నువ్వు పో!

చబిల్ దాసు: నే నాలోచించి చెపుతాలే. ఫర్వా లేదు. చురకత్తి తో నేవు సుమా! [నిష్క్రమణం]

హనుమాన్ దాసు: [ప్రవేశించి] ఏమిరా గోపీ! రామానందజీ ఎప్పుడు వస్తా నన్నాడు?

గోపీ చందు: ఏమో, నాకు తెలియదు.

హనుమాన్ దాసు: మొన్న నీ వుండగా నేగా చెప్పిపోయింది?

గోపీ చందు: నేను విన్నా నా రేమిటి! నా కిదేవని!

హనుమాన్ దాసు: ఏమిరా నేను పెళ్ళిచేసికోవడం నీ కేం ఇష్టం లే దల్లే వుందే!

గోపీ చందు: నే నొకమాట చెప్పునా మీకు కోపం వస్తుందేమో కాని? ఇంతయీడు వచ్చి ఈముసలితనంలో మీరు పెళ్ళి చేసుకోటం విని— నా మాట కేమి— నాస్నేహితు లందరూ ఎగతాళి చేస్తున్నారు.

హనుమాన్ దాసు: వాళ్ళెలాగూ తెగిరి! వాళ్ళ కేం తెలుసు? ఇప్పుడు పుట్టి బొట్టికాయలకు ముసలితనం గాని, పూర్వకాలపువాణ్ణి నాకు ముసలితనం ఏమిటి?

గోపీ చందు: పైగా, ఆపిల్ల ఏమీ మంచిది కాదట.

హనుమాన్ దాసు: ఏమిటి?

గోపీ చందు: పిల్ల వట్టి అనాకారి దట.

హనుమాన్ దాసు: ఎవడ్రా చెప్పింది! [డ్రాయరులోనుంచి ఫోటో తీసి] ఇదుగో చూడు! ఈకళ ఎవతె మొహాని కైనా ఉందీ?

గోపీచందు: ఏం కళ? వట్టి వంకర ముక్కు!

హనుమాన్ దాసు: ఊ, అవును అయినా ఎంత వంకరలే!

గోపీ చందు: కంట్లో మెల్లకూడా ఉంది.

హనుమాన్ దాసు: ఎబ్బే! లేదు రా.

గోపీ చందు: అదేం, స్పష్టంగా కనబడుతూంటే! మీకు చత్వారం. అయినా, నా కెందుకు లెండి!

హనుమాన్ దాసు: అయితే అది మెల్లే నంటావురా?, పోనీలే, మెల్ల మేలు తెస్తుంది.

గోపీ చందు: పెదవులు చూశారా? ఎంత ముద్దగా ఉన్నాయో. నోరు మూసుకున్నది గాని ఒకపన్ను గొగ్గిట.

హనుమాన్ దాసు: ఛా! ముద్దపెదవు 'లంటే ఇంకా ఒప్పుకోవచ్చు గాని గొగ్గిపన్నా? ఇంత చిన్నతనంలో పళ్ళకు గొగ్గి ఉంటుందా? ఒక వేళ ఉంటేమాత్రం ఏమిరా! నాకు నాలుగు పళ్ళు గొగ్గి. మాయిద్దరికీ కలిసీ అయి దవుతాయి పోనీలే!

గోపీ చందు: మీ యిష్టం లెండి. నే నైతేమాత్రం చస్తె ఈ అమ్మాయిని పెళ్ళి చేసుకోను. అస లీఫోటో ఆ అమ్మాయిదేనా అని అనుమానం.

హనుమాన్ దాసు: నీ కేం రా అబ్బాయి! నీ కెవరైనా పిల్లనిస్తారు. నా కెవ రిస్తారు?

గోపీ చందు: అత్యాధికారులు, మీ కేమి టండి! ఒక్క నెల ఆగండి. ఫస్టు క్లాసు సంబంధం కుదురుస్తాను.

హనుమాన్ దాసు: ఎక్కడైనా ఉందా యేమిటి? చవకగా వస్తే పోనీ చూతాం.

గోపీ చందు: సంబంధాల కేం, కావలసి నన్ని దొరుకుతాయి, కొంచెం ఓపిక పట్టండి.

హనుమాన్ దాసు: మరేలే! ఇక్కడికి అయిదేళ్ళనుంచి ప్రయత్నం.. ఆ వచ్చే దెవరు? రామానందు కాదూ?

గోపీ చందు: [మెల్లిగా] ఆ! ఆదార్భాగ్యుడే. ఇంతకూ నాకు కని యేడింట ఉన్నాడు!

రామానందు: [ప్రవేశించి] ఏమండీ, ఏమి నిశ్చయించారు?

హనుమాన్ దాసు: ఏమో నయ్యా! నా కేం నచ్చ లేదు.

గోపీ చందు: ధర చాలా యెక్కువ చెప్పాడు రామానంద జీ!

హనుమాన్ దాసు: అవును. ఆపిల్లకి పన్నెండు వే లేమిటి? ఎవరైనా నవ్వుతారు.

రామానందు: మాపిల్ల కేం మండోయ్! లక్ష్మివిగ్రహం! పెద్దదానికి ౧౮. వేలు ఇచ్చారు. మీ రెరుగరు కాబోలు!

హనుమాన్ దాసు: ఏమి లక్ష్మివిగ్రహం! పట్టి వంకరముక్కు!

రామానందు: [ఆశ్చర్యముతో] వంకరముక్కా!

హనుమాన్ దాసు: మెల్లకన్ను కూడా.

రామానందు: మెల్లకన్నా?

హనుమాన్ దాసు: ముద్ద పెదవులు.

గోపీ చందు: గొగ్గి పన్ను.

రామానందు: [నిర్ఘాంతపోయి, ఒకరి తరవాత ఒకరిని చూస్తూ] మీకే మయినా కాయిలా కాదాయా ఏమిటి! ఫోటోగ్రాఫు ఇస్తినే!

హనుమాన్ దాసు: అది దొంగ ఫోటోగ్రాఫు. ఎవరిదో తెచ్చి ఇచ్చావు. ఈటక్కు లెవరికీ తెలియవు!

రామానందు: అయ్యా, ఈ వేషాలు మాదగ్గిర లేవు. కావలిస్తే నాలుగు డబ్బులు ఎక్కువ పుచ్చుకుంటాము. కాని ఇలాంటి పనులు మాచేత గావు. మాపిల్ల సంగతి ఎవరినైనా అడగవచ్చు. ఏమయినా అవలక్షణా లున్నవంటే మీరు చేసుకోవద్దు.

హనుమాన్ దాసు: ఇదంతా యెందుకు? నేను మీ యింటికి వస్తాను పిల్లదాన్ని చూపిస్తావా?

రామానందు: [కొంచె మాలోచించి] రండి.

హనుమాన్ దాసు: ఏమిరా, గోపీ, వెళ్ళుదామా?

రామానందు: అతనుకూడా ఎందుకు?

హనుమాన్ దాసు: నాకు చత్వారం. వాడు బాగున్న దంటే చేసుకుంటాను.

రామానందు: ఇదేమి సబబ్ సేట్‌జీ! ఈడు వచ్చిన పిల్లను పరాయ వాళ్ళకు చూపుతామా! మీ రంటే—

హనుమాన్ దాసు: చూశావురా గోపీ! ఆ!

గోపీ చందు: నేను చెప్ప లేదూ?

రామానందు: [లేచి] అయ్యా, నేను వెళుతున్నాను. ఆఖరు మాట ఏ మంటారు?

హనుమాన్ దాసు: ఏ అనాకారిదో అనాకారిది. ఎనిమిదివే లిస్తాను. ఇష్ట మయితే ఫయిసల్ చెయ్యండి.

రామానందు: మాపిల్ల మీకు కుదరదు లెండి! [నిష్క్రమణ]

హనుమాన్ దాసు: ఏమిరా గోపీ, ఇలా అయిందే?

గోపీ చందు: పోనిత్తురూ! మీకు నేను వేరే సంబంధం చూస్తాను. ఉండండి.

హనుమాన్ దాసు: నీ కేం చేత నవుతుంది? పైగా ఎక్కడ చూసినా ఈరోజుల్లో పిల్లలు తగని ప్రియం. మాట కన్నానే గాని పన్నెండు వేలు ఎంత చవక! ఇది దాటి పోయిందా, ఇక ఉత్తదే.

గోపీ చందు: ఆమాట నేను ఒప్పను. పోనీ, పిల్ల అయినా చక్కనిదైతే అనుకోవచ్చు.

హనుమాన్ దాసు: పిల్లకేం ఫర్వా లేదురా! చిన్నతనంలో ఎప్పుడో చూచిన జ్ఞాపకం. బాగానే ఉండేది. [ఫొటో తీసి] ఇదే మొహం అనుకుంటాను ఒరే అనుకురా, ఇదేరా చూడు, నీవు వెళ్ళి రామానందును ఒకసారి పిలుచుకురా.

గోపీ చందు: నామాట విని ఈసంబంధం మానెయ్యండి. మొదట నుంచీ ఇదంటే నాకేమో అనుమానం పట్టుకుంది. మీ సుఖానికి రాలేదు.

హనుమాన్ దాసు: కాదులే. నీవు పిలుచుకురా. లేకపోతే ఒకపని చెయ్యి. నన్ను చూస్తే వాడి కాంక్ష ఎక్కువవుతుంది. నీవే మాటాడు. తొమ్మిదివేలు చెప్పు. కాదు కూడదంటే — పది.

గోపీ చందు: నామాట వినరుగా?

హనుమాన్ దాసు: పోనీ నీవూ వద్దంటే మా బావమరిదిని పంపుతా. నీవు నీపని చూచుకో.

గోపీ చందు: ఎందుకూ, నేను వెళ్ళి వస్తాలెండి. నాకేం కష్టం? మీ మేలు కోరేవాణ్ణి గనక నాకు తోచింది చెప్పాను. ఏమంటారు?

హనుమాన్ దాసు: పోయిరా.

గోపీ చందు: పోవలసిందేనా?

హనుమాన్ దాసు: ఫరవా లేదు, పోయిరా. ఆఖరుమాట పదివేలు. మరచిపోయేవు! పైన చిల్లిగవ్వ అయినా పెట్టవద్దు. దాని ముండ మోసిన సంబంధం! [నిష్క్రమణ]

గోపీ చందు: ఆ దైవం చలవవల్ల ముందుగానే ముండ మోస్తే బాగుండును! [నిష్క్రమణ]

[రామానందు గృహము. గోపీచందు ప్రవేశించి తలుపు తట్టుతాడు.]

గోపీ చందు: లక్ష్మి, లక్ష్మి!

లక్ష్మి: [లోపలినుంచి] ఎవరూ?

గోపీ చందు: నేను.

లక్ష్మి: నేనంటే?

గోపీ చందు: నేను గోపీచందును.

లక్ష్మి: ఎందుకూ?

గోపీ చందు: ఎందుకని అడుగుతున్నావా? నేను గోపీచందును.

లక్ష్మి: ఏమయితే? [బిగ్గరగా] ఎందుకు వచ్చావూ?

గోపీ చందు: [ఏమీ తోచక] రామానందజీ ఇంట్లో ఉన్నారా?

లక్ష్మి: లేరు, పో.

గోపీ చందు: లక్ష్మి!

లక్ష్మి: అ! ఏమిటి సొద?

గోపీ చందు: ఒకసారి ఇలా రా: మాట.

లక్ష్మి: [వచ్చి] ఏమిటి మాట?

గోపీ చందు: ఇంత కటికదాన వయినా వేం? తార యెక్కడ?

లక్ష్మి: పట్టపగటి వేళ, ఇపు డేం తార? నీ కేమయినా మతి పోయిందా? పో, పో.

గోపీ చందు: అబ్బ, చెపుదూ! తారాబాయి యేది?

లక్ష్మి: ఏవూరు వీది? ఎవరు నీవు? తారాబాయితో నీ కేం పని?

గోపీ చందు: ఇదేమి లక్ష్మి! ఇవాళ ఇలా మాటాడుతున్నావు! నన్ను ఎరగనే ఎరగవా?

లక్ష్మి: అ, బాగా ఎరుగుదును! నీవు చచ్చిపోయి వారంరోజు లయిందన్నారు. ఎలా బతికి వచ్చావని ఆశ్చర్యపడుతున్నా.

తారా బాయి: [ప్రవేశించి] హరి హరి! ఎంతమాట అన్నావే పాపాత్మురాలా! నీకు నోరెలా వచ్చిందే!

లక్ష్మి: నీవుకూడా ఆయన పక్షమే పలుకుతున్నావా! ఛీ ఛీ! మీ మొగాలు చూడ కూడదు! [నిష్క్రమణ]

గోపీ చందు: [క్షణము నిశ్శబ్దంగా ఉండి] తారా, నీతో ఒక పెద్ద సంగతి చెప్పడానికి వచ్చాను.

తారా బాయి: అవును. అక్కర లేదు లెండి!

గోపీ చందు: ఏమి! నీకూ పనికి రాకపోయినానా! అహా! నా బతుకు ఎంత వ్యర్థ మయింది!

తారా బాయి: [అతని ముఖం వంక చూడకుండా అతనికోసం చెయ్యి చాపుతుంది]

గోపీ చందు: ఎందు కావిముఖత?

తారా బాయి: వారం రోజులనుంచీ కనబడడం లేదని లక్ష్మికి కోపం వచ్చింది.

గోపీ చందు: నీకుకూడా వని తోస్తుంది.

తారా బాయి: లేదు- అదే- వచ్చింది- కాని, మిమ్మల్ని చూడగానే పోయింది.

గోపీ చందు: పుట్టి నప్పటినుంచీ ప్రేమ ఎలాటిదో, సుఖము ఎలాటిదో ఎరగను! నీకుకూడా నామీద మనసు తప్పిపోతే—

తారా బాయి: మీ రామాటలు మాటాడ వద్దు. నాకు కష్టంగా ఉంటుంది!

గోపీ చందు: లేదు. అయితే, ఎనిమిది రోజులనుంచీ నిన్ను చూడకపోవడానికి ఎంతకారణ మున్నదో నీ కేమి తెలుసు కున్నావు? మిన్ను విరిగి మీద పడేటంతపని అయింది! పడుతుంది కూడాను — మనం తప్పుకోకపోతే.

తారా బాయి: అంత ప్రమాద మేమి వచ్చింది?

గోపీ చందు: మీ నాయన — నీకు — సంబంధం — కుదిర్చాడు.

తారా బాయి: [కొంచెం ఉండి] ఎవరికి?

గోపీ చందు: తారా, ఇన్నాళ్ళనుంచీ మన మిద్దరం స్నేహంగా ఉన్నాము. నీకు పెళ్ళి అయి మహాదశతో ఉంటే, పేదవాడు గోపీచందు ఎప్పుడైనా జ్ఞాపకం వస్తాడా?

తారా బాయి: సంబంధం కుదిర్చిం దెవరికి?

గోపీ చందు: మా సేటుకు — హనుమాన్ దాసుకు. తారా! నీ వేమైనా అనుకో గాని మీ నాయనవంటి దుర్మార్గుడు లేడు! నిన్ను పన్నెందు వేలకు అమ్ముకొంటున్నాడు.

తారా బాయి: ఇది చెప్పడానికేనా నీ విక్కడికి వచ్చింది? అయితే, గోపీచంద్, నీ విక వెళ్ళిపోవచ్చును.

గోపీ చందు: కాదు, కాదు. అసలుసంగతి అట్టే ఉన్నది. ఇలారా. [తారను దగ్గిరికి తీసుకుని చెవిలో ఏమో చెవుతాడు.] ఏ మంటావు?

తారా బాయి: బాగానే ఉన్నది. కాని నెరవేరే దాకా చాలా జాగ్రత్తగా ఉండాలి. ఈపన్నాగ మెలా తోచింది మీకు?

గోపీ చందు: ఛబిల్ దాసు సలహా చెప్పాడు తారా! నా ప్రాణాలు తిరిగి నిలబెట్టావు! నీవు ఒప్పుకోకపోతే—

లక్ష్మి: [ప్రవేశించి] అమ్మా. తారాబాయి! నీ కింత సిగ్గు లే దేమమ్మా! ఈ ఉదయం నీవు చేసినప్రతిజ్ఞ ఏమిటి? ఇప్పుడీపాషండుడితో నీవు జరిపే చర్య యేమిటి!

తారా బాయి: [కోపముతో] లక్ష్మి!

గోపీ చందు: ఇదుగో తారాబాయి, ఇటు చూడు, నీవు నాభార్యను కోప్పడితే నే నూరుకునేది లేదు. ఆమె ఏ మన్నా పడేవాణ్ణి నే నుండగా నీ కెందుకు?

తారా బాయి: [నవ్వుతూ] అప్పుడే నాభార్య అంటున్నారు. లక్ష్మి మిమ్మల్ని పెళ్ళాడుతుందో అడదో!

గోపీ చందు: ఏదో కాళ్ళా వేళ్ళా బడి వేడుకుంటాను.

తారా బాయి: పట్టి గయ్యాళిది సుమా — ముందుగా చెప్పుతున్నాను ఆలోచించి సరీ నిశ్చయించు కోండి.

లక్ష్మి: [మొగము చిట్లించి] ఇ దేమిటి, ఈ కొత్తవికారం?

గోపీ చందు: లక్ష్మి, నేను అరవైయేళ్ళ ముసలివాణ్ణి. కాని వేలకువేలు ఆస్తి ఉన్నది. నన్ను పెళ్ళిచేసుకుంటావా?

లక్ష్మి: నీవు ముసలివాడ వైతే ఇందాక జుట్టు పట్టికొని వీధిలోకి లాగయ్యాక పోయినానూ! పడుచువాడవి కాబట్టే బతికిపోయినావు!

గోపీ చందు: నవ్వులాట కాదు లక్ష్మి, నిజంగా అడుగుతున్నాను.

లక్ష్మి: అయితే నవ్వకుండా చెప్పుతా. నేనసలు పెళ్ళి చేసికో దలచుకో లేదు. నాజీవన మంతా మా తారాబాయితో గడపవలసిందే!

తారాబాయి: అది కాదు లక్ష్మి! నీవు పెళ్ళి చేసుకుంటే నేను సంతోషిస్తాను.

లక్ష్మి: నీకు తప్పక సంతోషం కలుగుతుందా?

తారా బాయి: చాలా సంతోషము.

లక్ష్మి: అలా గయితే నేను కోరిని పెళ్ళాడ మన్నా పెళ్ళాడుతా! ఒకవిధంగా నీసంబంధం బాగున్నది. గోపీచందూ, పడుచువాళ్ళతో వేగ లేము. ముసలివా డయితే మాటలకు లొంగక పోయినా, చీపురుకట్ట చేత పట్టేటప్పటికి దయ్యం పారిపోతుంది.

తారా బాయి: [లక్ష్మిని కౌగిలించుకొని] లక్ష్మి, నీ వీపెళ్ళి కొప్పు కుంటే నాప్రాణం తప్ప ఏదైనా ఇస్తానే!

లక్ష్మి: అదికూడా ఎందు కియ్యరాదు?

తారా బాయి: [గోపీచందువంక చూస్తూ] అది యీావరకే ఇంకొకరి అధీన మైపోయింది!

లక్ష్మి: పోనీ లే. అయితే మీ పన్నాగ మేమిటి?

తారా బాయి: నీకు కీరికగా చెప్పాతా ... అమ్మయ్యో! నాక్సేళ! రా, రా, రా [లక్ష్మిని లాగుతుంది, నిష్క్రమణము]

లక్ష్మి: ఆ, పోదూ. ఏ మయితే! అయితే గోపీచందూ, ఎప్పుడు మళ్ళీ దర్శనం?

గోపీ చందు: ఈసాయంకాల మే తోటలో. పో పో!

లక్ష్మి: రాకపో, చెపుతా [నిష్క్రమిస్తుంది]

[గోపీచందు కుర్చీలో కూర్చుని తదేకధ్యానముతో వార్తాపత్రిక తిర్గ వేస్తూ ఉంటాడు. రామానందు ప్రవేశము]

గోపీ చందు: [లేచి] రాం రాం!

రామానందు: ఓహో గోపీచందా! రాం రాం! ఏం పనిమీద వచ్చావు?

గోపీ చందు: కొంచెం పనిమీద నే వచ్చాను. సావకాశంగా వింటే—

రామానందు: వస్తా, లక్ష్మి, లక్ష్మి!

లక్ష్మి: ఓయి!

రామానందు: ఏం చేస్తున్నావు?

లక్ష్మి: చెల్లెలికి తలంటుతున్నా. ఎందుకూ?

రామానందు: సరే, ఏమీ లేదులే. [కూర్చుని] అయితే గోపీచంద్, ఏమి టోయి నీపని?

గోపీ చందు: మీవద్ద దిక్కులేనిపిల్ల ఒకతె పెరుగుతూందని విన్నాను. ఆ అమ్మాయి విషయమై మాటాడటానికి వచ్చాను.

రామానందు: ఎవరు—లక్ష్మిబాయి సంగతా!

గోపీ చందు: పేరు నాకు తెలియదు. ఆమే కాబోలు!

రామానందు: ఏమిటి దానివిషయము? ముసలాడి దృష్టి దానిమీదికి తిరి

గిందా యేం? మనం చూడం! వస్తే అలా సంబంధం మార్చి చేస్తానా?

గోపీ చందు: కాదు కాదు, రామానంద్‌జీ! మా సేటు విషయ మేమీ లేదు ఇందులో.

రామానందు: మ రేమిటి?

గోపీ చందు: నాకోసమే అడగడానికి వచ్చాను.

రామానందు: నీకోసమా! నా కే వా! నీవు పెళ్ళిచేసుకుంటావా దాన్ని!

గోపీ చందు; అవును సేట్‌జీ!

రామానందు: ఊహూ, బాగానే వుంది. కాని నాకు మీతో వ్యవహారాలు కుదరవు. మీ సేటు పెళ్ళి అయింది — ఇక నీ దవుతుంది! నాకు నమ్మకం లేదు.

గోపీ చందు: అన్నీ కుదురుతయి మీరు కొంచెం సరసంగా ఆలోచిస్తే. అయినా మా సేటు పెళ్ళిలాటిది కాదుగా నావ్యవహారం?

రామానందు: ఏమి?

గోపీ చందు: అహా! మీకు తెలియని దే మున్నది? నే నడిగేది మీస్వంత కుమార్తె కాదుగా!

రామానందు: కాకపోతే మాత్రం? ఇంట్లో పెరిగిన పిల్లను పదిలేటవ్వాడు చేతులు ఖాళీ చేసుకు వదలుతామా, గోపీచందూ? మర్యాద లేదూ?

గోపీ చందు: అవును లెండి. నేను మాత్రం అలా కోరుతానా, ఏదో లాభం చూపించకుండా? అహా, దానమ్మకడుపు కాల! అంతేనా?

రామానందు: సరె సరె. అయితే ఏమి చెప్పుతావో కానీ.

గోపీ చందు: మీరే ఏదో కాస్త తేలిగ్గా సెల విన్వండి.

రామానందు: సరే, అమ్మాయికి పన్నెండుగదా — లక్ష్మికి నాలుగు ఇప్పించు. ఏం, నవ్వుతా వేమి?

గోపీ చందు: ఏం జెయ్యను? మా సేటుదగ్గిర చెప్పినట్టే చెప్పితే ఎలా నాదగ్గిరకూడా! మనలో మనకు —

రామానందు: ఏమిటోయి, అలా అంటావు? పెద్దమ్మాయికి గిర తేలు పుచ్చుకున్నాను.

గోపీ చందు: అవును లెండి. ఆ రహస్యం మనకు తెలియదూ, తొమ్మిది తులకేగా బేరం ఖయిన లయింది?

రామానందు: ఎవరు చెప్పారు?

గోపీ చందు: ఆహా, మనలో మాట.

రామానందు: ఊఁ, అయితే ఏమంటావు?

గోపీ చందు: ఏమీ లేదు. ఎనిమిదంటున్నాడా, తొమ్మిది చేయిస్తాను. రెండు పెళ్ళిళ్ళూ ఏర్పాటు చెయ్యండి.

రామానందు: చాలు చాల్లే. పద పద! ఇలాటి బేరమైతే ఎక్కడ కుదురుతుంది?

గోపీ చందు: ఒకమాట వినండి సేట్ జీ! ఇంతకన్న మన కెక్కువ వస్తుందా?

రామానందు: దాని కేమిలే. పదిసంబంధాలు తిరిగిపోతున్నాయి.

గోపీ చందు: నాకు గంతలు కడతారా? గణపతిదాసు ఒక్కడు. వాడైనా అరువేలేగా.

రామానందు: ఎక్కడివాడవోయి నీవు!

గోపీ చందు: ఆహాఁ, మనలో మాట.

రామానందు: సరే, సరే, ఏమంటావు? ఏదో తేల్చు.

గోపీ చందు: పోనీ లెండి. ఏదో విధంగా మామగారు కాబోతున్నారు. మంచి అంకె పది అందామా? అలా చెయ్యండి. మా సేట్ ఇస్తాడు. మీకు తెలియని దేముంది? ఆ రహస్యం అలా ఉంచండి. మరి ఎప్పుడు ముహూర్తాలు?

రామానందు: ఆపనంతా నీదే!

గోపీ చందు: సరే రేపు ఉదయం వస్తాను.

రామానందు: ఏమిటో చాలా చవగ్గా కొట్టేశావోయ్!

[గోపీ చందు నిష్క్రమిస్తాడు]

3

[రామానందు గృహము. రామానందు, చబిల్ దాసు ప్రవేశము.]

చబిల్ దాసు: మొత్తానికి బాగా జరిగించారు పెళ్ళిళ్లు.

రామానందు: ఏదో మీ అందరి దయ ఉండబట్టి. కాని మాఅల్లుడి గుణం పాకటి లేకుండా ఉంటే చాలా సంతోషించేవాణ్ణి.

చబిల్ దాసు: ఏ అల్లుడు?

రామానందు: ఎవ రున్నారు— పెద్దాయనే.

చబిల్ దాసు: అప్పుడే ఏ మయింది లెండి!

రామానందు: ఏ మన్నారు!

చబిల్ దాసు: ఎప్పుడూ ఉండేదే గదా అంటాను. ముసలివాళ్ళకు తృప్తి లేదు రామానందజీ!

రామానందు: ఈయనగారికి అసలు లేదు. ఏదో కక్కుర్తి పడ్డాను గాని బంగారం వంటిపిల్లను ఇలాటి వాడి కా ఇయ్యవలసింది!

చబిల్ దాసు: గోపీచందు కయితే ఈడు జోడుగా ఉండేదేమో!

రామానందు: ఉండేదే కాని [నోరు చప్పరించి] డబ్బు లేదయ్యా!

చబిల్ దాసు: డబ్బుచూసుకొని పిల్లవాని సుఖం చెడగొట్టుతారా సేట్ జీ?

రామానందు: ఆ! సుఖానికేం లెద్దురూ! ఎక్కడ భాగ్యం ఉంటే అక్కడే సుఖం. పేదవాణ్ణి కట్టుకుని ఏం సుఖపడుతుంది ఆడది?

చబిల్ దాసు: ఆ కేమి మాట! పరస్పర ప్రేమవల్ల సుఖం కలగవలె గాని ధనం ఎప్పుడూ సుఖం ఇయ్య లేదు.

రామానందు: చిన్నవాళ్ళకు తెలియవు లెండి ఈగొడవలు.

చలిలో దాసు: ఇంతకూ మీకు— అదుగో దంపతులు వస్తున్నారు.

[లక్ష్మి హనుమాన్ దాసులు ముందు, వారివెంబడి తారా గోపీచందులు ప్రవేశించి రామానందునకు నమస్కరిస్తారు. లక్ష్మి తారాబాయివలెను, తారాబాయి లక్ష్మివలెను వేషాలు ధరించి మేలిముసుగులలో ఉంటారు.]

రామానందు: [లక్ష్మి, హనుమాన్ దాసులను] సర్వైశ్వర్యాభివృద్ధి రస్తు! [తారా గోపీచందులను] శీఘ్రమేవ సుపుత్రావాప్తి రస్తు:

హనుమాన్ దాసు: ఏడిసినట్టే ఉంది దీవన!

గోపీచందు: [మెల్లిగా] చాలా బాగా దీవించాడు.

రామానందు: హనుమాన్ దాసుగారూ! మీరు నాకన్న పెద్దవారయినా—

హనుమాన్ దాసు: అదుగో మాటాడితే నన్ను ముసలివాడంటావు. నావయసు సంగతి నీ కెందుకు?

రామానందు: పోనీ, నాకంటె మీరు చిన్నవారు కాబట్టి—

హనుమాన్ దాసు: అదుగో, మళ్ళీ వయసుమాట!

రామానందు: లేదు లెండి బాబూ! మాఅమ్మాయి తల్లి లేనిపిల్ల- వట్టి అమాయకురా లని చెప్పవచ్చాను.

హనుమాన్ దాసు: [గొణుగుకొంటూ] ఏమి అమాయకురాలో- ఇందాక చిందెలో ఉంగరం తీయబోతే చెయ్యంతా తెగ గిచ్చింది.

రామానందు: ఏమిటో అన్నారు- వినిపించ లేదు.

హనుమాన్ దాసు: నీమాట కాదులే.

రామానందు: ఏదో ఇన్నాళ్ళు పెంచి మీ చేతుల్లో పెట్టాను. ఎన్నడూ కష్టం అన్నమాట ఎరుగదు. ఎలా ఏలుకుంటారో.

హనుమాన్ దాసు: మునాకు చెప్పాలె? [మెల్లిగా] ఇది ఆరోది.

రామానందు: అమ్మాయీ, తారా! ఇలా రా అమ్మా. ఊరుకో- ఇది శుభసమయము. కంట నీరు పెట్టరాదు. నీభర్త చాలా పెద్ద- అదే మర్యాదస్థుడు. జాగ్రత గా మనలి పరువు ప్రతిష్ఠలు సంపాదించుకో.

[లక్ష్మి రామానందుని విడిచి భర్తకు నమస్కరిస్తుంది.]

హనుమాన్ దాసు: [మందంగా] ఆహా, చాలా బుద్ధిమంతురాలల్లే ఉన్న దయ్యా యిది- ఏమో అనుకున్నా.

రామానందు: గోపీచందూ, మా లక్ష్మి వట్టి అజ్ఞానురాలు సుమా! నీవు చిన్నవాడవు—

హనుమాన్ దాసు: అమ్మగో! మళ్ళీ నన్నవమానిస్తున్నావు.

రామానందు: లేదు లెండి, లేదు లెండి [మెల్లిగా] ఏడి కాదు లేగ! నీ దెక్కడ దొరికాడురా మాకు! [బిగ్గరగా] గోపీచందూ, నీవూ అజ్ఞానుడవే. తిన్నగా సంసారం నిలబెట్టుకోండి. నీవు బుద్ధిమంతుడవే అయినా హనుమాన్ దాసుగారిని చూసి లక్ష్మిని నీకిచ్చాను.

[తార తండ్రిని కౌగిలించుకొని దుఃఖిస్తుంది.]

రామానందు: ఊరుకో తల్లీ, ఊరుకో!

గోపీ చందు: [హనుమాన్ దాసును సమీపించి] సేట్ జీ! మీ ఋణం ఈజన్మలో తీర్చుకోలేను. మీకు తెలియకుండా నాకు మహోపకారం చేశారు. ఈ పెళ్ళి ఎలా అవుతుందా అని ఎన్నాళ్ళనుంచో ఆదుర్దా పడ్డాను. మీ దయ వల్ల మీ వివాహము మధ్య రావడమువల్ల నా కోరిక నెరవేరింది. నేను ఆశించిన పిల్ల నాకు లభించినది. నా సౌఖ్యానికి అంతకూ మీరే కారకులు. జన్మాంతమువరకూ భార్యాభర్తల మిద్దరమూ మిమ్మల్ని తలుచుకుంటూ ఉంటాము.

హనుమాన్ దాసు: మంచివాడవురా, నాయనా! సుఖంగా ఉండు.

రామానందు: అబ్బాయి, ఇక మనం వెళ్ళదాము [నిష్క్రమిస్తాడు. తార తండ్రితో నిష్క్రమిస్తుంది]

[చబిల్, గోపీచందులు ఇవతలికి వచ్చి జనాంతికము]

చబిల్ దాసు: ఏమిరా గోపీ, నీకోరిక నెరవేరింది కదా?

గోపీ చందు: నీమేలు మరచిపోలేను చబిల్!

చబిల్ దాసు: మనము పెళ్ళికూతుళ్ళను మార్చిన సంగతి ఇంకా మీ సేటుకు తెలియదల్లే ఉంది.

గోపీచందు: ఇదుగో ఇకను—

చబిల్ దాసు: తెలియకగానే నిప్పులు తొక్కిన కోతివలె ఎగిరిపడతాడు.

గోపీ చందు: కాస్త మన మాతమాషా చూడాలి.

హనుమాన్ దాసు: [మెల్లిగా]. ఏమి టావిధవ గుసగుస! ఎంతసేపటికీ పోరేం?

చబిల్ దాసు: మీ సేటుదగ్గిర ఫోటో ఏం చేశావు?

గోపీ చందు: మార్చేశాను.

చబిల్ దాసు: సరే. నే వెళ్ళుతా.

గోపీ చందు: నేనూ వస్తా. [సేటును సమీపించి] సేట్ జీ! నేను సెలవు తీసుకుంటాను. మళ్ళీ కనబడతాను.

హనుమాన్ దాసు: పోయి రా.

[గోపీచంద్ నమస్కరించి చబిల్‌తో వెళ్ళుతాడు.]

హనుమాన్ దాసు: [భార్యను సమీపించబోయి ఆగి, గొణుగుతూ] దీని దుంపతెగ! ఎన్నిసార్లు అనుభవమయినా కొత్తపెళ్ళికూతురు రసేటప్పటికి వణుకు పట్టుకుంటుంది. [మెల్లిగా దగ్గిరికి పోయి] ఓసే, ఇదుగో, ఎవరూ లేరులే. నేనేగా. ఇదుగో ఇటు చూడు, ఏదీ మొహం మీదీ! కొత్త అయు మకు తీతూ! ఏది ఒక్కముద్దు! అంత సిగ్గెందుకు? నేనేగా, ఎవరూ లేరులే. ఏది!

లక్ష్మి: ఏ మని మొగం చూపించేది! ఒక సొమ్ము పెట్టారనా, ఒక చీర ఇచ్చారనా?

హనుమాన్ దాసు: నేను భయపడుతునే ఉన్నా. వీళ్ళకు మాటాడితే సొమ్ము. ఎప్పుడూ ఉండేదే ఇది! [బిగ్గరగా] సొమ్ముకేం భాగ్యం! నా సొమ్మంతా నీదే, నీ సొమ్మంతా నాదే. పెళ్ళికి ఇరవైవేలు ఖర్చు మరి! అప్పుడే ఎక్కడనుంచి వస్తుంది? నాలుగేళ్ళాగితే—

లక్ష్మి: వాళ్ళందరికీ పెళ్ళప్పుడే చేయించి పెట్టారటగా!

హనుమాన్ దాసు: వాళ్ళు కాపెళ్ళివాడు కాదు గదా, మా కేళ్ళు బతికినా చిల్లిగవ్వయినా మెళ్ళో కేసేవాళ్ళేనా?

లక్ష్మి: ఆహా! అయితే నాకూ అలాగే?

హనుమాన్ దాసు: అహహహ! నీ కలా కాదు. నీసంగతి వేరు. చూస్తుండు.

లక్ష్మి: అవును, నాలుగేళ్ళు ముక్కల్లో వేళ్ళు పెట్టుకు కూర్చోవాలి!

హనుమాన్ దాసు: పోనీ, ముందరేటి కేమైనా చూస్తాలే.

లక్ష్మి: ఏడాది దాకానా? నా కక్కర లేదు.

హనుమాన్ దాసు: వచ్చే నెలలో ఒక ఉంగరమో, ఏదో చేయించనా?

లక్ష్మి: ఇంటికి వచ్చే మట్టం, పోయే మట్టం. పెళ్ళి చేసుకుని పెద్దమ్మ వారి లాగు అందరి యెదట తిరుగుతానా? నా కే మక్కర లేదు.

హనుమాన్ దాసు: పోనీ, ఒక వారంరోజు లాగు.

లక్ష్మి: వారంరోజులే! అప్పటికి పెళ్ళికూతురుతన మంతా పోతుంది.

హనుమాన్ దాసు: వారంరోజు లాగవూ?

లక్ష్మి: రే పుదయం కంసాలిని పిలిచి, నాగరం, కాసులపేరు, కంటె, మెడలో వట్టెడ, నడుముకు వడ్డాణం— ఇవన్నీ చేయిస్తానంటే సరే! లేకపోతే ఇక్కడ ఒక్కక్షణ ముండను. ఈ తాళిబొట్టు కూడా మీరే తీసుకోండి. నేను పోతా.

హనుమాన్ దాసు: [మెల్లిగా] నాకొంప దివాలాకే వచ్చింది. [ప్రకాశముగా] ఓహో! బాగున్నదే! చిన్న పిల్లవు కదా అని ఏదో నాకుతోచింది చేయింతా మనుకొన్నా. ఇలాటి మారాములు నాదగ్గర సాగవు. బాగానే ఉంది మొత్తానికి!

లక్ష్మి: [దుఃఖముతో] అయ్యో! నన్నెందుకు పెళ్ళి చేసుకున్నారు? నన్ను పెళ్ళి చేసుకోకపోతే మీద బ్బంతా మీదగ్గరే ఉండేదిగా! అయ్యో! ఈ తిట్లు తినడానికే కాబోలు మానాన్న నాకు పెళ్ళిచేశాడు.

హనుమాన్ దాసు: లేదులే. ఎరక్కపోయి అన్నా! ఊరుకో, ఊరుకో. ఎవరైనా వింటారు, ఊరుకో.

లక్ష్మి: మీరు తిట్టడం బాగానే ఉంది, నాకు దుఃఖము వస్తే తప్పా?

హనుమాన్ దాసు: లేదులే. నిన్ను తిట్టానా?

లక్ష్మి: ఇష్టం వచ్చినట్టు తిట్టి, పైగా తిట్టలే దనడం కూడానా!

హనుమాన్ దాసు: లేదులే ఊరుకో. నీవు దుఃఖిస్తే నేను చూడగలనా? ఆ ముఖ మంతా ఎంత వాడిపోతుంది! ఆ కమలముల వంటి కన్నులూ, ఆ దొండపండు వంటి అధరోష్ఠమూ, ఎంత మలిన మైపోతవి! ఏదీ, ఒక్క సారి నీముఖము చూడనీ! నీఫోటో చూచుకొని ఎంత మురుస్తూ ఉండే వాణ్ణి! ఏదీ?

[హనుమాన్ దాసు మెల్లిగా లక్ష్మి మేలిముసుగు తొలగిస్తాడు. లక్ష్మి నవ్వు మొగముతో కనబడుతుంది. హనుమాన్ దాసు చూచి, కన్నులు నులుముకొని మళ్ళీ చూచి నిర్ఘాంతపోయి నాలుగు దిక్కులా చూస్తాడు.]

లక్ష్మి: ఎందుకలా చూస్తారు?

హనుమాన్ దాసు: నీ వెవరు?

లక్ష్మి: నే నెవరా? అప్పుడే అంతదాకా వచ్చిందా!

హనుమాన్ దాసు: రామానందు కూతురు నీవేనా?

లక్ష్మి: అయ్యో! నేను మానాన్న కూతుర్నే కదా! అయ్యో, నాబ్రతుకు చెడ! ఇంత మాట అనిపించుకోవడానికా భగవంతుడు నన్ను సృష్టించాడు? అయ్యో! నాన్నా! నీకూ నాకూ సంబంధం తెగిపోయింది. నేను నీకూతుర్ని కాదట! అయ్యో—

హనుమాన్ దాసు: [పెట్టెలోనుంచి ఫోటో తీసి చూచి] అంతా ఇదే పోలికగా ఉన్నదే! నా కేమైనా మతిభ్రమ కలుగుతున్నదా యేమిటి!

లక్ష్మి: [సమీపించి ఫోటో చూచి] అది నా ఫోటోయే. నాపోలికగాక ఇంకా ఎలా ఉంటుంది? మీకు నిజంగా మతిపోయింది!

హనుమాన్ దాసు: [దడదడలాడుతూ] నా కేదో మైందు చేశారు. నాకొంప తీశారు. ఈఫోటో ఇదివర కిలా లేదు. నాకళ్ళకు గంతలు కట్టారు. అయ్యో! గోపీచందూ, నీమాట వినకపోతినిరా! నన్ను రామా నందూ నట్టేట్లో ముంచాడురా! [గోల పెట్టుతాడు]

గోపీచందు: [తత్తరముతో ప్రవేశించి] ఏమిటి సేటుజీ ఏమిటి, ఏమిటి?

లక్ష్మి: [చటుక్కున మేలిముసుగు వేసుకుంటుంది]

హనుమాన్ దాసు: చూడు, చూడు. ఈఫోటో చూడు నాకొంప ముంచారురా, చూడు!

గోపీ చందు: ఏమి సేటుజీ! ఈఫోటో కేమి? మన మిదివరకు చూచిందేగా!

హనుమాన్ దాసు: ఇదివరకు చూచినదేనా! నీ వెవరు గోపీచందువేనా?

గోపీ చందు: అ దేమి సేట్ జీ, అలా అడుగుతారు?

హనుమాన్ దాసు: ప్రపంచ మంతా ఎప్పటిమో స్తరుగా కనబడు తుంటే ఈఫోటో ఒక్కటి మారిపోయిం దేమిటిరా! తిన్నగా చూడు.

గోపీ చందు: లేదు సేట్ జీ, ఫోటో ఎప్పటిలాగానే ఉన్నది.

హనుమాన్ దాసు: గోపీ, మన ఇద్దరిలో ఎవరికిరా గుడ్డి; నీకా నాకా?

గోపీ చందు: మీకు కొంచెం చత్వార మన్నమాట వాస్తవమే కాని, అమాత్రానికే గుడ్డితన మంటామా?

హనుమాన్ దాసు: నీచత్వారం చట్టుబండలు గాను! ఇలా స్పష్టంగా కనబడుతుంటే చత్వార మేమిటిరా?

గోపీ చందు: అదే తమాషా! చత్వారంలో ఉండే కిటుకే అది, అన్నీ కనబడుతున్నట్టే ఉంటయి.

హనుమాన్ దాసు: అయితే ఇదే అఫోటో అంటావు?

గోపీచందు: అచ్చంగా అదే మీకు జ్ఞాపకం లేదూ? నాకు చూపిస్తూ ముక్కు కొంచెం వంకరగా ఉంది, కంట్లో కాస్త మెల్లకూడా ఉన్న దన్నారు.

హనుమాన్ దాసు: నేనా అన్నది! నువ్వు కాదుట్రా?

గోపీ చందు: కాదు. మీరే ముద్దసిదవు అని కూడా అన్నారు. ఇంకా జ్ఞాపకం తెచ్చుకోండి. నేను కాదంటే కోప్పడ్డారు కూడా.

హనుమాన్ దాసు: లోకమంతా తారుమారై పోతున్నది! అయితే ఇప్పుడిది వంకరముక్కు కాదంటావు?

గోపీ చందు: ఎబ్బే! వంక లెక్కడ? పెన్సలు పుల్లలాగా సాఫుగా ఉంటే.

హనుమాన్ దాసు: అలా కానుం ఉండు. అసలుముక్కు చూచి చెప్పేదువు గాని వంకర ఉందో లేదో, ఆముసుగు తియ్యాలె! ఎందుకు వచ్చిన ముసుగూ!

గోపీ చందు: అమ్మా! మీకు బిడ్డలాంటివాణ్ణి. ఫరవా లేదు, తీయండి. బాబుగారేదో ఆందోళనలో పడ్డారు. వారి అనుమానం తీరితేనే తప్ప మీకూ మాకూ సుఖం లేదు.

అమ్మ: [తలవంచి ముసుగు తీస్తుంది]

గోపీ చందు: చూడండి, సేటుజీ! ఎక్కడైనా వంకర ఉన్నదేమో. అచ్చంగా ఫోటోలో ఉన్నట్లున్నది.

హనుమాన్ దాసు: ఆమాటమాత్రం నిజమే.

గోపీ చందు: ఆహా! ఆకళ్ళేమిటి, ఆపెదవు లేమిటి!—నా భార్య మొహాన ఇందులో సగంకళ ఉంటేనా—

హనుమాన్ దాసు: సరె, సరె, చాల్లెవె! ముసుగు వెయ్యి, ముసుగు వెయ్యి అబ్బాయి, గోపీ. ఇక నీవు వెళ్లు. ఏదో పైత్యవికారంగా ఉండి అలా మాటాడానులే.

గోపీ చందు: నేను మొదటే చెప్పితిని గా-పైత్యం తప్ప మరేమీ లేదు. మాభార్యకేమి సేటుజీ—

హనుమాన్ దాసు: సరె, సరె, పోయిరా.

గోపీ చందు: సెలవు! [వెళ్ళిపోతాడు]

హనుమాన్ దాసు: [కూలబడి] ఊ, ఎవరిని చూడబోయినా ఇలా ఉంది లోకం! ఎవరితోనన్నా చెప్పుకుంటే సిగ్గుచేటు. వాడు మొదటే చెప్పాడు— నా సుఖానికి రాలేదని ఓసీ, ఇదేమి చేవు!

లక్ష్మి: [వెనుకగా వచ్చి, హనుమాన్ దాసు జుట్టు కొంచెం లాగి విడిచి] అయితే, ఏమిటయ్యా, మెళ్ళో పుస్తె కట్టాను గదా అని పదిమందిలో పరీక్ష చేసి, నాకు పరాభవం చేస్తారా? నాది వంకరముక్కా? మెల్లకన్నా? మీరు బాగున్నారుకదా— నా చక్కదనంలో మీ కేంపని? ఇంత అవమానం జరిగి, మీకు అంత పనికిరాక పోయినాక నా బతుకెందుకు? ఇదిగో, మీ తాళిబొట్టు తీసుకోండి. నే నేదైనా గొయ్యి చూసుకుంటాను. [పోబోతుంది]

హనుమాన్ దాసు: [అడ్డుపడి కాళ్ళు పట్టుకుని] వద్దు వద్దు. కోపం వద్దు. నా బంగారుగా! నా చిలకగా, నా పండుగా! నీవు పోతే ఇం కేముంది? ఎరక్కపోయి అన్నా!

లక్ష్మి: [కన్నీరు పెట్టుకొంటూ] మీరన్న మాటల కింకొకతె అయితేనా—

హనుమాన్ దాసు: లేదు లేదు. నీవు బుద్ధిమంతురాలవు ఆసంగతి మరచిపో.

లక్ష్మి: ఎలా మరచిపోతా నేమిటి? మీకు నామీద ఇంతైనా ప్రేమ లేకపోయిన తర్వాత! మీ సంబంధం కుదిర్చా నని నాన్న వచ్చి చెప్పితే సంతోషం పట్టలేక ఎగిరెగిరి గంతులు వేశాను. తీరా పెళ్ళి అయినాక ఇలా అయింది నా గతి!

హనుమాన్ దాసు: ఎంతమాట! ఎంతమాట! నీమీద నాకు ప్రేమ లేదూ? చూడు ఏదీ ముద్దు! [ముద్దు పెట్టుకుని మెల్లిగా] హు, ఈ కాకి పది వేల రూపాయిలా? ఏనాటి ఋణమో చెవులు మెలేసి లాగాడు రామానందు! [బిగ్గరగా] లోపలికి వెళ్ళుదామా?

లక్ష్మి: నా నగలమాటేం చెప్పారు?

హనుమాన్ దాసు: [మెల్లిగా] ఇంకా అసల్ ఫాయిదా అంతా చెల్లలేదు. [బిగ్గరగా] ఇదుగో చెప్పానుగా రా. [ఇద్దరు వెళ్ళుతారు. గోపీచందు గంతులువేస్తూ ప్రవేశించి] లక్ష్మి, లక్ష్మి.

తారాబాయి: [మేలిముసుగుతో ప్రవేశించి] ఆ పేరున పిలిస్తే నేను పలకను!

గోపీ చందు: ఓసీ అప్పుడే మరచిపోయినావా? ఆ పేరు అడ్డం రాక పోతే మనమీపాటికి ఎలా ఉండేవాళ్ళమో! సరే, ఇక నీ ముఖం చూతాము [హనుమాన్ దాసును అనుకరిస్తూ] ఏది, ఏది, ఎవరూ లేరుగా. నేనేగా. ఏది ఏది [ఇద్దరూ నవ్వుకుంటారు.]

గోపీ చందు: [తారాబాయి మేలిముసుగు తొలగించి, భుజాలపైన చేతు లుంచి చూచి] తారా, నాకన్న అదృష్టవంతు లున్నారా?

తారాబాయి: ఆ.

గోపీ చందు: ఎవరు?

తారా బాయి: నేను! [ఆలింగనము.]

౧౯౩౧.

గజ్జల మొలతాడు

శ్రీ నోరి నరసింహ శాస్త్రి

*

అంకితము

పద్మావతికి

*

పాత్రలు

భార్య : భర్త

భర్త-అత్తగారు

భర్త-మామగారు

స్థలము: భర్త ఇల్లు. ఈనాటిది ఒకనాటి సాయంకాలం ప్రారంభమై మర్నాడు సాయంకాలానికి సమాప్తి అవుతుంది. సుమారు ౨౪ గంటలు మొత్తంమీద జరిగి ఉంటుంది.

మొదటి రంగము

భర్త కోమల స్వరూపుడు: బక్కపలచగా పొడుగుగా ఉంటాడు. కోలముఖము, పచ్చనిదేహము భార్య కొంచెము లావుగానూ పొట్టిగానూ ఉంటుంది. ఆమెది గుండ్రని ముఖము. కళ్ళల్లో వెర్రిచూపు అప్పుడప్పుడు కనిపిస్తూ ఉంటుంది. ముక్కు కొంచెము విశాల మైనది. చామనిచాయ మనిషి. సామాన్యంగా తెలుగుదేశంలోని స్త్రీలవలె సుకుమారముగా ఉండవలె ననే ప్రయత్నముకూడా చేయదు.

భర్త చదువుకునే గదిలో కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. ఆ గదిలోనుంచి పక్కనున్న హాలులోకి పోయే ద్వారమువద్ద భార్య మొదట నిలుచుని ఉంటుంది. సంభాషణ కొంత సాగిన తర్వాత ఆమె అక్కడనే నిలువక

కూర్చుంటుంది. హాలులో ఉయ్యాలమంచములో పిల్లవాడు నిద్రపోతు న్నాడు. ఏమాత్ర మైనా శబ్ద మున్నప్పుడల్లా భార్య ఉయ్యాల తొట్టెవంక అదుర్దాతో చూస్తూ ఉంటుంది.

భార్య: మీ నామాట అంటే పిచ్చులూ వెర్రులూ పుడతవేం?

భర్త: దుర్మార్గురాలా, స్త్రీలు కోమలస్వభావం కలవాళ్ళని వెర్రివాళ్ళు అంటారే కాని మన పూర్వు లన్న దే నిజం. రామాయణంలో అగస్త్యుడు స్త్రీల సంగతి ఏ మన్నాడో తెలుసునా? వాళ్ళు—

భార్య: ఏమో, మీకవిత్వా లన్నీ నాకు తెలియవు. ఆరు నూరు అయ్యేగాని నూరు ఆ రయ్యేది, పిల్లవాడికి ఆ మొలతాడు పెట్ట నియ్యను.

భర్త: [విచారముతో] పిచ్చిదానా, అంత భయ మెందుకూ?

భార్య: ఏమో నండీ, అది చూస్తేనే నాకు పామును చూసినట్లుంటుంది.

భర్త: సొమ్ములో ఏ మున్న దే?

భార్య: ఏమో! ఉన్నా ఉండకపోయినా అది నేను వద్దంటున్నా గదా! మన కది చెరిపిస్తే దరిద్రము రాదు. ఐనా సొమ్ములో ఏమీ లేక పోతే మీకు మాత్ర మా పట్టుదల ఎందుకు?

భర్త: [చిరాకుతో] నీపెత్తన మేమిటి? నేను అగజ్జాల మొలతాడు పిల్లవాడికి పెట్టి తీరుతాను. ఏం చేస్తా వేం?

భార్య: చెప్పుతుంటే మీకు మరీ అగడంగా ఉన్న దే! మనసుకైనా పిల్ల వాణ్ణి ఒక్కసారి దగ్గిరికి తీసుకోటానికి ముట్టరు గాని ఇందుకు మాత్రము వాడిమీద ఎక్కడలేని ప్రేమా వచ్చింది కాబోలు!

భర్త: అవును మరి! దాసరివాణ్ణి పెంచుతున్నట్లుగా ఒంటినిండా తెల్ల పూసల పేరులు వేసి మెడలో బిళ్ళలు కట్టి వాణ్ణి పెంచుతూ ఉంటే ఎట్లా దగ్గిరికి తియ్యబుద్ధి పుడుతుంది!

భార్య: [మూతి పొడుగు చేసి] అబ్బో!

భర్త: ఇంత చక్కని పిల్లవాణ్ణి కంటివి మరి!

భార్య: ఏమిటి, అట్లా మాటిమాటికీ అనాకారివాణ్ని కన్నానని చెప్తారు! చక్కనివాడో అనాకారివాడో; కాకిపిల్ల కాకికి ముద్దు. అట్లాగే దిగంబరుడి వల్లే బతకనిద్దురూ!

భర్త: సొమ్ములు పెడితేనే పిల్లలు చచ్చిపోతారా ఏం?

భార్య: ఏమయిందీ మన 'వాణి'కి? ఈ గజ్జెల మొలతాడేగా నాకొంప తీసింది! ఆమాదిరిది వద్దో మొర్రో అంటూంటే నాకు వ్యతిరేకంగా చేయించారు. అది బొమ్మలో, ఇట్లాంటిది, అని చూపినప్పుడే నాకు పాములాగా కనబడ్డది! అది వంటిన పెట్టిన రోజేగా, వాణికి జబ్బు చేసింది!

భర్త: ఇంత కటువుగా ఎట్లా మాట్లాడుతావే? వాణికి పేరుగా దాన్ని పిల్లవాడికి పెడదామంటే రాక్షసివలె అడ్డుపడతావేం?

భార్య: వంశము నిలిపే పిల్లవాడు పుడితే వాణ్ణి ఎన్నడైనా ఎత్తుకున్న పాపాన్నా పోలేదు, కాని ఎన్నాళ్ళనాడో పోయిన ఆ దమ్మిడ సొమ్మంటే దానిమీద మీకంత వ్యామోహమెందుకు?

భర్త: కటికిదానా, వీణ్ణి అంతా నీ ఇష్టం వచ్చినట్లే కన్నావుగా! ఇదన్నా నా ఇష్టప్రకారము జరగనీయవా?

భార్య: అయ్యో, ఏమిటండి మీకీ పిచ్చి!

భర్త: అవును మరి! సగ్గన్నా లేకుండా బాగులు జేయించుకొని ఆరెజ సేయ ప్రదక్షిణాలు చేసి మన్మథుణ్ణి కన్నావుగా!

భార్య: ఏమంత ఎత్తి పొడుస్తారు! మన్మథుడో, ఎలికలవాడో! వాడు ఏ పిచ్చివాడి వల్లెనో నాలుగు కాలాల పాటు బతికి ఉంటే నాకదే చాలు. చక్కనివాడైతే మనకు ఒరిగించే దేమన్నా ఉన్నదా ఏం?

భర్త: ఎలికలవాళ్ళే నయం నీకొడుకుకంటె! వాళ్ళు మనుష్యులవలెనైనా ఉంటారు. నీవో, ఒక్కకోతికే లేదు కాని, కోతిని కన్నావు!

భార్య: [తనచేయి నోటిమీద పెట్టుకొని] అయ్యో! ఏమిటండీ ఆ మాటలు! అట్లా అనరాదండీ!

భర్త: అనవచ్చు నేమిటి, అనగూడ దేమిటి! కోతులకు మొక్కితే కోతులు పుట్టక ఏం చేస్తాయి? తనకే లేని అందము దేవుడు భక్తులకు మాత్రము ఎట్లా ఇస్తాడు? ఆయన ధర్మాన ఆ లోకమాత్రం ఇంకా ఇయ్యకం లేదు!

భార్య: ఏం పాప మండీ ఇది! అట్లా దేవుణ్ణి తిడతా రేం? [కళ్ళు మూసుకొని చెంపలు వేసుకుంటుంది.]

భర్త: అంత మననుగా ఉంటే నేనుకూడా చెంపలు వాయిస్తా పట్టు! దేవుడు కాదు, మన దేశంలో ఉన్న శాస్త్ర సౌందర్యాన్ని చంపుతున్న వయ్యా మీ హనుమంతుడు!

భార్య: అయ్యో! వద్దన్నకొద్దీ అట్లా మాట్లాడు తారే! ఇదేం పాప కర్మ మండీ!

భర్త: పోనీ. హనుమంతుణ్ణి కొలవకపోతే ఇంకో శాస్త్ర చక్కని దేవుణ్ణి కొలవరాదూ? ఇక వినాయకుణ్ణికూడా ఇంట్లో కులదైవంగా పెట్టినావా అంటే, మనవంశంలో అందం పూర్తి అవుతుంది!

భార్య: ఊరికే దేవుళ్ళ నట్లా తిడతారు గాని, పుట్టిన పిల్ల లంతా అట్లా పోతుంటే మరేం చేస్తాము చెప్పండి? పోనీ, ఏదో కర్మం లేకపోతే, పుట్టిన నలుగురిలో ఒక్కరైనా బతకరాదూ? అయ్యో! చెప్పితేకూడా వినరేమండీ! వినక తె నని బుద్ధి పుట్టదా ఏమిటి?

భర్త: ఏమో, నాక దంతా తెలియదు. ఇప్పటిదాకా నీ ఇష్టము వచ్చినట్లు చేయనిచ్చాను. ఈ మొలతాడు మాత్రము పిల్లవాడికి నన్ను పెట్టనీ. వాడికి పెడితే నాకు 'వాణి' మళ్ళీ బతికి వచ్చినట్లే ఉంటుంది!

భార్య: ఎవ్వడో చచ్చిపోయిన దానిమీద మీకు ఇంత వ్యామోహం మెందు కండీ? మును పెప్పుడూ లేని ఈ మొండితనము మీ కిప్పు డెవరు నేర్పినారండీ?

భర్త: 'వాణి' లేని దుఃఖమే నాకీ పట్టుదల నేర్పింది. ఆ మొలతాడు చూస్తే 'వాణి' మళ్ళీ చూచినట్లే ఉంటుంది. అది కదిలిక శబ్దమవుతుంటే 'వాణి' ఇంట్లో తిరుగుతున్నట్లే ఉంటుంది. దాని గజ్జెలు ఘల్లు మంటే 'వాణి' మళ్ళీ నవ్వినట్లే ఉంటుంది. నా ఒళ్ళు ఝల్లు మంటుంది!

భార్య: [కన్నీళ్ళతో] ఐతే మాత్రము అది బతికి వస్తుందటండీ! అనుమానం మనస్సులో ఉంటే గిలిగా ఉండి బాధిస్తుంది. ఆ మొలతాడు ఇంట్లో ఉంటే మీకు అట్లాగే కష్టంగా ఉంటుంది కాని, చెరిపించి నాకు నానుతాడు చేయించండి! దాన్ని చూస్తేనే నాకు భయమండీ!

భర్త: [వికృత స్వరముతో] దుఃఖ మున్నదానికి చెల్లదు గాని కన్నీళ్లు వస్తవి! 'వాణి' సొమ్ము పెట్టుకొని కులకవలె నని ఉన్నదేం నీకు?

భార్య: అయ్యో, నా కిప్పుడు సొమ్ములకే కొదవగా ఉన్నది. నా అందానికి తక్కువైన దని! ఏదో, పోయిన వాళ్ళ వస్తువు ఇంట్లో కనబడుతూ ఉంటే మనస్సుకు కష్టంగా ఉంటుం దని నే నంటే, దానికింత రాద్ధాంత మెందుకు?

భర్త: [యథావిధిగా శాంతముతో ఆదరముతో] సరే. అ దంతా ఇవ్వాళెందుకు గాని, పిల్లవాడికి ఆ మొలతాడు కడదాం. కృష్ణుడి వల్లే ముద్దు వస్తూ ఉంటాడు. అది పెట్టనిస్తే వాణ్ణి దగ్గరికి తీస్తా!

భార్య: వాణ్ణి మీరు దగ్గరికి తీస్తే తీశారు, లేకపోతే లేదు. కాని మొలతాడు మాత్రము వాడికి కట్ట వద్దు. మొలతాడు చేయించుకొని వస్తిరి, పెట్టి పెట్టడంతోటే పిల్ల ఉలిక్కి పడెను, ఆ రాత్రికే జ్వరం వచ్చి, ఆ జ్వరంతోనే పోయిం దాయెను!— చేయించిన వస్తువు అచ్చి రాక పోతే అనుమానంగా ఉండ దండీ మరి!

భర్త: అనుమానం ఏమిటి! ఈ సొమ్ము దానిని చంపిందా ఏం? నేను ఎంతో మనసుపడి ముద్దుకొద్దీ బోలెడు కూలి పెట్టి పట్నంలో ఇంగ్లీషు కంపెనీలో చేయించి తెప్పిస్తే అది పెట్టిన తరువాత దాని ఆయుస్సు చెల్లి

దానిదో వసుక్కోలడి పోయింది. [ఆ అనుమానం పెట్టుకుని అది పిల్లవాడికి చక్కగా పెడతా మంటే పెట్టనియ్యావు: ఇ దెక్కడి ప్రేమో!

భార్య: ఏమో; నాకు దానిమీద అనుమానం!

భర్త: నీకు అనుమానం లేనిది దేనిమీద? చీకటిలో ఏ దన్నా వస్తువు కనబడితే అది నీకు దయ్యమే మాయెను! ఇంట్లోకి ఖర్మం కాలక పేడపురుగు వస్తే దాన్ని చంపేదాకా వణుకుతా వాయెను! నీకు అనుమానం లేని దే మున్నది?

భార్య: ఏమో, నాకు భయ మండీ!

భర్త: నామాట విని ముచ్చటగా పిల్లవాడికి ఈసొమ్ము పెట్టనీ. అది పెట్టనిస్తే 'వాణి' బతికివచ్చినట్లు ఉంటుంది నాకు.

భార్య: మీ కీ పిచ్చి ఎందుకు? అనుమాన మండీ!

భర్త: ఇంకా అనుమాన మేమిటి? మీవాళ్ళ ఇంటికి వెళ్ళి బాగులు చేయించుకుంటివి, నీ ఇష్టదైవానికి ప్రదక్షిణాలు చేస్తివి, నీ ఇలవేలుపు నే పోలినంత చక్కని పిల్లవాణ్ణి కంటివికూడా నాయెను! ఇంకా అనుమాన మెందుకు?

భార్య: ఏమో పిచ్చిదాన్నండీ; నన్ను ఆటలు పట్టిస్తారు! చక్కనివాడో అనాకారివాడో, ఎవ రైతే మన కేం? పిల్లవాడు కాడా? మా నాయన, హనుమంతమూర్తి కటాక్షించవలె గాని! [వడి వడిగా మధ్య మధ్య బిగ్గరగా వినబడేట్లు తనలో తాను చదువుకొంటుంది] "శ్రీ ఆంజనేయం, ప్రసన్నాంజనేయం, ప్రభాదివ్య కాయం, ప్రకీర్తి ప్రదాయం, ప్రశస్తాత్మకాయం, ... భజే వాయుపుత్రం ... నీరూపు వర్ణించి ... నీసుందరం బెంచి ... దాసాను దాసుండనై ... ఎప్పుడుం దప్పకన్ నిన్ను నే గొల్చెదన్ ... నీవె నమస్తుతులు ... కాకినీ ఢాకినీ గాలిదయ్యంబులన్ నీదు వాలంబునం జుట్టి నేలం బడం గొట్టి నీ ముష్టిఘాతంబులం బ్రుంచి ... నమస్తే నమస్తే నమః!

[భార్య దండకం చదువుతున్నంతసేపూ భర్త శాంతముగా చిరునవ్వు

నవ్వుతూ ఆమెవైపు చూస్తూ ఉంటాడు.] మీరు దక్కదనమో అని ఎప్పు డూ అంటారు కాని దక్కని పిల్లలు పుడితే మన కేమైనా ఒరుగుతుందా? అది గాక, మగవాళ్ళు ఎట్లా ఉంటే నేం, పెళ్ళి కాకపోతుం దని దిగు లుండదు గదా!

భర్త: అవును లే- హనుమంతుణి కొలిచేవాళ్ళకు ఇంత కంటె మంచి అభిప్రాయాలు ఎలా ఉంటవి? కాని మీ ప్రభాదివ్యకాయుడు నీకు ప్రత్య క్షంగా! ఇక మొలతాడు పిల్లవానికి పెడితే మాత్రం ఏమి భయం? ఇవి ఒక్కటి నా కోరిక ప్రకారం జరగనియ్య రాదా?

భార్య: ఏమిటో నండి, నన్ను పిచ్చిదాన్ని చేసి ఆడిస్తారు. నా కేమీ తెలియదు! మీకు అంత పట్టుదల అయితే పెట్టుకోండి! నాకు మాత్రం అది ఇష్టం లేదు. మా నాయన హనుమన్నదయ ఉండేచాలును. [మళ్ళీ భక్తిగా] "ప్రసన్నాంజనేయం ప్రభాదివ్యకాయం..."

భర్త: [భార్యను సగంలో నే ఆపి, సంతోషంతో స్వభావసిద్ధ మైన మార్ద వంతో నవ్వుతూ] దానితో ఇదికూడా కలిపి పాడుకో!

"ఓ బొజ్జ గణపయ్యా,
నీ బంటు నే నయ్యా,
ఉండ్రాళ్ళ మీదికి
దండు బంపు!"

భార్య: ఆ మొలతాడు పెట్టవద్దు నంటే మీకు అంత బ్రహ్మానంద మేం? ఎంత వెర్రి వా రండీ మీరు! [భర్త నవ్వుతూ కుర్చీలోనుంచి లేస్తాడు.]

రెండో రంగము

[భర్త అత్తగారూ మామగారూ అప్పుడే వచ్చినారు. మామగారు కాళ్ళు కడుక్కోడానికి వాకిట్లోకి వెళ్ళినారు. అత్తగారు కాళ్ళు కడుక్కో-

ఉండానే అదుర్దాలో కూతురి దగ్గరకు వచ్చింది. స్థలము పోలు, ఉయ్యాల తొట్టెలో పిల్లవాడు లేదు. మొదటిరంగములో గదివంటిదే ఇంకోగది హాలుకు రెండోవైపున ఉన్నది.]

అత్తగారు: మళ్ళీ ఉక్కర్న మేమిటే?

భార్య: నారాత అట్లా ఉన్నది! [ఇద్దరూ కన్నీళ్లు పెట్టుకుంటారు.]

అత్తగారు: ఎప్పటినుంచి జబ్బు మొదలు?

భార్య: నేనీ ఇంట్లో నోరెత్తటందుకు కూడా వీలు లేకుండా ఉన్నదే!

అత్తగారు: ఏమిటే అది! అవస్థ వచ్చినప్పుడు కాస్త ఓర్చుకోవలె నమ్మా!

భార్య: వాటంతట అవి వచ్చిన అవస్థలైతే ఎట్లాగైనా ఓర్చుకో వచ్చు! చేతులారా కొత్తిన తెచ్చిపెట్టుకొన్న వాటికో!

అత్తగారు: అయ్యో, పిల్లవాడు పండల్లే ఉన్నాడు గదటే! ఏమైనా ఆ అంజన్న దయవల్ల బాగున్నా డనుకుంటే ఇట్లా వచ్చిం దేమి?

భార్య: నీకూ నాకూ పండల్లేనే ఉన్నాడు. అందరికీ అట్లా ఉండ వద్దూ? వాడు అనాకారివా డట. కోతి కన్నా డని నన్ను తిట్టిపొయ్యాని రోజు లేదు. దాసరివాణ్ణి పెంచినట్లుగా పెంచుతున్నా నట! ఎరికలవా ళ్ళన్నా నయ మట! కోతివల్లే—

అత్తగారు: మీ ఆయన దేనా ఊసరాగ మంతా! అట్లా పిల్లలను అన కూడదు కూడాను! దాసరివాడి వల్లెనో, ఎరికలవాడి వల్లెనో దీర్ఘాయుర్దాయంతో ఉంటే అదే చాలు! పుట్టక పుట్టక మగబిడ్డ పుడితే ఉల్లి కూడానా? లేని వాళ్ళ మంతా మగ నలుసు కనబడితేనే చాలు నని, కన వద్ద పుట్టకూ చెట్టుకూ మొక్కుతూ ఉంటే దైవము ఇచ్చిన బిడ్డకు మీ కింత గోలా?

భార్య: నే నేం చేస్తానే? ఆయననోరు కట్టిపెట్టే దెట్లా? కోటి ప్రదక్షిణాలు చేసినా నంటారు!

అత్తగారు: బాగానే ఉన్నది! ఇదెక్కడా చూడలేదే! దేవుణ్ణి అట్లా అంటే కళ్ళుకూడా పోతవి.

భార్య: మరి ఎట్లా ఆయనతో బతికేది? వద్దన్నకొద్దీ మరింత అంటూ ఢని రెండుసక్కిళ్ళూ గట్టిగా ఒత్తుకొని ఊరుకోవలె! అనేది ఒక్కమాటా? నానామాటలూ అంటారే!

అత్తగారు: ఉన్నన్నాళ్ళూ అత గారాబంగా ఉండేవారుగా! ఇదెప్పటినుంచీ! ఈ మొగవాళ్ళ మనస్సులు క్షణానికి ఒకవిధంగా మారుతూ ఉంటవి కాబోలు!

భార్య: ఏమోనే అమ్మా, తలుచుకుంటే ఏడుపుకూడా వస్తుంది! ఈనలుసు పుట్టినప్పటి నుంచీ ఆయనకు ఒకటే విసుగు. ఎప్పుడో వచి రెండు రోజులుండి చూసి పోయేవాళ్ళకు మీకేం తెలుస్తుంది? కొన్నాళ్ళకు కాకపోతే కొన్నాళ్ళకైనా మనస్సు మారక పోతుందా అని అంతా లోపల లోపలనే మింగుతున్నా. కాని ఇక దుర్భరమై పోయింది. పిల్లవాడు పుట్టినతర్వాత ఒక్కసారైనా ఎత్తుకున్న పాపాన పోయినారా! మళ్ళీ ఆమాయధారి 'వాణి'నిమాత్రము తలుచుకొని విచారపడని రోజు లేదు.

అత్తగారు: బతికి ఉన్న నిక్షేపమంటి మగపిల్లవాడిమీద ఏమీ లేదు కాని ఎప్పుడో పోయిన పోకతల దానిమీదనా, అయన మెలంకార మంతాను? సదే!

భార్య: అవునే, ఆయనకెప్పటికి ఆయనది! జ్ఞాపకం లా, దానికి చేయించిన మొలతాడు?

అత్తగారు: లేకేం? అది మరచి పోగలమా? అదేగా 'వాణి' ప్రాణం తీసింది! అది పెట్టినప్పుడేగా ఉలిక్కి పడ్డది! నేనూ దగ్గరే ఉండి కళ్ళారా చూస్తినిగా! బొమ్మల్లే ఉండేదిగా వాణి!— అది ఇంకా చెరిపించలా?

భార్య: అయ్యో, అభాగ్యం పడితే ఇంకా ఏం! నే నెన్నివిధాల ప్రయత్నం చేసినా పడనిస్తేగా! మొదట బొమ్మలో చూస్తేనే నా కేదో

ఘటం వేసింది. తయారై వచ్చినప్పుడు చూడగానే నాకు పాము వల్లే ఉన్నదన్నాను, జ్ఞాపకం లేదుటే!

అత్తగారు: అవునే, ఒక్కొక్క సొమ్ము చేయించిన వేళా విశేషముది! పాపం, చాలా ఖర్చుపడి చేయించి నట్టున్నారు. ఐతే మాత్రమేం? ఘటాలు కా గుంటే డబ్బు శాశ్వతమా?

భార్య: అది ఇంట్లో ఉంటేనే అంత అనుమానంగా ఉంటుందా! అది వాడికి పెట్టనిచ్చేదాకా నన్ను బతకనిచ్చ్యలేదే. అగజ్జెలు ఘల్లు మంటే 'వాణి' నవ్వినట్లుంటుందట.

అత్తగారు: ఇంకా అది పిల్లవాడి ఒంటనే ఉందా? ఎప్పుడో పోయిన ఆడముండకోసము ఇంత వెర్రి ఎక్కడా వినలేదే!

భార్య: అంతా వివరేం మరి? ఆ గజ్జల మొలతాడు కడితేతప్ప పిల్ల వాణ్ణి తాకనన్నారు. నాకు ఎప్పుడూ కూడా అకవిత్వాలు కావు. ఎప్పుడూ వద్దంటే వద్దని రాక్షసివలె అడ్డు పడేదాన్నా! ఆవేళటికి ఏమి దుర్బుద్ధి పుట్టిందో నేనూ మెత్తబడ్డాను. పాడువేళకి అట్లా దైవము బుద్ధి పుట్టిస్తూ ఉంటాడు కాబోలు! ఆంజనేయుస్వామి మీదనే భారమంతా వేసి, సరే, మొల్లో కట్టమన్నాను. నే నామాట అనేదే వ్యవధానంగా చివాలున కుర్చీలోనుంచి లేచి సంతోషంతో చంకలు కొట్టుకుంటూ వారే పోయి వాడి మొలన అది కట్టినారే!— ఇంకా ఏముంది! పిల్లవాడు కెవ్వున కేక వేసినాడు. ఆయనకూడా మొదట తెల్లబోయినారు. నాకో, ఒళ్ళు గలదరించింది. ఇప్పుడన్నా తీసి పారేయండి అన్నాను. కాని నామాట వింటేగా! మళ్ళీ ఆ 'వాణి'కి వచ్చినట్టే వీడికీ తెరలు! నిన్న మధ్యాహ్నం మీపాటికి చిలకల్లే పిల్లవాడు ఆడుకుంటున్నాడే! పిల్లవాడి మొలను ఆ మొలతాడు చూస్తే నాగుబాము పెనవేసుకొని ఉన్నట్టే నా కళ్ళకు కనబడుతుందే! ఏమీ చేయడానికి తోచదు. నువ్వు వస్తే చెప్పు కొని బావురుమని ఏడుద్దామనుకున్నాను మళ్ళీ వాడు వైద్యంలో ఏమైనా

లోపం చేస్తున్నారా! ఎన్ని మందులైనా యిప్పిస్తున్నారు. వారికి రాత్రంతా నిద్ర లేదు. కాని అది రోగమైతే గా! [కన్నీళ్ళు ఏకధారగా వస్తుంది.]

అత్తగారు: [ఉద్రేకములో] ఐతే ఇంకా అది పిల్లవాడి మొలనే ఉన్నదా ఏమిటి?

భార్య: తియ్యనిస్తే నేనా? మీ రన్నా చెపితే కాస్త వింటా రేమో నని, నాకు సహాయం కావలెనని వంక పెట్టి ఇవ్వాళ పొద్దున్నే మీకు తంతి ఇప్పించినాను.

అత్తగారు: [మరింత ఉద్రేకంతో] ముందు పిల్లవాడు ఎక్కడ ఉన్నాడో చెప్పు! అది తీసి పారేద్దాం! ఆ గదిలోనే గా! [పక్కనున్న గది వైపుకు వెళ్ళబోతుంది.]

భార్య: [తల్లిని ఆపి] అయ్యొ, కాస్త ఆగు! అది తీసివేస్తె నీకూ నాకూ గూడా ఈ ఇంట్లో నిలవ ఆధరువు ఉండదు!

అత్తగారు: తిడతా రనీ చీవాట్లు పెడతా రనీ పిల్లవాడికి అంత రోగము వస్తేకూడా చూస్తూ ఊరుకుంటార టే! అట్లా చూస్తా వేం? పద, అది తీసి పారేద్దాం అంతగా మీ ఆయన చీవాట్లు పెడితే అన్నీ నే భరిస్తానే!

భార్య: అబ్బా, నీ కేం, చెపుతావు! తర్వాత అనుభవించేదాన్ని నేను! నాన్న చేత చెప్పించి చూద్దాం! పిలుస్తా నుండు! నాన్నా!

మామగారు: [భర్త చదువుకునే గదిలోంచి వచ్చి] మీసంభాషణ వింటూనే ఉన్నాను. ఏమయ్యా అని అడిగితే "మీఇష్టం" అని విసుక్కుంటూ బైటికి వెళ్ళిపోయినాడు.

భార్య: మా నాయనగా! [అంటూ ఒక్కగంతులో కన్నీళ్ళలో పిల్లవాడున్న పక్కగదిలోకి వెళ్ళుతుంది. అత్తగారు కూడా మూతి విరుస్తూ గదిలోకి కూతురువెంట వెళ్ళబోతూ ఉంటుంది.]

[గదిలోనుంచి భార్య స్వరము]

అయ్యో, అట్లా రైలులో వచ్చిన పాడుగుడ్డలతో రానా కే! కాళ్ళనా

కడుక్కొని గదిలోకి రా! [అత్తగారు కాళ్ళు కడుక్కొని గదిలోకి వెళ్ళుతుంది, మామగారుకూడా నెమ్మదిగా వెళ్ళతాడు. గదిలోనుంచి గజ్జల మొలతాడు విప్పి అవతల పారవేసిన ధ్వనివినవస్తుంది. తర్వాత ఉల్లాస కంఠ మైన స్వరంతో.]

“శ్రీ ఆంజనేయం ప్రసన్నాంజనేయం ప్రభాదివ్యకాయం...భజే వాయు పుత్రం...భజే హం పవిత్రం...”

[అని వినవస్తుంది. అది ఇద్దరు ముగ్గురి గొంతులు కలిసిన స్వరము.]

మూడవ రంగము

[మొదటి రంగములోని గది. భర్త అప్పుడే ఇంటికి వచ్చి ఉత్తరీయము తీసి వంకెన వేయబోతున్నాడు. ముఖము కాంత భీషణముగా ఉన్నది. భార్య సంతోషముతో హాల్లోనుంచి గదిలోకి వచ్చింది.]

భార్య: చూశారూ, నే నేది చెప్పినా పెడచెవిని బెట్టి వేళాకోళమా చేస్తారు, కాని ఏమయిందో చూశారా? నే నేది చెప్పినా ఎప్పుడూ వృథా కాదు.

భర్త: [నిశ్చలంగా] ఏమి టూజరిగిన బ్రహ్మకార్యం?

భార్య: [ఉత్సాహం కొంత తగ్గి] పిల్లవాడి కంఠ జబ్బుగా ఉండగా ఎప్పు డనగానో బయటికి వెళ్ళి మళ్ళీ ఇప్పుడు వచ్చారు! వాడికి ఎట్లా ఉన్నదో ఏనా విచారించక పోవడాని మీకు మనస్సు ఒప్పిం దండీ? పైగా నేను సంతోషంగా మాట్లాడ వస్తే మీ కంఠ విసుగా?

భర్త: నాకు ఊరికే కొత్తప్రేమలు చెప్పి విసిగించక ఏమి జరిగిందో చెప్పి అవతలికి వెళ్ళు!

భార్య: ఆముదరష్టపు మొలతాడు తీసి వేయగానే పిల్లవాడికి రోగ

మంతా చేతితో తీసివేసి నట్లుగా నయ మయింది. తెరలు ఆగిపోయినవి. మాతం(డి ముఖాన ఎప్పటిమల్లే చిరునవ్వు తాండవ మాడుతున్నది.

భర్త: సంతోషమే!

భార్య: ఇప్పుడు పిల్లవాడు మబ్బు విరిసిన చం(దుడువల్లే ఉన్నాడు. అప్పుడే విచ్చిన మల్లెపువ్వు వలె ముద్దు వస్తున్నాడు.

భర్త: నా కెప్పుడూ కవిత్వాలు అనేదానివి నీవే కవిత్వం మాట్లాడుతున్నావే!

భార్య: ఏమో, తాబోలు. ముందు వచ్చి పిల్లవా డెట్లా ఆడు కొంటున్నాడో చూసి పోండి!

భర్త: వస్తాలే పద!

భార్య: మీ కెంత శాంత మండీ? రాత్రి పొద్దునా మీరు పడ్డ అదుర్దా అంతా ఇప్పు డే మై పోయిందీ? నన్ను కటికె దానివి అంటారే! పిల్లవానికి రోగం నయం కావడం మీ కిష్టం లేదా ఏమిటీ?

భర్త: ఏమిటే నీ గొడవ! నామీద దేవత లంతా కట్టు కట్టినారు! వాళ్ళను నేను వదిలినా వాళ్ళు నన్ను వదిలేట్లు లేరు!

భార్య: [కొంచెము భయముతో] అట్లా అసందర్భంగా మాట్లాడుతారేం? మతి ఏమన్నా చెడి పోయిందా ఏమిటి? అట్లా చూస్తా రేమండీ!— ఏమి టండీ అది; నాకు భయం వేస్తున్నది! మాట్లాడ రేం?

భర్త: అబ్బా, ఊరికే గోల పెట్టక అవతలికి వెళ్ళు! దేవత లంతా దయ్యాలలోకూడా కలిసి నామీద కత్తి కట్టినట్లున్నారు!

భార్య. [భయము పోయినప్పటికీ ఇంకా పోని ఆశ్చర్యముతో] ఏమిటీ అమాటలు! మన పిల్లవాడికి జబ్బు నయం చేయడమా, దేవతలు చేసిన అపకారము! అల్లాంటి అనరాని మాట లనడానికి మీకు బుద్ధి ఎట్లా పుడుతుం దండీ!

భర్త: నీ వొక పెద్ద రాక్షసివి! నాపాలిటి బ్రహ్మరాక్షసివి! నా బాధ నీ కేం తెలుస్తుంది?

భార్య: నన్నెన్ని తిట్టినా పడతాను గాని! — లేకపోతే ఏమిటో చెప్పండి! దేవతలకు మనమీద కసి టండీ? వాళ్ళను నమ్మిన వాళ్ళను ఎన్నటికీ చెరపరు. ఈమాట మీరు బ్రహ్మ వాక్యంగా నమ్మండి! వాళ్ళు మన పిల్లవాడి జబ్బు నయం చేస్తే కక్ష కట్టి నారంటా రేమండీ?

భర్త: నీవు నామాటలు అర్థం చేసుకో గలదాన వైతే ఇట్లా మాట్లాడి నామనస్సును మరింత ఎందుకు నొప్పిస్తావు!

భార్య: పిచ్చిదాన్ని ఏదో నోరూరుకోక వాగుతుంటాను కానండీ! నా మాటలు మనస్సుకు పట్టించుకోకండి. ఐనా ఒకటిమాత్ర మడుగుతాను గాని మీకు కోపం రాకుండా ఉంటుందీ? ఈ ఒక్క సారి కొంత శాంతించి జవాబు చెప్పండి. మీ రంతా తెలిసినవారు కదా! అంతా చదువుకున్న వారే కాని, నేను వట్టి తెలివి తక్కువ మొద్దు నే కాని, నాకు తోచినంత వరకు ఆలోచిస్తే మనుష్య మాత్రుల మైన మనకు దేవుళ్ళమీద కోపము పనికి రా దనీ, వాళ్ళను తిట్టడమూ హేళన చేయడమూ మనకు శ్రేయస్కరము కా దనీ, అనిపిస్తుం దండీ!

భర్త: అయిందా నీ ప్రశ్న?

భార్య: అది కాదు, మీరు కోపపడనంటే అడుగుతాను.

భర్త: తెలివి తక్కువగా ముందుగా వాగ్దత్తం చేసేందుకు నేను హరిశ్చంద్రుణ్ణి గాను.

భార్య: అదుగో! ఆమాట లెందు కండీ మీకు? ఈ చిన్న ప్రశ్నకు మీకు కోపం రాదు గదా?

భర్త: అయితే రాదులే, అడుగు!

భార్య: 'వాణి'ని చూస్తే అంత ప్రాణంగా ఉండేవారే, నిత్యావసల్లే

మగపిల్లవాడు పుడితే ఇంత నిర్లక్ష్యం చేస్తారేం? దీనికి శాస్త్ర శాంతించి జవాబు చెప్పండి.

భర్త: దీనికి జవాబు చెప్పనుంటవా? ముందు నే నడిగే కొన్ని ప్రశ్నలకు కూడా శాంతంగా జవాబు చెప్పు!

భార్య: నే నెప్పుడూ శాంతంగానే ఉంటాను. మీ రెన్ని ప్రశ్నలైనా అడగండి, జవాబు చెప్పుతాను.

భర్త: ఐతే 'వాణి' ఎవరి పిల్ల? [భార్య నిశ్చేష్ట పోతుంది.] ఆరంభం లోనే అట్లా జంకుతే ఎట్లా?

భార్య: ఏమి టామొండి ప్రశ్న! దానికీ మనకూ ఋణం లేదు. పోయిన దని అనుకొని ఏం లాభము!

భర్త: అయ్యో! నే నడిగిన ప్రశ్నకు జవాబు చెప్పవేం?

భార్య: [మళ్ళీ నిశ్చేష్టపోయి] మన పిల్ల!

భర్త: అందువల్లనే నాకు దానిమీద అంత ప్రేమ! ఇప్పుడు తెలిసిందా? అందు వల్లనే అది మనను విడిచిపోయినా దాన్ని నేను మరవ లేకుండా ఉన్నాను.

భార్య: [ఎర్రబడ్డ ముఖంతో] అయితే మన పిల్లవాడు?

భర్త: ఆ ప్రశ్నే నిన్నిప్పుడు అడగబోతున్నాను. దానికి నువ్వే జవాబు చెప్పవలెను.

భార్య: వీడూ అంతే!

భర్త: అదే కాదు! అందువల్లనే వీడంటే నాకు ప్రేమ లేదు. వీడి పే రేమిటి?

భార్య: ఏమి టండీ, వేషంగా ఉన్న దే! మనవాడి పేరు 'అంజనేయులు!' ఆ సంగతే మీకు తెలియదా ఏమి? మరీ సోద్యంగా ఉన్న దే!

భర్త: ఊరికే ఉపన్యాసా లియ్యక, నీ ప్రశ్నకు జవాబు కావలె నంటే, నే నడిగే ప్రశ్నలకు జవాబు చెప్పు! పిల్లవాడికి ఆ పేరు ఎవరు పెట్టినారు?

భార్య: ఎవరు పెట్టే దే మున్నదీ? వెనకటి సారి అట్లా అయింది కదా అని అనుమానం చేత మనస్సు ఒప్పక బారసాల చేసుకోక పోతే మాత్రము, వాడికి పేరు లేదా ఏమిటి? వాడు కడుపున పడ్డప్పుడే నా ప్రసన్నాంజనేయ స్వామి తన పేరు పెట్టుకున్నాడు.

భర్త: అదీ! పిల్లవాడికి పేరు పెట్టేది తండ్రి! నీ ప్రసన్నాంజనేయ స్వామికుమారుడిమీద నా కెట్లా ప్రేమ ఉంటుందీ? పెంపుడు కొడుకును చూసినట్లుగా చూస్తున్నాను. అదీ, బలవంతాన చేసుకున్న పెంపుడు!

భార్య: పెంపుడు కొడు కేమి టండీ? మీ మాటలు నా కేమీ అర్థం కావడం లేదు!

భర్త: అర్థం చేసుకో లే వని మొదటనే చెప్పినాను కాదూ!

భార్య: నే నెంత తెలివి తక్కువ మొద్దు నైతే మాత్రము, నాకు కన్న కొడు కంటే ఎవరో, పెంపుడు కొడు కంటే ఎవరో తెలియదు టండీ? మీ వేదాంతాలన్నీ కట్టి పెట్టి, పిల్లవాడు కులాసాగా ఆడు కుంటున్నాడు కాని, వచ్చి చూసి ముద్దు పెట్టుకు పోండి!

భర్త: వస్తా గాని, పద! ముందు ఆ మొలతాడు మాత్రము నా కిచ్చి పో!

భార్య: ఏమిటీ, మీకు మొలతాడుపిచ్చి ఎత్తిన ట్లున్న దే!

భర్త: అధికప్రసంగము చేయక ముందర ఆ మొలతాడు ఇలా ఇచ్చి పో!

భార్య: ఇంకా ఏం మొలతాడు?

భర్త: [కొంచెము ఆదుర్దాతో] ఏమయిందీ? ముం దది తీసుకు రా!

భార్య: ఇంకా మొలతా డెక్కడ ఉన్నదీ! అది ఉన్నన్నాళ్ళూ మీ కీ వ్యామోహం వదల దని మా నాన్న చేత దాన్ని చెరిపించడానికి పంపినాను. ఈపాటికి ఆయన తిరిగి వస్తూ ఉండాలి.

భర్త: [సంభ్రమముతో] ఏమీ! నా 'వాణి' మొలతాడు కరిగించడానికి మీనాన్నను పంపినావా?

['అమ్మాయీ!' అని వీధిలోనుంచి మామగారి గొంతు వినబడు తుంది]

భార్య: అదుగో, మానాన్న కేక వేస్తున్నాడు, వెళతా!

భర్త: [నిర్విణ్ణుడై] అయ్యో! — మీ ప్రేమ ఏమి ప్రేమే! కత్తులు పెట్టి కోసే ప్రేమ! ఆపసిపిల్ల నిన్నేం చేసిందే? అరటి కాడ వల్లే ఉండే 'వాణి' మీ కేం అపకారం చేసిందే?— అయ్యో! ఇంతమంది కలిసి నే నింట్లో లేని వేళ దాన్ని చంపివేసినారు కాదటే! రాక్షసుల కన్నా కొంత దయ ఉంటుందే; కన్న తల్లికి నీ కన్నా అంతమాత్రము జాలి లేకపోయిందా? నీ వసలు వ్యాఘ్రివి!—

[అంటూ చేతుల్లో ముఖము పెట్టుకొని కన్నీళ్ళు కారుస్తూ నిస్సారముగా పడక కుర్చీలో పండుకుంటాడు. భార్య నివ్వెర పోయి ఆపాదమస్తకము కంపిస్తూ ఉండగా, వీధిలోనుంచి "అమ్మాయీ, అమ్మాయీ, తలుపు తీయి!" అనే పిలుపులు నిరంతరంగా వస్తున్నా, నెమ్మదిగా అడుగులు పెట్టుకుంటూ తండ్రికి తలుపు తియ్యడానికి వెళ్ళుతుంది.]

పరివర్తనము

శ్రీ శ్రీనివాస శిరోమణి

*

అంకితము

శ్రీ వజ్ఝ బాబూరావుకు

*

ఒకటో రంగము

[సూర్యాస్తమయము కాబోతున్నది. అంతఃపురములో అలంకార మందిరముతో నిలువుటద్దాల యెదట అశోక చక్రవర్తి నిలుచుని ఉన్నాడు. నల్లటివాడు. ఉంగరాలు తిరిగిన బిరుసు వెంట్రుకలు, మీసగడ్డం. ఆకళ్ళలో ఎర్రనిచారలుకూడా ఉన్నవి. గుబురుమీసాలు. పొట్టివాడు.

అర్ధనగ్నలు అయిన ముగ్గురు పరిచారికలు. ఒకతె చైనాదేశపుది — ఆమె వింజామర వీస్తున్నది. ఇంకొక పరిచారిక చందనచర్చ చేస్తున్నది. మరొకతె తిలకము ముఖాన దిద్ది పుష్పమాల మెడలో వేసి అందముగా ఉండేటట్టు సవరిస్తున్నది.

అలంకార మంతా అయిపోతున్న సమయములో ఒక పరిచారిక సవినయముగా ప్రవేశించి మొక్కి నిలుచున్నది. ఆమెవంక చక్రవర్తి సాలోచనముగా చూచినాడు.]

పరిచారిక: రాధాగుప్తులవారు వచ్చి ఉన్నారు.

అశోకుడు: వెంటనే లోపలికి పంపించు.

[వింజామర వీస్తున్న పరిచారిక తప్ప అందరూ వెళ్ళిపోయినారు. అశోకుడు సుఖాసనాసీనుడయినాడు. రాధాగుప్తుడు ప్రవేశించినాడు.

వృద్ధముఖములో గాంభీర్యము ఉట్టిపడు తున్నది. [ప్రశాంత మయిన నేత్రములు. దీర్ఘ కాయుడు.]

అశోకుడు: [లేచి నమస్కారము చేసి రాధాగుప్తుడు కూర్చున్న తరువాత కూర్చుని] ఏదో విశేష మున్న దనుకొంటాను. లేకపోతే మీరిప్పుడెందుకు వస్తారు?

రాధాగుప్తుడు: అవును. ఇది సమయము కాదని తెలుసును. అయినా, రాక తప్పింది కాదు.

అశోకుడు: [వ్యగ్రభావముతో] చిత్తము. అవ్వాడే చీకటి పడిపోయింది. మిమ్ములను విశేషము సేపు కూర్చుండ బెట్టను.

రాధాగుప్తుడు: మీ రేదో పనిమీద ఎక్కడికో వెళ్ళబోతున్నా రనుకొంటాను.

అశోకుడు: అవును. మాళవ రాజకన్యను చూసి ఇప్పటికి సంవత్సర మయి పోయింది. ఆమె స్థిరవాసమును ధరించ లేక కృశించిపోయి ఉన్నదట. విరక్తివల్ల ఒక్క ఆభరణ మయినా ధరించడము లేదట.

రాధాగుప్తుడు: [సాలోచనముగానూ, సాభిప్రాయముగానూ,] అది మీ విరహదుఃఖమో - లేక పితృసోదర వియోగదుఃఖమో - యోజించినారా రాజా!

అశోకుడు: తలిదండ్రులను గురించిన దుఃఖమయితే ఒకనెల, లేకపోతే రెండు నెలలు. కాని ఇంత కాలము దుఃఖించదు. అది కేవలము విరహమే. ఇప్పుడు ఉన్మాదినిగా ఉందని తెలుస్తున్నది. ఆమె విరహములో అంత్యావస్థకు తయారవుతున్నది. ఎందువల్ల నంటే, నేను రాజధానిలోకి వచ్చికూడా ఆమెను చూడలేను.

రాధాగుప్తుడు: అయితే మీకిప్పుడు శకునము ఏమీ బాగా లేదు. శుభము అంటూ బయలుదేరబోతూ ఉంటే ఒంటిబ్రాహ్మణుడను ఎదురు గుండా వచ్చాను.

అశోకుడు: ఇంకా బయలుదేర లేదుగా నేను!

రాధాగుప్తుడు: మీరు బయలుదేరి నట్టే లెక్క.

అశోకుడు: అయితే మీరు వచ్చినపని ఏదో సెలవిస్తారా?

రాధాగుప్తుడు: చిత్తము. బ్రహ్మానందము కలిగించే వర్తమానము చెప్పడానికే వచ్చాను. ఉపగుప్తాచార్యులను ఎరుగుదురు కదా!

అశోకుడు: ఉపగుప్తుడా! బౌద్ధభిక్షువు కాదూ?

రాధాగుప్తుడు: అవును. మీ అన్నగారు సుషీముడి పక్షము వాడు. వాణ్ణి ఈమధ్యాహ్నమే పాతాళగృహములో ప్రవేశ పెట్టినాము.

అశోకుడు: [విషాదముతో కూడుకొన్న ఆశ్చర్యముతో] చంపివేసినారా?

రాధాగుప్తుడు: ఈపాటికి యమధామానికి చేరి ఉండే వాడే. అయితే మీతో కొంచెము సేపు మాట్లాడిన తరువాత తన్ను చంపమని ప్రార్థించినందున—

అశోకుడు: నాతో ఏమి మాట్లాడుతాడో?

రాధాగుప్తుడు: మిమ్ములను తూలనాడుతాడు.

అశోకుడు: [కోపముతోనూ ఆశ్చర్యముతోనూ] ఆ! తూలనాడుతాడా? అయితే నేనే వాణ్ణి యమరాజ్య పట్టాభిషిక్తుణ్ణి చేస్తాను!

రాధాగుప్తుడు: అయితే వాణ్ణి ప్రవేశ పెడతాను.

అశోకుడు: వాణ్ణి తీసుకొని రావడానికి ఎంతసేపు పడుతుంది?

రాధాగుప్తుడు: వెంట తీసుకొని వచ్చినాను. వాణ్ణి ప్రవేశ పెట్టి వెళ్ళిపోతాను.

అశోకుడు: [ఏదో ఆలోచిస్తూ] చిత్తము.

[రాధాగుప్తుడు వెళ్ళిపోతాడు. ఉపగుప్తాచార్యులు ప్రవేశిస్తాడు. దీర్ఘకాయుడు, ప్రశాంత నేత్రములు, గంభీర మయిన వదనము. కాషాయాంబరధారి. నిశ్చలముగా తల వాల్చి నిలుచుంటాడు. అతన్ని చూస్తూనే

అశోకుడి ఒళ్లు కంపించిపోతుంది. మహాకోపం వస్తుంది. భస్మీభూత మయి పోయేటంత రోషముతో అతని వంక అశోకుడు చూస్తాడు. అతనినిశ్చలతకు ఆశ్చర్యముకూడా కలుగుతుంది.]

అశోకుడు: ద్రోహీ, ఎంత నిశ్చలముగా ఉన్నావు! నీది ఏదేశము?

ఉపగుప్తాచార్యులు: నేను ద్రోహిని కాను. ఈభూమి అంతా నా దేశమే.

అశోకుడు: ఆఁ ఆఁ!

ఉపగుప్తాచార్యులు: నీదేశానికి పరిమితి ఉంది; హద్దు లున్నవి; నాదేశానికి పరిమితి లేదు; నాల్గుదిక్కులూ నాదేశానికి హద్దులు-

అశోకుడు: నీకు మతి పోయినట్టుంది!

ఉపగుప్తాచార్యులు: [నవ్వుతూ] కాస్త కొన్త మంటిముద్దల కోసము పోట్లాడుకొనే నీబోటిరాజులకు మతిపోయింది. నా కేమీ మతి పోలేదు. ఈ విషయము హెచ్చరించి పోవడానికే నిదర్శనము కోసరము ప్రార్థించాను.

అశోకుడు: ఏమిటి?

ఉపగుప్తాచార్యులు: దేశదేశాలను జయించడ మెందుకు రాజా?

అశోకుడు: ఏ మంటున్నావూ?

ఉపగుప్తాచార్యులు: ఏ మంటున్నానా? దేశదేశాలమీదికి దండెత్తి పోయి రాజ్యాలనూ, జనాన్నీ నాశము చేస్తున్నావే! ఎక్కడయినా కొన్ని జనముత్తుంటే వారిహృదయాలలో చిచ్చు పెడుతున్నావే! ఇదంతా ఎందుకోయి? సరే, పోనీ, రాజులూ జనుల సంగతి అలా ఉండు. నీజోలికి జోక్యానికి రాని వన్యమృగాలను వేటాడి చంపడ మెందుకు! అవి ఘాతుక మృగము లంటావు! అయితే నీవు పాలిస్తూ పొడవడ మయినా తెలియని గోవులు- శరత్కాల స్వాదునదీ జలము తాగనీకుండా రక్తాన్ని ప్రవహింపచేస్తున్నావే! అంతా నిశ్శేష మయిపోయిన తరువాత ఎక్కడ ఎవరిని పరిపాలించ దలచు కొన్నావు రాజా! చెప్పు చూతాము. కళింగదేశ

మూలో పురుషుడనేవాడు లేకుండా చేశావే! ఇక నీవు పాలించేది ఆదేశ ములో ఉన్న వితంతువులనా?

అశోకుడు: అనవసర ప్రసంగం చేయకు.

ఉపగుప్తాచార్యులు: సుఖదుఃఖాలూ, ఆదరానాదరాలూ, ప్రేమా ప్రేమలు, ఆలోచనానాలోచనలు లేని నేను విశేషము మాట్లాడేట్లయితే శిలాగానే మారిపోతాను. విశేషము నీతో నేను మాట్లాడ దలచుకోన లేదు.

అశోకుడు: అయితే ఎందుకు వచ్చావు ఇక్కడికి?

ఉపగుప్తాచార్యులు: నీ ప్రతిబింబాన్ని నీకు చూపించి పోవడానికి వచ్చాను.

అశోకుడు: [విసుగుతో] ఏమిటా ప్రతిబింబము?

ఉపగుప్తాచార్యులు: మనుష్యాకారములో ఉన్న జంతువేమో అనిపిస్తున్నావు నీవు! లోకసంహారము చేస్తున్నావు. నీపనులు లోకకంటకములుగా ఉన్నవి. నీకు సుఖము ఇందులో ఉన్నదా అని ప్రశ్న. లేదేమోనని తోస్తున్నది. ఎందువల్లనంటే, దేశదేశాంగనలను తీసుకొని వస్తున్నావు. విశ్రాంతి కొంచెము చిక్కినప్పుడల్లా సారాసారములు విచారించకుండా కేవలము మాంసగ్రంధులయిన స్తనాల కోసము- శ్లేష్మాగార మయిన వదనము కోసరము మూత్రము స్రవించే జఘనపీఠము. కోసరము [కళ్లు మూసుకొని] అహా, నింద్యం నింద్యమ్ [కొంచెము సేపు ఊరుకొని] సర్వం దుఃఖం సర్వం దుఃఖమ్. [కళ్ళు తెరిచి] నేను చెప్పదలచుకొన్నదంతా చెప్పివేశాను. ఇంక నన్ను చంపివేయడానికి అనుజ్ఞ ఇయ్యి.

అశోకుడు: నిన్ను చంపకుండా వదిలివేస్తే సంతోషిస్తావా?

ఉపగుప్తాచార్యులు: నాకు సంతోషమూ లేదు, దుఃఖమూ లేదు.

అశోకుడు: అయితే మాకెందుకు నీవంత అపకారము చేయడము?

ఉపగుప్తాచార్యులు: నేనొకరికి అపకారము చేయను. నీకు చేయనూ లేదు.

అశోకుడు: చేయలేదా?

ఉపగుప్తాచార్యులు: లేదు.

అశోకుడు: నీవు నాశత్రువులతో ఎందుకు చేరినావు?

ఉపగుప్తాచార్యులు: నీశత్రువులతో గానీ నీ మిత్రులతో గానీ నాకు ప్రసక్తి లేదు.

అశోకుడు: నీవు మాఅన్న సుషీముడితో చేరి నన్ను చంపదలచిన వారిలో ఒకడవు కావా?

ఉపగుప్తాచార్యులు: నీకు రాజ్యాధికారము లేదన్నాను. అది ధర్మము. కాని నిన్ను చంపదలచినవారిని వద్దని వారించినది నేనే.

అశోకుడు: [వినయముతో] మీ మాటలు నేను విశ్వసిస్తున్నాను.

ఉపగుప్తాచార్యులు: నీవిశ్వాసా విశ్వాసములతో నాకు నిమిత్తములేదు.

[పరిచారిక ప్రవేశించి నమస్కారము చేసి నిలుచుంటుంది].

అశోకుడు: [రూక్షముగా] ఏమిటి?

పరిచారిక: మాళవరాకుమారి దేవర దర్శనార్థము క్షణం వెంకయుగముగా గడుపుతున్నట్లు వర్తమానము వచ్చింది.

అశోకుడు: [మహానందముతో] ఆc ఆc సంతోషము! ఓసీ, ఈహారము నీకు బహుమానము. [ఆమూల్యాభరణము తీసి యిస్తాడు.] పో. భిక్షుకుడా, మా అత్యంత మోదావహ మయిన సమయములో వచ్చావు. చాలా అదృష్టవంతుడవు. నిన్ను చంపము. పో మ్మావలకు!

రెండో రంగము

[పాటలీపుత్రనగరము వెలుపలి మైదానము. రాత్రి పదిన్నర గంటలు కావచ్చింది. గాఢాంధకారము. అశోక చక్రవర్తి పుష్పమాలాలంకృతుడయి ఉత్తరీయము జారి పోతూ వేగముగా నడుస్తూ ప్రవేశిస్తాడు. ఎదురు

గుండా ఒక వృద్ధుడు ముసుగు కొప్పుకొని వస్తూ ఉంటాడు. అశోకుడా వ్యక్తిని చూసి ఆగిపోతాడు.]

అశోకుడు: ఎవరా మనిషి?

రాధాగుప్తుడు: నేను [అంటూ ముసుగు తీసి నిలుచుంటాడు.]

అశోకుడు: మంత్రివరేణ్యులా! అభివాదము. ఒంటరిగా ఎక్కడికి వెళుతున్నారో, తెలుసుకో వచ్చునా?

రాధాగుప్తుడు: దేవరవారెక్కడికి ఒంటరిగా వెళుతున్నారో నేను తెలుసుకోవచ్చునా?

అశోకుడు: నేను బాహ్యోద్యానాంతఃపురానికి వెళుతున్నాను. సంవత్సరమునుంచీ ఏకాంతా స్వయంగ్రాహము కోసరము సంతపిస్తున్నానో ఆకాంత సందేశ మంపింది.

రాధాగుప్తుడు: ఏ మని?

అశోకుడు: అస్మద్గాఢ పరిష్వంగము కోసరము క్షణ మొకయుగముగా గడుపుతున్నట్టు.

రాధాగుప్తుడు: ఇవ్వాళ అమావాస్య.

అశోకుడు: అయితే కావచ్చును.

రాధాగుప్తుడు: [గట్టిగా] ఇవ్వాళ అమావాస్య.

అశోకుడు: [చిరునవ్వుతో] మన్మథుడికి వారాలు వర్జ్యాలూ లేవు. పో

రాధాగుప్తుడు: కాదు. రాజా, ఒక్కసారి నిలవండి.

అశోకుడు: ఎందుకు?

రాధాగుప్తుడు: మీ నియమాలను మీరే తిరస్కరిస్తే ఇక మీ నియమాలను ఇతరులు ఎలా అనుసరిస్తారు?

అశోకుడు: అసలు విషయ మేమిటో చప్పున చెప్పండి. హృదయము దహించుకొని పోతున్నది. ఇంక నేను నిలవలేను.

రాధాగుప్తుడు: తాము మారువేషముతో రాత్రిసమయములో నగరపర్యటనం చేసేది ఈ రోజునే.

అశోకుడు: అబ్బ, శుభమా అని వెళ్ళబోతుంటే అన్నీ అంతరాయాలే!

రాధాగుప్తుడు: సంకల్పాలకు వికల్పాలు లేకపోతే స్వారస్య ముండదు.

అశోకుడు: పోనీ, ఈరాత్రికి మానివేసి రేపురాత్రి నగరసంచారము చేస్తాను లెండి.

రాధాగుప్తుడు: జ్ఞాపకము తెచ్చుకోండి. రేపురాత్రి తమరు మరొక విషయములో నిమగ్నులయి ఉంటారు.

అశోకుడు: అబ్బ, అబ్బ!— నేను మీతో ఈ విషయమే చెప్పకపోతే?

రాధాగుప్తుడు: మీ రెక్కడికి వెళ్ళుతున్నదీ నాకు తెలియక పోతేగా! అందుకోసర మనే వెతుక్కుంటూ వచ్చాను.

అశోకుడు: మరి ఆ యువతీ దర్శనము చేయకుండా నేను జీవించ జాలను. పోనీయండి, నా సంగతి అలా ఉంచండి. ఆయువతి మాత్రము ఇక జీవించడము దుర్ఘటము!

రాధాగుప్తుడు: రాజా, పోనీయండి బతకకపోతే మరొకతే —

అశోకుడు: పెద్దలు- మీ నోటిలోనుంచి అశ్లీలములు రానీయకండి. అమ్మయ్యా. అంతమాట ఎలా అనగలిగినారు? ఆమెను ఒక సంవత్సరము నుంచీ పరివాసములో ఉంచినాను.

రాధాగుప్తుడు: సంవత్సరమునుంచీ బతికి ఉన్నమనిషి ఇప్పుడు ఈ మాత్రానికే చచ్చిపోతే ఏం చేస్తాము!

అశోకుడు: ఎందుకి దంతా—అలాగే నగరపర్యటనము చేస్తానులెండి.

రాధాగుప్తుడు: మీరు అనృతము లాడరనుకొంటాను.

అశోకుడు: ఈ రాత్రికి క్షమించలేరా!

రాధాగుప్తుడు: మీ రా యువతి దగ్గరకు వెళ్ళకపోతే, ఏం?

అశోకుడు: అమ్మమ్మ! కాదు! ఆసౌందర్య—

రాధాగుప్తుడు: తిష్య రక్షాదేవి కన్నా నా?

అశోకుడు: [చిరునవ్వుతో] చెప్పరేం మరి! తిష్యరక్ష మీ అంత వారిని ఇలాంటి పనులమీద పంపిస్తున్నదా?

రాధాగుప్తుడు: ఎంతమాత్రము కాదు. మీ రాయువతిని విసర్జించమని నా ప్రార్థన.

అశోకుడు: ఎందువల్ల?

రాధాగుప్తుడు: ఇందువల్ల అని మాత్రము చెప్పజాలను. తరువాత మీరు జన్మాంతమువరకూ దుఃఖిస్తా రని నానమ్మకము.

అశోకుడు: ఏమి, ఆ రాయువతిని చూచిన మాత్రము చేతనే!

రాధాగుప్తుడు: ఏమో, నాకది అంతా తెలియదు. మీరు మాత్రము వెళ్ళవద్దని నా సలహా.

అశోకుడు: ఆ రాకుమారి తండ్రినీ సోదరుణ్ణీ చంపించానని, అందువల్ల నన్ను వరించదేమో ననీ మీరు ఊహ చేసి సలహా ఇస్తున్నారు. కాని ఆ దుఃఖము ఆమెకు ఎంతమాత్రము లేదు. నాకు తెలిసింది. నాకోసరము ఈ మధ్య కేవలము ఆమె ఉన్మాదిని అయిపోయింది. కాముకులకు తెలిసే విషయాలు మంత్రులకు తెలియడము కష్ట మనుకొంటాను.

రాధాగుప్తుడు: సరే, నాకీ విషయాలతో పని లేదు. మీ రీరాత్రి నగర పర్యటనము చేయడమే నాకు కావలసిన విషయము.

అశోకుడు: మళ్ళీ మొదటికి వచ్చారా?

రాధాగుప్తుడు: ఎంతదూరము చెప్పినా మీరు గ్రహించ లేకుండా ఉన్నారు. మీరు అక్కడికి వెళ్ళినట్టయితే, మీదట దుఃఖిస్తారు.

అశోకుడు: దుఃఖించను, సుఖిస్తాను.

రాధాగుప్తుడు: [గద్గద స్వరముతో] మీరు దుఃఖిస్తారు!

అశోకుడు: మీకు తెలియదు లెండి.

రాధాగుప్తుడు: కాదు. నేను అనుభవజ్ఞుణ్ణి. చెప్పుతున్నాను. వినండి. మీరు నగరపర్యటనమునకు పొండి.

[అశోకుడు తల వంచి ఆలోచిస్తూ ఉంటాడు. రాధాగుప్తుడు వెంటనే వెళ్ళిపోతాడు. అతడు తల యెత్తి చూసేసరికి రాధాగుప్తుడు కనిపించడు. ఒక ముసలిది మూల్గుతూ కర్ర ఊతగా చేసుకొని నడుస్తూ ఏడుస్తూ కనిపిస్తుంది.]

ముసలిది: ఎవరు నాయనా, నీవు దొంగలాగా ఉన్నావు?

అశోకుడు: ఏ మంటున్నావు! అశోకచక్రవర్తి రాష్ట్రములో దొంగలా?

ముసలిది: అశోకుడే పెద్దదొంగ అయితే, ఇక రాజ్యములో దొంగల కేమి తక్కువ!

అశోకుడు: [ఆశ్చర్యములో] అశోకుడు దొంగా అవ్వా?

ముసలిది: అశోకుడు చేసే పనులు మామూలు మనుష్యులు చేస్తే బందిపోటు అంటారు. అదే అశోకుడు చేస్తూ ఉంటే, రాజాధిరాజు, చక్రవర్తి అంటారు. అట్లాంటి వాడికి చావు రాదుకదా నాయనా!

అశోకుడు: ఎందుకు పాపము,. అశోకుడికి చావు? నీ కేం అపకారము చేశాడు?

ముసలిది: [కోపముతో వణుకుతూ] అపకారమా- వాడినోట్లో దుమ్ము పడ! నా కొంప కూల్చాడు, నా వంశనాశము చేశాడు. వాడు శిల, వాడు చావడు!

అశోకుడు: ఆయనకు నీకొంపకూడా కావలసి వచ్చింది; నీ వేం మహారాణివా, నీ వంశము నాశము చేయడానికి?

ముసలిది: అది కాదు బాబూ! నా పెనిమిటి కిందటి సంవత్సరము మాళవదేశ యుద్ధములో చనిపోయినాడు. ఆయన వయస్సు చెల్లినవాడు, పోయినా డని ఒక్క ఏడ్పు ఏడ్చి ఊరుకొన్నాను: ఈసంవత్సరము కళింగదేశ యుద్ధములో నాకొడుకు లిద్దరూ చనిపోయినారు.

అశోకుడు: అయితే ఆకొడుకులకు. బిడ్డలు లేరా?

ముసలిది: అయ్యో, అయ్యో, బాబు- బుల్లిబాబు! [అని చరిచిలబడి ఏడుస్తుంది.]

అశోకుడు: [ఆమె పక్కనే నిలుచుని] ఏడవకు-ఏడవకు.

ముసలిది: [ఏడుస్తూ] అయ్యో బాబయ్యా, నాగొంతు ఎందుకుపోతున్నది. నేనుకూడా చచ్చిపోగూడదూ! ఈకూన అయినా—

అశోకుడు: ఈకూన ఎవరు?

ముసలిది: నా మనుమడు: కొడుకులు పోయినా ఈ పసికందు బ్రతుక కూడదూ?

అశోకుడు: ఈ పసిబిడ్డ చనిపోయినాడా?

ముసలిది: ఆ, ఈఉదయమే. అశోకుడు - వాడిదుంప తెగ! ఈచనిపోయిన కూనమీద కూడా వాడికి ద్వేష మెందుకో?

అశోకుడు: ఏం చేశాడు, ఏం చేశాడు?

ముసలిది: ఈఉదయము ఈపసికందును పాతిపెడదా మని వల్లకాటికి పోతే, రాజుగారికి సుంకము చెల్లించంది రాజభటులు పాతిపెట్ట నీయలేదు.

అశోకుడు: పాపము, నీదగ్గిర డబ్బు లేదు కాబోలు. రాజుగారు సిపా- యీల కుటుంబాలకు పింఛన్ ఇస్తున్నాడే!

ముసలిది: వాడి డబ్బూ వాడూ ఊడ్చుకుపోను! వాడిడబ్బు నాకక్కర లేదు. అందు కెన్నో సిపాయిలు కావాలి. అయినా బందిపోటుదొంగ డబ్బు నాకక్కర లేదు.

అశోకుడు: మరి నీ విప్పు డెక్కడికి వెళ్తున్నావు?

ముసలిది: శవాన్ని ఒక్కరోజుకంటే ఇంట్లో అట్టే పెట్టుకో గూడదని ఆపాడుముండాకొడుకు శాసనము. ఊరిబయట ఏగోతిలోనైనా పారవేసి నేనూ ఏగోతిలోనైనా పడుదా మని బయలుదేరినాను.

అశోకుడు: అంత అవస్థ పడవలసిన అవసరము లేదు. శ్మశానములో రాజభటు లంతా మావాళ్ళే. నేనుకూడా నీవెంట - కాదు, కాదు, నాకు పని ఉంది. నావేలి ఉంగరము ఇస్తాను. ఈ ఉంగరము చూపిస్తే వాళ్లు నీకు కావలసిన సహాయ మంతా చేస్తారు.

ముసలిది: నీ వెవరో ఈరాజ్యములో చాలా మంచి వాడివి లాగా ఉన్నావు. అయితే ఉంగరము వాళ్ళ కిచ్చివేసేదా!

అశోకుడు: నీ ఇష్టము—పోనీ నీవు అమ్ముకొని ఆడబ్బు తీసుకో.

ముసలిది: నా కెందుకు నాయనా నీడబ్బు?

అశోకుడు: అయితే వాళ్ళ కిచ్చి వెయ్యి.

ముసలిది: అయితే అబ్బాయీ, సరే కాని నాకు రాజదర్శనము కావలె నంటే ఏం చెయ్యాలో చెప్పగలవూ?

అశోకుడు: ఎందుకు?

ముసలిది: ఒక్క—సంగతి అడుగుదా మని- ఆసంగతి అడగగానే అక్కడి భటులు నన్ను ఎట్లాగూ తంతారు. నేను చచ్చిపోతాను. నేనుకూడా వాడి చేతులో చచ్చిపోదా మని ఉంది.

అశోకుడు: ఏమిటి అవ్వా ఆసంగతి?

ముసలిది: ఇట్లా అడుగుదా మని: "ఓరి అశోకుడా, మాకొంపలో ఒక రిద్దరు చచ్చిపోతే మేం మిట్లా ఏడుస్తాము. నీరాజ్యములో- రాజ్యమంటే కుటుంబము కాదా- నీకుటుంబములో ఇంతమంది చచ్చిపోయినా ఇంతవాయిగా నిశ్చింతగా ఎట్లా ఉంటావు? ఆసంగతి ఏమిటో నాకు కూడా కాస్త చెప్పు. అయినా ఆ కళింగ దేశములో మగపురుగు లేకుండా చేశావుట. ఇక రాజ్యము చేసేది వెధవముండలమా, ముసలి ముండలమా?" అని అడగగానే అక్కడ ఉండే వాళ్ళు నన్ను చావ దంతారు, సరిపోతుంది!

అశోకుడు: నేను మహారాజు గారితో చెప్పుతానులే.

ముసలిది: నీ వాయన కొలువులో ఉన్నావా ఏం? అయితే నీకు చెప్ప వలె నని మనసులో ఉన్నా, చెప్పజాలవు. ఎట్లా గైనా నాకు దర్శన మిప్పింతూ.

అశోకుడు: రాజుగారి దర్శనము కావడము దుర్ఘటము మనలమ్మా! నేను వెళ్ళి పోవాలి. వెళ్ళనియ్యి.

ముసలిది: నాయనా, నీ వెవరో గుర్తు పట్టలేను. వెయ్యేళ్ళు వర్ధిల్లు! నీ మేలు మరిచిపోను. నీవు సిపాయివా బాబూ? మా అబ్బాయికి స్నేహితుడవా?

అశోకుడు: ఆఁ అవును లే. వెళ్ళుతున్నాను. వెళ్ళవలెను. [అంటూ అశోకుడు వేగముగా వెళ్ళిపోతాడు. ముసలమ్మ కూడా వెళ్ళిపోతుంది.]

మూడో రంగము

[తెల్లవారవస్తున్నది. అప్పుడప్పుడు పిట్టలు కిలాకిలా కూస్తున్నవి. మర్రిఊడలవల్ల పొదరిల్లుగా ఉన్న ప్రదేశములో చలువరాతి అరుగుకు ఒకపక్కన మాళవ రాకుమారి నిలుచుని ఉంది. మరొకపక్కన అశోక చక్రవర్తి నిలుచుని ఉన్నాడు.

ఆమె సన్నగా పొడుగుగా తీగలాగ ఉంది. రామచిలుక ముక్కులాంటి ముక్కు, వాలుగన్నులు. ఆమె ఒక్క ఆభరణము నైనా ధరించలేదు. ముఖాన బొట్టు అయినా పెట్టుకో లేదు. చాలా కోపముతో ఉన్నట్టు కనబడుతున్నది.

అప్పుడప్పుడు అశోకుడివంక మిర్రిమిర్రి చూస్తూ వెంటనే తల వంచుకొంటూ ఉన్నది.]

అశోకుడు: కార్యాంతరములలో పడిపోయి ఈ దాసజనుడు ఇంత కాలమువరకూ నీ దర్శనము చేయలేక పోయినాడు; అన్యథా అనుకో వద్దు [చేయి పట్టుకో బోతాడు.]

రాకుమారి: [చెయ్యి పట్టుకోకుండా తప్పించుకొని ఓరకంటితో అతి తీవ్రముగా చూసి ఊరుకొంటుంది.]

అశోకుడు: ఈ దాసాధముడిమీద ఇంతకోపము తగదు. నీవు మాట్లాడక పోయేటట్లయితే నాకు చాలా కష్టము వేస్తుంది. కోకిలలాగా ఒక్క

పలుకు పలికి నా చెవులతుప్పు పోగొట్టరాదూ! అసలే తాపముతో ప్రాణాలు పోతున్న వే- నీకృపా కటాక్షములు నామీద బరపి, నాతాపము బాప రాదా? అంత కోపమా, ఎందుకు అలా పెడతావు ముఖము? నిజముగా నేను నీకోపానికి పాత్రుణ్ణే! ఇదిగో నిజముగా నీకు కోపము వచ్చినట్టయితే ఎందుకు నీవు అబాహువల్లరులతో నన్ను బంధించి పారవేసి, కొరికి వేయ రాదు దంతాలతో?

రాకుమారి: [స్థాణువులాగా నిలుచుని తీవ్రముగా చూస్తూ ఊరుకొంటుంది]

అశోకుడు: [సమీపించి మోకాళ్ళపైన కూర్చుని దోసిలియొగ్గి] నీ గాఢా శ్లేషమునకు నేను తగనా?

రాకుమారి: [అతివరుషముగా] నేను మీ ఖైదిని; నన్ను మీరింత వేడుకో వలసిన అవసరము ఏమీ లేదే.

అశోకుడు: నా ఖైదివా? అం అంతమాట!- ఎంతమాత్రము కాదు. నేను ఖైదిని; నీకోప పాత్రుణ్ణి.

రాకుమారి: నన్నిక్కడికి మీరు ఖైదుగానే తీసుకొని వచ్చినారు.

అశోకుడు: కాదు, ఎంతమాత్రము కాదు. నీవు నా హృదయరాజ్ఞివి, రాణు అందరూ నాకు ఒకయెత్తు, నీవు ఒక్కతెవు ఒక్క యెత్తు! ఇటు వంటి హృదయ విదారక వాక్యములు నేను విన లేను.

రాకుమారి: హృదయ విదారకకృత్యములు చేసేవారికి మాటలతో పని ఏముంది? తమ రీదౌర్భాగ్యురాలిని—

అశోకుడు: దానుడి తప్పు దణ్ణముతో సరి అన్నారు. ఎందుకు మాట లని నా హృదయాన్ని చీల్చివేస్తావు?

రాకుమారి: నేను మిమ్ములను ఏమీ తూలనాడడము లేదు. తమంత శత్రు భీకరులు ఒక ఖైదీని, అందులో ఒక స్త్రీని ఇంత బతిమాలడములో అర్థము తెలియడము లేదు.

అశోకుడు: [రాకుమారి దగ్గరికి వెళ్ళి చేయి పట్టుకొని కౌగిటిలో చేర్చుకో

పోతాడు. ఆమె తప్పించుకుంటుంది. దగ్గరదగ్గరకు వెళ్ళబోతాడు. అతడు సమీపించినకొద్దీ ఆమె దూరము జరుగుతూ ఉంటుంది] నీవు అలా "ఖైది ఖైది" అంటూ ఉంటే నాకర్ణ రంధ్రములలో సీసము కరిగించి పోసినట్లుగా ఉంటుంది. నీవు నాహృదయాధిష్ఠాన దేవతవు—

రాకుమారి: ఎంత ఆశ్చర్యము- ఎంత ఆశ్చర్యము! నాతండ్రి, నా అన్న మీకు పరమశత్రువు అయిపోయినారు. మీరు వారిని చంపించినారు. నేను మాత్రము మీ కింత అపురూపమైనానా? పాము చుట్టము, పడగ మాత్రము పగ అట. ఆహా!

అశోకుడు: నిజమే; నీ కత్యంత సంతాపము చేకూర్చిన మాట సత్యమే. అది క్షాత్రధర్మము. క్షత్రియాంగనవు, నీ విటు వంటి వాటికి ఇంత దుఃఖించకూడ దని నామనవి.

రాకుమారి: [ఆశ్చర్యముతోనూ కోపముతోనూ] తాము క్షత్రియులా, క్షత్రియులా?

అశోకుడు: నీకు తెలియదా ఆసంగతి? నేను క్షత్రియుడను కానా?

రాకుమారి: ఎంతమాత్రము క్షత్రియులు కారు. తమతల్లి బ్రాహ్మణాంగన. తండ్రిగారు మాత్రము క్షత్రియులు.

అశోకుడు: [నవ్వుతూ] అయితే నేను- ఎంత వెఱ్ఱిదానివి!

రాకుమారి: రాధాగుప్తుడు మంత్రి కాక పోయి నట్లయితే తమ రెవరో తమకే తెలిసేది.

అశోకుడు: [మందహాసముతో] రాధాగుప్తుడు ఏమి చేసినాడు?

రాకుమారి: సుక్షత్రియు డయిన తమ అన్నగారిని మోసపుచ్చి బ్రాహ్మణాభిమానము వల్ల తమకు రాజ్యము కట్టబెట్టి తమను క్షత్రియులను చేసినాడు.

అశోకుడు: మా అన్నగారి కెన్నడూ మోసము చేయలేదు. మాతండ్రే నాకు రాజ్యమిచ్చినాడు. రాధాగుప్తుడు నాకు రాజ్య మిప్పించి నా డన్న అసత్యము.

రాకుమారి: ఏమో. తమవికృతాకారానికి తమ తండ్రిగారెంతో అసహ్యించుకొనేవారట. ఇటువంటి తమ్ము కన్నందుకు తమతల్లి మీద కూడా రాజుగారికి కోపము వచ్చి తరువాత ఒక్కసారి అయినా చూడలేదట. తాము మరణిస్తే సంతోషింతామనే ఉద్దేశ్యముతో శత్రుసేనలపైకి తమ్ము పంపించినారట.

అశోకుడు: నాపరాక్రమము పరీక్ష చేయడానికి మాతండ్రిగారు అట్లా చేసినారు. నీకు తెలియదు. నీవు చిన్నదానివి. నాకు గిట్టనివాళ్ళెవరో నీకివన్నీ కల్పించి చెప్పినారు. అయినా నేను క్షత్రియోచితమయిన కృత్యములను చేయడము లేదా? గుణములను బట్టే వర్ణము ఏర్పడుతది.

రాకుమారి: [నవ్వుతూ] తాము తమ ఆకారమునకు తగిన పనులు చేస్తున్నారంటే సమంజసముగా ఉంటుంది.

అశోకుడు: అయితే నాఆకారము క్షత్రియోచితము కాదా?

రాకుమారి: కాదు. కిరాతాకారము!

అశోకుడు: [నవ్వుతూ] నేను కిరాతుణ్ణా?

రాకుమారి: అవును. ఈరక్తపాతములు, ఈ రాజ్యధ్వంసములు, ఈ హత్యాములు, ఏమిటివన్నీ—

అశో: [వేగముగా చేయి పట్టుకొని కౌగిటిలోకి చేర్చుకో బోతాడు. ఆమె తప్పించుకోడానికి ప్రయత్నము చేయబోతూ చప్పున స్థాణువులాగా నిలుస్తుంది. కొంత ఆశ్చర్యము చెంది] ఇంత కోపమూ ఇంత ద్వేషమూ నా మీద వద్దు. నేను నీదాసుణ్ణి. నేను తప్పు చేస్తే దండించవలసినది నీవు, [కౌగిలించుకో బోతాడు.]

రాకుమారి: [కర్రవలె నిలుచుని కోపముతో చుర చుర చూస్తూ] మీ రీ దేహాన్ని ఏమి చేసినా చేయవచ్చును. ఇదివరకే మనవిచేసికొని ఉన్నాను. కాని నాహృదయము మాత్రము మీకు లభ్యము కాదు.

అశోకుడు: నీహృదయము కోసరము, నీ అంతరంగము కోసమైన కాక పోతే ఈరాజ్యాలు నేను జయించడము ఎందుకు?

రాకుమారి: నాకు మీరాజ్యములతో పని లేదు మీయుద్ధములతో పని లేదు. [గద్గదస్వరముతో] మీ వికృతరూపము చూస్తూఉంటే త్రిశంకు జ్ఞాపకము వస్తున్నాడు. అమ్మో, అమ్మో! [గజగజ వణకుతూ] దేశదేశాలను ధ్వంసము చేసే తమకు అరక్షిత అయిన స్త్రీని ధ్వంసము చేయడము ఒక లెక్కా! కానీయండి, నేను అసహాయను.

అశోకుడు: [విచారముతో] నన్ను తూలనాడ వద్దు. నీకోసరము సమస్తమూ, రాజ్యమూ పరిత్యజించి వేస్తాను. ఇక ఒక యుద్ధమూ చేస్తే పితృద్రోహము చేసినంత ఒట్టు.

రాకుమారి: సమస్తమూ త్యజించగలరు. రాజ్యముకూడా పరిత్యజించగలరు. కాని ఒక్క స్త్రీ కోసరము ఒక్క అశుచిత స్త్రీకి కోసరము ఎంత పాపత్రయము!

అశోకుడు: [కోపముతో] నిన్ను మాత్రము పరిత్యజించలేనని అనుకొంటున్నావు కాబోలు!

రాకుమారి: ఒక్క స్త్రీకోసరము లోకాన్ని అంతా పరిత్యజించగలవారు ఇంతరాజ్యము ఏలా చేస్తారా అని ఆలోచిస్తున్నాను.

అశోకుడు: అయితే రాజ్యపరిపాలనకుకూడా అసమర్థుడననే నీ అభిప్రాయము కాబోలు!

రాకుమారి: ఏమో, నాకు తెలియదు.

అశోకుడు: [విసుగుతో] కనుసైగతో సమస్తదేశములనూ జయించినాను. కాని ఒక్క స్త్రీ హృదయాన్ని మాత్రము జయించలేక పోయినాను గదా!

రాకుమారి: దేశాలను జయించినట్టే ఈ స్త్రీని జయించవచ్చును. రాజా, తాము దేశదేశాల రాజులను జయించినారు. కాని వారి హృదయాలను

మాత్రము జయించలేవు సుమా! ఆయా రాష్ట్రజనుల హృదయాలలో చిచ్చు పెట్టినారు. మీ కీ విషయము తెలియదు కాబోలు. అట్లాగే నా దేహము మీ అధీనము. నా హృదయము మాత్రము మీది కాదు. దాన్ని మీరు జయించలేరు.

అశోకుడు: నాకు హృదయము లేదా?

రాకుమారి: ఏమో నాకు తెలియదు.

అశోకుడు: భయపడ వద్దు, చెప్పు. నాకు హృదయము లేదా?

రాకుమారి: మీ ఇతరవిషయాలు నాకు తెలియవు. నా తండ్రిని చంపి నా అన్నను చంపి నా తండ్రి రాజ్యాన్ని లాక్కొని నా ఈ తుచ్ఛ దేహాన్ని ఆశించేవారికి హృదయము ఉందని నేను ఎలా అనుకోనేది?

అశోకుడు: [తేరిపార తీవ్రముగా చూస్తూ తల ఊగిస్తూ] అవును!

రాకుమారి: [కండ్లు మూసికొని] అమ్మో, అమ్మో, మీ నేత్రములు, మీ భీకరాకారము చూడలేను! అమ్మయ్యో, మీకు కోపము వచ్చినట్టున్నది. నన్ను ఏం చేస్తారో కదా! [గజగజ వణుకుతుంది.]

అశోకుడు: భయము లేదు, భయము లేదు నీ హృదయాన్ని జయించిన నాడే నీవు నన్ను చూడవచ్చును. [అని వెళ్ళిపోబోయి ఆమెవంక చూస్తాడు. ఆమె అట్లాగే వణుకుతూ ఉంటుంది.] దాసీ, దాసీ! [ఒక దాసి పరుగెత్తుకొని వచ్చి ప్రణామము చేసి నిలుచుంటుంది.]

అశోకుడు: ఈమెను తీసుకుపో.

[రాకుమారీ దాసీ వెళ్ళిపోతారు. అశోకుడు విచారముగా ఆలోచించుకుంటూ నిలుచుని ఉంటాడు, తెల్లవారవస్తుంటుంది. దూరమునుంచి శ్రావ్యముగా ఈక్రింది పద్యములు వినబడుతవి.]

జితమారారి సమరం
జ్ఞేయసాగర పారగమ్
లోకేశ లోచనం బుద్ధం
వందేహం వందనారహం.

భవన్నవతరం తానం
తరీవశరణం సదా
శిరసా పణమే సమ్మా
ధమ్మం మోహవిద్ధం సకమ్.
కరణీయం కతం సబ్బం
పుఞ్ఞ క్షేత్ర మనుత్తరమ్
...రి యోగణం సుద్ధం
వందేహం సుగతోరసమ్.
సమ్మా సమ్మాభిసంబుద్ధం
ధమ్మం ధమ్మప్పు కాశనమ్.
సంఘం సంఘుత్తమం లోకే
వందేహం వందనారహామ్.

అశోకుడు: దాసీ, దాసీ.

దాసి: [గబగబ వచ్చి] మహాప్రసాదం.

అశోకుడు: ఎవ రా పద్యాలు పాడేది?

దాసి: ఇక్కడికి అరక్రోసుదూరములో ఉన్న బౌద్ధారామములో ఉపగుప్తులవా రున్నారు బహుశః వారు.

అశోకుడు: నీవు సత్వరము పోయి అశోక చక్రవర్తి పిలుస్తున్నాడని చెప్పి త్వరగా సూర్యోదయము కాక పూర్వమే తీసికొని రా. [కొంచెము విచారించి] కాదు కాదు. అశోకుడు తమదర్శన భాగ్యము కోసరము ప్రార్థిస్తున్నాడని ప్రార్థించి తీసుకొనిరా. పో. నీవు వచ్చేవరకు నా కేమీ తోచదు.

దాసి: చిత్తము [అని వెళ్ళిపోతుంది.]

అశోకుడు: సమ్మా సమ్మాభి సంబుద్ధం. [అనే పద్యము పాడుతూ విచారముతో అటూ ఇటూ ఒకటిరెండుసార్లు పచార్లు చేసి వెళ్ళిపోతాడు.]

శ్రీకృష్ణుడు

శ్రీ చింతా దీక్షితులు

శ్రీ కృష్ణుడు: అమ్మా, అమ్మా, నే వచ్చేశా.

యశోద: వచ్చావా, నాయనా! నాతండ్రే, ఇప్పటివాకా ఏం చేస్తున్నావు నాయనా?

శ్రీ కృష్ణుడు: అమ్మా, మరేం, మరీ, మరీ ఆడుకుంటున్నా నమ్మా.

యశోద: అయ్యో నాయనా! ఎక్కడ ఆడుకొంటున్నావు రా? ఇప్పటే గదా ఇల్లంతా వెతికేను, నీకోసం.

శ్రీ కృష్ణుడు: అమ్మా, నాకేమన్నా పెట్టవుటే, ఆడుకొంటాను.

యశోద: ఎక్కడ ఆడుకొంటూన్నావు రా ఇంతసేపటినుంచీని?

శ్రీ కృష్ణుడు: ఏంవే అమ్మా, నాకేమేనా పెట్టవుటే?

యశోద: ఆడుకోవడం లేదు; అల్లరి చేస్తున్నావు, అవునా?

శ్రీ కృష్ణుడు: లేదే, అమ్మా, ఆడుకుంటున్నానే. తువ్వాయిలా అవీ పరిగెడుతూంటే చూస్తూన్నానే.

యశోద: వెన్నముద్ద పెట్టనా?

శ్రీ కృష్ణుడు: ఊహుఁ.

యశోద: వెన్నెందుకు వద్దురా? నీ కిష్టమేగా?

శ్రీ కృష్ణుడు: నాకేం, నాకేం......

యశోద: పోనీ, పాలు తాగుతావా?

శ్రీ కృష్ణుడు: ఊహుఁ.

యశోద: ఏమిరా నాయనా, ఏమీ వద్దంటున్నావూ; ఇలా దగ్గిరకు రా; ఏదీ చూడనియ్యి నీ కడుపు.

శ్రీ కృష్ణుడు: వద్దే అమ్మా, వద్దే... పోనీలే నాకేమీ పెట్టకపోతే— నేను వెళ్ళిపోయి ఆడుకొంటాను.

యశోద: నాతండ్రివిగా; దగ్గిరకు రావూ; రా అమ్మా రా! ఏదీ కళ్ళు మూసుకొంటాను, ఎవరొస్తారో, ఎవరొస్తారో!

శ్రీ కృష్ణుడు: ఊఁ, ఊఁ, ఊఁ— నేను రానూ— నేను వెళ్ళిపోయి ఆడుకొంటానూ— ఊఁ, ఊఁ.

యశోద: నాతండ్రివి గావూ, ఎవరొస్తారో ఎవరొస్తారో; కంటె వస్తుందో కాసులపేరు వస్తుందో; నా చిన్నిబొజ్జ కృష్ణమ్మ వస్తాడో; నా బంగారుగజ్జెల కృష్ణమూర్తి వస్తాడో; ఎవరొస్తారో, ఎవరొస్తారో!

శ్రీ కృష్ణుడు: ఊఁ, అమ్మా, నే రాను, నే రాను — నే వెళ్ళిపోతాను. నే రాను......

యశోద: రావు కాదూ. నా వరహాలమూటవు కాదూ, నా కన్నతండ్రివి కాదూ, నా ముత్యాల పేరువు గదూ, నా నాయనవు కాదూ, రా, అమ్మా, రా. ఎవరొస్తారో, ఎవరొస్తారో!

శ్రీ కృష్ణుడు: అమ్మా, మరేం, నాన్న మొన్న తెచ్చాడు — ఆ బొమ్మ యిస్తావూ? గదిలో కూచుని ఆడుకొంటాను—

యశోద: రావు కాదూ; వస్తున్నా ఉండు, పారిపోకురా, చూశావా, చూశావా, ఎలా పరుగెత్తుతున్నాడో— నా నాయన కాదూ-వా, ఇలారా; నీకు బొమ్మ యియ్యనా?

శ్రీ కృష్ణుడు: ఇయ్యి మరి.

యశోద: నాదగ్గిరికి రా; ఒక్క ముద్దు ఇయ్యి; తరువాత బొమ్మిస్తా, ఏం!

శ్రీ కృష్ణుడు: నన్ను పట్టుకొని కొడతావూ?

యశోద: కొట్టనులే, రా; రా, అమ్మా, రా. పారిపోకమ్మా! పారి

పోకు— అం, దొంగా. ద్గొరికావులే—

శ్రీ కృష్ణుడు: అమ్మా, నాకు మరి బొమ్మియ్యవూ?—

యశోద: ఇస్తా నమ్మా, ఇస్తాను—ఏమి రా నాయనా, కడుపు ఇంత గట్టిగా ఉంది; పొంగిన ట్లుందేమిటి?

శ్రీ కృష్ణుడు: ఏమో! మరి ముద్దు పెట్టుకొన్నావు కాదూ — బొమ్మియ్యి—

యశోద: ఇదేమిట్రా, వళ్ళంతా ఈ జిడ్డు, ఏదీ చూడనియ్యి, అయ్యో, అయ్యో, నాతండ్రీ, ఇదేమిట్రా ఈ పెదివిల మీద ఈ నెత్తురుచారలూ?

శ్రీ కృష్ణుడు: ఏం లేదు.

యశోద: అయ్యో నాతండ్రీ— ఎక్కడికేనా వెళ్ళి ఏమైనా తిన్నావా ఏమిట్రా?

శ్రీ కృష్ణుడు: ఊఁహు.

యశోద: ఎవరితోనైనా గిల్లి కజ్జాలు తెచ్చుకొన్నావా ఏమిటి?

శ్రీ కృష్ణుడు: ఊఁహుం

యశోద: నాతండ్రికి దిష్టి తగిలిం దమ్మా; దిష్టి తీస్తా నుండుం

శ్రీ కృష్ణుడు: బొమ్మియ్యవుటే అమ్మా?

యశోద: ఉండు, దిష్టి తీస్తాను—తప్పమ్మా తప్పు, దిష్టిదీవం ఊదేసి ఆర్పియ్యకూడదు— ఊదకు రా—

శ్రీ కృష్ణుడు: మరియ్యవుటే బొమ్మా?

యశోద: ఇస్తాను గాని, — చూడు నిజంగా చెప్పు — ఈ కడుపు ఇంత ఉబ్బరంగా ఉంది గదా — ఎక్కడేమి తిన్నావో చెప్పు—

శ్రీ కృష్ణుడు: ఊఁ

యశోద: చెప్పవు గాదూ-చెప్పకపోతే ఏం చేస్తానో ఎరుగుదువా?—

శ్రీ కృష్ణుడు: మరి, పొద్దున్నే, పాలు తాగాను కాదూ!

యశోద: ఛా, ఉట్టి—

శ్రీకృష్ణుడు: అవునే.

యశోద: చెప్పవూ? చెప్పవూ!—

శ్రీకృష్ణుడు: ఉందు, ఉందు, చెబతా ఉందు—కొట్టకు మరి—మరేం, ఇంకా కొను, మన పెద్దా వుంది కాదూ—

యశోద: గబగబా చెప్పూ.

శ్రీకృష్ణుడు: తువ్వాయి దానిదగ్గిర పాలు తాగి ఆడుకొంటోందే అవ్వ దేం, నేనేం, మరేం—

యశోద: ఏమి చేశావు, చెప్పూ—

శ్రీకృష్ణుడు: నేనేం, అప్పుడూ, పెద్దావుదగ్గిరికి వెళ్ళానే—వెళ్ళి, తు వ్వాయి పాలు తాగుతుంది కాదూ—అలాగ—

యశోద: అలాగ, ఏమిటి?

శ్రీకృష్ణుడు: దానికాళ్ళసందు కెళ్ళి పాలు తాగేనే—

యశోద: అయ్యో, అయ్యో, నాయనా, అది తన్నలేదు కదా!—

శ్రీకృష్ణుడు: లేదే ఆపాలు ఎంచక్కా వెచ్చగా తియ్యగా ఉన్నాయే—

యశోద: ఈ సెత్తురుచార లందుకా—అది తన్నిందా ఏమిటి—

శ్రీకృష్ణుడు: లేదే పాలు తాగుతూంటే తువ్వాయిని నాకుతుంది కాదూ— అలాగే నన్నూ నాకిందే పెద్దావు.

యశోద: అయ్యో, నీ అగడం బంగారం కాను—ఇంకెప్పుడూ ఆవు కాళ్ళసందుకి వెళ్ళకేం—

శ్రీకృష్ణుడు: వెళ్ళనే అమ్మా.

యశోద: మరింద బొమ్మ — ఇంద అక్కా పిడతలు — అరుగుమీద కూచుని ఆడుకొంటావు కాదూ?

శ్రీకృష్ణుడు: నే నరుగుమీదకువెళ్ళను ఇంట్లోనే నీదగ్గిర కూచుంటాను—

యశోద: అరుగుమీద కూర్చుంటే ఏం, నాయనా!—

శ్రీకృష్ణుడు: నాకు భయ మేస్తుం దమ్మా, నే వెళ్ళను.

యశోద: నా బంగారుతండ్రికి భయం కూడాను! అయితే ఈ పీటమీద కూర్చో. నేను పాలు పితుక్కు వస్తా—

గోపికలు: ఏ మమ్మా, యశోదమ్మా, తలుపు తియ్య వమ్మా ఒకమాటు.

యశోద: ఎవ రమ్మా అక్కడ?

గోపికలు: మే మమ్మా గోపికలము—ఒక్కమాటు తలుపు తియ్య వమ్మా.

యశోద: నాకృష్ణు డేడీ? ఈపీటమీద కూర్చోకుండా ఎక్కడికి వెళ్ళావురా, నాయనా?

గోపికలు: తియ్యవమ్మా తలుపు, ఓయశోదమ్మా.

యశోద: ఉండ రమ్మా వచ్చేను — నాయనా, కృష్ణా ఎక్కడున్నావురా?

శ్రీకృష్ణుడు: ఊఁ.

యశోద: ఈమూల నక్కావేమిరా, నాయనా?

శ్రీకృష్ణుడు: ఏం లేదు—

గోపికలు: అదే మమ్మా, పలికిన్నీ తలుపు తియ్యవూ? మామమాత్రం పనులు లే వటమ్మా, యశోదమ్మా, తలుపు తియ్యరాదుటమ్మా ఒకమారు?

యశోద: వస్తున్నా నమ్మా— అల్లా తొందర పడతా రేం? - రా, నాతండ్రీ, రా, నిన్నెత్తుకొని వెళ్ళి తలుపు తీస్తాను.

శ్రీకృష్ణుడు: నేను రానే, నాకు భయం!

యశోద: గోపికలను చూస్తే భయ మేమిటి? నీవు రోజూ వాళ్ళతో ఆడుకొంటూ ఉంటావు కాదూ!—

శ్రీకృష్ణుడు: నేను రానే అమ్మా - తలుపు తియ్యకే.

గోపికలు: యశోదమ్మా! ఓ యశోదమ్మా!

యశోద: వస్తున్నా నమ్మా; తొందర పడకండి - రా అమ్మా రా, ఎత్తుకొంటాను - అమ్మ దొంగ; ఎత్తుకోనా, ఎత్తుకోనా?

శ్రీ కృష్ణుడు: వద్దే.

యశోద: అలాగ కాదమ్మా-అఁ-ఎత్తుకున్నానామరి-ఈమాటు తలుపు తీద్దాం, ఏం!

గోపికలు: ఇక్కడే నిలబడిపోతి మమ్మా యశోదమ్మా, తలుపు తియ్యవమ్మా—

యశోద: ఇదిగో నమ్మా తలుపు తీశాను-ఎందు కమ్మా ఇంతమంది గోపికలు వేళ గాని వేళ మా ఇంటికి వచ్చారు?

గోపికలు: అవు నమ్మా యశోదమ్మా-మీపిల్లవాడి అగడం మీకు ఇష్టమయితే కావచ్చును గాని-ఊరివా రందరికీ ఇష్టమౌతుం దమ్మా?

యశోద: అదేమే గోపమ్మా, అంతకోప మెందుకే? - మాపిల్లవా డేమి చేశాడో చెప్పవే.

గోపిక: ఏమి చేశాడో నేను చెప్పేద మెందు కమ్మా? మీపిల్లవాడి అగడం మీకు తెలియ దటమ్మా?

ఇంకో గోపిక: మీపిల్లవాణ్ణి అదుపాజ్ఞలలో పెట్టుకోక - ఏమి చేశావంటా వేమి టమ్మా యశోదమ్మా?

మూడో గోపిక: మీకృష్ణమ్మ ఏమీ ఎరగని నంగనా చమ్మా! - నోట్లో వేలు పెడితే కరవలేదు పాపం!—

యశోద: మాపిల్లవాడు పొద్దిటినుంచీ మా ఇంట్లోనే ఉన్నాడు

గోపిక: అవు నమ్మా మీ ఇంట్లోనే ఉన్నాడు—

ఇంకో గోపిక: మీ ఇంట్లోనే ఉండి మా ఇళ్ళన్నీ చక్కబెట్టుతున్నాడు-కా దటమ్మా, యశోదమ్మా?

మూడో గోపిక: చంకలో నక్కి- కూచుని ఎలా చూస్తున్నాడో ఏమీ

ఎరగనట్లు-సాలి ముచ్చులా అలా చూస్తున్నావుగా ఏమీ ఎరగనట్లు కృష్ణా!

యశోద: అయితే మీ రందరూ కలిసి ఏమి తవ్వ చేశా డంటారు మాకృష్ణమ్మ!

గోపిక: అవునే, యశోదమ్మా, మ హెమ్మెందు కడుగుతా వమ్మా, మీపిల్ల వాణ్ణే అడగ వమ్మా—

ఇంకో గోపిక: ఏమిరా, కృష్ణా, చెప్ప రా మీ అమ్మతోటి—

యశోద: ఏమి చేశావు, నాయనా, ఏమి చేశావు? - నాకు చెప్పవూ?

శ్రీకృష్ణుడు: ఏమీ చెయ్య లేదే—

గోపిక: ఏమీ చెయ్యలే దట్రా పెంకే?

ఇంకో గోపిక: ఏమీ చేయలేదు గా-నంగనాచీ?

మూడో గోపిక: అవును, ఏమీ చెయ్యలేదు-ఏమైనా చెయ్యగలవా అల్లరి-పాపం-అవునా కొంటే?

యశోద: ఎందు కమ్మా, మా అబ్బాయిని మాట లంటారు? - ఏమి చేశాడో మీరే చెప్పరాదు టమ్మా?—

గోపిక: మే మెందుకు చెప్పా లమ్మా యశోదమ్మా?

యశోద: చెప్పక పోతే ఎట్లా తెలిసే నమ్మా, గోపమ్మా?

గోపిక: తెలియ దంటా వేమి టమ్మా? — అంతా విడ్డూరం!—మీ అబ్బాయివళ్ళు చూశావు టమ్మా?

ఇంకో గోపిక: అజిడ్డంతా ఒంటికి ఎందుకు వచ్చిందో అడగరాదు టమ్మా ఆ దొంగకృష్ణుణ్ణి?—

యశోద: ఏమిరా, నాయనా, ఒంటికి జిడ్డు ఎందుకు వచ్చిం దంటావురా? చెప్పమ్మా?

గోపిక: ఆ పెదవిమీద చార లేమిటో అడగ వే మమ్మా, యశోదమ్మా?

శ్రీకృష్ణుడు: అమ్మా, వాళ్ళని వెళ్ళిపొ మ్మనవే, భయం వేస్తోంది—

యశోద: అ దేమి టమ్మా అందరూ కలిసి మాకృష్ణమ్మను బెదర

గొడుతున్నారు—వెళ్ళం డమ్మా, మీ ఇళ్ళకు మీరు వెళ్ళండి — ఎవళ్ళని చూచి ఎవ రనుకొన్నారో—

గోపిక: ఎంత చిత్రంగా మాట్లాడతా వమ్మా—మీ కృష్ణమూర్తిని మే మెరగము కాబోలు!

ఇంకో గోపిక: మా కెప్పుడూ కనిపించకుండానే ఉంటున్నాడు కాబోలు రోజుకు రోజు!—

యశోద: అయ్యో ఎంత ఖర్మం వచ్చిం దమ్మా! మా నాయన ఏమీ చెయ్యలే దంటూంటే ఏమో అల్లరి చేశా డని అంటున్నారు కాబోలు— ఆ అల్లరి ఏమిటో చెప్పరాదు టమ్మా!—

గోపిక: పిల్ల అని అదమాయించుకోకుండా మే మేమో అన్నా మంటా వెందు కమ్మా?—మీ అబ్బాయినే అడగ వమ్మా! మాటలు రావా ఏమిటి పాపం మీ వాడికి!

యశోద: చెప్పు, నాయనా, ఏమి చేశావో చెప్పు.

శ్రీ కృష్ణుడు: నే నేమీ చెయ్యలేదే అమ్మా.

యశోద: మా కృష్ణమ్మ ఏమీ చెయ్యలే దంటున్నా డమ్మా.

గోపిక: అంటా డమ్మా, అంటాడు—అనడు మరీ?—మీ వాడు బుద్ధిమంతుడు—చూ డమ్మా, నువ్వే చూడు—దీని పెదివి ఎలా కొరికేశాడో చూడు—చూపవేమే గోపీ, పెదివి చూపు— అల్లా సిగ్గు పడతా వేం?

శ్రీ కృష్ణుడు: ఉత్తిదే అమ్మా!

ఇంకో గోపిక: చూడ వమ్మా, మీ బుద్ధిమంతుడు మా చెల్లెలి పెదివి కూడా రక్తా లొచ్చేటందుకు ఎలా కొరికేశాడో!

శ్రీ కృష్ణుడు: ఊఁ—నే కొరికేనా?

ఇంకో గోపిక: చూ డమ్మా యశోదా, చూడు ఈ పిల్ల బుగ్గ—పళ్లు ఎలాగ దిగాయో- మా పిల్లలు మాత్రం పిల్లలు కా రటమ్మా!

శ్రీ కృష్ణుడు: నాకు వెన్నముద్ద ఇస్తానని ఆశ పెట్టి—

యశోద: అయితే నిజంగా కొరికేవుట్రా—కూడు నిష్ఠం చేస్తాను! ఏమి చేశావో నిజంగా చెప్పు.

శ్రీ కృష్ణుడు: కొట్టకే అమ్మా! మరి చెబుతాను—

యశోద: చెప్పు మరి—

శ్రీ కృష్ణుడు. మరేం, ఈపిల్ల నాకు వెన్నముద్ద పెడతానందే—

యశోద: ఎప్పుడూ?

గోపిక: ఎప్పు డేమిటి ఇందాకానే.

యశోద: అవునా?

శ్రీ కృష్ణుడు: "నాకు వెన్నముద్ద పెడతా నన్నావు. పెట్టు" మంటే చేత్తో పట్టుకు ఊరించిందే "పోనీలే, పోనీలే, పెట్టవూ, పెట్టవూ" అంటే నోట్లో వేసేసుకొని ఆకాశం చూపించిందే.

పిల్ల: అన్నీ అబద్ధాలే.

యశోద: నిజం చెప్పవుట్రా.

శ్రీ కృష్ణుడు: అప్పుడు నే నన్నాను గదా—మా అమ్మతో చెప్తానుండు—అన్నాను. అంటే నన్నెత్తుకొని వెన్నముద్ద బుగ్గను పెట్టుకొని—బుగ్గ కొరికి తీసుకో మందే—అంటే నేను బుగ్గ—

యశోద: ఏ మమ్మా, మీరే మాపిల్లవాడికి అల్లరి నేర్పి మాపిల్లవాడు అల్లరి చేస్తున్నా డని ఎదురు చెప్పుతా రమ్మా!

గోపిక: మీపిల్లవాడు మహా నిజమరిలాగ చెప్పుతా వే మమ్మా!

యశోద: అయితే నిజ మేమి టమ్మా?

గోపిక: పోనీ చిన్నవాడు గదా అని ఎత్తుకొంటే "నీబుగ్గ వెన్నముద్ద లాగ ఉం" దని కొరికేడే నీకొడుకు యశోదమ్మా!

ఇంకో గోపిక: పెదివి ఎందుకు కొరికాడో అడగవమ్మా?

యశోద: నిజం చెప్పరా; నీ మూలాన్ని మాకు ఉండ రాములు లేకుండా ఉన్నాయి.

శ్రీకృష్ణుడు: ఆ అమ్మాయి నన్నెత్తుకో లేదా ఏమిటి మొదట—నన్నెందు కెత్తుకోవాలి?

గోపిక: చిన్నపిల్లాడ వని ముద్దుకొద్దీ ఎత్తుకొంది—ఎత్తుకొం దని పెదివి కొరికేస్తావా!

శ్రీకృష్ణుడు: నే కొరికేనా ఏమిటి? నన్నెత్తుకొని పాట పాడింది—ఆ పాట తియ్యగా ఉందన్నాను—

యశోద: అంటే?

శ్రీకృష్ణుడు: అతీపి ఎక్కడిది దనుకొన్నావు— అందే ఆ అమ్మాయి. అంటే పెదివిల్లోంచి వస్తోం దన్నానే—అంటే పాటతీపి పెదవిల మూలాన్న—కావలిస్తే చూడు అంటే—అంటే కొరికేనే.

యశోద: మీకు న్యాయమే నమ్మా? ఇటువంటి బుద్ధులు పిల్లవాడికి నేర్పుతారు టమ్మా.

గోపిక: మీపిల్లవాడిమాటే నిజ మనుకుంటావే మమ్మా యశోదా!—మీకృష్ణుడు పట్టి మాయలాడమ్మా—ఎత్తుకొని ముద్దు పెట్టుకో మని అడిగి పెదివిలమీద ముద్దు పెట్టుకొంటూంటే గోపిక పెదివి కొరికివేశా డమ్మా!

యశోద: అప్పునుట్రా కృష్ణా?

శ్రీకృష్ణుడు: కాదే అమ్మా!

యశోద: ఏమిరా నాయనా ఇంత అల్లరి చేస్తారురా! నిన్నేమి చెయ్యమన్నావు చెప్పు!

గోపిక: ఇంకా వినవమ్మా మామాటలు?

యశోద: ఇంకా ఏముం దమ్మా?

ఒక గోపిక: మాగూనలో వెన్నంతా తినేశాడే ఓయమ్మా!

ఇంకో గోపిక: మా పెరుగంతా దిమ్మరించేశాడే యశోదమ్మా!

ఇంకో గోపిక: మా పాలన్నీ పంచిపెట్టేశాడే ఓ సెమ్మా!

గోపిక: ఏమి బుద్ధులు చెబతావో చెప్పమ్మా మీపిల్లవాడికి—మమ్మల్ని

ఇక్కడే ఉండ మంటావా ఇంకో ఊరు చూడకో మంటావో.

యశోద: ఇక్కడ కూర్చో కృష్ణా. ఇంట్లోకి వెళ్ళి తాడు తెచ్చి నిన్ను స్తంభానికి కట్టివేస్తాను.

శ్రీ కృష్ణుడు: వద్దే, అమ్మా.

గోపిక: నీవు వెళ్ళి తాడు తేవమ్మా; పారిపోకుండా మేము చూస్తూ ఉంటాము.

యశోద: ఇదిగో వెళుతున్నా నమ్మా—పారిపోనివ్వకం డమ్మా.

3

ఒక గోపిక: నన్నుకూడా ఒకమారు ఎత్తుకోనియ్యవమ్మా మా చిన్ని కృష్ణుణ్ణి!

ఇంకో గోపిక: ఉండవమ్మా, నువ్వు ఎత్తుకొందువు గాని—అయితే కృష్ణా—మీ అమ్మదగ్గిర ఎందుకు చెప్పావు అన్నేసి అబద్ధాలు?

శ్రీ కృష్ణుడు: మా అమ్మతో మీ రెందుకు చెప్పా రేమిటి?

గోపిక: నేనుకూడా ఎత్తుగుంటాను ఒకమాటు రావూ? నా కృష్ణమ్మవు కావూ?

శ్రీ కృష్ణుడు: నే రాను, మొన్న నెందుకు నన్ను కొట్టావు?

గోపిక: చూశావా, చూశావా, నేను కొట్టానా?

శ్రీ కృష్ణుడు: ఊఁ, కొట్టలేదు కామోసు?

గోపిక: నారవికె చింపేస్తే నే కొట్టనూ — నాదగ్గిరికి రావు కాదూ? రావు కాదూ? ఎందుకు రావో చూస్తాను—ఏం, ఏం—ఈమాటు వచ్చావా!

శ్రీ కృష్ణుడు: మా అమ్మతో చెబతా ఉండు!

గోపిక: చెబతావా—చెబతావా—నీబుగ్గలు చిదిమి బూర్లొండేసెయ్యనా? వండెయ్యనా?—చెప్పు కృష్ణా, చెప్పు?

శ్రీకృష్ణుడు: నా ఊపిరి సలపడం లేదు.

గోపిక: నీబొజ్జ కరిగించెయ్యనా? నీ చిన్ని బొజ్జ — ఏదీ నీ చిన్ని బొజ్జ ఏదీ?—

శ్రీకృష్ణుడు: నన్నొదిలెయ్యి.

ఇంకో గోపిక: అలాగ నలిపేస్తావే మమ్మా చిన్ని కృష్ణయ్యని?— ఇలా ఇయ్యి వమ్మా— నేను మాత్రం ఎత్తుకో వద్దు టమ్మా?

గోపిక: ఇంద వమ్మా, అల్లరి కృష్ణమ్మని ముద్దుగా ఎత్తుకొంటే తల్లంతా ఎలా తడిపేశాడో—ఇం కెప్పుడూ లేపెయ్యవు గదా?—నల్లగా జీడిగింజలా ఒళ్లూ నువ్వూను!

ఇంకో గోపిక: ఏడీ? నా కృష్ణమ్మ ఏడీ? నాముద్దు మూట ఏడీ?—కృష్ణా ఏదీ నీబుగ్గ?—ముద్దు పెట్టుకో నియ్యి.—ఒకటిని కూడా ముద్దెట్టుకో నియ్యి?— ఏదీ నీవరహాల బొజ్జ?—ఇదేనా?—ముద్దు పెట్టుకోనా?

శ్రీకృష్ణుడు: నాకు కితకిత అవుతున్నాయి.—

గోపిక: ఏదీ నీగజ్జెల మొలతాడు?—ఒక్క ముద్దు పెట్టుకో నియ్యి. నీచిన్న పాదా లేవీ?—చిన్న పాదాలు—ఎర్రటి మెత్తని పాదాలు—ఒక్క ముద్దు!

ఇంకో గోపిక: అస్తమానం నువ్వే ఎత్తుకోవాలి టమ్మా? — పాపం! అక్కడ కూర్చోబెట్టనేనా కూర్చోబెట్టమ్మా—పిల్లవాడు నలిగిపోతున్నాడు.

శ్రీకృష్ణుడు: నేను కూచోను, కూచుంటే అమ్మ వచ్చి కొడుతుంది.

గోపిక: పోనీ మా ఇంటికి తీసుకుపోనా?

శ్రీకృష్ణుడు: నే రాను.

గోపిక: ఉండు, కృష్ణా—ఈచీర చెంగుతో నీ ఒంటి జిడ్డంతా తుడిచే నియ్యి—నెమిలి పింఛం సరిగా పెడతా నుండు—కదలకు. పువ్వులు సరిగా పెట్టనియ్యి—అయ్యో, మా కృష్ణమ్మ బొట్టు చెరిగిపోయిం దమ్మా ఏమి చేశాడో గాని.

గోపిక: నీవు అలా నిలబడవమ్మా, నీబొట్టు కొంచెం తీసి కృష్ణమ్మకు పెడతాను—

శ్రీ కృష్ణుడు: అ మొక్కొస్తూంది.

గోపిక: అక్కడ కూచోబెట్టలే, అక్కడే కూచోలెట్టు-మన మిక్కడే ఇదివరకులాగే నిలబడదాము.

యశోద: ఏ దమ్మా, కృష్ణుడు పారిపోలేదు గదా—ఎక్కడా పాడు కాడు కనిపించడమే లేదు. ఇప్పుడే వస్తాను—చూస్తూ ఉండం దమ్మా మాపిల్లాడిని.

గోపిక: వెళ్ళు నమ్మా చూస్తూఉంటాము—మీఅమ్మ వెళ్ళిందిలే- రావూ నే నెత్తుకుంటాను, కృష్ణా రావూ?

శ్రీ కృష్ణుడు: నేను రాను.

ఇంకో గోపిక: పోనీ, నాదగ్గరికి రా.

శ్రీ కృష్ణుడు: ఉహుఁ, రాను.

ఇంకొక గోపిక:.నా దగ్గరికో?

శ్రీ కృష్ణుడు: నే రాను.

గోపిక: పోనీ అమ్మా మరి నువ్వు రాకపోతే మీఅమ్మ తో చెప్పి కొట్టిస్తా ఉండు.

శ్రీ కృష్ణుడు: ఊఁ—మా అమ్మతో నేను చెబుతాను—అమ్మా,అమ్మా, నేను పారిపోలేదు. నేను అల్లరి చెయ్యలేదు. మరేం, న న్నెత్తుకుంటా నంటే వెళ్ళ నన్నా నే అమ్మా—అంతేనే అమ్మా—అంటాను.

గోపిక: రావు.కాదూ, రాకపోతే మొట్టికాయలు తింటావు సుమా!

ఇంకో గోపిక: ఏవేలితో మొట్టానో చెప్పు.

ఇంకో గోపిక: నే నేవేలితో మొట్టానో చెప్పు.

గోపిక: అయ్యో, పాపం మా కృష్ణమ్మని అందరూ అలాగా మొట్టికాయలు మొట్టుతా రేమిటమ్మా పాపం!—రా కృష్ణా, రా, నే నెత్తుకుం టాలే.

గోపిక: నాచీర చింపేశాడే, అయ్యో!

ఇంకో గోపిక: నా హారాలు తెంపుతావురా ఇలాగ?—

శ్రీ కృష్ణుడు: నన్నెందుకు కొట్టాలి?

గోపిక: కొట్టములే—నేను ఎత్తుకున్నా నా మరి—ఏది ఎక్కడ నొప్పెట్టిందిచూపించు అక్కడ ఒక్కముద్దు పెట్టుకుంటే పోతుంది.

ఇంకో గోపిక: పాపం, నొప్పెట్టిందా ఉండు నేను ముద్దెట్టుకుని నొప్పి తీసేస్తాను—ఏం—ఈమాటు పోయిందా?

ఇంకో గోపిక: అందరినీ ఒక్కొక్కమారెత్తుకోనియ్యండమ్మా.—అస్తమానం ఒక్కరే ఎత్తుకుంటే ఏలాగమ్మా మా చిన్ని కృష్ణమ్మని?

గోపిక: ఇదుగో నమ్మా, నువ్వెత్తుకోవమ్మా, మా చిరిబొజ్జ కృష్ణమ్మని.

ఇంకో గోపిక: నువ్వా ఎత్తుకోవే నల్లకృష్ణమ్మని!

ఇంకో గోపిక: ఇదుగో నమ్మా కృష్ణమ్మా. పెద్ద తామరరేకుల్లా కళ్ళు విదూను—నలిపెయ్యకుండా ఎత్తుకోండమ్మా.

ఇంకో గోపిక: ఇలా తేవే, నేనూ ఎత్తుకుంటాను.

ఇంకో గోపిక: పాపం ఊపిరి సలపదే—అంతగా మొహంమీద మొహం పెట్టి ముద్దులాడుతా వేమిటే?

గోపిక: అందరూ ఇలా గుమిగూడే రేమిటమ్మా?

యశోద: ఏడమ్మ, మాకృష్ణమ్మ?

గోపిక: ఇదుగో నమ్మా, ఒక్క మెహం వేసుకు కూచుంటే పోనీ పాపం అని ఎత్తుకున్నాము.

యశోద: అదే నమ్మా, అంతా చోద్యంగా చెప్పుతావు—ఇప్పుడే కావటమ్మా, మాకృష్ణుడు అల్లరి చేశాడని అడిపోశారు?

గోపిక: అల్లరి చెయ్యలే దంటున్నా మమ్మా ఇప్పుడు మాత్రం?

యశోద: నేను చూడ్డం లేదటమ్మా—మా కృష్ణణ్ణెత్తుకొని అందరూ ముద్దాడడం లేదుటమ్మా?

గోపిక: చిన్నపిల్లాడు గదా అని ముద్దాడితే తప్పటమ్మా?

యశోద: బుద్ధులు చెప్పుమనీ, దండించ మనీ ఎంతో కోపముతో చెప్పి-, ఇంతట్లోకే ఎలా ముద్దాడుతున్నా రమ్మా?

గోపిక: అల్లరి చేశాడు గనక అల్లరి చేశా డన్నాము కాని-ఇంతట్లోకే పాపం, కృష్ణమ్మని తాడుతో స్తంభానికి కట్టి వెయ్యాలమ్మా?

యశోద: మీరే కా దటమ్మా మాకృష్ణమ్మమీద నేరాలు మోపారు?

గోపిక: అ దేమి టమ్మా, అలా గంటావు-మేము మాత్రం కనీ పెంచే-వాళ్ళము కాదు టమ్మా-అమాత్రానికి పిల్లలని తాళ్ళతో స్తంభాలకి కట్టి వేస్తారు టమ్మా?

యశోద: నే నప్పుడే అనుకొన్నాను-మాకృష్ణుడు అల్లరి చేసేవాడు కా డని-ఎందు కమ్మా ఈలాటి నీలాపనిందలు మాకృష్ణమ్మమీద వెయ్యడం?-ఇది న్యాయమేన టమ్మా?

గోపిక: ఉండ వమ్మా ఒక్క-మారు కృష్ణుణ్ణి ముద్దు పెట్టుకొని వెళ్ళి పోతాము.

యశోద: అలాగ అందరూ మీద బడి నలిపేస్తా రే మమ్మా చిన్న పిల్లాడినీ? మా అబ్బాయిని ఇలా యియ్యం డమ్మా-బెదరిపోతాడు—

గోపిక: ఇదుగో నమ్మా తీసుకో వమ్మా ఇంకటి మహా మీఅబ్బాయిని మేము వెళ్ళిపోతున్నాము.

యశోద: రారా, నాయనా, రా, అమ్మా, రా, నీమీద ఎలాంటినేరాలు మోపేరో—తీరా మోసీ వాళ్ళమాటలు నమ్మి నిన్ను స్తంభానికి కట్టేను కాను—ఇంకా నయం—ఎంతటివాళ్లైనా ఉంటారు.

శ్రీకృష్ణుడు: అమ్మా, నాకు బు వ్వెట్టవు టే?

యశోద: పెడతా నమ్మా, పెడతా భయ మన్నావు, భయ పోయిందా నాయనా.

శ్రీకృష్ణుడు: పోయిందే.

యశోద: అయినా ఇంకోమారు దిష్టి తీస్తా నుండు—ఎవరికళ్ళు ఎలాంటివో.

కృష్ణుడు: అ స్తమానం నా చుట్టూ రా మిరపకాయలుతిప్పుతా వంటావెం దుకే—నా కక్క-రలే దమ్మా—నాకొద్దు.

అపవాదు

శ్రీ ముద్దుకృష్ణ

◆ ◆ ◆ ◆

రావ్ . లలిత . పంతులు
ఉమ . శ్యాం . వెంకటరావు

◆ ◆ ◆ ◆

౧

[లలిత ఇంటిలో చావడి తూర్పుగోడమూలను డ్రాయరు. దాని యెదర కుర్చీ. దక్షిణపు గోడవరసను రెండు రోజ్‌వుడ్ కుర్చీలు. తూర్పుగోడను ఆని డ్రాయరు, పక్కనే రెండు పడకకుర్చీలు. పడమర గోడుమీద జారే అరదుగుల యెత్తుతెర. తెరను ఆని సోఫా, తెరఆవతల పడకగది, దాని వెనుక స్నానాలగది, వంటయిల్లు. ఉత్తరపు తెరిపిని వీధి: వీధిలోనికి గుమ్మము.-సాయంత్రం నాలుగు. తెర వేసిఉంది. చావడిలో రెండు స్టౌలు వెలుగుతూ ఉన్నవి. ఒకదానిమీద బాణలి, రెండవదానిమీద టీ కెటిల్ ఉన్నవి. పంతులు గరిట చేతితో పుచ్చుకుని బాణలిని చూస్తూన్నాడు. రెండవ స్టౌవద్ద లలిత నిలుచుంది. ఉమ పడక కుర్చీలో కాళ్లు చాపి పడుకుని పత్రిక చదువుతూ ఉన్నట్టు నటిస్తూన్నాడు. రావ్ రోజ్‌వుడ్ కుర్చీలో కూర్చుని ఉన్నాడు. బాతాఖానీ సాగుతూ ఉన్నా లలితా, పంతులూ, టీ ఉపాహారాల తయారు చూస్తూనే వుంటారు.]

రావ్: లలితా, ఈదినం మీరు కప్పులూ పళ్లేలూ అందమైనపద్ధతిని పర్చడం, పైజాగ్రత్తలూ చూడండి...

లలిత: కాదు, కాదు, ఈవేళ నేనే చేస్తానుటీ.

ఉమ: రావ్! లాభం లేదు. ఈవేళ అన్నీ ఆవిడే చేయాలితే, తగినంత కారణం ఉంది. [లలిత ఘట్టిగా చూస్తుంది ఉమని. ఉమ నవ్వుతూ] పంతులు గారూ, మీరుకూడా ఉప్మా ఆమె...

లలిత: [తొందరగా] పంతులుగారూ! కవీశ్వరులతో యేం గాని నూక వేసేప్పుడుమాత్రం నాతో చెప్పండి!

పంతులు: వీళ్ళమాటలతో ఏ మమ్మా? అంతా అమిరిస్తే అరగించను దిగుతారు స్వాములు. గరిట పుచ్చుకోవడం అంటే కలం కదపడం కాదు; కాఫీపాళ్ళు కలపడం అంటే కవిత్వం కాదు. ఆ తలకాయలు పని చెయ్యవు ఇక్కడ.

ఉమ: తలకాయ పనివిషయమై చెప్పవలసి వస్తే...

లలిత: పంతులుగారే ఫస్ట్! [అందరూ నవ్వుతారు.]

పంతులు: [వొచ్చిన ఉడుకుబోతుతనాన్ని నొక్కివేసి మోటుగా] మీ చమత్కారం వాతలకాయలాగే ఉంది లెండి!

రావ్: అంటే?

లలిత: అంటే ఏమీ లేదు కాని, ఆగుండురాయి ఇలా అందుకోండి. 'గుండు' శబ్దం పంతులుగారికి కష్టంగా ఉంటుం దేమో, పోనీ ఆగులకరాయి ఇలాఅందుకోండి!

ఉమ: పంతులుగారూ! ఎవరిమొహం చూశారో పొద్దున్నే, ఖర్చు లేకుండా తలంటు...

పంతులు: వీళ్ళిలాగ అల్లరి చేస్తుంటే ఉప్మా చెడిపోతుం దండీ!

లలిత: ఆ. ఆలా వీ ల్లేదు. గరిట ఇలా ఇవ్వండి!

ఉమ: ఈ దినం ఏదీ చెడిపోడానికి వీ ల్లేదు లెండి!

లలిత: [గరిట పుచ్చుకొని ఉమమీదకు బెదరింపుగా వచ్చి] ఈవేళ మీనోరు మహాచురుకుగా ఉంది. పొద్దున్న ఏ మన్నా పని నమిలారా?

ఉమ: పసనమిలిన నోటి పస మీరింకా యెరగరు పత్రికాఖ్యాతి వల్ల గాని ఇంక కాన్సెపటికి అపార్థాలను, అసంగతులూ...

రావ్: ఖ్యాంసంగతి ఈమెకు తెలుసునా?

ఉమ: విస్తారం తెలియదు. తెలిస్తే...

పంతులు: ఇదిగో నమ్మా, డికొక్షను తయారైంది.

లలిత: అలా ఉంచండి. పాలు కలపకండి. ఉమా టైం ఎంత యింది?

ఉమ: ఇంక పదినిమిషాలు. పాశ్చాత్యపద్ధతులవాళ్లు గడియారాలాగే నడుస్తారు.

పంతులు: ఓహో! తెలిసింది!

లలిత: ఏం తెలిసిం దండీ?

రావ్: చెప్పనా?

లలిత: వొద్దు, వొద్దు. నియోగిబుర్ర ఏం గ్రహించిందో చూతాం.

పంతులు: హూహ్. ఇంకా గ్రహించకపోవాలి! ఇక్కడకు పదినిమిషాలలో ఇంకొక కొత్త అపవాదు వొస్తూ ఉన్న దన్న మాట.

లలిత: పంతులుగారూ, మీ మాటలు బాగుండ లేదు.

రావ్: కొత్త అపవాదు లంటే పాపం పంతులుగారికి ఎంత భయమో, పాతవే అయితే ఫరవాలేదు.

పంతులు: నావల్ల ఎవరికీ అపవాదురాదు.

లలిత: ఎందుకు ఈ ఘర్షణ!

ఉమ: పంతులుగార్కి నియోగిబుర్ర ఈవిషయంలో సరిగ్గా పనిచెయ్యదు అనుకుంటా.

రావ్: ఏమీ అలా అంటున్నావు?

ఉమ: ఏమీలేదు. పంతులుగారు తెల్లబడుతూవున్న మీసాలకు నల్ల రంగువేయడం మానిస్తేసినా, అతిజాగ్రత్తగా వైస్వచ్ఛత కాపాడుకుంటూన్న ఆ శానకీర్తికి పరిపంచం ఏమూలనుంచో నలుపు అంటిస్తూనే ఉంది.

లలిత: ఇదీ కవిత్వంగానే చెప్పాలి?

పంతులు: చాతకాలనీ, చకోరాలనీ, మేరువుపర్వతాలనీ సృష్టించే కవీశ్వరులు ఏమి సృష్టించలేరు?

రావ్: పంతులుగారు, ఏమి పాతకబుర్లు చెబుతా రండీ! ఈనాటి కవిత్వంలో చాతకాలూ చకోరాలూ లేవు.

లలిత: [ఉమకేసి చూస్తూ—] పోనీ అని కొనకపోతే నిజం కాని ప్రేయసీ ప్రియులూ, ... ప్రేమలూ, విరహాలూ...

ఉమ: [నవ్వుతూ, తప్పించడానికి—] అయితే పంతులుగారూ! మీ విషయమై మీకు అంత ఘట్టినమ్మకమేనా?

పంతులు: ఓ!

రావ్: పాపం, మీసంగతి మీకే తెలియడం లేదన్నమాట.

లలిత: అన్యాయం, పంతులుగారు అంతవొళ్ళు తెలియకుండా ఉన్నారు అనడం.

పంతులు: లేంది ఉన్నట్టు సృష్టించే కవిగారు ఆయన; ఉన్నా లేకపోయినా ఏదో ఉన్నట్లు వ్రాస్తేనే కాని వీలు లేదు ఈ పత్రికావిలేఖరికి. వీరిమధ్యను పడినతరువాత ఏ అపవాదులూ రాకుండా ఎలా ఉంటవిలే?

ఉమ: చూసి చూసి నియోగిపేచీ తెచ్చారు పంతులుగారు.

రావ్: ఎంత లౌకికు లయినా ప్రపంచసంగతి పూర్తిగా గ్రహించినట్టు లేరు పంతులుగారు. ప్రపంచంప్రవర్తన మహావికృతం. నేను నిర్దోషిని అన్నట్టుగా ఇతరుల దోషాలను ఏకరవు పెడితే నాభుజం తట్టి నాచేత ఇతరులదోషా లన్నీ పలికిస్తుంది. కాని నేను వెనుకకు తిరగగానే, అంతకన్నా అద్భుతమైనవిశేషాలు నన్నుగురించే పలికేస్తుంది.

లలిత: అయితే ఇవన్నీ అన్యోన్యసాహాయ్యాన అన్నమాట. దీనిలో కవిగారి కవిత్వం ఎంతవరకూ?

పంతులు: అదీ! మీరు నిజం గ్రహించారు ఎవరు ఏ అపవాదులకు ఎంత కారణమో ఇప్పుడు తెలుస్తుంది. కబీ...

ఉమ: ఉండండి, ఓ గోల! మోటార్ సైకిల్ ... [లలిత గుమ్మందగ్గరకు తొందరగా వెళుతుంది. వీధిలో ఏచప్పుడూ లేదు. ఆమె తిరిగి వచ్చేటప్పటికి అందరూ నవ్వుతారు. ఆమెముఖం ఎర్రబడుతుంది.]

లలిత: ఉమా! ఈమాత్రం పరాభవం నీకు చేయలేకపోతానా? [పడక కుర్చీలో కూర్చుంటుంది]

పంతులు: వీళ్ళతో నేమి గాని, ఇదిగో నమ్మా, ఉప్మా తయారైంది. టీ కలపనా?

లలిత: ఉండండి, ఉర్మండి, నేను కలుపుతాను. [లేచి కలుపుతుంది]

రావ్: అన్నీ తయారుగానే ఉన్నవి. కాని...

ఉమ: కాని?

లలిత: మీవల్ల బొత్తిగా...

[మోటార్ సైకిల్ ఆగుతుంది గుమ్మంలో లలిత గుమ్మంవేపు వెళ్ళబోయి, ఆగి, ఉప్మా పళ్ళాలలో సర్దుతూ ఊరుకుంటుంది. శ్యాం గుమ్మంలోనికి వొచ్చి ఎవ్వరూ ఆహ్వానించకపోవడం చూసి, ఆగి, దగ్గుతాడు]

ఉమ: రావేం లోపలికి? ఓహో, పాశ్చాత్యపద్ధతిని ఆహ్వానించనిదే రావు కాబోలు.

[శ్యాం లోపలకు వస్తాడు. లలిత ఉప్మా సర్దుతూ ఉన్నట్టునటిస్తూ ఇటు చూస్తుంది. ఉమ ముందు రావ్‌ని తెలియబరుస్తాడు. రావ్ నమస్కారం పెడితే, శ్యాం షేక్‌హేండ్ చేస్తాడు. తరువాత లలితను పరిచయం చేస్తాడు. శ్యాం ఆమెచేతిని మృదువుగా అన్నట్టు నటనతో పట్టుకొని వదలకుండానే]

శ్యాం: నేడు చాలాసుదినము. మిమ్ములనుగురించి నాచే వినబడడమే కాని ఇదివరలో మిమ్ములనుచూసే అదృష్టము నాకు కలగలేదు.

లలిత: [చిరచిరపడుతూ, చేయితీసుకుని] ఇది పెద్దఅదృష్టంగా భావించవలెనా?

ఉమ: లలితా! మీరు పొరపాటుపడుతున్నారు. ఇంగ్లీషు తెనుగు ఆడి ఆమాటకుమనం తెనుగులో ఇచ్చినంతవిలువ ఇంగ్లీషులో లేదు.

లలిత: అలాగా! క్షమించాలి. మాటకు తగినంతవిలువ ఉండవలె కాని; విలువలేనిమాటలను ఉపయోగించేమర్యాదలు అతెల్లవాళ్ళకే వొదిలిపెట్టి మనమర్యాదలనే అనుసరిస్తే...

శ్యాం: [కొంచెంవొంగి.] మీరు నావందనాలు అంగీకరించాలి. నాకు, వేల్యూబుల్- మహావిలువైన పాఠంచెప్పినారు.

లలిత: నేను హాస్యానికి అన్నమాట...[హేళనగా] మీరు ఎక్కువవిలువ పాఠంగా తీసుకొన్నారు.

శ్యాం: [తెచ్చుకున్న] నవ్వుతో చాలాఆనందముగా ఉన్నది. మంచిహాస్యరసం ఒలికించారు.

ఉమ: ఏమిటోయ్, చంపుతున్నావ్ ఆ తెనుగు.

శ్యాం: [లలితతో] మీకు-ఎనీ నంబర్-ఎన్నయినా క్షమాపణలు! పది సంవత్సరాలు బహిర్దేశాలలో ఉండిపోవడంవల్ల తెలుగు మాట్లాడడమే,...

ఉమ: బహిర్దేశా లేమి టోయ్! చస్తున్నాం ఈ అపసవ్యపు మాటలతో...

శ్యాం: -ఐ ఏమ్ సారీ- నేను చాలా విచారిస్తున్నాను. నా ఉద్దేశం...

లలిత: ఫరవా లేదండి. ఇంత పట్టింపు ఎందుకు కూర్చోండి.

శ్యాం: -థేంక్స్-వందనాలు. ఆమిత్రులు ఎవ్వరో- ఇంట్రొడ్యూస్- తెలియబడలేదు.

ఉమ: ఆయన...

లలిత: ఉండండి. అపని నేను చేస్తాను. ఈయన నారాయణరావు పంతులుగారు. మన స్నేహితులు. ఏదో కొంచెం ఉన్నవారు. అందుచేతను

దీనపోషణ, దేశసేవ చేస్తుంటారు. పల్లెటూళ్ళలో చదువుకోసం...

పంతులు: [పెద్ద మొహంతో] ఏవో వారు అభిమానంకొద్దీ అనేమాటలు కాని...

శ్యాం: [షేక్ హేండ్ చేస్తూ] ఓహో! మిష్టర్ డి. నారాయణరావు ఆఫ్ ఎడల్ట్ ఎడ్యుకేషన్ స్కీమ్ రెప్రజేషన్!

రావ్: అవును. ఆయనే...

లలిత: పైకి సనాతనంగా కనపడినా అప్పుటా మనతో కలుస్తారు.

శ్యాం: వారు సరియైన - పొలిటీషియన్ - అన్నమాట. చాలా ఆనందం మీదర్శనసౌఖ్యం. మీకీర్తి ఇంగ్లండ్ లో ఉన్నప్పుడుకూడా చాలా సార్లు పత్రికలద్వారా వినబడినది.

లలిత: కూర్చుండురూ. ఉపాగడ్తలకన్నా బాగా కడుపు నింపే ఉప్మా టీ ఉన్నవి...

శ్యాం: లలితగారు చాలా హాస్యగర్భలు.

లలిత: పాశ్చాత్యసంపర్కంవల్ల మీలో నవీనత ఎక్కువ ఉంటుంది అనుకున్నాను. కాని మీది అంతా పురాణఫక్కీగా ఉన్నదే!

ఉమ: ఆతనిభాషకీ ఆతని భావాలకూ సంబంధం లేదు.

శ్యాం: ఒరేయ్! చంపుతున్నావు నీకవిత్వం, అ, అవేమిటి... ఆ శ్లేషలూ అన్నీ నామీద ధణాయించి-

ఉమ: నీభాష నీఉద్దేశాలను తెలుపడంలేదని కాదోయ్! నీఅభిప్రాయాలుకూడా నవీనాలు కావేమో అన్నట్టు లలిత అంటే, నీఅభిప్రాయాలు నవీనాలే అంటున్నాను.

శ్యాం: లలితగారూ, మీరు......

లలిత: క్షమించి గారూ అనేశబ్దం పేరుతో కలిపి వాడకండి! నాకెందుకో ఆశబ్దం చెవికి ఇంపుగా ఉండదు. [శ్యాం ఆమెను మైమరచి చూస్తాడు. పంతులు రావ్ ని చూడమన్నట్టు కన్ను గీటుతాడు.]

శ్యాం: మంచి - టేస్ట్ - రుచి, సంగీతం జీవితంగా చేసుకున్న మీకు చెవి సున్నితం, కౌను. [ఆప్యాయంగా అన్నట్టు]- లలితా, ఇంగ్లండులోనూ, యూరప్‌లోనూ, అమెరికాలోనూ స్త్రీస్వేచ్ఛ - ఉమన్స్ ఫ్రీడమ్- అంటే ఏమిటో బాగా చూశాను. అందుకే నాహృదయం గాంతి ఏనాటికైనా మనఇండియాకూడా అంతటి-హై లెవెల్ - ఎత్తైన స్థితికి లేవగలుగుందా అనిపించేది. మీవంటి స్వేచ్ఛావ్యక్తులు ఈ దేశంలోనూ ఉంటున్నారని కలైనా కనలేదు. కన్నుల పండువుగా, చెవుల పండువుగా...

లలిత: మీ టీలో పంచదార సరిపోయిందో లేదో...

శ్యాం: - ఎక్స్‌క్యూస్ మీ - నన్ను క్షమించాలి. నేను టీలో చాలా తక్కువ పంచదార వేసుకుంటాను. ఫ్రాన్స్‌లో...

ఉమ: [పంతుల్ని కన్ను గిలికించి] ఫ్రాన్సుసంగతి ఎత్తినప్పుడుకూడా టీ సంగతీ, టీలోని పంచదారసంగతీ ఎందుకు? టీకన్నా, టీలోని పంచదారకన్నా తీయని విషయాలు, చేమకూరవారు అన్నట్టు 'తీయని పంచదార వెనతీయగ పల్కి...'

లలిత: ఫ్రాన్సులో మీరు ఎన్నాళ్ళున్నారు?

శ్యాం: [దర్జాగా] నేను వి ఎన్నన్నిసార్లు పెరీలోనే ఉండేవాణ్ణి - బై దీ బై - పెరీ అంటే మనవాళ్ళు తెలియక తప్పు పలికే పేరిస్- వీకెండ్స్ - అంటే వారం చివరలను ఈ బొందిని - పెరీలో - విసరకపోతే గిలగిలా కొట్టుకునేది.

లలిత: [నవ్వుతూ] మరి ఇప్పుడు ఎట్లా ఉంటున్నారండీ?

శ్యాం: [తెచ్చి పెట్టుకొన్న నవ్వు బిగ్గరగా నవ్వుతూ] లలితగారూ! కాదు - ఐమ్ సారీ - నేను విచారిస్తున్నాను. మీరు నన్ను క్షమించాలి. [అగి మోహం తమాషాగా పెట్టి] లలితా! ఇంగ్లీషులో 'సెటైర్'. అంటారు. దీనికి తెలుగు ఏమిటోయ్ కవీ?

రావ్: అచ్చ తెనుగులో తాటాకులు కట్టడం అంటారు. [లలిత నవ్వు ఆపుకుంటుంది]

శ్యాం: థేం క్యూ - అదీ - జర్నలిస్ట్ - అంటే? ఇడ్యమేటిక్ భాషాంత రీకరణం చెప్పారు.

పంతులు: ఇంతకూ మీ భావం చెప్పలేదు.

శ్యాం: [పంతులుకేసి] థేం క్యూ - చక్రగా జ్ఞాపకం చేశారు. ఇంగ్లీషు గరల్స్ అంటే కన్యలకు ఉన్న - షార్ప్ విట్ - చురుకైనహాస్యం లలిత సంపాదించారు ఎలాగో!

[లలిత ఓరగా చూస్తుంది. శ్యాం పైప్ వెలిగిస్తూ వక్రచూపుగా చూస్తాడు ఆమెను. పంతులు ఉమని చూస్తాడు వికటంగా]

ఉమ: ఇంతకూ ఉత్తబాతాఖానీ యేనా, లేక ఏదైనా కార్యక్రమం ఉన్నదా?

శ్యాం: [పెద్దగా నవ్వుతూ] ఎంతకైనా కవీశ్వరుడవే నోయ్! మహా అద్భుతంగా పోయటిక్ పాథ్ - కవిత్వం బాటకు దింపుతావు.

[వాచీ చూస్తూ] కవీ! ఈ సాయంత్రం - షో - ఏమిటో?

[పంతులు కండువా తియబోతాడు]

లలిత: పంతులుగారూ, అంత భయపడనక్కరలేదు. సినిమాకు వెళ్ళ వద్దు లెండి. కాని...

శ్యాం: [నాటకంగా లేచి, ఆమెయెదర నిలిచి] మీరు - డిసైడ్ - అంటే నిర్ణయించేసి ఆజ్ఞాపించండి. మేము - ఫాలో - అంటే అనుసరిస్తాము.

లలిత: [హేళనగా] థేంక్యూ! కాని కూర్చోండి చెబుతా. మేమందరం జట్కామీద సారంగధరుడిమెట్టకు వస్తాం. మీరు సైకిల్ మీద రండి. వెళ్ళలవచ్చినతరవాత అందరం తిరిగి వచ్చేశాం. నేను రోజూ రెండు మైళ్ళయినా నడవాలి.

శ్యాం: గ్రేండ్ గా ఉంది!

రావ్_పంతులూ-ఉమ: [హేళనగా] థీషక్ గా ఉంది!

శ్యాం: అయితే నేను- ఇన్ ఎడ్వాన్స్- ముందుగా వెళ్ళి మీకు- వెల్కమ్ సుస్వాగతం ఏర్పాటు చేస్తాను. [లలితచేయి పట్టుకుని- షేక్‌హాండ్ చేసి, పైగా నమస్కారం కూడా పెట్టి, తతిమ్మావారివైపు దొరలవద్దలి వంకరగా పెట్టిన తలా కళ్లూ కదిపి వెళ్ళిపోతాడు. నలుగురూ వింతగా ఆదారినే చూసి ఒకరిమొహాలు ఒకరు చిరునవ్వుతో చూసుకుంటారు.]

తెర

౨

[మధ్యాహ్నం మూడు. చావడి అట్లానే ఉన్నది, స్టౌవ్ లూ ఉప్మాసామగ్రి మాత్రం లేవు. లలిత సోఫాలో కూర్చుని పత్రిక చదువుతూ ఉన్నది. నిమిషమైనతరవాత పత్రికను కిందకు జారవిడిచి, ఆగి రెప్ప వడనికళ్ళతో ఆలోచనగా ఇంటికప్పుకేసి చూస్తూ ఉన్నది. పంతులు వీధిగుమ్మంలోనుంచి లోపలికి ఒక అడుగు వేసి, పత్రికవైపూ లలితవేపూ చూసి].

పంతులు: చూశారా కథంతా? ఇట్లా అవుతుందనే నేను తప్పించుకుంటూ.

లలిత: ఈవ్రాసిన వ్రాతలకు నేనేమీ బాధపడను, భయపడను; కాని ఈ అబద్ధాలేమిటి? ఎవరండీ ఈమహాపతివ్రత? జీతం భత్యం లేని సంఘసంరక్షకురాలు?

పంతులు: ఆఁ, అదంతా టక్కరివేషం! ఎవడో ధైర్యం లేంచచ్చు ఆ పేరు కల్పించుకొని వ్రాశాడు.

లలిత: వీడికి మనవల్ల కలిగిన బాధ ఏమందని ఇన్ని అబద్ధాలు కూశాడు?

పంతులు: అసలు రహస్యం కడుపుబ్బ: ఈర్ష్య. ఏదో ధర్మసంస్థాపన కోసమన్నా, మీరు అన్నట్టు సంఘాన్ని ఉద్ధరించడం అనే నెపమూ ఇంతకన్నా ఏముంది?

లలిత: వీడివార్తకు భయపడిపోతాను అనుకున్నాడు కాబోలు?

పంతులు: [నవ్వుతూ] అయితే ఇదంతా ఏమిటి మరి?

లలిత: నాకు భయం వేసి కాదు ఇట్లా అడుగుతూ ఉంటా, అసహ్యం వేసి. నిజం చెప్పి ఇష్టం వచ్చినట్టు విమర్శించమనండి, తగిన జవాబు కూడా ఇస్తాను. నా పేరు ఎత్తి బహిరంగంగా విమర్శించనీయండి. తగాదా లేదు. అంతే కాని ఈ అసహ్యపు వ్రాతలూ, ఈ స్త్రీజాతిదూషణా, ఈ ఘోర అబద్ధాలూ, ఈ పిరికితనం ఎందుకు?

పంతులు: మీరు ఏమీ అనుకోమంటే నేను అవశ్యం పుచ్చుకుని వాదిస్తాను. [లలిత తల ఊపుతుంది]

ప్రపంచానికి ఏది నిజం అనే ఆలోచన లేదు సరే గదా, అబద్ధమైనా ఏది సరదాగా ఉంటే అదే కావాలి అని కోరుతుంది. మీరు ఏ బాధ పడితే నేం, కాస్సేపు గమ్మత్తుగా చెప్పుకోడానికి ఏదో ఒక కథ. మీ సుఖాన్ని పాటించడానికి అంతా. మంచే యెంచడానికి ప్రపంచం తాపత్రయ పడదు.

లలిత: అంత బుద్ధీ మంచీ లేని ఆ ప్రపంచాన్ని నేను పాటించను.

పంతులు: [దెప్పుగా] మీరు పాటించకపోయినా మిమ్మల్ని పాటించక మానదుగా ప్రపంచం!

లలిత: అయితే ఏడవనీయండీ, మొరగనీయండీ!

పంతులు: ఏ వెర్రి ప్రపంచమైనా......

లలిత: నన్ను ఉడికించకండి పంతులుగారూ!

పంతులు: ఉడికిలి పోతే కాదు. నేను అనుభవంమీద చెబుతున్నా, వినండి. ప్రపంచం కపటనాటకం. దీనిలో అందరూ దొంగలే. ఎవరి నిజమూ తెలియనూ తెలియదు, తెలియకుండా ఉండనూ ఉండదు. సత్యంతో నిమిత్తం

ఎవరికి? నా సంగతి చెబుతాను వినండి ఇంతవరకూ మీరూ ఎరగరు. నా భార్య చనిపోయి పదిహేనుసంవత్సరాలు అయింది. ఆనాటినుంచీ సంసారమూ నాసుఖమూ అనేకవిధాల సర్దుకుంటున్నాను. నేను సంపర్కం కల్పించుకోని సంస్థ లేదు. ఎందరితోనో వ్యవహరిస్తాను. అయినా నా జీవితం ఎన్నిరహస్యాలలో ఎలా జరుగుతూ ఉన్నదో ఎవరికీ తెలియదు. నామీదా అనమానాలు లేక పోలేదు; నిర్ధారణా లేదు. వెనక గుసగుస లాడుకునే వారే ఎవరకు రాగానే అతిమర్యాదగా ఉంటారు. నాకు కావలసినసుఖాన్ని నేను ఎలాగైనాసరే పొందుతాను, అతిరహస్యంగా; కాని నారహస్యాలు బయటకురానీయను, వచ్చినా కాదంటాను. [గర్వంగా] తెలివిఅంటే అలా ఉండాలి.

లలిత: పంతులుగారూ, నేను గుంటనక్కను కాలేనండి?

పంతులు: [పౌరుషంతో] గుంటనక్కలు కా నక్కర లేకపోతే గాడి...ఎందుకు లేండి కాని - మరి కోరి తెచ్చుకుంటూ ఇతరుల్ని అనడ మెందుకు?

లలిత: ఈ అబద్ధాలు ఎందుకు అన్నాను కాని...

పంతులు: మీరు కష్టంగా యెంచుకో వద్దు; నేను అవసరమని నిర్మొహమాటంగా మాట్లాడుతాను. ఏది అబద్ధమో ఏది నిజమో ఎవరికి కావాలి? తన పద్ధతులకు వ్యతిరేకంగా నడిచేవారిని ఉపేక్షించదు సంఘం. స్త్రీ యెడల అనుమానానికి అవకాశం ఉంటే చాలు, అపవాదుగానే ఎంచుతుంది.

లలిత: ఔను. మరి స్త్రీలు లోకువగా దొరికారు. ఇంక మేము లొంగం ఈ అన్యాయాలకు. సంఘం ఉపేక్షించకపోతే చచ్చువాళ్లతలు వాళ్లనుకో మ్మనండి, తప్పుడు కూతలు కూసుకో మ్మనండి నేను అసలు లక్ష్యపెట్టను. ఇక ముందు ఏ స్త్రీకూడా అన్యాయానికి దచ్చుగా లొంగదు. నేను చేస్తూ ఉన్న తప్పు ఏమిటి అంటాగి ఈ సంఘానికి అణిగి ఉన్న

న్నాళ్ళూ కలిగినబాధలు చాలు. అంత అన్యాయంగా, బలవంతంగా నా ఆరోగ్యం చెడగొట్టి, పైగా నా ఆరోగ్యం చెడి రోగిష్ఠిని అయినా నని వంక కల్పించుకుని రెండోవివాహం చేసుకున్నాడు. ఈ సంఘం ఏమైనా నాకు జరిగిన అన్యాయాన్ని దిద్దిందా, ఆ వివాహానికి అడ్డు వచ్చిందా? పైగా వాళ్ళిద్దరివల్లా అవమానాలు పడలేక, రోగాలతో మూలగలేక నేను దాటుకువస్తే ఆ వెధవాళ్ళు అనేమాట అన్నీ అననే అన్నారు. పురుషుల దుర్మార్గంపత్నమైన స్త్రీలను ఇంత అన్యాయం చేసే ఈ సంఘాన్ని మన్నించడం? నేను మన్నించను సరేగదా, ఇకముందు ఏ స్త్రీకూడా మన్నించదు ఇంతకూ నేను చేస్తూ ఉన్నతప్పు ఏమిటో చెప్పండి? మా నాన్న ధర్మమా అని చదివించిన చదువూ చెప్పించిన సంగీతమూ ఉన్నవి కనుక ఉద్యోగం సంపాదించుకుని నా బ్రతుకు నేను గడుపుకుంటున్నాను. నా ఆరోగ్యం బాగు పడడానికి డాక్టరు సలహాయిచ్చినప్రకారం రోజూ మూడునాలుగు మైళ్లు నడుస్తున్నాను. ఇదా మహాతప్పు! ఈ సంఘానికిలొంగి, చావు అయినా ఆరోగ్యంగా చావకుండా మూలకూర్చుని మూలిగి మూలిగి అలా కుళ్ళి చస్తే ఇల్లాలూ ఉత్తమురాలూ!...

పంతులు: ఆరోగ్యంకోసం షికారు వెళ్ళినందుకు కాదు. కాని...

లలిత: మీ కాని...నాకు తెలుసును. మగవాళ్ళతో కలిసి ఎందుకు వెళ్ళాలి అని.

పంతులు: అదీ!

లలిత: మొట్టమొదట నేను ఒంటరిగానే వెళ్ళేదాన్ని. కాని, అప్పుడు సంప్రాప్తమైనది ఏమిటో తెలుసునా? మామూలుగా నలుగురిలోనూ మహా పెద్దమనుష్యులం అనిపించుకునేవారే ఎదురైనప్పుడు చూసే చూపులూ, అన్యాపదేశంగా అనేమాటలూ, వారు పుట్టించినపుకార్లూ, వాటివల్లను రేగి విపరీతచర్యలకు పూనుకున్న రౌడీల దుర్యత్నాలూ భరించలేక కవినీ, రావునీ, తోడుతీసుకుంటున్నాను. ముందు వాళ్ళూ అంటారు. అయినా వాళ్ళ

ధర్మమా అని సరియైన న్యాయదృష్టిగల ధైర్యస్థులు గనుక వొస్తున్నారు. నేను చేస్తూఉన్నపనిలో ఏతప్పూలేదు. ఉంటే నేనే అనుభవిస్తాను. వీరి కెందుకు? కానీయండి, ఈసంఘానికి ఏమైనాసరే భయపడను.

పంతులు: సంఘమూ భయపడదు ఈబెదిరింపులకు. అంతే కాదు. తాను ఏసరిహద్దులు పెట్టిందో ఆసరిహద్దులు దాటి నడుస్తే అడుగడుగునా నిల దీసి ప్రశ్నిస్తుంది. ఆప్రశ్నకు జవాబు చెప్పితీరాలి...

లలిత: ప్రశ్నిస్తుందేం? ప్రశ్నించ నీయండి! నా స్వాతంత్ర్యాన్ని అన్యాయంగా, అనవసరంగా ప్రశ్నించి, నాపైన అపవాదులు కల్పించే ఈ అవకతవకలకూ ఈ అబద్ధపువ్రాతలకూ అడుగడుగునా జవాబు అవసర మైతే, ఇదిగో ఈ వ్రాతలకూ, వీడికీ, ఇటువంటివాళ్ళ కందరికీ, ఈ సంఘా నికీ ఇదే నాజవాబు! [కింద పడిఉన్న పత్రికమీద కాలు నొక్కి నలిపి రాస్తుంది. పంతులు తెల్లబోయి చూస్తుంటాడు; ఇంతలో రావ్ ఉమా ప్రవేశిస్తారు]

రావ్: భేషక్! ఉమా! నీ కవిత్వందృష్టి గొప్ప దోయ్!

ఉమ: లలితా! మీధైర్యానికి అభినందనాలు!

లలిత: కవిత్వందృష్టి ఏమిటి?

రావ్: గ్రంథాలయంలో పత్రిక ఇప్పుడే చూశాం. ఆపాడుకథ మీకు బాధగా ఉంటుందేమో అన్నాను నేను. 'ఆమెఘట్టి నీకు తెలియదు' అని ఈ సంఘాన్ని బాగాపోల్చి చెప్పాడు, కవి.

పంతులు: ఏ మని?

రావ్: 'తనతో అభిప్రాయభేద మున్నవ్యక్తిని గాడిదను చేసి తోక దగ్గర అల్లరి చేసి బెదరగొట్టి పరుగెత్తించి తమాషా చూడడానికి యత్ని స్తుంది సంఘం; కాని తెలివైన గడసరి గ్రహించి నిదానంగా ఆగి వెనుకకు రానిచ్చి రెండుకాళ్ళూ విసిరి మూతి పగలదన్ను తాడు, దుప్పిరొమ్ముపట్టు దడదడకు పట్టగానే బుద్ధి కలిగి 'మనకు ఎందుకులే' అని సర్దుకుంటుంది

సంఘం అని పోల్చి, 'లలిత ఈమాత్రానికి బెదిరి పరిగెత్తే ఆమె కాదు, తగిన మాటతిరిగే జవాబే ఇస్తారు కాని' అని ఇప్పుడే అన్నాడు. సరిగ్గా లలితా అటువంటిజవాబే ఇస్తున్నారు...

పంతులు: [నవ్వుతూ] కవిదృష్టి గొప్పదే. ఇందాక నన్ను ఈవిడ గుంట నక్క అంటే, మీరు గాడిదలు అనబోయి జంకాను. ఇప్పుడు కవే పోల్చాడు కనుక నా మాట సరిపోయింది.

ఉమ: [తడాఖాగా] ఒక్క పోలికతోనే పోలేదే! నేను చెప్పిన జవాబు కూడా వొచ్చింది!

[పంతులు ఖండువా తీసుకొని పోబోతాడు]

లలిత: [ఇటు తిరిగి] ఆగండి మీరు అప్పుడే వెళ్ళడానికి వీలు లేదు. నక్కలతోనూ, [అటు తిరిగి] గాడిదలతోనూ ఏమి కాని, మీరు అంత అసహ్యంగా ప్రవర్తిస్తారు అనుకో లేదు, నే నెప్పుడూ...

ఉమ: ఇంతకూ మా ప్రవర్తనలోనేనా లోపం కనబడుతూ వుంటా?

రావ్: ఇంత పక్షపాతం...

లలిత: ఊరుకోండి. ఇంకా మాటలుకూడానా? మీ మాటలను ఇంకెప్పుడూ నమ్మను. అద్భుతమైన వాడు అంటే చూతా మనుకున్నాను కాని ఆషాఢభూతిలా వాడలగొడతాడు అనుకోలేదు.

ఉమ: [చిరునవ్వుతూ] తరువాతకథ చెప్పండి!

లలిత: కథా! ఔను మరి, మీకు అంతా కథగానే ఉంటుంది. [కోపంతో] పెద్దమనుష్యులు మళ్ళీ...అట్లా అసహ్యంగా విడిచిపెట్టి... నాకు ఒళ్ళు మహామండుతూ ఉంది!...

ఉమ: లలితా! మీకో ఇంత కష్టంగా ఉంటుంది అనుకోలేదు.

రావ్: ఎందుకంత కోపం వొచ్చింది మీకు?

లలిత: కోపం రాదూ? అపరాయివాడితో అలా ఒంటరిగా విడిచిపెట్టి మీరు చెప్పనైనా చెప్పకుండా వెళ్ళిపోతారా?

ఉమ: వాడు అంత అవకతవకగా ప్రవర్తించి, మమ్మల్ని వెగటుగా చూసి...

లలిత: అయితే, అది నాతప్పా లేకపోతే ఇటువంటి అసందర్భపు వాడిని తెలిసి ఇక్కడకు రప్పించిన పెద్దమనిషితప్పా?

ఉమ: ఇ దేమిటీ? నా కేం జ్యోతిషం తెలుసు ననుకున్నారా?

లలిత: మీరు ఎరగరూ అతనిసంగతి? సాంఘికచరిత్ర చదివితేనూ, మహాఆశయాలు ఉన్నవాడు అని ఏమేమో పొగిడి...

ఉమ: అవన్నీ నిజాలు కావా? అయినా చదువుకీ ప్రవర్తనకీ సంబంధం ఏమిటి?

లలిత: ఔను, సంబంధం లేదని ఇప్పుడుగా తెలిసివచ్చింది?

పంతులు: బాగా అన్నారు!

రావ్: ఎట్లా గ్రహించగలం? అన్ని దేశాలు తిరిగాడు, విద్యావతులైన పాశ్చాత్య స్త్రీలతో పరిచయాలు ఉన్నవి అంటాడు. ప్రవర్తన అంత అవకతవకగా ఉంటుందని ఎట్లా ముందు గ్రహించగలము?

ఉమ: ఇంతకూ మీకు ఎందుకు ఇంత కష్టం తోచిందో చెబుతురూ?

లలిత: మీరు ఎందుకు నాతో చెప్పకుండా వెళ్ళిపోయారు?

రావ్: మరి ఏమి చేయ మంటారు? మీరు ముఖం చిట్లించుకుంటూ ఉన్నా లక్ష్యపెట్టక, మీతో అంత చనువు తీసుకుంటూ అసహ్యంగా ప్రవర్తిస్తూ ఉన్నప్పటికీ మీకోసమని సహించాం. కాని, మిష పెట్టి మిమ్మల్ని ఆ జీడిమామిడిచెట్టు దగ్గర అంతసేపు నిలిపి సంఘంమీద వంక పెట్టి అతను మమ్మల్ని ఉద్దేశించి అన్నమాటలు కష్టమనిపించినవి. అయినా పది పదిహేనునిమిషాలు చూశాం. ఎంతకూ తెమలకపోతే వొచ్చేశాం.

లలిత: నే నేం చేయను? జీడిలా పట్టుకున్నాడు. ఒక్కనిమిషం, ఒక్కనిమిషం అని మొహమాటం పెట్టి కదలనిచ్చాడు కాదు. పెద్దమనిషితరహా దాటకుండా తప్పించిరావడానికి వీలు లేక యమయాతన పడ్డాను. పోనీ,

వెళ్తే వెళ్ళారు కాని ఆ జట్కా తీసుకుపోతే నేను ఎలా రాగలుగుతాను అనుకున్నారు?

ఉమ: మేము దిగి, జట్కా తిరిగి పంపించివేశాం. కాని మీ రోక దారి, జట్కా ఒకదారి అయింది.

రావ్: లలితా! మీకు ఇబ్బంది కలగవలె నని ఉద్దేశిస్తామా?

ఉమ: వాడిని అవమానం చేసినట్టు ఔతుంది అనుకున్నాము గాని, మీకు ఇబ్బంది ఔతుంది అనుకోలేదు. ఈకాస్తకే మీరు ఇంత ధుమధుమ లాడరు.

లలిత: మీకు కాస్తవలెనే ఉంటుంది. మగవాళ్ళు మరి. వాడు నన్ను పెట్టినపాట్లు మీకు ఎట్లా తెలుస్తవి? ఆసైడుకార్‌లో ర మ్మని బలవంతం ప్రారంభించాడు. వెళ్ళి జట్కాబండిని వంపించి పెట్టవయ్యా అంటే వినండే. ఒంటరిగా మిమ్మల్ని చీకటిలో వొదిలి వెళ్ళను అని మూర్ఖించాడు. ఇక విధి లేక అంగీకరించాను. దానిలో ఎక్కబోతూఉంటే గభీమని అవసరం లేని సహాయానికి దండ పట్టుకున్నాడు చొరవగా. నాకు ఎంతకష్టం తోచింది!

ఉమ: ఇడియట్! ఏం ఫ్రాన్స్ అనుకున్నాడా?

లలిత: అంతతో అయిందీ? పంతులుగారితోట వక్కనుంచి సోమాలమ్మ గుడిరోడ్డునే తొందరగా పోనీ వయ్యా అంటే, ఆరోడ్డు సరిగా లేదు, చీకటి అని కాలేరు రోడ్డుని ఆర్యాపురంలోనుంచి గోదావరిగట్టు ఎక్కించాడు. ఏమి చెప్పతే ఏమి లాభం. తక్కువస్పీడ్ పెట్టి పైగా నాతో మధ్యమధ్య బాతాఖానీ ప్రియతాలు. ఏమి బాధ పెట్టాడు!

పంతులు: మీరు ఇంగ్లాండు వెళ్ళకుండానే...

లలిత: వంతులుగారూ! ఊరుకోండి. నాకు అసలే మాటలు సరిగ్గా వచ్చేటట్టులేవు. త్వరగా పోనియ్యవయ్యా అంటే 'అయ్యో మీకు కుడువు' అని వస్తేనిస్తాడుకాడు. గట్టుమీదఉన్న జనమంతా కన్నులు మామీ

దనే నిలిపి వేశారు. ఇంకొకరోడ్డుని పోనిమ్మని బ్రతిమాలుకుంటే వినకుండా హిందూసమాజం ఎదరనుంచీ సినిమాముందునుంచీ పోనిచ్చాడు. అప్పుడే సమాజంలోనుంచీ సినిమాలోనుంచీ వచ్చేజనం మాఊరేగింపు వింతగా చూశారు.

తల వంచుకుని ఇంటిదగ్గర పడ్డానురా బాబూ అనుకుంటే, అంతలో అయింది. నేను సైడ్ కార్ తలుపు తీసుకో లేకపోయాను, రక్కుమని సిరి బొమ్మలాగ, సర్కస్ వాడివలె ఇటు తిరిగివచ్చి తలుపు తీయడంతో, పోనీయక, దొరసానిని దొర పట్టి దింపినట్టు సొంతంగా చేయి పట్టుకున్నాడు.

రావ్: తుంటలా గున్నాడే!

లలిత: నాకు ఒళ్ళుమండింది. చేయి విదిలించుకుని, తలుపుమీదకు ఊరికే తీసుకుని లోపల వచ్చాను. మోటార్ సైకిల్ ఆగేప్పటికే ఇరుగుపొరుగంతా చోద్యం చూడడానికి వచ్చారు. శని విరగడయింది అనుకుని కూర్చున్నాను సోఫాలో.

పంతులు: అంతతో వదిలాడూ?

లలిత: తిన్నగావచ్చి పడకకుర్చీలో కూర్చుని మళ్ళీ...వీడి పోది తగలెయ్యా! ఫ్రాన్స్ అమెరికా అని మళ్ళీ ప్రారంభించాడు. ఇక ఈబెడద వొదిలేటట్టు లేదని 'నాకు స్నానానికి వేళయింది వొచ్చేవరకూఉంటే మీకు ఆలస్యం అవుతుందేమో?', అన్నాను. వాచీకేసిచూసి 'ఫరవాలేదు. మీరు స్నానం చేసి వచ్చేవరకూ ఉంటాను' అన్నాడు. ఇక ప్రాణం విసిగి స్త్రీనైకాని లాభం లేదనుకున్నాను. స్నానం అయిన తరువాతకూడా తెర అవతల పడుకున్నాను మాట్లాడకుండా. ఎంతసేపుచూసినా ఏమీతగాదా లేదు. ఆపడకకుర్చీలో కాళ్ళుచాపి పడుకుని, ఇంటికప్పుకేసి చూస్తూ, పైప్ మాటిమాటికీ నింపి కాలుస్తూ కూచున్నాడు.

ఇక ఇట్లా లాభంలేదనుకుని లేచివచ్చి 'మీకు భోజనానికి వేళ అయిన

ట్టుంది' అన్నాను. 'నోనో. నాకు భోజనానికి ఒక టైం అని లేదు, మధ్యాహ్నం మీరు చేసినఉప్మా ఒకపూటభోజనం అయింది' అన్నాడు. మొండి మళ్ళీ 'ఇంగ్లండులో మిస్ డెయిసీ అనే స్నేహితురాలు' అని ప్రారంభించాడు. అయిదునిమిషాలు ఓపిక పట్టి చూశాను. 'నాకు ఆకలి వేస్తూవుంది, భోజనానికి లేవాలి' అన్నాను. 'లేవాలి' అన్నముక్క పొరబాటుగా అర్థమౌతుంది అని నేను గ్రహించనేలేదు. నా కొంప మునిగింది. 'థేంక్యూ థేంక్యూ' అంటూ కోటువిప్పి, బొట్టుపెట్టి పిలిచినట్టు తయారయ్యాడు!

ఉమ: వీడితస్సాగొయ్యా!

లలిత: ఇక ఇది ప్రేమాభిమానాల పాత్ర. ఆ సువ్వతాలు వడికి రావు, మోటుతనం తప్పదు అనుకుంటూ. తొందరతొందరగా నాలుగుముద్దలు మింగి లేశా. తాను తెమలడే! ఒకటేనసోది ప్రారంభించి, 'ఆదేశాలలో భోజనం గంటసేపు చేస్తారు. అదిచాలా ఆరోగ్యం' అని వాగుతున్నాడు. నేను లేచిపోయి చేయి కడుక్కొనివచ్చి మంచంమీదను పడకవేశా. నెమ్మదిగా భోజనం ఈడ్చి, మంచందగ్గరగావచ్చి, 'ఏమి, అట్లా ఉన్నారు?' అన్నాడు. 'నాకు చాలా విచారంగా ఉన్నది, ఎందుకు చెప్పుకోరు! ఇదే ఇంగ్లిష్ గరల్స్ అయితే ఈపాటికి ఎన్నిసంపులు తెప్పించుమనేవారు. మీరు నాకు చాలా అన్యాయం చేశారు.

పంతులు: ఓరి వీడి...మున్య వీడికి అన్యాయ మేమిటి?

లలిత: ఆ! వాడిబొంద, ఆఇంగ్లీషుపద్ధతులన్నీ మనకు వద్దండం- ఊరుక ...[ఆగి] అంటూ, ఉండండి వస్తాను... యూ ప్లీజ్ వెయిట్ - అంటూ కోటు తొడిగి తొందరగా సైకిల్ ఎక్కాడు.

పంతులు: అమ్మా!

లలిత: ఏమి అమ్మా? అంతలో మునిగింది ఆషాఢభూతికథ. కదిలాడు అంతేచాలునని తలుపు బిగించి కిటికీమూడా మూసివేసి దీపం ఆర్పివేసి పడుకున్నా. పదినిమిషా లయ్యేప్పటికి మళ్ళీ తయారైనాడు, ఇక ఏమైనా సరే

తలుపు తీయదలచుకోలేదు నేను. సుందరం నాలుగయిదుసార్లు పిలిచాడు. పదినిమిషాలు ఏ చప్పుడూ లేదు. కాని, మోటార్ సైకిల్ చప్పుడూ లేదు. అందుచేత వీడు అక్కడనే ఉన్నాడు అని గ్రహించాను. అయిదేసి ఆరేసి నిమిషాలకు ఒక్కొక్కసారి పిలుస్తూ అరగంటో ముప్పావుగంటో ఆ తెచ్చిన అమృతాంజనాన్ని భరించాను. నాకు మహానరకం వేసింది, మంచి శాస్తి అయిందని.

ఉమ: పిచ్చిముండావాడులా గున్నాడే!

పంతులు: [కోపంగా] ఆఁ. పిన్నా, మనసు?

లలిత: అంతటితో తెమిలిందీ!

రావ్: ఏం తలుపులు ఎత్తేసి ప్రయత్నం చేశాడా?

లలిత: పొద్దుట్యం అంతవరకూ లేచుకొని, తెల్లవారేప్పటికి మళ్ళీ తయారైనాడు. 'గుడ్ మార్నింగ్, మీకు తలనొప్పి ఎట్లా ఉన్నది?' అంటూ. ఇక లాభం లేదనుకుని స్నానం అయిపోయింది గనుక తాళం తీసి 'నాకు పనిఉన్నది వెళ్ళవలె' అన్నాను. ఓ 'అర్జంట్ మేటర్-మళ్ళీ ఎప్పుడు వస్తారు!' అన్నాడు. బహుశా రాత్రికి వస్తాను. ఈ వేళ ఆదివారం కదా స్నేహితులు భోజనానికి పిలిచారు' అన్నాను.

పంతులు: మాంచి ఎత్తు వేశారు!

లలిత: 'ఓ యస్ చాలా బాగుంది. ఇట్లా ఫ్రెండ్స్ పార్టీస్ మీరు అంతా ఇంగ్లీషుపద్ధతుల్ని ... అని ప్రారంభించాడు. 'అయ్యా! నాకు ఇప్పటికే ఆలస్యమైంది వాళ్ళు కనిపెట్టుకుని ఉంటారు. లేవండి' అన్నాను. 'మీకు ఫరవా లేదు. ఎక్కడో చెప్పితే సైడ్ కారులో తీసుకువెళ్ళి డ్రాప్ చేస్తాను' అన్నాడు. 'అక్కరలేదు ఈ పక్కసందులోనే, మీరు వెళ్ళండి' అని తలుపువేసి ఆ చిన్నసందులోకి తిరిగిపోయాను. వెంట పడతాడా...

[ఛట్ మని లేచి రావ్‌నీ, ఉమనీ సౌంజ్ఞ చేస్తూ కిటికీదగ్గరకు పరుగెత్తి]

చూడండి. [illegible] మీరు [illegible] కిటికీనానుకుని

చూడండి! ఆకుర్రవాడు ఎవ్వరు?

రావు-ఉమ: అరే హేంగాడు!

లలిత: ఎవరు ఇతను?

ఉమ: వీడా? శ్యాంపినతండ్రికొడుకు. వీడే 'అవాస్తవార్త'వాడని నా, అనుమానంకూడా. కారణాలు తరవాత చెబుతా.

లలిత: అతనితమ్ముడే! వీడిసంగతి చెప్పండి!

రావ్: నేను పొద్దున్నే ఇంకోసంగతికూడా విన్నాను, అచ్చుఆఫీసులో. శ్యాంకీ వీడికీ ఎప్పుడూ పడదుగదా! శ్యామలరావు అన్న పేరు శ్యాం అని మారుస్తే వీడు నరసింహం అన్న పేరును హేం అని మార్చాడు పోటీగా..........

పంతులు: ఉమామహేశం ఉమ అయినట్టు.

లలిత: పంతులుగారూ, ఉండండి ఇప్పుడుకాదు హేళన!

రావ్: నిన్నరాత్రి శ్యాం ఇంటికి వెళ్ళాక వీళ్ళిద్దరూ పోట్లాడుకున్నారట ఏకారణంచేతనో. శ్యాం వీడిని చెంప పగులగొట్టి, ఇంటిలోనుంచి గెంటివేశాడట. ఆకడుపుమంటమీదనే రాత్రిరాత్రి ఈవార్త వ్రాసి, తెల్లవారకుండా పత్రికఆఫీసుకు పట్టుకువెళ్ళి, ఎడిటర్‌తో మనమీద ఏవో అబద్ధాలు కల్పించిచెప్పి, ఈనాడే ఇదిపడితే, అద్భుతం అని ఒప్పించి పేపరు ఆపి, అప్పటి కప్పుడుకూర్చి అచ్చు వేయించినాడట.

లలిత: ఇక సందేహం లేదు, వీడే చేశాడు ఇదంతా!

ఉమ: విశదంగా చెప్పండి!

లలిత: వీడు ఇదివరకు చాలాసార్లు నన్ను కనిపెడుతూ వెన్నాడడం చూశాను. ఎప్పుడూ ఎదరకుమాత్రం రాలేదు. నిన్నరాత్రి ఆ ఆషాఢభూతి సైడ్ కారులోనుంచి నన్ను దింపుతూవుంటే పక్కనుంచే పోతూవీడు మమ్మల్ని ఒకచూపు చూశాడు శ్యాం వీడిని ఘట్టిగా చూశాడు. ఎందుచేతనో వీడిచూపూ, ఆనిమిషం వీడిమొహమూ నాకు బాగా జ్ఞాపకం పడి

పోయినవి. రెండుగంటలనుంచి ఇటే తచ్చాడుతున్నాడు. రెండుమూడుసార్లు గుమ్మందగ్గరగా వచ్చి నన్ను చూస్తూ వెళ్ళాడు. ఒకసారి పలకరించబోయి నట్టు కనబడితే నేను లోపలకు తప్పుకున్నాను.

పంతులు: ఇంకో సంగతికూడా చెబుతాను. ఈపత్రిక చూడగానే బయలుదేరి సంగతులన్నీ సి. ఐ. డీ. పనిచేసి సంగ్రహించుకొని వచ్చాను. నిన్న రాత్రి శ్యామల రావు ఇతన్ని కొట్టడానికికూడా ఈసంగతే కారణం.

లలిత: అంటే?

పంతులు: శ్యామలరావు ఇంటికి రాగానే ఈ నరసింహాన్ని పిలిచి 'ఎందుకురా, నీవు అక్కడికి వొచ్చావు, పైగా ఏమిటి అట్లా చూస్తావు? మర్యాద తెలియదా?' అన్నాడట. దానిమీద నరసింహం 'సంఘాన్ని పాడుచేస్తున్నారు ఈ ఇంగ్లండూ గింగ్లండూ తిరిగివచ్చినవాళ్ళూ, ఇంగ్లీషు చదువుకొన్నవాళ్ళూ' అని మాటలు మిగిలితే శ్యామలరావు చావగొట్టాడట.

లలిత: మరి ఇంత సంఘాన్ని ఉద్ధరించేటవితుడు ఈచుట్టూ తిరగడా లేమిటి?

రావ్: అయితే లలితా, ఇట్లా తిరగడం వీడిఉద్దేశ ఏమిటంటారు?

పంతులు: ఆ! అదేమిప్రశ్న?

లలిత: వాదనలు కాదుకాని......ఎట్లాగైనా వీడికి శాస్తిచేయాలి...

[ఉమ లలితచెవిలో ఏదో చెబుతూ ఉంటాడు.]

రావ్: [మాటఅని పిలిచి పంతులుచెవిలో ఏదో చెప్తాడు.

పంతులు: అబ్బో మిమ్మల్ని చూస్తే వాడు రానేరాడు. [రావ్ పంతులూ ఏకాంతం మాట్లాడుతూ ఉంటారు ఒక నిముషం. ఇంతలో ఉమ వీళ్ళవైపు వొచ్చి, లలితతో]

ఉమ: ఇంకొక్క రెండుపద్ధలు మాట్లాడేసి మేము తప్పుకుంటాం. మీరు సిద్ధంకొండి తొందరగా!

[లలిత తెరతీసుకొని వెళ్ళుతుంది]

రామ:పంతులూ: ఏమిటి సంగతి?

ఉమ: మనం తప్పుకోవాలి. ఇట్లా రండి, చెబుతా! [లేస్తారు]

తెర గబగబా పడుతుంది

3

[తెర అగుతూ లేస్తుంది. వాళ్ళు ముగ్గురూ లేరు. లలిత మార్చిన చీరకుచ్చెళ్లు సర్దుకుని, అద్దం ఎదర నిలిచి మొఖాన్ని అద్దిన పౌడర్ జాగ్రత్తగా చిన్న చేతిరుమాలుతో తుడుచుకుంటూ పాడుకుంటూ ఉన్నది]

దూరాన నా రాజు కే రాయిడౌనో,
ఈరోజు నా రాత ఏలాగౌనో?

సీమ సిటు కనగానె సెదిరి పోతది మనసు
కోకమ్మ సేతైన కలు రంపదా రాజు! ||దూరాన||
కళ్ళ కేటో మబ్బు కమ్మినట్టుంటాది, ||దూరాన||
నిదురల్లైనా వొళ్లు సెరసిస్తున్నాది! ||దూరాన||
అవు 'లంబా' యంటు అదలిపోతుండాయి,
గుండెల్లో వుండుండి గుబులు బిగులౌతాది! ||దూరాన||
తులిసెమ్మ వొరిగింది తోలిపూస పెరిగింది,
మనసుతో నాబొమ్మ మసక మసకేసింది! ||దూరాన||

[పాట ముగిస్తూ, గుమ్మందగ్గరకు వెళ్ళి వీధిలోనికి చూస్తూ గడపను అని నిలుస్తుంది. రెండునిమిషాలు. చిరునవ్వు నవ్వుతూ లోపలకు ఒక అడుగు వేస్తుంది. ఒకతను జంకుతూ లోపలకు వస్తాడు]

లలిత: మీరు ఎవ్వరు?

అతడు: మాది కాకినాడ. నా పేరు ఎస్. వెంకటరావు.

లలిత: [తీవ్రంగా] ఎస్. వెంకటరావుగారా? ఎందుకు ఇట్లా వచ్చారు?

వెంకటరావు: [ఒక్క-క్షణం తెల్లబోయి, సర్దుకుని] మరేమీ లేదు. నేను కలెక్టర్ ఆఫీసులో గుమాస్తాను. మొన్ననే ఇక్కడకు బదిలీ చేశారు. నా భార్యకు ఇంగ్లీషు చెప్పించడానికి దర్యాప్తుచేస్తే మీరు బాగా చెబుతారని ఎవ్వరో అన్నారు. అందుకని అడగడానికి వచ్చాను.

లలిత: [హేళనగా అన్నట్టు] అట్లాగా! ఎస్. వెంకటరావుగారూ, మీరు ఇంత చిన్నవయస్సులో నే ఉద్యోగంలో ప్రవేశించడమే కాకుండా ఇంత కుటుంబబాధ్యత పూనుకోవడం చాలా ఆశ్చర్యంగా ఉంది!

వెంకటరావు: [వెలవెలబోతూ] అఁ, దాని కేమిటిలెండి! [ఆమెకేసి చూస్తాడు]

లలిత: [చిరునవ్వుతూ] వెంకటరావుగారూ! మీరు బొత్తిగా భయస్థులులా గున్నారు. ఈమాత్రానికి లోపలకు రావడానికి అంత తటపటాయించి తిరిగారు ఎందుకండి? ఈసంగతి అని తెలిస్తే నేనే పిలిచిఉందును.

వెంకటరావు: [అనుమానిస్తూ] అబ్బే! ఏమీలేదు. మీతో ఎవరైనా మాట్లాడుతున్నారేమో, అట్లా అయితే బాగుండదు కదా అని అనుమానించాను.

లలిత: ఈవిషయానికి ఇంత అనుమానం ఎందుకండి, వెంకటరావుగారూ [ఆగి] మీయిల్లు ఎక్కడండి?

వెంకటరావు: [తెల్లబోయి సర్దుకుని] ఈఊరు నాకుకొత్త. అక్కడ ఎక్కడనో పేటలో ఉన్నాము.

లలిత: ఓహో మీరు మొన్ననేగా ఈఊరువచ్చారు. ఇంకా అనవాళ్ళు తెలియవు. మీకు సంగీతంలో ఏమైనా ప్రవేశం ఉన్నదా?

వెంకటరావు: నాకు అంత అదృష్టం లేదండి.

లలిత: అఁ! సంగీతం పెద్ద అదృష్టమా ఏమిటి! కాని ముఖంచూస్తే పాడగలరు అనిపించింది.

వెంకటరావు: [చనువుగా] మీకు సాముద్రికం తెలుసునా?

లలిత: [నవ్వుతూ] ఇప్పుడు చెప్పను నిదానమీద మీకే తెలుస్తుంది.

వెంకటరావు: [చేయిచాపి] అయితే దయచేసి చేయిచూడండి.

లలిత: పరిచయం అయింది కనుక ఇంకెప్పుడైనా చూస్తాను, దానికి వేళలున్నాయి. మీభార్య పాడతారా?

వెంకటరావు: ఏదో ఒకమోస్తరు.

లలిత: భర్తలు భార్యల్ని మెచ్చరులెండి. అది పొరుగింటి పుల్లకూర కాదు. సరేగాని మీకూ, మీభార్యకూ సంగీతం చెబుతాను, నేర్చుకోరాదూ!

వెంకటరావు: నా భార్యను కనుక్కొని చెబుతాను.

లలిత: నాకు చాలా సంతోషంగా ఉన్నది. పోనీ, మీరు చదువుకున్నందుకు స్త్రీలకు అమాత్రం స్వాతంత్ర్యాన్ని ఇచ్చారు. మీరు 'సంస్కారశీలులేగా!

వెంకటరావు: స్త్రీలకుకూడా పురుషులతో సమానమైన హక్కులు ఉండవలెనని నా అభిప్రాయం.

లలిత: స్త్రీలు పురుషులతో సమంగా ప్రవర్తించడమూ, స్త్రీలూ పురుషులూ స్నేహితులైనవారు, కలిసి షికారులు వెళ్ళడమూ మీరు ఏమంటారు?

వెంకటరావు: [ఒక్కక్షణం అనుమానించి] తప్పకుండా వెళ్ళవలసినదే! తప్పేముంది దానిలో?

లలిత: ఈరోజు పత్రిక చూశారా?

వెంకటరావు: ఏపత్రిక?

లలిత: ఓహో! మరచిపోయాను, మీరు కొత్తగా ఈవూరికి. ఈవూరిలో ఒక పత్రిక ఉన్నది లెండి.

వెంకటరావు: నాకు పత్రికలు చూడడం అలవాటు లేదండి.

లలిత: [అతనిని కనిపెట్టినట్టుగా] ఈరోజు పత్రికలో ఎవ్వడో గాడిద నన్ను ఉద్దేశించి అబద్ధపుమాటలన్నీ వ్రాశాడు.

వెంకటరావు: ఎందుకు?

లలిత: స్త్రీలు పురుషులతో షికారులు బయలుదేరడం సంసార లక్షణం కాదనీ, ఇటువంటి స్త్రీలు తయారైతే చక్కని హిందూసంఘంకూడా పాశ్చాత్యసంఘాలవలె శీలంలేని స్త్రీలతో నిండిపోతుందనీ చాలా వ్రాశాడు.

వెంకటరావు: ఏడిశాడు. ఎవడో గిట్టనివాడు వ్రాసిఉంటాడు. పాశ్చాత్యం అన్నదానినంతా తిట్టేజాతి ఒకటి ఉన్నదిలెండి.

లలిత: బలవంతంగా నొక్కిపెట్టి ఉంచితే నిలిచే శీలం ఏంశీలం చెప్పండి? స్వాతంత్ర్యం ఉన్నంతమాత్రాన శీలం నిలుపుకోలేనిది ఎంత మాత్రపుశీలం?

వెంకటరావు: మహాబాగా అన్నారు.

లలిత: అట్లా షికారు వెళ్లడం తప్పు అంటారా?

వెంకటరావు: తప్పేముంది? పైగా ఆరోగ్యంకూడా.

లలిత: అయితే, ఈసాయంత్రం మీరూ షికారు వస్తారా మాతో? ఇంకా కొందరు స్నేహితులుకూడా వస్తారు లెండి.

వెంకటరావు: ఈరోజుకి క్షమించాలి. ఇంక ఎప్పుడైనా తప్పకుండా వస్తాను. కొత్త కావడంవల్ల ఇంటివద్ద పనులున్నవి. మావాళ్లు అవస్థ పడతారు.

లలిత: పోనీ మీయింటికి వెళదామా? మీభార్యను నాకు పరిచయం చేస్తురు గాని.

వెంకటరావు: నాభార్యను ఇంకా తీసుకు రాలేదండి. నేను ఒక్కణ్ణే ముందుగా వచ్చాను.

లలిత: [ఏమీ ఎరగనట్టు] మీకు భార్య అంటే ఎంతశ్రద్ధండీ! ఆమె రాకుండానే చదువుఏర్పాటులు చేసుకుంటున్నారు. మగవాళ్లంటే అలా ఉండాలి!

వెంకటరావు: దానికేమి గాని, నేను బయలుదేరి వచ్చేటప్పుడు ముందు

తనచదువు ఏర్పాటులు చేయమని మరీ మరీ చెప్పింది.

లలిత: అయినా అంతశ్రద్ధ ఉన్నభర్తలు మనలో కష్టం. మీరు హోటల్‌లో భోజనం చేస్తున్నారా?

వెంకటరావు: ఔనండి!

లలిత: పోనీ ఇవాళరాత్రి ఇక్కడ భోజనం చేస్తురు గాని.

వెంకటరావు: సంతోషం అలాగే, మళ్లీ వస్తాను.

లలిత: ఏమీ అంత తొందర పడుతున్నారు?

వెంకటరావు: ఏమీలేదు, మీస్నేహితులు వచ్చేవేళ అయినదేమో...

లలిత: ఫరవాలేదు, వొచ్చేస్నేహితులు ఎవ్వరూలేరు. ఆయన ఎవ్వరో నిన్ననే పరిచయం అయినారు, శ్యాంఅట ఆయనపేరు, ఆయనమాత్రం తప్పకుండా వస్తారనుకుంటున్నా షికారుకి...[వెంకటరావు లేవబోతాడు] తొందరలేదు. అయినైనా ఇంకా రెండుగంటలవరకూ రారులెండి; వొచ్చినా షికారు వెళ్ళదలచుకోలేదు. కొంచెంసేపు ఉండండి. మీరు ఇంటికి అద్దె ఎంతఇస్తూన్నారు?

వెంకటరావు: పదిహేను రూపాయలు.

లలిత: మీకు జీతంఎంత? మరిచిపోయాను.

వెంకటరావు: నలభై.

లలిత: అబ్బా, చాలాఎక్కువఅద్దె ఇస్తూన్నారు ఆజీతానికి. అయినా ఈవూరిలో అద్దెలు మహా ఎక్కువ లెండి. ఈభాగం చూడండి. ఈకొస్తకూ నేను ఏడురూపాయలు ఇస్తున్నాను. ఇల్లు కాస్త, చూడండి, ఇట్లా రాండి! [లేచి తెరను పూర్తిగా వెనుకకు జరిపి వేస్తుంది. తెరవెనక ఉత్తరపు గోడను ఆని చిన్నబల్లా దానిమీద పూలసజ్జ, దానినిఆని మంచం కలం కారీమప్పటి పరిచివుంటుంది. ఇవతల మూలను ఇంకొకబల్లమీద స్టౌవ్‌లు ఉంటవి. గది అంతా నీటుగా తుంగచాపలు పరిచిఉంటవి. అవతలిగోడ మధ్యను స్నానాలగది తలుపుమూసి ఉంటుంది.]

చూడండీ ఇదీ ఇల్లంతా, రాండి లోపలికి!
[మంచందగ్గరకు వస్తాడు]
[నటనగా] అయ్యో, మరిచిపోయాను మీ మాటలలో. కూచోండి. కాఫీ పుచ్చుకుందాం?

వెంకటరావు: నేను ఇందాకనే పుచ్చుకున్నాను. మీరు తీసుకోండి.

లలిత: ఇదేమి మర్యాదండి? మీరు పుచ్చుకొని తీరాలి. కాఫీ నేను చాలా బాగా చేస్తాను. ఒకసారి రుచి చూస్తే కాఫీకోసమైనా మీరు నాస్నేహం ఆశించవలసి ఉంటుంది. కూర్చోండీ, ఆమంచంమీదను; ఇంకా ఇంత మొహమాట మైతే ఎలా గండీ!
[చేయి పట్టుకొని దనువుగా కూర్చో బెడుతుంది. ఆమెను వింతగా చూస్తాడు. కాఫీకప్పు అందించి తానూ అతని చూస్తూ తాగుతుంది.]

ఎట్లా ఉన్నదండీ కాఫీ?

వెంకటరావు: ఇంత మజా అయిన కాఫీ ఈ జన్మలో ఇంతవరకూ రుచి చూడలే దంటే నమ్మండి!

లలిత: [చిరునవ్వుతో] అయితే కాఫీకోసమైనా తరుచు ఇక్కడకు వస్తారా?

వెంకటరావు: తప్పకుండా!

లలిత: అయితే ఒట్టు వేయండి!
[చాపినచేతిలో చేయి వేస్తాడు. వెంటనే చేయి తీసి చెంపను చిట్టిదెబ్బ కొడుతుంది. చేయి పట్టుకోబోతాడు. సుర్రు మని లాగి తప్పుకని]

లలిత: ఆగండి. తాంబూలం మరిచిపోయాను. [రెండుకిళ్ళీలు తెచ్చి ఒకటి ఇవ్వబోతుంది]

వెంకటరావు: [ఆప్యాయంగా కళ్లు కదుపుతూ] ముందు మీరు...

లలిత: అబ్బో! స్త్రీ స్వాతంత్ర్యాభిలాషులుగా మీరు!
[అంటూ తాను ఒకకిళ్ళీ వేసుకుంటుంది. వెంకటరావు లేచి చేయి పట్టుకో

పోతాడు.]

లలిత: ఆగండి!

[కిళ్ళీ తొందరగా ఒక బుగ్గకు తోసికొని]

అబ్బో! మీకూ ఆగడం ఎక్కువే!

వెంకటరావు: మీకూ అంటే?

లలిత: అంటేనా, అంకను పుట్టినవన్నీ ఏ మాతవి?

వెంకటరావు: [తగిలి] నాకు అర్థం కావడం లేదు.

లలిత: లేదా! పోనీ కాని కోటు ఇంకా ఎందుకు? తీసి వేద్దురూ!

వెంకటరావు: ఎందుకు?

లలిత: ఎందుకైతే నేమి? స్నేహితురాలిని అడిగాను. [ఆప్యాయంగా] తీయండీ! [తీస్తాడు] ఇలా ఇవ్వండి! [పుచ్చుకొని మేకునకు తగిలించి నవ్వుతూ] కలెక్టరుఆఫీస్ గుమస్తా వెంకటరావు ఆకోటుకో ఆమేకున వేలాడుతున్నారు కనుక మీరు ఎవ్వరో నిజంచెప్పరూ?

వెంకటరావు: [వెలవెలబోతూ] ఇదంతా నాకు అర్థం కావడము లేదు?

లలిత: ఇంకా విప్పి చెప్పనా? నీవు వెంకటరావూ కాదు, గింకటరావూ కాదూ. సత్యాన్ని బయటపెట్టనా?

[గడ్డం పట్టి ఆడించింది] మా మరిదివి! [నోరు తెరిచి ఏదో అనబోతే నోటిలో కిళ్ళీ కుక్కి—వేస్తుంది. చేయి పట్టుకోబోతే తప్పించుకొని, దూరంగా వెళ్ళి చేతితో ఆజ్ఞాపిస్తూ] నాకు నీవు కొన్ని వాగ్దానాలు చేయాలి హేం!

హేం: [నొసటి చెమటను తుడుచుకుంటూ] అరే! నా పేరుకూడా తెలుసునా!

లలిత: నా సాముద్రికం అంటే ఏ మనుకున్నావు మరి? దాని కేం గాని. నేను నీకు అర్థం కావడం లేదు? అర్థం తెలియ జేస్తాను గాని ఇప్పుడే ఎప్పటికీ స్నేహంగానే ఉంటా నని ప్రమాణం చేయి!

హేం: అలాగే ఉంటాను.

లలిత: స్త్రీలూ పురుషులలాగే స్వతంత్రులుగా స్నేహంగా ఉండవచ్చునని నీవూ ఒప్పుకున్నావు కదా! మరి ఈస్నేహాన్ని సంఘం అపసవ్యంగా చూసి తీరుతుంది. మనలను గురించి అదవవాగుడు వాగుతుంది, అసహ్యంగా కూతలు కూస్తుంది. లక్ష్యపెట్టకుండా ఉంటావా మరి?

హేం: ఎందుకు లక్ష్యపెట్టాలి? ఎప్పటికీ లక్ష్యపెట్టను!

లలిత: అదీ ధీరుడు అంటే! ఇంకొకటి మరి. మరి నేను ఉత్తుటక్కరిని, అంతే అని నీకు ఆశాభంగ మయితే?

[హేం బిక్కచూపు చూస్తాడు దగ్గరగా వొస్తూ] అయితే గియితే, మరి 'స్నేహంగానే ఉంటాను' అని; 'స్త్రీలు స్వతంత్రంగా ఉంటే ప్రపంచం అనుమానించి తీరుతుంది! అయినా అంతమాత్రాన నేను చెడ్డగా యెంచను' అని ప్రమాణం చెయ్యి!

హేం: [వినుకుగా] ఏమిటి ఇదంతా? పొద్దున్న పత్రికలో ఎవడో వ్రాసినవ్రాతలు ఏకరువు పెడుతున్నావు!...

లలిత: [మీదకు వెళుతూ] ఇదంతా తెలియదేం పాపం!

[దవడమీద చిన్నదెబ్బ కొడుతుంది. చేయి పట్టుకోబోతే, జారి గిరుక్కు'మని తిరిగి మంచంచివర గోడను ఉన్న తలుపులను అనుకొని నిలబడుతుంది. వరుగున వచ్చి పట్టుకోబోతున్న హేంని శాసిస్తూ]

లలిత: తొందర పడకు ఆగు మరి. ఇంకొక్కమాటమాత్రం ప్రమాణం చెయ్యి, తరువాత నీదగ్గర నేను ఏమన్నా దాపరికం చేస్తానేమో చూడు.

హేం: [ఆగి ఆలోచించి] సరే!

లలిత: 'స్వాతంత్ర్యాభిలాషులమైన మనం స్వచ్ఛందంగా ప్రవర్తిస్తాము. ప్రపంచం అన్యాయంగా కారులు కూస్తే ఊరికే భయపడేవాళ్ళం కాము' అని సత్యప్రమాణం చేసి నా చేతిలో చేయి వెయ్యి!

హేం: ఏమిటి ఇదంతా?

లలిత: ఏ దైతే నేమి? నాకు ఇచ్చిన చనువు కొద్దీ ఈ మాత్రం శాసించ

కూడదా! ఇంతేనా...

హేం: సరే అలాగే!

లలిత: అలాగే అంటే చాలదు. నేను అన్నట్టు చెప్పు! నా సత్య ప్రమాణకంగా—

హేం: నా సత్యప్రమాణకంగా—

లలిత: స్వతంత్రాన్ని అభిలషించినందుకు—

హేం: స్వతంత్రాన్ని అభిలషించినందుకు—

లలిత: సంఘం కారుకూతలు కూస్తే. [చేయి చాపుతుంది]

హేం: సంఘం కారుకూతలు కూస్తే.

లలిత: భయపడే చచ్చులం కాము.

హేం: భయపడే చచ్చులం కాము.

[అంటూ లలిత చేతిలో చేయి వేయబోతాడు. లలిత ఛట్ మని తలుపులను వీపుతో నెట్టిలోపలకు జారుతుంది. ఒక్కసారి లోపలనుంచి 'భయపడే చచ్చులం కాము' అంటూ మూడుచేతులు అతని చేతికిందకు వస్తవి. హేం తుళ్ళి గతుక్కుమని ఒక అడుగు వెనకకు వేసి వీధివైపు తిరుగుతాడు. శ్యాం అప్పుడే గుమ్మం దాటి లోపల అడుగు పెట్టి ఆగిపోయి హేంని చూసి కళ్ళు ఎర్రజేసేప్పటికి, గదిలోనుంచి పెద్దనవ్వు నవ్వుతూ రావ్ ఉమ, పంతులు, లలిత వస్తారు.]

శ్యాం: [ఇది చూసి బిత్తరపోయి] డేమిట్! [వెనుకకు తిరుగుతాడు]

[తెర పిడుగువలె పడుతుంది]

౧౯౩౪

ప్రభు వాక్యము

శ్రీ శివ శంకర శాస్త్రి

— పాత్రలు —

ప్రతీహారి	మహామాత్యుడు
రూపాంబిక	కాంచీ రాజకుమారి
పురుషోత్తమదేవుడు	ఉత్కలమహారాజు

— ప్రథమ రంగము —

నీలాచల క్షేత్రము: మహామాత్య భవనము

ప్రతీహారి: జయము, జయము, మహామాత్యసత్తములకు! పాదదాసి అధికభక్తితో ప్రణామ మాచరించి విజ్ఞాపన సవినయముగ చేయ నున్నది!

మహామాత్యుడు: ఇపుడు వచ్చితి వేమి? ఈతొట్రుపా టేమి? ఆకస్మికమ్ముగా అహిత ముదయించెనా?

ప్రతీహారి: అనుకంప వహించి హఠాదాగమనము క్షమియింపుడు!
కాంచీరాజకుమారిక గాఢశోకతప్తురాలు
దర్శనార్థ మరుగుదెంచి ద్వారముకడ నిలుచున్నది.
అనతి యగునేని యామె నాహ్వానించెద లోనికి.

మహామాత్యుడు: ఏల చెప్పగ జైతి వీమాట తొలుదొల్త?
కాంచీకుమారి, రా గదవమ్మ లోపలికి!

ప్రతీహారి: చేయక తప్పద కొండీలి శ్రీమద్రాజకుమారికి

ఈనాడేగ? కొంతకాల మెట్టులైన గడచునెడల
ప్రభునకు కనికరము గలిగి పట్టుదల త్యజించునేమొ!

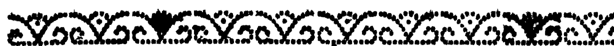
మహామాత్యుడు: ఉత్కళేశ్వరుడు తా నొసగి యానతి తొలుత
అన్యథా చేసెనా అవల నెన్నడు గాని!
కనికరమ్ము జనింప కారణం బీనాడు
కలిగెనా ఆకస్మికముగా నేదేని?

ప్రతీహారి: కాలము గడచినకొలదిని కరగవచ్చు ప్రభునిమనసు;
దర్శన మొసగినపిమ్మట దయసైతము కలుగవచ్చు
దండనమున కైనగాని, దయ చూపుట కైనగాని
ధరణీధవులు సమర్థులు!

మహామాత్యుడు: పురుషోత్తమదేవ మహాభూమిపతి యద్వితీయ
చండశాసనుం! డానతి జనులకు సుగ్రీవాజ్ఞయె!
కాంచీనాయకులు తిరస్కారము సూచించినార
లస్మత్ప్రభునకు; కావున ఆగ్రహించినారు తేను.

రూపాంబిక: ఒకమాట మాత్రాన కత్కళేశ్వరు డింత
కాఠిన్య మూనదగునా? —ఎందైన
కార్య మిట్టిది వింటిమా?
మాట అన్నందుకే మారాజ్యము జయించి
సాధించి వచ్చెగాదా?—ఇకనైన
శపథమ్ము విడువరాదా?
మాతండ్రి తన నేమొ మాట అన్నాడనుచు
నను బట్టుకొని వచ్చునా!—ఇది మీరు
న్యాయ మనుకో వచ్చునా!

మహామాత్యుడు: ప్రభువు కఠినుడు కాడు, పరమ కారుణికుండు
సరళుండు, శర ణన్న శత్రువున్ క్షమియించు

ప్రభు వాక్యము

శ్రీ శివ శంకర శాస్త్రి

~ పాత్రలు ~

ప్రతీహారి

మహామాత్యుడు

రూపాంబిక......కాంచీ రాజకుమారి

పురుషోత్తమ దేవుడు...ఉత్కల మహారాజు

ప్రథమ రంగము

నీలాచల క్షేత్రము : మహామాత్య భవనము

ప్రతీహారి:

జయము, జయము, మహామాత్యసత్తములకు! పాదదాసి
అతిశభక్తితో ప్రణామ మాచరించి విజ్ఞాపన
సవినయముగ చేయ నున్నది!

మహామాత్యుడు :

ఇపుడు వచ్చితి వేమి? ఈతొట్రుపా టేమి?
ఆకస్మికమ్ముగా అహిత ముదయించెనా?

ప్రతీహారి:

అనుకంప వహించి హఠాదాగమనము క్షమియింపుడు!
కాంచీ రాజకుమారిక గాఢశోకతప్తురాలు
దర్శనార్థ మరుగుదెంచి ద్వారముకడ నిలుచున్నది.
అనతి యగునేని యామె నాహ్వానించెద లోనికి.

మహామాత్యుడు:

ఏల చెప్పగ జాలితి వీమాట తొలుదొల్త?
కాంచీకుమారి, రా గద యమ్మ లోపలికి!

ప్రతీహారి:

చేయక తప్పద పెండిలి శ్రీమద్రాజకుమారికి
ఈనాడే? కొంతకాల మెట్టులైన గడచు నెడల
ప్రభునకు కనికరము గలిగి పట్టుదల త్యజించు నేమొ!

మహామాత్యుడు:

ఉత్కలేశ్వరుడు తా నొసగి యానతి తొలుత
అన్యథా చేసినా అవల నెన్నడు గాని!
కనికరమ్ము జనింప కారణం బేనాడు
కలిగినా ఆకస్మికమ్ముగా నదేని?

ప్రతీహారి:

కాలము గడచినకొలదిని కరగవచ్చు ప్రభుని మనను;
దర్పున మొలసిన పిమ్మట దయసైతము కలుగవచ్చు
పనమున నైనగాని, దయ చూపుట నైనగాని
ధరణీ ధవులు సమర్థులు!

మహామాత్యుడు:

పురుషోత్తమదేవ మహాభూమిపతి యత్యుగ్రతీవ్ర
చండశాసనుం! డాతని జనకుడు సుగ్రీవాజ్ఞుడు!
కాంచీనాయకులు తిరస్కారము సూచించినార
లస్మత్ప్రభువునకు: కావున ఆగ్రహించినాడు రేడు.

రూపాంబిక:

ఒకమాట మాత్రాన నుత్కలేశ్వరుడింత
కాఠిన్యమూనదగునా— ఎందైన
కార్య మిట్టిది కంటిమా?
మాట అన్నందుకే మా రాజ్యము జయించి
సాధించి వచ్చెగాదా!— ఇకనైన
శపథమ్ము విడువ రాదా?
మాతండ్రి తన నేమొ మాట అన్నా డనుచు
నను బట్టుకొని వచ్చునా!... ఇది మీరు
న్యాయ మనుకో వచ్చునా!

మహామాత్యుడు:

ప్రభువు కఠినుడు కాడు, పరమ కారుణికుండు
సరసుండు, శరణన్న శత్రువున్ క్షమియించు
చండశాసను డయ్యు, శత్రుభీకరు డయ్యు!
మనుజనాయకు లెల్ల మాటపట్టింపులే
ఎంత కెంతలో చేతు; రిది క్షత్రియులరీతి.
ఉత్తమక్షత్రియుం డుత్కలేశ్వరుడు. నీ
మీద ప్రేముడి చేత మీతండ్రి నర్థింప,
[illegible]

నిను సమర్పించి పాణిగ్రహణోత్సవం
బొంగరింప వలె ననుట యుక్త మౌనా కాద?
నీతండ్రి అటు చేయనేర కుతర్కాల నేత
క్షత్రియుండే యైన సమ్మార్జకుం డనియు
తన కులము స్వచ్ఛ మని తనయ నీయ నటంచు
అవహేళనము చేయు టనుచితం బన వేల?

రూపాంబిక:

సమ్మార్జకుం డంట చాలదోష మె! కాన
అన్న మాటకు ఫలం బనుభవించెను కాద
మాతండ్రి!
జనకు మాటకు తనూజాత నిటు శిక్షింప,
మీవంటి సజ్జనుల్ మెచ్చుకో దగినదా
సెల విందు!

మహామాత్యుడు:

పితరుల మాటకు బిడ్డలు బాధలు
పడుదురు తల్లీ! ప్రపంచకములో.
అందులకే మాయవనీధవు డనె
సమ్మార్జకునకు జాయ వగుద వని.
ఇది న్యాయం బని యెంచి ట్లందుము! మరి
జనపతి మాత్రము చండశాసనుడు!

రూపాంబిక:

తనయెడ భక్తియు తాత్పర్యము గల
అబలమీద నాగ్రహ మూనుట!
నిజముగ నాపై కినసే యాదిని

ఉత్కలేశ్వరున కున్న పక్షమున
కైవస మగు మా కాంచీపురిలో
పెండ్లి యాడడా పృథివీపతి నను?

మహామాత్యుడు:

ఉండెను తల్లీ, ఉత్కలేశునకు
నీయెడ ప్రేముడి నిండుగ నాడిది.
సౌందర్యంబును సద్గుణవర్ణన
మాలకించి రే డనురక్తుం డయి
నిన్నుగూర్చియే నిరతము నాతో
సంభాషించెను చాలదినంబులు.

రూపాంబిక:

అంతప్రేమ మంతలోనె అంతరించిపోయె నెట్లు!
అనురాగముకన్న నృపతి కభిమానమె ముఖ్యమాయె.

ప్రతీహారి:

ప్రభుపాదంబులపై బడి ప్రార్థించిన లాభ మేమి
మనసు కరగదా రేనికి మగువదీనవాక్కు విన్న?

రూపాంబిక:

కనికరమున నృపతి నన్ను కన్నియగా విడుచునేని
ఏకామ్రేశ్వరు గొల్చుదు నీజన్మము గడపుదాన!

మహామాత్యుడు:

త్వరలో అన్నాడు గాని తప్పదు రాజాజ్ఞ తల్లి!
నీ వెరుగవు రే డెంతటి నిశ్చలుండో మాటపట్ల.

రూపాంబిక:

కన్యగా జన్మంబు గడుప వీలె లేద?
సమ్మార్జకున నేను జాయ కావలయునా!
అక్కటకటా! ఎంతయన్యాయ మన్యాయము!
మాత్మహత్యకుగూడ ఆయుధము లేదాయె!
కంచి కామాక్షమ్మ కరుణించవా నన్ను!
ఏకామ్రనాధునకు నేమి దయ కలుగదా!
కైలాసనాధునకు కారుణ్యమే లేద!
కాంచీకుమారి కీగతి పట్టవలసినద!

మహామాత్యుడు:

ఏడ్వ కమ్మా! ఇవ్వ డేమి చేయుదు నేను?
దుఃఖ మెరుగుదు, నాకు దుహిత లున్నా రమ్మ!
ప్రభు వుంచినాడు నీ పరిణయము కావించు
ప్రబల భారమ్ము నాపైన రాజకుమారి!

రూపాంబిక:

ఈయాపదనుండి నన్ను నెట్టులైన రక్షింపుము
తండ్రి, ఈ దీనను మీతనయనుగా భావింపుము!
ప్రణమిల్లెద తావకీన పాదాంభోరుహములపై
అభయ మిచ్చునరకు తండ్రి, అడుగులు విడువంజాలను!
బ్రాహ్మణపుంగవు లఖిలప్రజలం మీకరగతములు!
కనికర మునయించిన నను కాపాడుట సుకరం బగు!
ఆలోచన చేయునెడల ఆపద తప్పించుటకై
మహామంత్రులైన మీకు మార్గము దొరకక పోవునె?
దుర్గతి యదృష్టవశమున తొలగిపోవునేని నీకు

అమరణము మీకృతజ్ఞురాలనుగా నుందు తండ్రీ!
రక్షింపుడు, రక్షింపుడు, రాజకుమారిక యోగతి
నమ్మార్జకునకు అయ్యో! బాగుగ జీవింపగలదు!

మహామాత్యుడు:

ఏడువ కమ్మా! ఏడువకు!
పెద్దభారమే పెట్టితి నమ్మా!
కాని చూతము కాగల దేదో.
ఉర్వీపతి పురుషోత్తమ దేవుడు
కఠిన మానవుడు కాడు కుమారీ!
ఆదె ధైర్యంబున, కాధారం బగు.

* *

మస్వాధమే యైన తోచుచున్నది యొకటి,
నీకు ద్వేషము లేదు నృపతియెడ నంతలకు.
త్రికాలములోన శ్రీమజ్జగన్నాథు
కారుణ్యమున నీకు కల్యాణ మగుగాక!

ద్వితీయ రంగము

పురుషోత్తమదేవ మహారాజు జగన్నాథాలయములో సువర్ణసమ్మార్జనితో నూడ్చుచుండును.

మహామాత్యుడు:

మహాప్రభూ, జయము జయము!

మహారాజు:

మహామాత్యా, వందనంబు!

మహామాత్యుడు:

స్వామిసేవయందు ప్రభువు చాల మగ్నులైనవారు.

మహారాజు:

ఎల్లవారు సేవకులే యీమహాప్రభునియెదుట!
గౌడకో కళింగమునకో కాంచికో ఉత్కళమునకో
స్వల్పభాగములకు ప్రభులు చాలమంది కలరు. కాని
సర్వలోకములకు ప్రభువు జగన్నాథ దేవుడొకడే!

మహామాత్యుడు:

తమకు గల్గుభావ మితరధరణీపతుల కుండునేని
ఈలోకము స్వర్గముగా ఎన్నండో మారియుండు.

మహారాజు:

స్వామిసేవలోన నెంతో సౌఖ్యమున్న, దీధరణీ
పాలనమ్ముకలన నాకు ప్రీతిదినమ్ము జగన్నాథ
సేవకైంకర్యమునకు తరసి లేదు మహామాత్యా!

మహామాత్యుడు:

నడచు ధర్మదేవత తన నాలుగుపాదాలతోడ
ఈయుత్కళరాష్ట్రమందు నేలికగా నుండ తమరు!

మహారాజు:

పరశురామాది మహాబ్రాహ్మణవీరులు పూర్వము
పృథ్వి నెల్ల గెలిచి, మట్టిపెళ్లవోలె, నిర్మములై
దాన మిచ్చి ముదముతోడ తపమునకై వెడలినారు.
ఈకలికాలప్రభావ మేమి చెప్ప! నించుకంత
మహి నేలెడివారా లెంతో మురించి వర్తింతు రవుర!

మహామాత్యుడు:

కావుననే రాజర్షులు కావలె ధరణీకాంతులు.

మహారాజు:

ఏడాదికి నొక్కసారు ఈనీలాచల తీర్థ
ప్రభు జగన్నాథాలయ ప్రాంగణపవిత్రభూమిని
గొప్పలు జ్జగించి అన్నికులములవా రధికభక్తి—
సర్వమును జగన్నాథ మన్న పరసూక్తి కనుగుణముగ—
ప్రసాదంబు స్వీకరించి పవిత్రు లగుచున్నవారు!
ఎంత పూతవాసరంబు! ఎంత శుభదవాసరంబు!

మహామాత్యుడు:

శ్రీమజ్జగన్నాథ సేవాసురక్తులౌ
దేవరవారి కీదివ్యప్రదేశాన
క్రొత్తకానుక నొసగ గొనివచ్చియున్నాను.
భూసురాశీర్వాద పూర్వకంబుగ దేవ!
శ్రీసన్నిధానాన స్వీకరింపగ వలయు.

మహారాజు:

వారివృద్ధి కాంక్షించు మంత్రివర్యులు మీరు
బ్రాహ్మణోత్తములు, మీపల్కు లాదరముతో
శిరసా వహించి నే స్వీకరించితి కాన్క!

మహామాత్యుడు:

[సంజ్ఞచే సమీపించిన రూపాంబికను నిర్దేశించును.
ఆమె మేలిముసుగు తొలగించి వినత యగును.]

తమయెడ భక్తితాత్పర్యముల్ కలిగి
రాణికి నుచిత హారరమణీయసకల
శుభలక్షణాలతో శోభిలు కన్య
నాదరింపుం డుత్కలావనీరమణ!

మహారాజు:

కనకంపుబొమ్మయే కానుక యనుచు
భావింపనైతిని: పరమదంబు! కాని
ఇంచుక వివరింపు డెవ్వరీకన్య?

మహామాత్యుడు:

కాంచీకుమారి యీకన్యాలలామ
మత్కలేశ్వర సేవనోద్రిక్తహృదయ.

మహారాజు:

వెనుకటి మాయాజ్ఞప్తికి విపరీతముగా మీరలు
చేయదలచినారు: మిగుల చిత్రముగా నున్న దార్య!
ఈమెను సమ్మార్జకునకు నిచ్చి వివాహము చేయగ
వెనుక నాజ్ఞ యొసగినాము: విస్మరించినారో దాని?

మ హా మా త్యు డు :

మహాప్రభూ, తమయానతి మరవగ నెవ్వారితరము!
ప్రభువాక్య మ్మత్తరళిః పాలింపగ వచ్చినాను.
ఆడినవాక్యము తేనా డధిపతేళ్ళు తప్పరు.

మ హా రా జు :

అధిపతి యిచ్చినయానతి నన్యథా చేయరాదు.

మ హా మా త్యు డు:

చిత్తము! కావున దేవర స్వీకరించి తీరవలయు
కాంచీరాజకుమారిని, కాపాడుకొన ప్రతిజ్ఞ!
స్వర్ణదండమండిత మాసమ్మార్జనితో దేవర
స్వామియూడిగంబు సేయ సమయము కాదా యిద్యదినే

మ హా రా జు:

[చేతులు జోడించి చిరునగవుతో]

మహనీయము భూదేవామాత్యబుద్ధికౌశలమ్ము!

మ హా మా త్యు డు :

మహాప్రభువు సరసహృదియె
మహనీయము! మహనీయము!

మ హా రా జు :

కాంచీరాజకుమారిని గౌరవమ్ముతో సువర్ణ
పల్లకీక గొనిపోవుడు ప్రాసాదమునకు వేగమె

[ప్రజల హర్ష ధ్వనులు]

మహామాత్యుడు:

శ్రీ పురుషోత్తమ దేవ
క్షితిపాలాగ్రణికి జయము!

[చేతులుజోడించి]

జగన్నాథ మహాస్వామికి
జయము, జయము, జయము, జయము!

[హర్షధ్వనులు]

౧౯౩౭

సౌందర్యోపాసి

శ్రీకృత్తివాస తీర్థులు

[౧]

[బౌద్ధమతం అంతిమదశ–[illegible]లో బౌద్ధసంఘము రాత్రి పదిగంటలు కొడతారు. సంఘ ద్వారందగ్గర పారిపోతున్న యువకభిక్షుకును పహారా వాడు పట్టుకొంటాడు. వెన్నెల్లో నిలబడి, చిరునవ్వు ముఖంలో ఉట్టిపడ, పహారావాడితో భిక్షుకు ప్రసంగం చేస్తాడు. భిక్షుకు సన్నముగా పొడవుగా పచ్చగా ఉంటాడు: స్ఫురద్రూపి.]

పహారా: ఎక్కడికి పోవడం? భిక్షుకా

భిక్షుకు: ఎక్కడికయితే నేమి?

పహారా: ఈ రాత్రివేళ మఠం వదలి నగరంలోకి వెళ్ళకూడదు. నువ్వు చేసేపని సంఘధర్మాలకు, న్యాయానికి విరుద్ధం.

భిక్షుకు: ఈ వినయధర్మాలవల్ల నా జీవితాలు ఎండిపోయిన బెండుముక్కలై పోతున్నాయి. చివరకు సంఘద్వారందగ్గర పహారావాడుకూడా ధర్మమే ప్రబోధం చెయ్యడం ఆశ్చర్యం!

పహారా: ధర్మంగ కాదూ మన జీవనసారం!

భిక్షుకు: ఆమాట చెప్పకు. అహోరాత్రాలు 'అభిధమ్మం' చేత్తో పుచ్చుకుని తదేకదీక్షతో 'తథాగతుణ్ణి' ధ్యానిస్తో కూర్చోలేను.

పహారా: ధర్మంమీద ఏమిటీ తిరుగుబాటు?

భిక్షుకు: అవును. అసహజంగా వున్న ధర్మంమీద తిరుగుబాటే. ఇనుప పెట్టెవంటి మఠంలో శరీరం శుష్కింపచేసుకొని, హృదయాన్ని చంపి [illegible].

పహరా: మఠాధిపతి ఎన్నిసార్లు చెప్పినా పెడచెవిని పెడతావు. ఎప్పుడూ చేతులో కుంచెలు, గైరికాది ధాతువులు, వర్ణికలూ వదిలెయ్య మంటే వదలిపెట్టవు గద.

భిక్షు: రంగులూ రూపం వదిలెయ్యను. ప్రాణాలయినా తృణప్రాయం. చేతులో కుంచెలు, వర్ణికలు వదలను. మొన్న అభిధమ్మ పిటకం తిరగేస్తూ తలదిమ్ము వచ్చి ఖాళీ వున్నచోటల్లా అందమైన బొమ్మలు గీశాను.

పహరా: శాంతం పాపం. శాంతం పాపం. ధర్మగ్రంథంలో చిత్రాలు చిత్రించడం పరమదూష్యం భిక్షూ!

భిక్షు: ఆకాశంలో మెరిసే రంగులూ రేఖలూ, దివ్య తూలికా కూడా దూష్యమే. చేతనయితే ఆకాశంలో చిత్రవర్ణాలు చెరిపివెయ్యి.

పహరా: అంతా కర్మ. మఠాయతనంలో చిత్రకారుడు చేరడంవల్ల ఇంతవిప్లవం వచ్చింది.

భిక్షు: మా జీవితం తిరుగుబాటే. అంధకారమయం ఈ మఠాయతనం. సాలిగూళ్ళు బాగా పెనవేసుకొన్నాయి. వెలుగంటే భరించలేవు. బూజు పట్టి వెలుతురులేని సాలిగూళ్ళలో మా చిత్రకారుల జీవితాలు ధూళిపాలు చెయ్యలేం! చెయ్యలేం! బలమైనసమ్మెటపోటులతో బంధాలు కొట్టి పారేస్తాం. స్వేచ్ఛ మా ప్రాణవాయువు. అలంకారం, అందం మాకు ప్రాణాలు.

పహరా: నీ మాటలు ధర్మగ్రంథాల్లో గోచరం కావు.

భిక్షు: మీకు సహజమైన నేత్రాలు లేవు: గ్రంథచక్షువులు. ఎండిపోయిన శరీరం. ఎముకలపోగులు, చీకట్లు, శూన్యం— ఇవి మీతత్ల కాక్కవి! అబ్బ ఈ మఠంలో కూర్చోలేను. నగరంలో రమణీయ ప్రాసాదోపవనాలు తిలకించాలి. నీలాకాశంలో తారలు చూడాలి. మల్లెపువ్వుల్లాంటి సొగసైన ఘాటయిన వెన్నెల అనుభవించనివ్వరు. పన్నీటి తుషారంలా మిన్నేటితుంపురుల్లా చల్లదనం ఇచ్చే ఈ పాలవెన్నెల

మహాయతనంలోకి ప్రసరించనీయరు. కిటికీలు అసలే లేవు.

పహారా: ఎన్నాళ్ళుంటుంది వెన్నెల? మన జీవితాలు జగచ్చక్రంలో ఆకులు.

భిక్షు: అంతా క్షణికం. అందుకే బతికినంత కాలం అభిరుచి, ఆదర్శం పోగొట్టుకోని నీరసంగా బతకలేను. శూన్యనీరస ధర్మజంఝామారుతంలో నా జీవనం జీర్ణపత్రం కాకుండా చూసుకుంటాను.

పహారా: అంత నీరసమా ధర్మం? మనబతుకు జీర్ణపత్రమా?

భిక్షు: వసంతశోభ ఉన్నంతవరకూ యౌవనం సుందరం. వసంతశ్రీలు, కోకిలల కోలాహలం తరిగిపోయి శీతువు వచ్చినా భావనలో వసంతం, యౌవన సౌందర్యం హత్తుకునే ఉంటాయి. మన మనస్సు ఆకాశంలాగ మహోజ్వలమై చిత్రవర్ణ శబలితమై ఇంద్ర ధనస్సులాగ, నీ హారంలో తడిసిన గులాబీవంటి ఉషస్సౌందర్యంతో ఉంటుంది నన్ను వదిలెయ్యి వెళ్ళిపోతాను.

పహారా: భిక్షు నేనూ నీలాగే యౌవనమదంలో వొళ్ళు తెలియక స్వేచ్ఛా జీవినై సమస్త ఘనామణిప్రలోభాలకూ వశంగం అయ్యేవాణ్ణి. నాశరీరం మిసమిసలాడుతూ పచ్చదబ్బపండులా మెరిసిపోయేది. దేహంయువనశిల్పంలా ఉండేది. వినయగౌరవాలు కొరవ. విధి లేక సంఘునర్మ పరశుధారకు మేక పిల్లనై తలవొంచాను. మతగ్రంథం బూజు దులిపి చేత్తో పుచ్చుకునేసరికి, మనస్సు పాదరసంలాగ తారుణ్యంవైపు తరలిపోయేది. కళ్ళాలు తెంచుకొని గుర్రంలా పరిగెత్తేది. రూపకల్పనలో మురిసిపోయేది. కఠోర సాధనకు లొంగి పోయాక ఇప్పుడు కష్టం మనిపించదు.

భిక్షు: కత్తి అంచులమీద నడవడం ఘోరం, బాధాకరం!

పహారా: బాధ లేదు. నాకు పుష్పపరాగం, వీధుల్లో ధూళి సమానం.

భిక్షు: ఎంత నీరసం!

పహారా: ఇంత చిత్రకారుడివి భావుకుడివి ఎందుకొచ్చావిక్కడికి?

భిక్షు: అర్థంకా లేనివాళ్ళం ఏం చేస్తాం! పొట్ట చేత్తో పట్టుకు తిరగక

శీతలఅందాలో శరీరంలో మంచులో తడిసి వణికి, ఆకలితో తిరిగాను—ఎవ డయినా కుంచెల కయినా పైసా ఇస్తా డేమో నని.

పహారా: ధనంతో వచ్చిన మర్యాదవల్ల, పొగరుకల్లకళ్లో పాపకుల్ని అక్ష్యం చేస్తారా మదాంధులు? అయ్యో, ప్రపంచసరళి ఎరగని అమాయకుడవు.

భిక్షు: తిండి లేక ఆదర్శం అభిరుచి చావుతో లేక తిరిగాను. వాడ వాడల బిచ్చగాడిలా తిరిగాను. నాకేక ఎవరూ వినరు.

పహారా: ఎలా వొచ్చావు మఠాయతనంలోకి?

భిక్షు: మాపిన్ని బలవంతంగా చేర్పించింది. ఇక్కడ ఉంటే శరీరం నిలుపుకో వచ్చు, రుచిని స్వీకరించవ చ్చని ఆశ పడ్డాను.

పహారా: నీదృష్టి మారిపోతే బాగుపడే వాడవు.

భిక్షు: బాగుపడడానికి వెళ్ళిపోతున్నాను.

పహారా: దృష్టిని అంతర్వ్యాపిని చేసి 'తథాగతుడి' వైపు మరల్చు.

భిక్షు: ఉత్తమ చిత్రకారుల దృష్టి అంతర్ముఖం కాక మ రేమిటి? అందుకే అఖండసౌందర్యం ఉపాసిస్తున్నాను.

పహారా: అయితే అవనాళ్ళ అపనుకున్నార్తి చిత్రించడం ఎందుకు?

భిక్షు: స్త్రీ మాట తలపెట్ట కూడదా?

పహారా: కూడదు. కోరిక లిరిక రెత్తించి, జగత్తు నిత్య మనే సుందర భ్రాంతి కల్పించి తిప్పుతుంది. అందుకే తథాగతుడు ప్రకృతికి దూరంగా ఉండ మన్నాడు.

భిక్షు: స్త్రీ జగదంబ. ఇవ్వాడే న్నా తెలుసుకో. యువకయువతీ భిక్షు—నీగణం వినయ శాసనాలవల్ల సంసారం నిస్సారం చేసుకుంటున్నారు.

పహారా: నిస్సారం! చెరుకుపిప్పి కాక మ రేమిటి?

భిక్షు: పిప్పివంటిబుద్ధి, నీరస మైన మనస్సు సారం ఏలా గ్రహిస్తుంది? అంతా పాడయిపోతున్నారు మఠాల్లో. వదిలెయ్యి వెళ్ళిపోతాను

(టకటక పావుకోళ్ళచప్పుడు వినబడుతుంది.)

[౨]

[మఠాయతనంలో గది. సంఘారామ్యుడ్ని కాళ్ళచప్పుడు విని ఏడుపు ముఖంతో ధమ్మపదం తిరగ వేస్తూ ఉంటాడు భిక్కు. ప్రవేశం మఠాధిపతి.]

అధిపతి: భిక్కూ! ఏమి టా పుస్తకం?

భిక్కు: చిత్తం చిత్తం...ధర్మపదం.

అధిపతి: కొంప తీసి ప్రాకృత శృంగార గాధలు కావు గద? (పుస్తకం తిరగేస్తూ) ధమ్మపదంనిండా ఈ సుందరాకృతు లెందుకు? ఏమి టీ శిల్పం! ఎందుకూ హస్తవిన్యాసాలు? అబ్బబ్బ! నమో బుద్ధాయ! ఎక్కడ చూచినా అవయవస్ఫూర్తి, యౌవనశ్రీలు, అందం! ఛీ! చచ్చుదేహం చిత్రిస్తున్నావా? (విసుగుదల, కోపం)

భిక్కు: మనస్సు సరి లేనప్పుడు బొమ్మలు గీశాను.

అధిపతి: తథాగతుణ్ణి ధ్యానం చెయ్యి. ఎందుకు సరిగా వుండదు? ఉదయం చైత్యా వందనానికి రాక ఈ పాడుపని చేస్తూ కూర్చున్నావా?

భిక్కు: (చేతులు నలుపుకుంటూ)...అవును స్వామీ!

అధిపతి: నీకు ఎన్ని సార్లు చెప్పాను? పాలిలో వున్న గ్రంథాలు చదవ్వోమని!

భిక్కు: చిత్తం.

అధిపతి: అస్తమానం పాలుడి గ్రంథం చదువుతావు. ఎందుకా గాథలు? అసలు మఠాయతనంలో సౌందర్య మీమాంస పనికి రాదు. పరమ నాస్తికుడివి!

భిక్కు: (ధైర్యంతో) పరమాస్తికుణ్ణి—జీవితంలో రుచి చంపుకోలేను.

అధిపతి: ఆత్మోన్నతి ధర్మం అక్కర్లేదూ?

భిక్కు: ఆత్మోన్నతి వుంటేనే అంద మైన శిల్పం వస్తుంది, శరీరం చెట్టిపోతారు. తిట్టిపోస్తున్న మీరే శరీరం ధరిస్తున్నారు!

అధిపతి: దానికీ నాకూ సంబంధం లేదు. నువ్వు ఎవరో తెలుసుకో.

భిక్కు: తెలుసుకొన్నాక?

అధిపతి: అప్పుడు నీకు కుంచెలు తెప్పించి ఇస్తాను. గైరిక ధాతువులిస్తాను.

భిక్షు: అమ్మయ్యా! నాకోరిక ఫలించింది.

అధిపతి: మళ్ళీ కోరిక అనకు - అదే దుఃఖానికి మూలం. కోరికలు రెచ్చగొట్టే చిత్రాలు గీయకు.

భిక్షు: అంటే ఎలాంటి బొమ్మలు స్వామీ?

అధిపతి: శరీరం లేనివీ రూపం లేనివీ?

భిక్షు: దయ్యాలూ భూతాలూ.

అధిపతి: ముసిలీ ముతక వాళ్ళను, కాటికి కాళ్ళు సాచిన వాళ్ళను, వైరాగ్యం సృష్టించు.

భిక్షు: ముసిలీ ముతక వాళ్ళకు శరీరం ఉండదూ?

అధిపతి: సౌష్ఠవం లేని శరీరం కనక చిత్రించవచ్చును. కారుణ్యం దగ్గిరికి రానీయకు. అలాంటి చిత్రాలు గీయాలి.

భిక్షు: ఈ మఠాలన్నీ బొమ్మరిళ్ళు. మఠంలో సన్యాసులు పొట్టి బొమ్మలు, పేకముక్కలు. ఎంతసేపూ గతానుగతికంగా వచ్చే బూజు పట్టిన పాతపుంతలో, వెనక చూపుతో నడుస్తారు.

అధిపతి: అనవసరం అదంతా నీకు.

భిక్షు: పరిసంగం కట్టిపెడతా గాని నాకు కుంచెలు ఎప్పుడిస్తారా అని తహతహలాడి పోతున్నాను. అప్పుడే నా రక్తంలో సుకుమారమయిన భావాలు పారాడుతున్నాయి. అందమయిన మంచుతెరతో ఇంద్ర ధనుర్వర్ణాలు నా కళ్ళను మూస్తున్నది ప్రకృతి. నాభావనలు వింతవింత స్వప్నాలు అల్లుతున్నవి. మనస్సే తూలికగా మారి చిత్రరచన చేస్తున్నది. అహా!

అధిపతి: చాలు చాలు నీ ప్రేలాపన! కట్టిపెట్టు వెర్రిమొర్రి కబుర్లు! నేను చెప్పినట్టు చిత్రాలు చిత్రించు తెలిసిందా?

భిక్షు: పాతగ్రంథాల్లో ఉన్నయనున్నారా బొమ్మలు?

అధిపతి: ఛీ! గోడలమీద వెయ్యాలి. చైత్యావందనం చేసేచోట గోడ మీద చిత్రించాలి.

భిక్షు: చిత్తం స్వామీ. (నిష్క్రమణ)

[3]

[ఉదయం చైత్యావందనం చేసేచోట. బౌద్ధ భిక్షు భిక్షునీ గణం కిటకిటలాడుతూ ఉంటారు. గోడమీద చిత్రాలు చూసి నివ్వెరపోతున్నారు. జనంలో కలకలం.]

ఒక బౌద్ధ భిక్షు: శాంతం పాపమ్! నమోతస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసంబుద్ధస్స!

రెండో భిక్షు: (ధమ్మపదం కళ్ళకు అడ్డుగా పెట్టుకుంటాడు) అబ్బ పాడుబొమ్మలు!

అంతా: బుద్ధం శరణం గచ్ఛామి

సంఘం శరణం గచ్ఛామి

ధర్మంశరణం గచ్ఛామి (కలకలం శాంతిస్తుంది).

అధిపతి: (గంభీరంగా) భిక్షూ! ఇవేనా బొమ్మలు!

భిక్షు: చిత్తం!

అధిపతి: మహాభినిష్క్రమణ, ధర్మచక్రం, మహాబోధి, ఏవీ కనపడవే!

భిక్షు: సమస్త లావణ్య ప్రకృతినీ సృజించాను.

అధిపతి: ఘోరం! సంఘం కలుషిత మయింది! (కేకలు) ఏం మాట్లాడవేం భిక్షూ?

భిక్షు: రమణీయ ప్రకృతి!

అధిపతి: కాటుక కన్నులనుంచి వచ్చేవాలుచూపుల తోరణాలు, పండు తమలపాకుల్లాంటి పాదాలమీద జీరాడే సరిగంచుల సొగసు, నీలినరస్సు మీద సంక్రమణ చేసే చక్రవాకాలు, ప్రియా మూర్ధధమ్మిల్లం, —అమ్మబాబో

ఖండాలవు సౌందర్యం! ఇటువంటి చిత్రాలే! అబ్బ ఎక్కడచూసినా ఛీ ఛీ.

తక్కినవారు: ఆమాట ఉచ్చరించవద్దు.

భిక్షు: సర్వసృష్టి కళ ఎక్కడనుంచి వస్తున్నది?

అధిపతి: వొద్దు విచారణ.

భిక్షు: మఠంలో చీకట్లు పెనవేసుకొంటున్నాయి. భిక్షు అంతా సాలిపురుగులు. మీరు సృష్టించుకొన్న చీకటివలల్లో మీరే చిక్కిపోతారు.

అధిపతి: చాలించు!

తక్కినవారు: ఈమారుని దూతను తరిమెయ్యండి. వీడు మారుడిదూత!

అధిపతి: అవును నిజం. నీకు శక్తి వుంటే శూన్యాన్ని సృష్టించు.

భిక్షు: శూన్యం ఎలా వుంటుందో చెప్పండి. తర్వాత బొమ్మగీస్తాను.

అధిపతి: శూన్యమా!...అది...అది...(ఆకాశం చూస్తూ).

భిక్షు: ఇక నైనా ప్రకృతిచిత్రాలు దూషించకండి. సౌందర్యాన్ని తిట్టకండి. ధర్మపథంలో చరిస్తున్నా మనే డాంబికం అహంకారం వదలి పెట్టండి.

అధిపతి: గోడలన్నీ పాడుచేశావు.

భిక్షు: శూన్యరాజ్యంలో మీ కీటకాలతో దొంగధర్మం పాటించండి! మీకు వెలుతురు ఎందుకు? కిటికీలు ఎందుకు?

భిక్షులు: అక్కర్లేదు వదు. ముం దిక్కణ్ణించి! (కేకలు)

భిక్షు: వదిలేస్తున్నాను సాలిగూళ్ళు! వదిలేస్తున్నాను బొమ్మరిళ్ళు!

(నిష్క్రమణ)

గ్రీష్మ ఋతువు

శ్రీ బాలాంత్రపు రజనీకాంత రావు

[పెద్ద వడగాలి రొదలు. నడుమ నడుమ దీనంగా ఒక్కొక్క పక్షీ, జంతువూ అరుస్తూంటుంది. గాలి రొదలో మందారి రాగం తీగలు సాగుతూంటుంది. గాలి రొదలోనే మెల మెల్లగా జన సందోహం,—'అబ్బా, అబ్బా, కాళ్లు పొక్కిలెక్కాయి'—'దాహమోయ్ బాహము,' 'తల మాడిపోతోంది, ఒళ్ళు కాలిపోతోంది' అని యీ విధంగా—పాంథ జనులు—వొక్కొక్కరుగా అంటూ, 'ఏం గ్రీష్మం, ఏం గ్రీష్మం' 'ఏం ఎండ ఏం ఎండ! అని ఐక్యకంఠంగా అంటారు]

పాంథుల ఒకటో జట్టు:

బృంద గీతి

నడిమింట చండ రవి మండు నెండ కాచె
వడగాలులు సుడి తిరిగి హోరు మని వీచె
సడలి తరుపర్ణములు జరజర మని రాలె
వడలి సుమ ఫలాలు సొగసు చెడి పడి తూలె
కడ లంటు బ్రతుకులను జీవరాశి రోసె
బడలి మంచెపయి తోటమాలి కను మూసె

(పాట దూరంగా పోయి సన్నగా వినబడుతూ వుంటుంది.)

చిన్నపిల్ల: బాబా, బాబా, లే. త్వరగా లే.

వృద్ధు: ఏం తల్లీ, పడుకో. చెట్టునీడ దాటి బయటికి పోకు. వాక చెంపని వడగాడుతూ వుం దింకాను. పడుకో తల్లీ!

చిన్నపిల్ల: ఈ రహదారిని వొద్దు బాబా, ఈ వేడి వెలుగుల్లో కళ్ళకి చీకటులే గాని—

వృద్ధు: నా కళ్ళ కెప్పుడూ చీకటులే గా దమ్మా. నువ్వు దూర మైతే మరీను.

పిల్ల: బాబా, బాబా, అక్క డెక్కడో తోట వుందిట. ఎంద రెందరో పాడుకుంటూ వెళుతున్నారు.

వృద్ధు: ఏరీ!

పిల్ల: ఆ మలుపులో వున్నారు, మనమూ పోదాం, లే బాబా, తోటకి.

వృద్ధు: తోటా, అమ్మా. ఎక్క డుందో! పేదవాళ్ళం నిస్సత్తువాలం, పోగలమా?

పిల్ల: (వినకుండానే) తోటే బాబా. అంతా వెడుతున్నారు. తోట మాలి అని వుంటా డుట అందులో. వీ రంతా అక్కడికేట. బాబా, పోదాం, పోదాం లే, బాబా.

వృద్ధు: ఇంత యెండలో తోటమాలి, తోటమాలి—అవును. నా గురువులు చెప్పేరు—చిన్నతనంలో. నట్టనడి వేసవిలో యెప్పు డైనా అకలీ, దాహమూ యెక్కు వయి ప్రాణాలు నిలుపుకోడం కష్టమయితే తోటమాలిని కలిసికో మన్నారు. తోటమాలి — చలిది దాహా లిస్తా రట. ఫల రసాలూ, పానకాలూ, అన్నీని. కనుక్కో. కనుక్కో. తోటమాలి తోటలో వున్నారో లేదో కనుక్కో తల్లీ.

పిల్ల: నడువు మరి. (పాంధుల పాటల్దగ్గిరికి వస్తుంది) — అయ్యా చూడరూ ఇలా? చెప్పరూ — తోటమాలిట — తోటలో వుంటారా?

వృద్ధు: ఎండల్లో కూడా....

పిల్ల: యెండల్లో కూడా? చెప్పరూ. వుంటారా తోటలో!

ఒక పాంధుడు: యెవరు? తోటమాలా? తోటలోనా? తోటమాలి సంగతి నీ కెందుకు?

పిల్ల: మా బాబ అడగ మన్నాడు. మేం అక్కడికి వెళ్ళాలి.

పాంధుడు: మీకు దర్శన మివ్వడు పో. మేమూ ఆ సంగతే కను క్కుందా మని వెడుతున్నాం.

మరొకడు: లాభం లేదు పో. అతనిప్పుడు మొద్దులా నిద్రిస్తూ వుంటాడు.

(జన సందోహపు ధ్వనులు వస్తూ పోతూ వుంటాయి. వుం డుండి సుడి గాలులు వీస్తూ నే— జంతువులు అరుస్తూ నే వుంటాయి.)

పిల్ల: బాబా, (వెక్కి వెక్కి ఏడ్చే ప్రయత్నం.)

వృద్ధు: రా, ఆ దేవిటి? ఏదీ చెయ్యి. మనకి ఆసరా అమ్మా తోటమాలి— ఏ మన్నారు?

పిల్ల: తోటమాలి — బాబా — మొద్దుట—దర్శన మివ్వ డుట మనకి.

వృద్ధు: వట్టి దమ్మా వట్టిది. వారు చెప్పింది జ్ఞానం లేని మాట. గురువుల వుపదేశం లేదు వారికి. నా గురువులు తప్పు చెప్పరు. నాకు విశ్వాసం వుంది, పద. నన్ను తీసుక వెళ్ళు తల్లీ.

పాంథుల రెండో జట్టు:

దరిద్రానుతాపం బుభుక్షా ప్రకోపం
నిదాఘప్రతాపం మహా తీవ్ర తాపం
ప్రాణాశాత్తధూపం మృత్యోద్ధూత రూపం
చ్యుతోద్యానదీపం వృథా దీనపాపం.

వృద్ధు: (కర్ర నేలని కొడుతూ) అయ్యా, అయ్యా, వినండి. తోటమా లిని గురించి...

పాంథు: తోటమాలి యెవడు? యెవడు వాడు? యెక్కడున్నాడు? ఇవేమీ అక్కర్లేదు మాకు. మేం దరిద్రుల క్లేశం, ఆకలిమంటా వేసవి గాడ్పు తీవ్రతా అధికార మత్తుల నిరంకుశత్వం — ఇవేమీ సహించలేం.

వృద్ధు: అయ్యా, తోటమాలి కూడా సహించలేడుట. మా గురువులు

చెప్పరు. దాహం ఆకలీ మిక్కుటమైతే వేసంగుల్లో తోటమాలి దగ్గిరికి వెళ్ళి తీర...

పాంథు: తోటమాలీ లేడు, గీటమాలీ లేడు. ఎందుకు మాకీ సొద? కాదు, మాకు కొన్ని యుగాలనుంచీ విపరీతమైన దాహం ఆకలీ దారిద్ర్యమూనూ. ఇవాళ తోటమాలిమీద పడి వాటిని తీర్చుకో దలచాము. ఇన్ని యుగాలనుంచీ పాదులోకం చలాయించిన నిరంకుశత్వం ఇంతటితో సరి అనుకో...

(తప్పుకో అనే కేకా, కొరడా చప్పుడూ, గుర్రపు డెక్కలూ, బండ్ల చక్రాలు వడిచి పోతున్న ధ్వనులూను.)

బండిలో ఒక యువతి: నాన్నగారూ, యీ జనమంతా మన తోట విందుకులాగే వుందే. వీళ్లంతా తోటల్లోకి వస్తే తోట ఆగుతుందా?

బండిలో పెద్దమనిషి: మనవాడేగా, తోటమాలి. అదమాయిస్తాడు లే.

(బండి వగైరాల చప్పుడు.)

పాంథుడు: అదుగో నిరంకుశులు, పోతున్నారు. వీళ్ళని లెక్క చెయ్యం. ఇవాళ తోటమీద పడి తీరుతాం.

పిల్ల: బాబా, తోటమాలి వున్నాడని చెప్పుకుంటున్నారు బండిలో.

వృద్ధు: అవును రా, తల్లీ, రా.

పాంథులు: దరిద్రానుతాపం బుభుక్షాభిఘాతం
నిదాఘ ప్రతాపం మహా తీవ్ర తాపం
హుతాశాత్త ధూపం మృత్యోద్ధూతరూపం
చ్యుతోద్యోనదీపం వృథా దీన పాపం.

(మళ్ళీ గాలీ — కొత్త జనసందోహపు సందడి — కలకల నవ్వులూ — గాజులూ అందెలూ.)

పాంథుల మూడో జట్టు:—ఆశావాదుల

బృందగీతి

ఎండ కారు ఎండ కారు
తోటలన్నీ పండే కారు.
వన దేవత కావి కురులా మెరసి చేలు కెంజిగురులా
విరిసినాడీ, కమ్మతావు లారసి, మరులు చిమ్మతోవ...
తరుల నీడల వనేందిర పరచికొనిన చలిపందిర
విరి దేనెలు ఫలరసాలు కురిపి నోరు నిండే కారు...
తెర తీసిన మావి తోట సురిగి చనెడు పికము పాట
తేటలోన మేను మరచి తోటమాలి పండే కారు...
ఎండ కారు ఎండ కారు
పంటలన్నీ పండే కారు.

వృద్ధు: తల్లీ, వీరెవరో మంచి పాట పాడుతున్నారు. తోట యింకా యెంత దూరమో అడుగు...

పిల్ల: అయ్యా, తోట యింకా యెంత దూరము?

పాంథుడు: అమ్మాయీ, అదుగో చూడు — ఆ కనబడే ద్వార బంధం... అదే తోట సింహద్వారం. చూశావా — ఊఁ. ఎంతదూరంనించి వస్తున్నా వమ్మా. పాపం ఈ యెండబడి? నీకూడా ఎవరూ లేరూ?

పిల్ల: లే కేం? ఇదుగో మా బాబు. చాలా దూరంనుంచి వస్తున్నాం చెప్పండీ. తోటమాలి చాలా మంచివాడు కదండీ? అందరికీ పానకాలూ పళ్లూ అవీ పంచుతాడని చెప్పేడు మా బాబు. ఎండగాలిగా వుందని పడుకుని నిద్రపోడు కదూ?

పాంథుడు: మనం యింతమందిగా వెడుతుంటే ఆయన పడుకోడను కుంటాను. తను పడుకున్నా సరే. మనకందరికీ పానకాలూ పళ్ళూ అందే యేర్పాటు చేసి తీరతాడు. చూడు, ఇదిగో యీ పువ్వులు తీసుకుంటావా!

వాడిపోయా రేమో.........

పిల్ల: యివ్వండి - నా కెంతో యిష్టం.

ఇంకొక పాంథుడు: ఏమోయ్, అన్నీ ఇచ్చెయ్యక, కొన్ని దాచు తోటమాలికి అందమైన పిల్ల లుండొచ్చు.

పిల్ల: తోటమాలికీ నాలాంటి పిల్ల లున్నా రాండీ! నాతో ఆడుకుంటూ రాండి!

పాంథుడు: ఓ. తప్పకుండా. త్వరగా నడవండి.

[పాట]

ఎండకారు ఎండ కారు

తోటలన్నీ పండే కారు.

నిరాశావాది: ఏయ్, ఆగండి. మీరు పాడేది సర్వం అబద్ధం. మీ రెవరు? ఈ వినాశ కాలంలో ఈ ఆశ యేమిటి? ఈ ఆనందం ఏమిటి?

ఆశావాది: పాపం, మీరు ఆనందానికి నిరాశ చేసుకున్నారు కాబోలు. ఆనంద పూర్ణ మైన ఆశాపథికులం. గ్రీష్మంలో బ్రహ్మానందం లేదూ?

నిరాశావాది: అబద్ధం. గ్రీష్మ మేమిటి? బ్రహ్మానంద మేమిటి? తప్పుడు పాటలు. లోకాలు మండిపోవటం లేదూ? నీ తలపైని నిప్పు కొండలు పగులుతున్నట్లు లేదయ్యా? ఏమిటీ యీ అసందర్భపు ఆశా, ఆనంద మూనూ?

బృందగీతి

ఈ రేడు జగాలు పోలె ఈ గ్రీష్మజ్వాలాకీల

ఈ తాపము నార్పు నేత లేదు

ఈ పాపము తీర్పు త్రాత లేదు

అనల మ్మనిలమ్ము కలసి ఆకాశము నొసట పొగలు

వనరు జీవ జంతు తతుల బ్రిమకాశల కడల రగులు.

ఈ తాపము......... ఈ పాపము.........
పేదిమ కొరకు మరిగి మండి వీలిపోయినవి యెడదలు
తేమకొరకు మరిగి యెండి చీలిపోయినవి యేరులు
ఈ తాపము......... ఈ పాపము.........
కేతలను మరపించుదారి కథలు మాయమాట లోయి
విశలా యెండమావులే వినిపించే పాటలోయి.
ఈరేడు జగాలు ప్రోలె ఈ గ్రీష్మజ్వాలాకీల.

పిల్ల: బాబా, బాబా, భయం... బెంగ...

వృద్ధు: తల్లీ, నన్ను పట్టుకో.

ఆశావాది: భయం లేదు. వొచ్చేశాం. తమ్ముడూ, చూడు, మీ గంధర గోళమూ గాభరా చూస్తే యీ గ్రీష్మంకంటె తీక్షణంగా వుంది. అమాయి కులమనస్సులే కాలుస్తూంది. పైని యెన్ని నిప్పు కొండలు పగిలినా మా హృదయాల్లో ఆ తీవ్రతకు ఆగగల మందుకొండ లున్నాయి. మా దృష్టిలో వసంతం, హేమంతం, గ్రీష్మం అన్నీ సౌందర్య మహితాలే... ఆనంద భరితాలే...

నిరాశావాది: మిమ్మల్ని చూస్తే వింతా కోపమూ కలుగుతున్నాయి. ఇంత భయంకరమైన వాస్తవాన్ని యెలాగ కప్పి పుచ్చుతారు? ఎందుకు కప్పుతారు? మోసం, ద్రోహం కాదూ యిదీ?

ఆశావాది: మిమ్మల్ని చూస్తే మాకూ జాలి కలుగుతూంది. మనస్సులో ఎగుడు దిగుడైన భావాలవల్ల క్షణక్షణం విషమంగా, విరుద్ధంగా, వివిధంగా మారే ప్రకృతిని సమన్వయించుకో లేరు. మీ తత్వచింతా, అనుకంపా స్వార్థపూరితాలు.

నిరాశావాది: మీరు మనస్సుల్లో కల్పించుకొన్న వూహాలూ, నిర్మించుకున్న స్వర్గాలూ వాస్తవాలే? ఎంతకాలం నిలుస్తాయి?

ఆశావాది: కలకాలం. మేం స్వర్గాలు నిర్మించుక పైకి లేస్తాం మీరు

నరకాలు కల్పించుకుని బ్రతికుండగా పాతాళంలోకి కుంగదీసుకుంటారు.

పిల్ల: బాబా, బాబా, గొంతు తడి ఆరిపోయింది...అబ్బ...దాహం ... చెవులు గళ్ళు...

వృద్ధు: అయ్యో పిల్లకి వడ గొడుతూంది. కోటమాలి దగ్గరికి వెళ్ళడం యెలాగ? యెప్పటికి? వడ గొడుతూంది నా పిల్లకి. యెవరైనా వింటున్నారా బాబూ?

ఆకాశవాణి: కొంచెం వోర్చుండి, కొన్ని క్షణాలు తోట సింహద్వారం యిది......ఆహా, కొలనుమీదినుంచి చల్లగాలి అప్పుడే తిరిగింది.

ఇంకొకడు: ప్రాణాలు లేచి వచ్చాయి. ఓహూ, కాంత్య కల కంఠాలు......

(పక్షుల కలకలం. జనుల కలకలం. బృందుండి.)

వనకన్య లేమిటి చెప్నా వాళ్ళు?......

వనకన్యలు: బృందగీతి

సంధ్యారుణిమారుచిరజ్యోతుల
సకల పాంధులకు స్వాగతము!
నందనవనివారిచందన విభృతా
నందాంగణమున స్వాగతము!
ప్రసవ సుగంధిల నిహారశీతల
పాద్య జలమ్ముల స్వాగతము!
విచికిలాక్షతా దధిమధు ఫలరస
రచితార్ఘ్యాంజలి స్వాగతము!
వసంతాంత మృదు కిసలయ తోరణ
మసృణాంగుళిముల స్వాగతము!
అదళిత కదళీ శ్యామ విస్ఫుమర
ఛ్ఛదన కవమ్ముల స్వాగతము!

పిల్ల: బాబా, నా కింక దాహంలేదు. వారితో కలిసి ఆడాలనీ పాడా లనీ వుంది.

వృద్ధు: ఏ జన్మంలోనో వీ రంతా మన బంధువు లమ్మా! చల్లని స్వాగత గీతంతోనే తనువే కాకుండా గుండె కూడా పులకరించి పోయింది. తోటమాలి వచ్చా రేమో.

నిరాశావాది: ఈ తోటమాలి పిచ్చేమిటోయ్ వీళ్ళకి? ఏయ్, అమ్మా యిలూ, తోటమాలి అంటూ వొకడున్నాడా?

వనకన్యలు: (కలకల నవ్వుతారు.)

ఒకడు: తప్పకో...

బండిలో స్త్రీ: నాన్నగారూ, తోటమాలి యింకా యేర్పాటులు చేసినట్టు కనబడదేం?

భాగ్యవంతుడు: ఆ వన కన్యలు అతని పిల్లలేమో... ఏడీ మీ తండ్రి? మేం వచ్చామని చెప్పండి.

వనకన్యలు: [కిలకిల నవ్వుతారు.]

ఆశావాది: తమ్ముడూ, అదుగో ఆ పర్ణశాలలో వున్నాడేమో పిలిచి చూడు. అందులో పడుకుని వుంటాడని మా అనుమానం. మేలుకొలుపు పాడితే గాని మేలుకోడేమో?......

బృందగీతి

తోటమాలీ, తోటమాలీ,
ఏటి కింక లేవవు, ఈపాటికి నీ నిద్ర తేలీ
తోటమాలీ, తోటమాలీ!
పాటి రేవులో కదలక పడవ లాగిపోయినదో
ఏటినీరు రాక తోట యెండి మాడిపోయినదో
తోటమాలీ తోటమాలీ!
మావి పండ్లు కొమ్మలోన మాగిపోవునో యేమో

తావి జాజి పూవులన్నీ రాలిపోయెనో యేమో
తోటమాలీ తోటమాలీ!
వడగాలులు వీచుచుండ, ఒడలు కాలి పండిపోవ
మడులలోని విత్తనాలు ముడిగి విడిగి యెండిపోవ
తోటమాలీ తోటమాలీ!
యేటి కింక లేవవు, ఈపాటికి నీ నిద్ర తేలీ
తోటమాలీ, తోటమాలీ!

ఆశావాదులు: మనమూ పిలుద్దాము. తప్పకుండా వస్తాడని ఆశిస్తున్నాను.

బృందగీతి

ఓసారి లెమ్ము ఓ తోటమాలి
హాసమ్ము చిందు వదనమ్ముతోడ
ఓ తోటమాలి ఓసరిరి లెమ్ము లెమ్ము...
వేసంగి నలిగి వేగునే ప్రాణి తతులు
ఈసారి లేచి ఈక్షింపు జీవగతులు
ఆశాళ నందుకొను హాయి లోకనతులు
ఓసారి లెమ్ము............
వేసంగి కాగి వీగి భువి రిత్తవోయె .
వాసంత జీవనపు హాయి నిత్తు వేని
బ్రదుకెల్ల మధుమయ మ్మొందు మెత్తు హాయి
ఓసారి లెమ్ము............

వృద్ధు: తల్లీ, వచ్చాడా, తోటమాలి?

(జన సందోహం అంతా విడివిడిగా వొక్కొక్కరుగా తోటమాలి తోటమాలి - పెద్దగాలి కెరటం, చల్లని సంగీతం.)

పిల్ల: బాబా, వర్ణశాల తలుపులు కదుల్తున్నాయి.

వృద్ధు: తల్లీ, తల్లీ, నన్ను పట్టుకో. గట్టిగా పట్టుకో.

(జన సందోహం — విడిగా వొకొక్కరుగా మొదలుపెట్టి గోలగా కలిసిపోయి, 'తోటమాలి — తోటమాలీ.' అంటారు అంతా)

కవి: (వర్ణశాలలోనుండి బయలుపడి)

బృందగీతి

తోటమాలి జోలె నీ కెందుకు ?
తోటలో తేనె తేటలో తీయ పాటలో మునిగి తేలక
వనములో సఖీ జనములో సుధాసవములో మునిగి తేలక
తోటమాలి జోలె నీ కెందుకు?
తోటమాలి నిద్రింపనూ లేదు
తోటమాలి మేలుకోనూ లేదు
నీదు పూర్పులో నాదు పూర్పులో
నీ పాటల నా పాటల మాటల
పెరుగులో విరుగులో తరుగులోన
పరుగువారు కనబడని తేజమా
తోటమాలి జోలె నీ కెందుకు?

నిరాశావాది: ఇతను తోటమాలి కాదు.

ద్వితీయ పాంథుడు: ఇతను తోటమాలి కాదు.

అందరూ: ఇతను తోటమాలి కాదు

ఆశావాది: ఈయన కవి.

పిల్ల: బాబా, ఈయన కవి ట.

అంతా: ఈయన కవి.

కవి: అవును నేను కవినే. మీ కందరికీ వినోద విలాసాల కల్ల ఆమే

యమైన బ్రిహ్మానందం కలిగించడానికి ఈ సమావేశాన్ని వచ్చింది నేనే. మన కెవ్వరూ ఆశాభంగం లేదనుకుని క్షమించండి.

విరి చెలువలార, నవమాధవీ నికుంజ
మందు కలయంపి గా లేనియలను చిల్కి
గందవొడు లల్కి పైడి సింగంపు పీట
లం దతిథివర్యు లెల్లరు నధివసింప
పజ్జ గొజ్జంగి చలువ వీవనలు గొనుడు.

మొదటి సఖి: అయ్యా, అతిథులారా, దయచేయండి. అదిగో మాధవీ నికుంజం లోపలే పానీయశాల.

అందరు: చలి పందిర. చలి పందిర... [జన సందోహం.]

రెండవ సఖి: [తియ్యగా] చలిపందిర. లేవండి మరి... అంతా... అందరూ...... కదలండి...... దయచేయండి పందిట్లోకి.

మూడవ సఖి: అదేమిటి వెనుకంజ వెయ్యాలు స్నేహితుడా ... జంకు లేదు.

మొదటి సఖి: మొహమాటమా? మీరూనూ. రండి రండి.

రెండవ సఖి: నడవ రేం? అ కనుబొమల ముడేల తీసెయ్యాలయ్యా మీ రింక!

అంతా: [నవ్వుతారు.]

మొదటి సఖి: ఏయ్, అబ్బాయ్. ను వ్వింక నైనా నవ్వకపోతే వొవ్వు కోను సుమా......

యువకుడు: (నవ్వుతాడు. అంతా నవ్వుతారు.)

వృద్ధు: నా తల్లీ, నా గురువులు చెప్పిన అగుణాలూ అ వర్ణనా అన్నీ ఈ కవీశ్వరుడిలో మాత్తున్నాయి తల్లీ! నా గురువులు తప్పు చెప్పరు. నా కెంత సత్తువ! కొత్త జన్మ. గురువుల దయ. చలిపందిర, వేసంగిలో చలిపందిర.

అంకా: చలివందిర, చలిపందిర.

(క్రమంగా హెచ్చిన జన సందోహం—తగ్గుతూంటే వాట్యాను గుణంగా—గాజులా అందెలా సవ్వడులు.)

బృందగీతి

సఖీజనం: బ్రతుకందు గాసిలిన పాంథా
ముది రెండ శోషిలిన పాంథా
బరువైన చూపు విదళించు
చిరునవ్వు పెదవి గదియించు...

పాంథులు: చలివందిర లోపల విందు
కలలూరు మధువనమునందు
మలు సంజమంచు మనుజల్లు
వలి కమ్మతెమ్మెరల వెల్లు..

సఖీజనం: ఎలదేటులార తేలెండు
విరిబోటులార రా రండు
నవ వర్ష మధువులను తెండు
యువ హర్ష గంధముల నిండు.

పాంథులు: క్రొవ్విరుల తేనె జడి ముసురు
మత్యంపు గంధవాడి విసురు
చలి పందిర లోపల విందు
కలలూరు మధువనము నందు..

సఖీజనం: ఫలరసాలు నవ శీధువులు
కలరవాలు యువ మాధురులు
అజరుండ వైతి విక పాంథా
అమరుండ వైతి విక పాంథా,.

పాంథులు, సఖీజనం: ఇదె ఆశకై సుధా పాత్రి

ఇదె ప్రేమకై సుధా పాత్రి

ఇదె స్మరణకై సుధా పాత్రి

విస్మరణకై సుధా, పాత్రి.,

(దూరంగా పోతూ పోతూ కోయిల కూత.)

కవి: సఖీ, గ్రీష్మం ముదిరిన యీ రోజునే కోయిల వసంతం కోసం మరోదేశం పోతూంది. దానికి వీడ్కోలు చెప్పు.

సఖి: తీయమావి చివుళ్ళు మత్తిల్ల మెసవి
పాడి, తెగ పాడి, కోయిలా నేడు నీవ
సంత మలరారు వేరు ద్వీపాంతరమ్ము
చనియు వీడవు మా హృదంచలము లెపుడు.

బృందగీతి

సఖులు: చివురు గుబురుల గూటిలోనె దాగితివి
చివురు రసమును చేదుగానె త్రాగితివి
తీయ తీయగ పాడి హాయి మనిపించులే
కాని కంటికి కానరానే లేదోయీ!
రానే రావో కోయిలా, ఇక నీవు
పోనె పోదువో కోయిలా...
దెసల యందుల పాట తేనె కరగేనో
ముసలి మాత్రికులతోట సోలి మరిగేనో
పాయకే మా హృదయ ఫలకాల చిత్రిత
మ్మౌను నీ పాట, కాన రాలే దీవె.
రానె రావో కోయిలా, ఇక నీవు
పోనె పోదువో కోయిలా.

కవి: ఇంక భరత వాక్యం.

కనవో, ప్రతి ఋతు మధురీతి
వినవో, ఈ ఆశాగీతి
వడలో సందడిలో ప్రశాంత
వనజనసంగతి నీ ఆశ.
జడిలో అలజడిలో మనోజ్ఞ
శంపాద్యుతగతి నీ ఆశ...
చలిలో ఆకలిలో కలిత
స్వప్న సుధాస్మృతి నీ ఆశ.
పువులోన మధువులో హసంత
కవి పిక గళరుతి నీ ఆశ....

బృంధగీతి

మెరసినవి విను వీధిలోగిట వెలుగు తేనెల పైడి గిన్నెలు
కురిసినవి యీ తోట ముంగిట ననుచు మల్లెల చలువ సోనలు
ఒలసినవి యీ సంజ వాకిట మధువు లొలికిన పాట తేటలు
వెలసినవి యలసంపు బ్రిదుకుల అమృత చైతన్యంపు బాటలు
ఒరగినవి వెతలడగి యెడదలు మరపుటందుల మెరపు పాలకి
కరగినవి తరలి మలు కన్నుల విరియు మించుల తోటమాలికి.

(ఆల్ ఇండియా రేడియో వారి అనుమతిని)

౧౯౪౧

మొక్కుబడి

శ్రీ మొక్కపాటి నరసింహ శాస్త్రి

~ పాత్రలు ~

వెంకటేశ్వర్లు	...	మంగమ్మ తండ్రి
మంగమ్మ		
డాక్టరు		
సుకుమార్	...	మంగమ్మ అల్లుడు
రాజ్యలక్ష్మి	...	మంగమ్మ కూతురు
చంద్రశేఖరం	...	ఆయుర్వేద వైద్యుడు

~ ౧ ~

[హాలులో ముసలి అంధుడు వెంకటేశ్వర్లుగారు, ఆయన కూతురు వితంతువు మంగమ్మగారూ, ఉంటారు. పక్కగదిలోనుంచి మూలుగు వినబడుతూ ఉంటుంది.]

వెంకటేశ్వర్లు: అమ్మాయి! అమ్మాయి!

మంగమ్మ: (కళ్ళు వొత్తుకొంటూ) ఏం! నాన్నా!

వెంకటేశ్వర్లు: పిల్ల ఎలా ఉందమ్మా? ఊరికే అలా మూలుగుతున్నది అప్రమాణమూను.

మంగమ్మ: ఎలా ఉందని చెప్పనూ! తెల్లవార్లూ, ఒక్కమాటూ కంటిమీద కునుకు లేదు, ఒళ్ళెరగదు! ఏదో బాధ పడుతోంది బిడ్డ! మొద్దులా ఏమీ చెయ్యలేక అలా చూస్తూ ఊరుకున్నాను. ఏం దారి! ఎన్నాళ్ళకీ ఏమార్పు కనబడదాయె. నా తల్లి నాకు దక్కేటట్టు లేదు. ఈ లోకంలో లేదు.

ఒళ్లు తెలియనిబాధ తప్ప ఇంకేమీ ఎరుగదు.

వెంకటేశ్వర్లు: అధైర్య పడకమ్మా అలాగ! మరేం భయం లేదు. ఇంతకీ వైద్యుడేమంటాడు?

మంగమ్మ: ఏమంటాడు? రావడం, చూడ్డం, ఏవో మందులు పొయ్యడం, ఒళ్ళంతా తూట్లు పడేటట్టు ఇంజక్షన్లు ఇవ్వడంతప్ప, ఫలానా జబ్బని కాని, ఇది మంచి అని కాని, ఇది చెడు అని కాని, నోరు విప్పి మాట్లాడడు. ఇప్పుడు లోపల పరీక్ష చేస్తున్నాడు.

వెంకటేశ్వర్లు: ఏవో మరి! ఆయన శాయశక్తులా తంటాలు పడుతున్నాడు. వైద్యుడంతకంటే ఏమి చెయ్యగలడు!

మంగమ్మ: ఎవ్వరూ ఏమీ చెయ్యలేరు! ఏమి చేసినా ఆ రమణకొండ వాడు చెయ్యాలి కాని—

వెంకటేశ్వర్లు: అఖరుమాటంతే!

మంగమ్మ: అలా అని మొండితనంగా ఊరుకోలే మాయెను. అదుప్రాణం— బెంగతో మతి పోయి ఏమీ తోచదు. అలా కాదు ఇలా చెయ్యమని సలహా ఇచ్చేవాళ్లేనా లేరాయెను. పోనీ పిల్లను వాళ్ళింటికేనా పంపించానా గాను. వాళ్ళైనా ఇంతకంటే జాగ్రత్తగా చూసుకోందు రేమో నను కుంటాను మధ్యమధ్యను.

వెంకటేశ్వర్లు: వెర్రిదాని అక్కడమట్టుకు ఇంతకంటే ఎక్కువ ఏమి చెయ్యగలరు? మన శక్తివంచన లేకుండా చేస్తున్నాం. ఆయుర్వేదంలోనూ, ఇంగ్లీషు వైద్యంలోనూ హేమాహేమీ లనుకున్న వాళ్ళను డబ్బుకోసం మానుకోకుండా తీసుకొచ్చి చూపిస్తుంటిమి. నువ్వన్నట్లు ఆ స్వామికటాక్షముండాలి. మన మేలోటు మాత్రం చెయ్యడం లేదు.

మంగమ్మ: ఎన్ని కబుర్లు పంపినా, ఎన్ని ఉత్తరాలు వ్రాసినా, దాని మొగుడేనా, ఊడి రాడాయెను! నిన్న టెలిగ్రాము కూడా యిప్పించాను.

వెంకటేశ్వర్లు: సరే అయితే ఇంకనేం— ఇంకాస్సేపటికి దిగుతాడు.

మంగమ్మ: అతను వస్తే బాగుండు ననీ ఉంది; వస్తే ఎలాగని భయంగానూ ఉంది.

వెంకటేశ్వర్లు: ఏమి?

మంగమ్మ: ఏమీ లేదు, అతను గట్టి వ్యతికరణం మనిషి. అతని కెంత తోస్తే అంతే కాని ఫాలానా డొచ్చి చెప్పినా వినిపించుకోడు.

వెంకటేశ్వర్లు: ఈకాలం కుర్రివాళ్ళ పద్ధతే అంత. ఇంతకూ అతని పెంకితనం నిన్నేమి చేస్తుంది?

మంగమ్మ: మరేం లేదు కాని, ఒక సందేహం బాధిస్తోంది. ఎవరేమన్నా సరే కాని ఈ ముకుర్రా మూలం లేని జబ్బువంట పుట్టింది కాదని నా నమ్మకం. ఆ వడ్డీకాసులవాడి వ్రిభావమిదంతా ననిపిస్తున్నది. ఈ మాటంటే అతను వేళాకోళాలూ, వెక్కిరింతలూ అరంభిస్తాడు.

వెంకటేశ్వర్లు: పోనీ, అలాగే అనుకో! నీనమ్మకం నీది! దాని కతని వేళాకోళా లెందుకు?

మంగమ్మ: ఎందుకా! దాని పెళ్లిముందు మొక్కుకున్నాను, పెళ్ళికాగానే వా ళ్ళిద్దరినీ తీసుకొని కొండ ఎక్కి స్వామిదర్శనం చేయిస్తానని. నాటినుంచి నేటివరకూ, ఎన్నిసార్లు అతనిని బతిమాలినా నన్ను వేళాకోళం చెయ్యడమే కాని, అతనుమట్టుకు రాలేదు. అందుచేత మేము వెళ్ళడంలేదు. కార్యం ముందు ఇలాగే, చచ్చినంత జబ్బుచేస్తే అప్పుడు మళ్లీ మొక్కుకున్నా, నిలువు దోపు ఇస్తానని. నిమ్మళించడం, కార్యం జరగడం అయిందా? ఆ మొక్కు చెల్లిద్దామని ఎన్నివిధాల ప్రియత్నం చేసినా, అతను దానివంటిమీది వస్తువు చిన్నం బంగారమేనా కదపడానికి వల్ల కాదంటాడు. మళ్ళీ చేయిస్తానన్నాను. అయినా సరే ఇది కదపడానికి వల్లకాదంటాడు. కావలిస్తే నన్ను చేయించి ఇచ్చుకో మంటాడు. నాకనేకసార్లు ఆస్వామి కలలో కనపడ్డాడు. ఈమధ్య మళ్ళీ తరుచు కనపడుతూన్నాడు. మొన్న కనబడి తల కూడా ఇమ్మన్నాడు.

వెంకటేశ్వర్లు: అహాహా గిట్టిపేచీ వచ్చిందే! దానికత నసలే వప్పుకోడు. స్వామి కూడా కాలాన్నిపట్టి కొంతమార్పు చేసుకొని ఇలాటికోరికలు మానుకుంటే బాగుండును.

మంగమ్మ: నీవు కూడా అలా మాట్లాడుతా వేమిటి నాన్నా!

వెంకటేశ్వర్లు: వెర్రిదానా! తరుచుగా జాగ్రదవస్థలో అవ్యక్తంగా ఉన్న మనఊహలూ సంకల్పాలే, మనస్వప్నంలో కనుపించేది. మళ్ళీ మెళుకువవచ్చిన తరువాత, ఈ స్వప్నాలు జ్ఞాపకం వచ్చి, మన సంకల్పాలను బలపరచి, ఆచరణకు పురికొల్పుతాయి. దేవుడికి ఏమి కావలెనమ్మా! ఆయన కేమి లోటు—నిజంగా ఆయనకు లోటే అయిన నాడు మనం తీర్చగలమా?

మంగమ్మ: నీ వేదాంతాని కేమి లెద్దూ—

(ఇంతలో లోపలనుంచి డాక్టరు ప్రవేశం)

మంగమ్మ: (ఖంగారుగా నిలబడి) ఏం నాయనా! నా బిడ్డసంగతి ఏం చెప్పారు!

డాక్టరు: (మాట్లాడడు.)

మంగమ్మ: ఏం నాయనా! అయ్యో! ఇంకే ముంది! (అని గదిలోకి వెడుతుంది)

వెంకటేశ్వర్లు: ఏమండి డాక్టరుగారూ! పిల్ల ఎలాఉంది? మీ అభిప్రాయమేమిటి?

డాక్టరు: (మాట్లాడడు)

వెంకటేశ్వర్లు: మీ రేమీ సందేహించక ఉన్న స్థితి ఎమిటో చెప్పాలి.

డాక్టరు: సందేహ మే ముంది? కాని ఏమి చెప్పాలో తెలియడం లేదు. నేను ప్రాక్టీసు ప్రారంభించిన తరువాత ఇటువంటి కేసు ఎప్పుడూ చూడలేదు.

వెంకటేశ్వర్లు: అయ్యో!

డాక్టరు: ఎంతప్రయత్నం చేసినా దీనిముక్కు మూలం తెలియడం లేదు.

ఇంతవరకూ ఇది ఫలానా వ్యాధి అని నిరూపించ లేకపోయినాను. దీనికి కొకే పేరు పెట్టవలసి వచ్చేటట్టుంది. నాకు తెలియక అలా విడిచిపెట్టా ననుకుంటారేమో నని, ముగ్గురు Specialists ను కూడా తీసుకొచ్చి పరీక్ష చేయించానుకదా. వాళ్ళకుకూడా ఏమీ అంతు పట్టలేదు. ఇంక నేను చేయ తగ్గది ఏమీ కనుపించదు. రత్నంలాంటిపిల్ల. అలా విడిచిపెట్టడానికే ప్రాణం వప్పడం లేదు.

వెంకటేశ్వర్లు: పోనీ, మరోసాధకం ఏ మైనా చేయించ మంటారా?

డాక్టరు: అంటే?

వెంకటేశ్వర్లు: ఏ ఆయుర్వేద వైద్యమో చేయించి చూస్తేనో—

డాక్టరు: మీ కేమి టావెర్రి! శాస్త్రీయమైన వైద్యం, పెద్ద పేరు పొందిన వైద్యులూ బుర్రలు బుర్రలు బద్దలు కొట్టుకుని ఏమీ చెయ్యలేక నోరు మూసు కూరుకుంటే, ఏదో గచ్చాకూ, పుచ్చాకూ కలిపి ఇచ్చేవాళ్ళ చేతిలో పెడతా నటా రేమిటి కేసు—

వెంకటేశ్వర్లు: గచ్చాకైనా పుచ్చాకైనా దానికీ ఒక శాస్త్రమూ పద్ధతీ ఉంది కాదూ? దానివల్ల రోగాలు కుదురుతోనూ ఉన్నాయి. అంతే కాకుండా మీ కసాధ్యం అనిపించిన వ్యాధులు అనేకం వాళ్ళు కుదురుస్తూనూ ఉన్నారుకదా.

డాక్టరు: నేను నమ్మను. అది పట్టి గుడ్డివాడి చేతిలో రాయిలాంటిది. ఏదో ఒకరోగం కాకతాళీ న్యాయంగా కుదిరినా అంతమాత్రం చేత అదో పెద్ద శాస్త్రం ఎలా అవుతుంది.

వెంకటేశ్వర్లు: ఏమో కాని, నాబుద్ధి కలీత మైనదీ, నాదృష్టి కగోచర మైనదీ, అసత్యమని కాని, అసలు లే దని కాని అనేటంత సాహసం నాకు లేదుసుమండీ. సరే, దాని కేమికాని, మ రిప్పు డేమిటి చెయ్యతగ్గది. ఒక దణ్ణంపెట్టి ఊరుకోవలసిందేనా!

డాక్టరు: మీకు కోపం వచ్చినా సరే కాని Quacks చేతుల్లోపడి బలికే

కంటే, శాస్త్రం బాగా తెలిసిన వైద్యుడు చేతులో చావు మంచిది. క్షమించండి, ఇంత నిర్మొహమాటంగా అన్నందుకు. మీ అమ్మాయి ఏదేనా miracle వల్ల బతకవలసిందే కాని మానవ మాత్రుడేమీ చెయ్యలేడు. సెలవు.

(ఆయన బయటకు వెడుతుంటే అమ్మాయి భర్త సుకుమార రావు లోపలికి వస్తాడు. గుమ్మంలో ఒకరి నొకరు చూసుకుంటారు. డాక్టరు వెళ్ళిపోతాడు. ఇతను లోపలికి వస్తాడు.)

వెంకటేశ్వర్లు: ఎవరు వారు?

సుకుమార్: నేనండీ తాతగారూ, సుకుమార్‌ని. ఎలా ఉందండీమీ మనుమరాలు?

వెంకటేశ్వర్లు: వచ్చావు నాయనా! ఇంకా రాలేదేమో అనుకుంటున్నాం. ఎలా ఉందని చెప్పను! ఇన్నాళ్ళనుంచీ పరీక్ష చేస్తున్న వైద్యుడు, ఈ వ్యాధి మీటోతన కంతు పట్టడం లేదని ఇప్పుడే చెప్పి వెళ్ళాడు.

(ఇంతలో గదిలోనుంచి మంగమ్మ ప్రవేశం.)

మంగమ్మ: వచ్చావు నాయనా! (అని కంట తడి పెట్టుకుంది.)

(ఒక్క క్షణం నిశ్శబ్దం.)

సుకుమార్: ఏదీ—ఎక్కడుంది?

(మంగమ్మ గదివైపు దారి తీస్తుంది. ముగ్గురూ నిశ్శబ్దంగా లోపలికి వెడతారు.)

[౨]

[గదిలో మంచంమీద అమ్మాయి ఒళ్ళు తెలియకుండా ఇటూ అటూ దొర్లుతూ మూలుగుతూ ఉంటుంది. సుకుమార్ ఒక్క అంగలో మంచం దగ్గరకు వెళ్ళి భార్యను కౌగలించుకొని ఏడుస్తాడు. మంగమ్మ

కాళ్ళకాట దిక్కున నిలబడి విచారిస్తూ ఉంటుంది. ముసలాయన ఒక కుర్చీ మీద కూర్చుంటాడు.]

వెంకటేశ్వర్లు: నాయనా! సుకుమార్! ఊరుకో బాబూ. ఏమిటి అలా అధైర్య పడతావు?

సుకుమార్: (నిశ్శబ్దం-ఎగుపులు మాత్రం విన పడుతుంటాయి.)

వెంకటేశ్వర్లు: అమ్మాయి, ఏమిటది? అతనికి కాస్త ధైర్యం చెప్పడం పోయి, ముందు నువ్వే ఇలా అయితే ఎలాగు? కంఠంలో ప్రాణ మున్నంత సేపూ, మనం పరమేశ్వరుడుమీద భారం వేసి ధైర్యంగా ఉండవలసినదే—

మంగమ్మ: (కళ్ళు తుడుచుకుంటూ) లే! నాయనా, లే! విచారించి ఏమి చెయ్యగలం? ఆ శ్రీ వెంకటేశ్వరులవారే ఉన్నారు అన్నింటికీని.

వెంకటేశ్వర్లు: రా! బాబూ, ఇలా రా; కూచో ముందుసంగ తేమిటి?

సుకుమార్: ముందు సంగ తేమి టంటే, నేను మట్టుకు ఏమి చెప్పగలను ఇప్పుడు? ఇంత ఎక్కువగా ఉన్న దనుకో లేదు. కాస్త ముందుగా తెలిస్తే, పోనీ, ఏ చెన్న పట్టణ మేనుకువెళ్ళతామో, ఏదో చేసేవాణ్ణి. కొంప మీది కొచ్చే వరకూ నాకు సరిగా తెలియపరిచారు కారు.

వెంకటేశ్వర్లు: అలా అనడం ధర్మం కాదు. ఇక్కడ వైద్యలోపం ఏమీ జరుగ లేదు. కాయకష్టలా తంటాలు పడు తున్నాం. వైద్యుడు చెప్పినమాటలను పుచ్చుకుని నీకూ మీవాళ్ళకూ కూడా వ్రాస్తూఉన్నాం. దూరాన్ని ఉన్నావు. నీవు అధైర్య పడతా వేమో' నని, మీ అత్తగారు అంటున్నా, ఉన్న స్థితి ఎప్పటి కప్పుడు నీకు తెలియపర్చ మని చెప్పాను. ఇంతకూ హఠాత్తుగా ఇలా ముంచుకొచ్చింది. ఏం చేస్తాం! ఇలాటివి మనతోటి చెప్పి వస్తాయా—

సుకుమారుడు: ఆ డాక్టరు పట్టి మతిలేనివాడు అయి ఉండాలి! ఇన్నాళ్ళు ఇలా మిరబెట్టి, ఊరు కుంటాడా! తనకు అంతు పట్టకపోతే, మొదటనే చెప్పి ఆఘోరించవలసింది!

వెంకటేశ్వర్లు: తొందర పడకు బాబూ!

సుకుమార్: తొందర లేమి ఉంది! వీళ్ళదగ్గరుండే తెగులే ఇది. చేత కా వని చెప్పడానికి ఇంకెంత పౌరుషం! ప్రాణం అంటే దమ్మిడీ ఎత్తు లక్ష్యం లేదు.

వెంకటేశ్వర్లు: లక్ష్యం లేకేమి నాయనా! ఉన్నది. ఉన్నది కనుకనే రాత్రనక పగలనక, ఎండనక వాననక, మనం రమ్మన్నప్పుడల్లా వచ్చి నిద్రాహారాలు మాని తమ అవస్థ పడుతుంటారు. వాళ్ళ మట్టుకు సుఖపడలేక నా! కాని మానవ విజ్ఞానం, ప్రజ్ఞ, పరిమితము అన్నమాట మరచి పోకూడదు. వాళ్ళకు తెలిసినంత వరకూ ఏలాటూ చేస్తారు, వాళ్ళ బుద్ధి కతీతమైన దాని కేం చేస్తారు. అందుకనే, ఆయన న్యాయంగా ఇప్పుడే తన కిదంతా అగోచరంగా ఉన్నదనీ, తనవల్ల కాదనీ చెప్పాడు.

సుకుమార్: ఈ స్థితికి వచ్చిన తరువాత చెప్పేం, చెప్పకేం?

వెంకటేశ్వర్లు: నాకు తోచినపని ఒకటి చేశాను. ఈ ఊళ్ళో ఒక విచిత్రమైన వ్యక్తి ఉన్నాడు. అతను ఒక విధమైన ఆయుర్వేద వైద్యుడు. మామూలు పద్ధతిలోవాడు కాదు. జన సామాన్యానికి అతనిమీద విశ్వాసం తక్కువ. కాని నాకు మట్టుకు ఏదో కొంత గురి ఉండి అతనికి కబురు పంపించాను. వస్తాడను కుంటాను. ఏమి చెపుతాడో చూద్దాం. అంతకంటె మనం చెయ్యదగ్గదేమీ కనుపించదు.

సుకుమార్: కదపడానికేనా వీలు లేదాయెను మనిషిని.

మంగమ్మ: ఎవరెన్ని చెప్పినా సరే కాని, ఇది వంట పుట్టిన జబ్బు కాదు. ఏ వైద్యుడికీ లొంగేదీ కాదు.

సుకుమార్: (కొంచెం వెటకారంగా) అలాగా— పాపం ఆసంగతి తెలిసుండి, ఇంత కాలం ఎందుకు వైద్యం చేయించారు?

మంగమ్మ: ఊరుకోలేక. అయినా ఆడదాన్ని, దిక్కుమాలినదాన్ని: నా మాట వినేవారెవరు! చేసేవారెవరు?

సుకుమార్: అదేమిటి, మీ ఇంట్లో మీమాట వినని వారెవరుంటారు!

మంగమ్మ: అంత అదృష్టవా అని—ఎవరిదా కానో ఎందుకు నాయనా, నువ్వు విన్నావా ఏమిటి?

సుకుమార్: ఓహో! నామీదనే వద్దదా! ఏమి! నేనెప్పుడు వినలేదు మీ మాట? మీ అమ్మాయిని ఎప్పుడు వంప మంటే అప్పుడు పంపి, ఎన్నాళ్ళుంచ మంటే అన్నాళ్ళు ఉంచి, మీ ఇంటిచుట్టూ తిరుగు తున్నందుకా ఇది?

మంగమ్మ: నీ పెళ్ళాం కోసం నువ్వు తిరగడం ఎవరికి ఉద్ధరింపు! దాని కేం కాని—పిల్లకి మొక్కుంది నాయనా! అది తీరిస్తేనే కాని దానికి సుఖంగా ఉండదని ఎన్నివిధాల మొత్తుకున్నా విన్నావా? నామాట గడ్డి పరక కింద కట్టి పారేశావు! ఇప్పుడు ముందుకొచ్చింది!

సుకుమార్: ఓహో! అదా సంగతి!

మంగమ్మ: అవును, అదే సంగతి. సరళదానికి రోగం లేదు, రొష్టూ లేదు, ఆ ఏడుకొండలవాడు దానికి వసూలుచేసుకోడాని కొచ్చాడు. ఇది రోగం కాదు, కనుకనే దానికి సుఖూ ముఖం ఎక్కడికీ దొరకడం లేదు.

సుకుమార్: నీనుమట్టుకు దొరికింది పాపం. అయితే దానికి తగ్గ చికిత్స ఏదో మీరే చెయ్యకపోయారూ, ఇంత డబ్బు ఖర్చుపెట్టి వైద్యం చేయిం చక పోతేను?

మంగమ్మ: నా చేతులో ఉన్న వనైతే అప్పుడే చేసేదాన్ని.

సుకుమార్: మీ చేతిలో కాకపోతే ఇంకెవరి చేతులో ఉంది! రోగ నిదానం తెలిసినవారికి చికిత్స తెలియకపోతుందా?

వెంకటేశ్వర్లు: తెలియ కేం—తెలుసును. అదే ఆవిడ చెప్తున్నది, నువ్వు వచ్చేసరికి.

సుకుమార్: అలాగా!

వెంకటేశ్వర్లు: శ్రీ వెంకటేశ్వర స్వామి మా ఇలవేల్పు. అందుకనే నా పేరు వెంకటేశ్వర్లు అని పెట్టారు మా వాళ్లు. నీ వివాహం ముందు

మిన్నుల సుభయులనూ వివాహం కాగానే తిరుపతి తీసుకువెడతా నని మొక్కుకున్నదట. అందుకు నీవు అంగీకరించు కారణం చేత ఆ మొక్కు చెల్ల లేదు. ఆపైన నీ కార్యంముందు పిల్లకు చాలా జబ్బుచేసిన సంగతి నీకు జ్ఞాపక ముండే ఉంటుంది. అప్పుకు మళ్ళీ మొక్కుకుంది, ఇదివరకు మొక్కు చెల్లించని అపరాధం కింద ఈ సారి పిల్ల వస్తువులు నిలువుదోపు ఇస్తా నని. దానికి నీవు అంగీకరించలే దట. ఈ రెండు మొక్కులూ చెల్లించని కారణం చేత స్వామి కిప్పుకు ఆగ్రహం వచ్చిం దనీ, ఆ కారణం చేత ఇంత జబ్బు చేసిం దనీ ఆమె నమ్మకం.

సుకుమార్: అలాగా!

వెంకటేశ్వర్లు: ఆవిడ నమ్మకమే కాదు. స్వామి ఆమెకు స్వప్నంలో కనపడి చెప్పా డట. పైగా వేణిని ఇమ్మన్నా డట.

సుకుమార్: ఇచ్చుకో మనండి. ఆవిడ ఏమి ఇచ్చుకుంటే మట్టుకు నా అభ్యంతర మే ముంది?

మంగమ్మ: బాగా నే ఉంది. నీవళాకోళాలూనువ్వూను! ఈ వేళాకోళాల తోనూ వెక్కిరింపులతోనూ ఇంతవరకు తెచ్చావు. నే నిచ్చే దైతే నీ సెల వెందుకు? ఆరోగ్యం ఈ జన్మ కింక లేదు. ఏ అర్ధణా డబ్బులతోనో నా ఇబ్బంది తీరిపోతుంది.

సుకుమార్: వేళాకోళ మేమిటి? మిన్నుల్ని అడిగా డంటే మీ దేహా ననుకున్నాను. మీది కాకపోతే నాదా ఏమిటి కొంపతీసి!

మంగమ్మ: నీది కాదు, నాది కాదు పిల్లది. పాపం, ఏమీ ఎరగదు.

సుకుమార్: ఓహో! ఇ దొకటి నిశ్చయించారన్న మాట.

వెంకటేశ్వర్లు: ఏమీ నిశ్చయించ లేదు. ఆవిడ విశ్వాస మది.

సుకుమార్: ఇలాటి మూఢ విశ్వాసాలు పెట్టుకునే రోగం అలా ముదర పెట్టారు.

వెంకటేశ్వర్లు: నువ్వలా అనడం న్యాయం కాదు. మునుపు మా పిల్ల,

తరువాత నీకిచ్చాం. అందుచేత దాని ఆరోగ్య విషయంలో నీకున్నంత బాధ్యత మాకు ఉంది. దానికి నలత ప్రారంభించి నప్పటినుంచీ వైద్యం చేయిస్తూనే ఉన్నాం. ఈ మధ్యనే మీ అత్తగారికి ఈ అనుమానం కలిగింది.

మంగమ్మ: ఇలా అని పోతా డనే అప్పటికీ నోరు మూసు కూరు కున్నాను.

సుకుమార్: నే నన్నా నని కోపమే కాని ఈ కాలంలో ఇంకా తిరుపతి వెంకటేశ్వర్లూ, మొక్కులూ ఏమిటండీ!

వెంకటేశ్వర్లు: ఈ కాల మేమిటి, ఆ కాల మేమిటి? దేవుడు అన్ని కాలాల వాడూను.

సుకుమార్: నేను దేవుడు సంగతి కాదు చెప్పేది. ఆ వెంకటేశ్వర్ల సంగతి.

(మంచం మీద రాజ్యం మూలుగు)

వెంకటేశ్వర్లు: మనవాళ్ళు కొందరు దేవుడుకే వెంకటేశ్వర్లని పేరు పెట్టారు.

సుకుమార్: హా-హా-హ్హా వెంకటేశ్వర్లు దేవుడే అయితే ఇలా ప్రవర్తించడు.

(మళ్ళీ రాజ్యం మూలుగుతుంది)

మంగమ్మ: మనం ఎంత తెలివైనవాళ్ళమైనా దైవనింద కూడదు. ఆ పరుషవాక్కులు చెవిని పడగానే బాధ ఎక్కువవుతోంది బిడ్డకు.

సుకుమార్: Rubbish.

వెంకటేశ్వర్లు: ఆయన ప్రవర్తనలో ఏమిటి లోటు కనిపెట్టావు?

సుకుమార్: అంతా లోటే! ఈయనగారు, I mean this Tirupati fellow— తను దేవుణ్ణనీ, తన దర్శనం చేసుకొని ముడుపు చెల్లిస్తుంటే రోగాలు రొచ్చులూ నయం చెయ్యగల ననీ, కష్టాలూ నష్టాలూ కాకుండా చెయ్యగల ననీ అలా తన దగ్గరకు రాకపోతే అనేక ఇబ్బం

దులు కల్పించగల నని పంచమ దశం చేత కోలెడంత ప్రచారం చేయిస్తున్నాడు. ఇంతకంటె better advertised person కాని సరుకులు కాని దేశంలో కనపడలేదు. మన మందమతులు అ దంతా నిజం అనుకోడం, కాస్త తలనొప్పి వచ్చేసరికి తుర్రున తిరుపతి బయలుదేరడం, ఉన్న లొద్దు లోసుకూ అక్కడ దర్పించి మరింత దరిద్రం అనుభవించడమూను. How ridiculous! ఇటువంటి మూఢ విశ్వాసాలు పోతేనే కాని దేశం బాగుపడదు.

మంగమ్మ: అ దేం లేకుండా మీరు దేశాన్ని ఏమాత్రం ఉద్ధరిస్తున్నది చూస్తున్నాం కాదూ!

వెంకటేశ్వర్లు: దేవు డున్నా డనే నమ్మకం, ఆయన మీద విశ్వాసం ఉండడం మూర్ఖతంటావా?

సుకుమార్: నా ఉద్దేశం అది కాదు తాతగారూ! దేవుడిమీద నమ్మకం ఉండకూడదని కాదు. ఈ చచ్చు రాళ్ళే దేవుళ్ళనవద్దని నా గోల.

వెంకటేశ్వర్లు: నాయనా! య ద్భావం త ద్భవతి. రాయి అయితే నేం రప్పయితే నేం, ఏ దైతే నేం? నమ్మకం ఉన్నవాడికి అణువు మొదలు బ్రహ్మాండంవరకూ సమస్తం ఈశ్వర మయమే!

సుకుమార్: కావచ్చు. అది వేరేసంగతి. అమహాత్తరమైన భావం, సర్వ సమత్వం, మరచిపోయి కనపడ్డ ప్రతి నల్లరాయి ఇటుకబొంతా దేవుళ్ళని, వాట్లకు కోలె డంత డబ్బు తగలేసి దేవాలయాలు నిర్మించి, మొక్కుబళ్ళనీ, ఉత్సవాలనీ, ఊరేగింపు లనీ ఇంకా ఉన్నది ఊడ్చి, దేశం దిబ్బ చెయ్యడం ధర్మమా! ఈ డబ్బంతా ఉంటే ఎన్నెన్ని ఆస్పత్రులు కట్టవచ్చు. ఎన్నెన్ని యంత్రశాలలు నిర్మించవచ్చు; ఎంతమంది బీదసాదలను రక్షించవచ్చు. ఈ విగ్రహాలూ ఈ దేవాలయాలతో విశాలం, విశ్వాతీతం కావలసిన మానవదృష్టి సంకుచితం చేసి, సమస్త కార్యములూ వీటివల్లనే సిద్ధిస్త వని

నమ్మించి జనసామాన్యాన్ని మూర్ఖులనూ, క్రియాశూన్యులనూ చేస్తున్నారు మన పెద్దలు.

వెంకటేశ్వర్లు: నువ్వు చెప్పింది నిజమే, కాదనను. నీ సంఘసేవ కూడా ఈశ్వరారాధనే. ఇదో మోస్తరు విగ్రహారాధన. శరీరబాధ నివారించడానికి ఆస్పత్రులు ఎంత అవసరమో భవబాధ నివారించడానికి దేవాలయాలు అంత అవసరమూను.

సుకుమార్: అలా అని ఊరికే మనం ఊహిస్తున్నాం.

వెంకటేశ్వర్లు: ప్రతివాళ్ళూ గాలిలో ఎగరలేరు కాదూ. నేలమీద నడిచే వాళ్ళకు నేల ఆసరా లేకపోతే ఎలాగ? ఏదో ఒక ఆధారం కావలెననుకున్నంత మాత్రంచేత వాళ్ళ దృష్టి సంకుచిత మవుతుందో కాదో చెప్పలేను. కాని వాళ్ళ జీవితం మట్టుకు కొంత శూన్యంగా ఉంటుంది. మీ యువకు లందరికీ దేశాన్ని ఉద్ధరిద్దా మనే ఉత్సాహమే కాని, ఆ కార్యం ఏరీతిగా చెయ్యవలెనో, ఏమి అవసరమో తెలుసుకునే ఓపిక లేదు.

సుకుమార్: మమ్మల్ని వృథాగా నిందించడమే కాని మా ఆశయాలేమిటో తెలుసుకునే ఉదార హృదయాలు మీకూ లేవు.

వెంకటేశ్వర్లు: ప్రజల విగ్రహాలను బద్దలు కొట్టి, వాళ్ళ అర్చనలకూ ఆరాధనలకూ అవకాశం లేకుండా చెయ్యవలె ననే ఉత్సాహంలోనూ ఉద్రేకంలోనూ వాళ్ళ విశ్వాసాన్ని, ఆస్తిక్య బుద్ధినీ నాశనం చేస్తున్నారు. ఇవ్వా డున్న ఇల్లు బాగా లేక బద్దలు కొట్టవలెనంటే, వేరే ఇల్లు చూపించి మరీ ఇది పాడుచెయ్యాలి, కాని ముందిది నిర్మూలనం చేసి ఇంట్లో ఉన్న వాళ్ళను నిరాధారంగా వీధుల్లోకి తోస్తే ఏలాగ? ఇంతకూ మీకు చేత నయింది నిర్మూలనమే కాని సృష్టి కాదు. మీకు నేర్చిన విద్య అంతటిదే. ఒక్క మాట నాకు తోచింది చెపుతాను. ఈ నిర్గుణారాధననీ, విశాలదృష్టి అనీ పెద్ద కబుర్లు చెప్పేవాళ్ళు చాలా మంది, నీకు కోపం వచ్చినా సరే, ప్రచ్ఛన్న నాస్తికు లని నా నమ్మకం. పొరపాటు- నాస్తికులుకూడా

కాదు, యథార్థంగా నాస్తికులైనా కొంత నయమే. ఏమీ కాకుండా దైవ
చింతే లేకుండా ఉన్నారు.

మంగమ్మ: మా బాగా అన్నావు. వాళ్ళ పోకు లేమిటో వాళ్ల వేషా
లేమిటో అంతేనే కాని, దేవుడూ అక్కర్లేదు దెయ్యమూ అక్కర్లేదు
వాళ్ళకి.

సుకుమార్: పొరపాటు, చాలా పొరపాటు! ఒకవేళ మీ రన్నదే నిజ
మనుకున్నా మీ మూఢభక్తికంటే తెలివైన నాస్తికతే మంచిది.

(మంచంమీద మూలుగు)

మంగమ్మ: ఇప్పుడీ దిక్కుమాలిన తర్కం ఏమిటి నాన్నా పిల్లసంగతి
చూడక?

వెంకటేశ్వర్లు: ఎంతటి తెలివితేట లయినా, విశ్వాసంతోటీ, భక్తితోటీ
సమానం కావు నాయనా! ఇప్పుడు నాకూ విగ్రహారాధనంటే ఇష్టం లేదు.
మూఢభక్తి నాకూ ఇష్టం లేదు. కాని ప్రజాసామాన్యానికి ఏ రాయో,
రప్పో, గుడ్డో, కుంటో, వాళ్ళ దేవుళ్ళు వాళ్ళకుండొద్దూ? చిన్న పిల్లలు
చూశావు—ఎంత దరిద్రులైనా, పగిలిపోయినదో, విరిగిపోయినదో ఆఖరుకు
ఒక తాటాకు ముక్కో, పెంకుముక్కో, బొమ్మని అనుకుంటేనే కాని
వాళ్ళకు కాలక్షేపం కాదు. వయస్సులో ఎంత పెద్దవాళ్ళమైనా సృష్టి పరి
ణామంలో మనం అంతా చంటిపిల్లలమే కాదూ!

సుకుమార్: అయితే వాళ్ళకు ఎదుగు బొదుగు లుండవా? అక్కర్లేదా?

వెంకటేశ్వర్లు: కానూ కావాలి. ఎదగనూ ఎదుగుతారు. కాని అంత
వరకూ వాళ్ళ బుద్ధి వికాసం పొంది, ఈశ్వరుని నిర్గుణ, నిరాకార, నిర్వి
కార, సర్వాంతర్యామిత్వం పూర్తిగా అవగాహన చేసుకొని, అనుభవంలోకి
తెచ్చుకో కలిగేదాకా వాళ్ళ విశ్వాసాలూ వాళ్ళ నమ్మకాలూ వాళ్ళ
కుండనియ్యి. దానివల్ల వాళ్ళకు కాని, దేశానికి కాని, వచ్చిన ముప్పేమీ
లేదు. భక్తి విశ్వాసాలూ క్రియాశక్తికి పూర్వరూపాలు. పరిపూర్ణమైన

భక్తి ఇచ్ఛాశక్తిని సవ్యమైన మార్గంలో నడిపించి, క్రియాశక్తిగా పరిణమింప చేస్తుంది. అందుచేత నీ భక్తి వల్ల ప్రజలకు కలిగే కొత్త ఆనందం కూడా లేకుండా చేసి వాళ్ళ నంధకారంలో పడేస్తా ననడం ధర్మమా—

సుకుమార్: అంధకారంలో ఏమీ పడెయ్యడం లేదు. రాళ్ళే శాశ్వత మనుకుని చలనం లేకుండా ఎదుగుబొదుగులు లేకుండా కూర్చున్న వాళ్ళకు కొంత పని కల్పించా నన్నమాట. వాళ్ళ తెలివితేట లుపయోగించి, అసలు వస్తువును తెలుసుకోడానికి ప్రయత్నిస్తారు.

వెంకటేశ్వర్లు: నే ననేది అంతవరకూను. వాళ్ళను నిరాధారంగా విడిచి పెట్టడం చాలా ప్రమాదం.

సుకుమార్: ఏమీ ప్రమాదం లేదు. మనం భ్రమ పడ్డమే ప్రమాదం—

వెంకటేశ్వర్లు: నాయనా! అనేక శతాబ్దాలనుంచి ప్రజలు కష్టం లోనూ, నిరాశలోనూ, నిస్పృహలోనూ ఏమీ తోచక, ఏమీ చెయ్యలేక దైవ సన్నిధినే పరిపూర్ణ విశ్వాసంతో, భక్తితో, ఈ దేవాలయాలకు వచ్చి అక్కడ స్వామిసన్నిధి, వాళ్ళ ఆశలూ, ఆశయాలూ ప్రార్థనలూ వెళ్ళబో సుకుని కొంత మనశ్శాంతితో వెళ్ళిపోయారు. ఆ మనుష్యులు పోయినా; ఆ దేవాలయాలు ఆ దేవుళ్ళూ మిగిలారు. ఆ ప్రార్థనలూ ఆ మంత్రాలూ వాయు తరంగాల్లో లీనమై అక్కడ శాశ్వతంగా ఉండిపోయి, తరువాత తరాల వాళ్ళకు సహాయపడుతున్నాయి. వాళ్ళ ఈ ఆశాలత కాస్తా ఎందుకు తెంపుతా నంటావు నాయనా! వాళ్ళకు తగిన విద్య నేర్పి బుద్ధి వికాసం కలిగించవలెనే కాని కేవలం విధ్వంసనంవల్ల ఏపనీ జరగదు బాబూ!

మంగమ్మ: అయ్యో—ముందుకొస్తోంది. పిల్లమాటేమిటి నాన్నా?

సుకుమార్: జరక్కేం చేస్తుంది? మహాదక్కగా జరుగుతుంది. ఈ పాతవిశ్వాసాలూ సంస్కారాలూ పునాదులతో పెళ్ళగించి పారావేస్తేనే కాని పునర్నిర్మాణం పునస్సృష్టి చెయ్యడానికి వీలుండదు. ఈ తిరుపతి ఆయన ఉన్నాడే ఈలాటివాళ్ళు అంతా పోవాలి.

మంగమ్మ: ఆ ఆ హరి హరి! (అని చెవులు మూసుకుంటుంది.)

(బయట పెద్ద ఉరుములు చప్పుడు మంచం మీద నుంచి వెళ్ళిపోతారు. అందరు మంచందగ్గరకు పరుగెత్తారు.)

మంగమ్మ: అయ్యో, నాతల్లోయి! ఇంకేముందోను దేవుడా! (అని రోదన)

సుకుమార్: రాజ్యం నా రాజ్యం! (అని ఏడుపు)

వెంకటేశ్వర్లు: తొందరపడకండి, భయం లేదు, ఏమిటి, హఠాత్తుగా గదంతా ఇలా చల్లపడి పోయిందేం—

(ఆ మాటలో ఆయుర్వేద వైద్యుడొస్తాడు)

వెంకటేశ్వర్లు: ఎవరు వారు?

వైద్యుడు: నేను చంద్రశేఖరాన్నండి. తమరు రమ్మన్నారంటే

వెంకటేశ్వర్లు: రండి బాబు సమయానికి దేవుడులా వచ్చారు. ముందు అమ్మాయిని చూడండి.

చంద్రశేఖరం: (అమ్మాయిని పరీక్ష చేస్తాడు) అయ్యా, మీ రేమీ అనుకోకుండా ఉంటే ఒక్కసంగతి మనవిచేస్తాను. ఈ అమ్మాయికి శారీరక మైన రుగ్మత ఏమీ కనుపించదు.

మంగమ్మ: ఆ. అలాగాండి—

సుకుమార్: మరైతే ఏమంటారు?

చంద్రశేఖరం: మీకు నమ్మక ముండదేమో నని సందేహిస్తున్నాను.

మంగమ్మ: మాకు నమ్మకం లేకపోవడమేమిటండీ?

సుకుమార్: అయినా చెప్పండి.

వెంకటేశ్వర్లు: పరవాలేదు. మీ రేమీ సందేహించనక్కర లేదు చెప్పండి.

చంద్రశేఖరం: ఈపిల్ల నేపో దేవతో, దెయ్యమో ఆవహించింది. అది వదలి పోతే పిల్ల నిక్షేపంలా ఉంటుంది.

మంగమ్మ: అదుగో విన్నారా, నీ అమ్మకడుపు చల్లగా, ఉన్నమాట చెప్పారు తండ్రీ—

సుకుమార్: చెయ్యీ మాస్త్రీ ఎలా తెలిసిందండీ? ఇదేదో—

(పైన పెద్ద ఉరుములూ మెరుపులూనూ)

చంద్రశేఖరం: అయ్యా, మీకు చిన్నతనం ఇప్పుడు తెలియదు లెండి. వారు పెద్దలు అడిగారు, గనక వారియందుండే గౌరవముకొద్దీ నా అభిప్రాయం చెప్పాను కాని మరొకళ్ళు రమ్మంటే రాను— మాట్లాడను.

వెంకటేశ్వర్లు: మా అమ్మాయి అభిప్రాయంకూడా అదే నండీ— శ్రీ వెంకటేశ్వర స్వామి ఆవహించాడని.

సుకుమార్: I don't believe it. ఇదంతా ఆవిడ పన్నిన పన్నాగం—

చంద్రశేఖరం: అయ్యా! తొందర పడకండి. మనం మృత్యుసన్నిధిలో ఉన్నాం. మన నమ్మకాలూ తెలివితేటలూ ఏమీ పని చెయ్యవు.

వెంకటేశ్వర్లు: ఎవరు వారు?

చంద్రశేఖరం: కొత్తవా రెవరూ రాలేదండి—

వెంకటేశ్వర్లు: అయ్యో, రాకపోవట మేమి? మరి వారంతా ఎవరు? ఎవ్వరూ రాలేదు. గదంతా జనంతో నిండిపోయినట్లుంది. హఠాత్తుగా గదంతా ఇంత చల్లబడి పోయింది. చంద్రశేఖరం గారూ, తరుణం సమీపించినట్లుంది.

చంద్రశేఖరం: చిత్తం— వ్యవధి లేదు. నిమిషాలలోకి వచ్చింది. పిల్ల దక్కవలెనంటే, మీ మొక్కుబడు లేమైనా ఉంటే వెంటనే చెల్లించుకుంటామని మళ్ళీ మొక్కుకోండి. ఆ స్వామి అనుగ్రహ ముంటే ఈ బిడ్డ జీవించాలి, కాని మానవమాత్రుడేమీ చెయ్యలేడు. సెలవు. (అని వెళ్ళిపోతాడు.)

(వెంకటేశ్వర్లుగారు తలవంచుకుని నమస్కరిస్తూ కూచుంటాడు. పైన పెళ ఉరుముల చప్పుడు, మంచంమీద పెద్ద కేక.)

వెంకటేశ్వర్లు: అయ్యో, పిల్లరోయ్!

మంగమ్మ: అయ్యో, నాతల్లోయి! ఇం కేముందోయి — నాబిడ్డ గొంతుక చేతులారా కోసుకున్నానోయి! నా తండ్రీ—వెంకటాచలపతీ! ఇంత వరకూ తెచ్చావు నాయనా— ఇంక నా కేమిటి తండ్రీ— (అని ఏడుస్తూ గదిలోనుంచి పరుగెత్తు కొస్తుంది.)

సుకుమార్: అయ్యయ్యో రాజ్యం నన్ను విడిచి పోతావా రాజ్యం మాట్లాడవూ— ఒక్కసారి చూడవూ, రాజ్యం—రాజ్యం—నా కేమిటి! రాజ్యం—

(అని వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తుండగా లోపల గణ గణ గంట వినబడుతుంది.) అయ్యో, పరమేశ్వరా, దయామయా, వెంకటేశ్వరస్వామీ, నా అపరాధం మన్నించు తండ్రీ! నా రాజ్యాన్ని రక్షించు స్వామీ— నీ దివ్య దర్శనం చేసుకుని నీకు నిలువు దోపు, వేణీ, అర్పించుకుంటాం స్వామీ—అయ్యో, రాజ్యం—

(అని ఏడుస్తుండగా లోపలనుంచి మంగమ్మగారు తడిబట్టలతో హారతి తీసుకొచ్చి రాజ్యం కళ్ళకూ వొంటికీ అద్దుతుంది. క్షణంలో రాజ్యం పెద్ద నిట్టూర్పు విడుస్తుంది. తల్లీ మొగుడూ అమ్మాయి కేసి చూస్తారు. నెమ్మదిగా కళ్లు తెరుస్తుంది. ఇటూ అటూ చూచి దాహం అని సంజ్ఞ చేస్తుంది.)

మంగమ్మ: నాతల్లి బతికింది! తండ్రీ, రక్షించావు నాయనా—

వెంకటేశ్వర్లు: ఆ— అలాగా అందుకనే గది మళ్ళీ నిర్జనమై, ఆ చల్లదనం పోయింది— వెంకటేశ్వరస్వామి అనుగ్రహం తంత్రాలో ఏమిటి—

(నెమ్మదిగా కాసిని పాలు పోస్తారు. ఆమె భర్త కేసి చూచి చెయ్యి చాపి వచ్చారా! అంటుంది.)

సుకుమార్: రాజ్యం! (అని ఆమె చెయ్యి పట్టుకుని వెక్కి-వెక్కి ఏడుస్తూ చెయ్యి ముద్దు పెట్టుకుంటాడు. రాజ్యం నెమ్మదిగా అతని తల నిమురుతుంది. వెంకటేశ్వర్లుగారు వెంకటేశ్వరస్తుతి చేస్తారు.)

అత్ర్యాది సప్తఋషయ స్సముపాస్య సంధ్యా
మాకాశసింధుకమలానిమనోహరాణి
ఆధాయ, పాదయుగ మర్చయితుం ప్రపన్నాః
శేషాద్రిశేఖరవిభో తవ సుప్రభాతమ్!

౧౯౮౩

శిల్ప నిద్ర

శ్రీ పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి

[ఆరామవాటికలో ఒకగృహము. రంగులదీపాలు. చంద్రోదయ మయింది. వెన్నెల పర్యంకంమీద పడుతూ, జ్యోత్స్నాభిసారికలాగా ఆదర్శంగా ఆసీన అయిననిర్మలకు వన్నె పెట్టుతున్నది. కొంచెందూరాన ఆమెభర్త చిత్రకారుడు, కుంచెతో పటము చిత్రిస్తూ ఉంటాడు. పటము చాలాభాగం అయింది. ఇమె మధ్యమధ్య కదులుతుంది.]

కాంతిదేవ: అమ్మగో మెడ వంచేస్తున్నావు! కొంచెం పక్కకు ...కుడివైపుకు కొనగ్గా ఎత్తాలి...నీవాలకాలను చెరిపికేయ వద్దు. ఒక్కక్షణం సరిగా కూచుంటే తర్వాత నీయిష్టం వచ్చినట్టు వెళ్ళిపోవచ్చు.

నిర్మల: [చలనం కనబరచి] అబ్బా, ఎంతసేపు ఈగోల ఎరక్క పోయి ఆదర్శంగా కూచోటానికి ఒప్పుకొన్నాను.

కాంతిదేవ: అమ్మగో, కదిలిపోయినావు. బొమ్మ కాస్తా సరిగా రాదు. ఈఒక్కసారి కదలకుండా ఉన్నావంటే ఇక మళ్ళీ ఇ దైపోయేదాకా నిన్నేమీ అడగను.

నిర్మల: అది ఇప్పుడే కానూ కాదు, నాకు స్వేచ్ఛా లేదు! ఖైదులో వేశావు. కూచోక తప్పుతుందీ! సరే - కానీయండి [అని కదలకుండా మెదలకుండా స్థిరత్వం వహిస్తుంది]

కాంతిదేవ: ఇందాకటి మాదిరిగానే కూచోవాలి. అలాగే ఆకాలిటు కొంచెం తిప్పు. కుడిచేయి వెనక్కు పోవాలి. ముఖం కుడివైపు ఓరగా ఒరిగితే బాగుంటుంది...[ఆమె ఆవిధంగా అనుసరిస్తుంది. కాంతిదేవుడు యథాప్రకారంగా ఆమెవంక చూస్తూ, చిత్రిస్తూ మధ్య మధ్య] మెలి

ముసుగు భుజాలమీద పడిపోయింది. సవరించాలి...! [ఆమె దిద్దుతుంది. రచన సాగుతుంది. తటాలున లేస్తుంది కానేపటికి] క్షణం సరిగా కూచోవు గదా! ఇంత అల్లరిదాని వంటే పెళ్ళి చేసుకోనేవాణ్ణేనా?

నిర్మల: మిమ్మల్ని చూసినప్పటినుంచీ మీపోలికే వచ్చింది నాలోకి నే నేం చేస్తాను. అది నాతప్పా?

కాంతిదేవ: ఏదో ఒకవిధంగా నామీద తప్పు కట్టేయాలనివీ నీఅలోచన. సరేలే కాని. తప్పంతా నాదే. ఓపికపట్టి కదలకుండా రెండునిమిషాలు కూచున్నా వంటే తర్వాత నీ కేం చేయమంటే అది చేస్తాను.

నిర్మల: త్వరగా గీసేయండి మరి. [యథాపూర్వంగా కూర్చొని, కానేపైనతర్వాత బాల్యహాసంతో కొంచెం కదిలి] మరి మీకు నే బాగున్నానా ఆ చిత్రమా? చెప్పండి చూదాం.

కాంతిదేవ: విషమప్రశ్నే. కాని కొంచె ముందు చెప్తా.

నిర్మల: [కానేపు సరిగా వుండి, తర్వాత] మీరు ప్రేమించేది నన్నా నాచిత్రాన్నా?

కాంతిదేవ: రెంటినీ. [అని వ్రాసుకొంటూ ఉంటాడు.]

నిర్మల: అ దెట్లా కుదురుతుంది? బొమ్మకు ప్రాణముం దేమిటి?

కాంతిదేవ: ప్రాణముంటేనా ప్రేమించేది?

నిర్మల: ఐతే నన్ను వదలివేయండి. బొ మ్మున్నది కాదా మరి?

కాంతిదేవ: కాని బొమ్మెట్లావచ్చింది? నీ వుండబట్టేనా? [మెల మెల్లగా చిత్రలేఖనక్రియలో మగ్ను డౌతాడు. కాలం గడుస్తూ ఉంటుంది.]

నిర్మల: [అటూ ఇటూ చూచి మళ్ళీ కదిలి] ఇది యెప్పుడు పూర్తి ఔతుంది? ఎన్నోరోజులనుంచి గీస్తున్నారు ...మీరు నాకు చేసినవాగ్దానం జ్ఞాపకమున్నదా?

కాంతిదేవ: నే నేం చేశాను?

నిర్మల: బొమ్మ నా కివ్వాలని వస్తుం దని మరవుకూడాదా? ఇలా

జరుగుతుం దంటే నేను అదగ్ధ్యంగా కూచునేదాన్నే కా? సరే, ఇదిగో నే లేచిపోతున్నా [అని లేస్తుంది.]

శాంతిదేవ: భలే బాగుందిలే! చూశావా, నీ కెలా కోపం తెప్పించానో?

నిర్మల: మీ ప్రజ్ఞ అడగాలి ఇంకా! [ఏమీ పట్టన ట్లభినయించి, వినుగు కనపరుస్తుంది]

శాంతిదేవ: కానీపు కూడా కాలు కదపకుండా ఉండలేవు కదా. ఏదో వంక పెట్టుకొని తిరగాలని చూస్తావు నీకిచ్చినమాట మళ్ళీ కాదని యెట్లా అంటాను? ఇది ఇవాళ్ల పూర్తి ఔతుంది. రేపుసాయంకాలానికి నీ కలంకరణం చేసి, ఈకానుక ఇస్తా సరేనా?

నిర్మల: ఎన్ని ఇవాళ్ళలు గడవలే దిప్పటికి? అందులో ఇదొకటి... ఐతే ఎంతవరకు వచ్చిందో, ఏదీ ఇట్లా ఒకసారి చూడనీయండి!

శాంతిదేవ: అంతా ఐపోయినాక ఇస్తా.

నిర్మల: అప్పుడు తప్పులున్న య్యంటే ఎట్లా దిద్దుతారు? మళ్ళీ నన్ను శోధించుకు తింటారు! అందుకని ఇప్పుడే యిస్తే సరిగా ఉన్నదీ లేనిదీ చూసి యిచ్చేస్తాను. [అత డివ్వడు]

నిర్మల: [అతని చేతిలో చిత్రం తీసికొని పరిశీలిస్తూ] ఇ దేమిటి, ఈ వాలకం? ముఖంమీద అన్నిముంగురులు నా కెప్పు డున్నా పడుతుండగా మీరు చూచారూ? ...ముక్కు కొక్కెంలాగా తయారైందే... కుచ్చెళ్ళు సరిగా రాలేదు చూశారా? ఇదేనా అన్నీ తెలుసు తెలుసంటూ ఇన్ని తప్పులు చేశారు?

శాంతిదేవ: చివర కన్నీ సరిగానే కనబడతైలే.

నిర్మల: ఏమో నాకుమాత్రం నమ్మకం లేదు, [క్షణం నిశ్శబ్దం. యుగాలు తిరిగిన ట్లనుమేయ మాధురిలో] ఇక నే పోవచ్చునా? ఆలోచించుకొని చెప్పండి. మళ్ళీ ఆచిత్ర మంతా ఐపోయిం దనేదాకా కూచోను.

శాంతిదేవ: అంతా గీసుకొన్నాలే. నీయిష్టం వచ్చినట్లు తిరగవచ్చు...

[చిత్రాని కలంకారాలు దిద్దుతూ ఉంటాడు. ఆమె కదలదు] అదుగో పోతేదేం! బొమ్మ గీస్తున్నంతసేపూ కాలు నిలవలేదు. ఐపోయిందిగా. నీకూ స్థిమిత మేర్పడింది. కానీ కాసే పాలాగే నిలుచో, ఇంకొక చిన్న బొమ్మ గీయాలి.

నిర్మల: ఎల్లుండి పొద్దున్న...[నిష్క్రమణ]

కాంతిదేవ: చిత్రమంతా బాగానే వచ్చింది. ఇంకా పావుగంట కూచుంటే సమగ్రమై పోతుంది. కాని కూచోదుగా. [లేఖన మభినయిస్తూ] ఇంకొక బొమ్మని చెప్పి కూచోబెట్టాలి. [ఆలోచించి] ముందీచిత్రం తెమ్మంటే దొంగ బయటపడతాడు. [దిద్దట మైపోతుంది] ఆఁ ఇంకేమీ అక్కరలేదు. అంతా ఐంది. దీని కలంకారాలు తొడిగి రేపుసాయంత్రమే ఇస్తాను. చంద్రోదయంలో జ్యోత్స్నాభిసారికా చిత్రమే బహూకృతి [దూరంగా ఉంచి వీక్షించి] శాంతి కలుగుతుందా గభీరచేతస్సుకు, [అని మోకరిల్లి చూచేసమయంలో విద్యుల్లతలాగా తటాలున ప్రవేశిస్తుంది]

నిర్మల: ఐందా, ఇంకేమన్నా కొరతుందా?

కాంతిదేవ: ఉన్నా కూచోనన్నావుగా!

నిర్మల: ఇదెన్నాళ్ళ నుంచి? మీరు కూచోమంటే నే నెప్పుడు కాదన్నాను?

కాంతిదేవ: దివ్యాననం తేజరిల్లుతూ, నవోత్సుకత్వం పరివేష్టించే నీవే విలంబనను క్షణ మైనా ఓర్వలే నట్లు ఇప్పుడే బయట పడ్డావు. మురిపించే భంగిమాలు వేస్తూ, దరహాసోన్మీలనాలలో తేలిపోయే నిన్నానాడు చూచి నా జన్మ తరించిన దనుకొన్నాను. [అని చిత్రం చూస్తాడు]

నిర్మల: ఐతే ఇప్పుడు తరించలే దన్నమాట?

కాంతిదేవ: అదుగో, కోపశాఖ నధిరోహించావు క్షణంలో.

నిర్మల: మీ రావృక్ష మైతే?

కాంతిదేవ: యౌవనశ్రీలలో ఊగే నీ చిత్రం నిర్మించటానికి ప్రియ

త్రించిన దంతా నీదయవల్ల ఇప్పటికి సఫల మైనది. [చిత్రవీక్షణము]

నిర్మల: మీసహనవల్లరిలో లాలితా లైనలాస్యరచనలకు ప్రతీకగా వచ్చినట్లు భావించారు. కాని నాకోరిక యేదో మీరు గ్రహించలేదు.

కాంతిదేవ: నీలాలకలను దిద్ది అలంకార మిచ్చే నీవదనశ్రీని చూచినది మొదలుగా ముగ్ధుడ నైపోయాను. పల్లవవేష్టిత మైనఅక్షియుగళి మాకర్షించింది. నిన్ను నుదించా లని శిల్పగీతిలో ప్రణవగాన మాలపించాను. కళా కలాపంలో శిఖరము సమీపించ గలిగినాను. గౌరీవిలాసమే పరిధిగా పరిణమించి చిత్రవికాసపంక్తికి లాలిత్యం తొడిగింది. నేత్రపర్వంగా నీవు కూర్చోటంచేత ఆకాముడనై చిత్రించాను.

నిర్మల: ఏమి టీఉపన్యాసమూ? మనం కలిసి నివసిస్తున్నా మనఆశయాలు భిన్నాలుగా ఉన్నవి కాదూ? కలరావంతో పాడి, అనురాగంతో హసించా రని నమ్మి మీప్రాపు చేరినాను. కాని, మీకు చిత్రకళే నిజమైనప్రియురా లని ఇవాళ్ళే తెల్సుకున్నాను.

కాంతిదేవ: విలాసవీధుల్లో కోరిక లేశ మైనా నాకు లేదు. శోకసాగరంలో ఆహ్లాదము నామీద చిరకాల మాదరం చూపింది. చివరకు నిన్ను వెదికిపెట్టి, నిన్నే కళగా భావించ మని ఆజ్ఞ వినిపించింది. విరాగగీతి హారతి పట్టింది. [అరమోడ్పుకంటితో చిత్రమును, ఆమెను చూస్తాడు.]

నిర్మల: ప్రసిద్ధుని అనురాగలహరిలో నాకు సగభాగము వచ్చిందే అని ఉవ్విళ్ళూరి మిమ్మల నంగీకరించాను. జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొనండి.

కాంతిదేవ: నీ వప్పుడు బాలికలాగా కన్పించినావు. నన్ను కోరినావు. కానిలే, అని అమాయికత్వంతో ప్రేమించాను. తర్వాత నీవు బాలవు కాదని గుర్తెరిగినాను. ఐనప్పటికీ వివాహం చేసుకొన్నాను. నీమీద పూర్తిగా ప్రేమ లే దంటా వని నాప్రథమచిత్రం నీకే అర్పిస్తా నని వాగ్దానం చేశాను [సాభిప్రాయంగా పరికిస్తాడు.]

నిర్మల: కాని, నామీద మీ కున్నది వాత్సల్యంకూడా కాదు. అంత

రంగికళ్ళకృత్తిలో శూన్యత తాండవిస్తున్నప్పుడు, దానిని కప్పివేయటానికి బాహ్యాలంకారాలెన్ని తొడిగినా ప్రయోజన మేమున్నది?

కాంతిదేవ: నా హృదయం నీకు పూర్తిగా తెలియదు. నీ చిత్రాన్ని ఎక్కువగా ప్రేమిస్తున్నానో, నిన్నో చెప్పలేను. రెంటికీ సమాన మైన వేదికనే నా మనస్సులో నిర్మించాను. దానిని మించిన ఉన్నతపీఠాలు, శృంగాలు లేనే లేవు.

నిర్మల: నిరవధి యైన కాల మున్నది కదా? [బయట అడుగులచప్పుడు. ఆనందోఽహం అనే ధ్వనులు అవ్యక్తంగా వినబడుతవి. నిర్మల లోపలికి వెళ్ళి పోతుంది. ఆనంద దేవులు మెల్లమెల్లగా ప్రవేశిస్తారు. కాంతిదేవుడు నమస్కరించి ఆసనం చూపిస్తాడు. ఆతని చేతిలో చిత్రఫలకం గురువులు తీసికొని, సమగ్రంగా పరిశీలిస్తాడు.]

ఆనంద: ఎంతకాల మైందోయి ఇది చిత్రించి? చాలా బాగుంది... కొద్దిమార్పులు చేయా లనుకో. ఐనా యోగ్యంగా, సుందరంగా దిద్దినావు.

కాంతిదేవ: ఇప్పుడే కొంతవరకు గీచి ఉంచాను గురూ!

ఆనంద: ఇదేనా, ఇం కేమన్నా ఇదివరకు వ్రాసినవి ఉన్నవా?

కాంతిదేవ: ఇదే ప్రథమము, గురూ! [ప్రథమ మనేమాట చెప్పి నాలిక కరచుకొంటాడు. స్మృతి నభినయించి నిర్విణ్ణు డౌతాడు.]

ఆనంద: ఏమిటి, అవిధంగా వివర్ణమై పోయింది నీముఖం? ... చిత్రకళా కుసిలో తిరిగే నీలో క్షణక్షణానికి మార్పు లేవీ విపరీతంగా రాకూడదు. స్థైర్యం చాలా అవసరము. కారణ మేమిటి?

కాంతిదేవ: [లేని ఉత్సాహాన్ని నారోపించుకొని] ఏమీ లేదు, గురూ! ఏదో జ్ఞప్తికి వచ్చింది. దీనితో సంబంధ మేమీ లేదు. మీ రుపదేశించిన ప్రకార మాచరణలోకి దింపి, కళాశక్తిని వినియోగిస్తున్నాను. మీ ఆశీస్సులే నాకు ధైర్యము, ఉత్సాహమూ ఇచ్చినవి.

ఆనంద: తొలిబొమ్మైనా, చాలా చక్కగా చేశావు.

కాంతిదేవ: [వెంక కొంత అడుగు వేస్తాడు. తల వంచి దీర్ఘాలోచన ఈ పచ్చిపో వేదన కనపరచి] మీరు కోరినవిధంగా రేపు ప్రాతఃకాలానికే ఈ చిత్రం మీ కందజేస్తాను. లోపాలు సరి చూచి, చేయబోయే కృతులకు ఆదేశము, ఆవేశము ఇవ్వాలి.

ఆనం: [స్మృతి నభినయించి] నే నావిషయం పూర్తిగా విస్మరించాను. బాగుంది. గురుదక్షిణగా తీసికొంటూ నన్ను ప్రథమచిత్రము. నాకళాసంపదలో అగ్రసీమ నలంకరిస్తుందితే... కాని కుంచె తీసికొని ఈ భాగం కొంచెం సవరించాలి [చిత్రం చూపి] ముంగురులు సరిగానే వచ్చినవి గాని సీమంతమందంగా రాలేదు. ఐనా కుంకుమాలంకరణం దాన్ని కప్పివేసే విధంగా సుందరంగా చేశావు... అంగుళులలో వైశద్యం బాగా కనిపించాలి.

కాంతిదేవ: కాని మీరు గమనించారు. జీవితంలో వ్యక్తు లీవిధంగా కనబడుతూ ఉంటే వాటినెలా దిద్దటం? ప్రకృతిని అనువదించేకళాకర్త ప్రకృతివికృతులను కలిపితే ఏం బాగుంటుంది?

ఆనంద: నే చెప్పేది విని యోచించు. జీవితంలో మామూలుగా వ్యక్తులు నన్నివేళాలు కనిపిస్తున్నా, వాటిని యథామాత్రకంగా చిత్రించకూడదు. ఆదర్శత్వ మివ్వాలి.

కాంతిదేవ: ముఖవర్చస్సులో అది సాధ్యమే.

ఆనంద: తదనుగుణంగా పరిణమించే మిగిలినవి.

కాంతిదేవ: కానీ ఆదర్శవ్యక్తి సశరీరంగానే ఉంటే?

ఆనంద: చిత్రకారుని కప్పుడు విశేషశ్రమ కలుగుతుంది. చైతన్యమును చిత్రించటానికి ప్రతిభావ్యుత్పత్తులు పూర్తిగా ఉండాలి. నీ కామార్గాలలో శిక్షణ ఇచ్చాను. నీ వెంతవరకు వినియోగిస్తున్నావో?

కాంతిదేవ: మీఉపదేశము నింతవరకూ అనుసరించకుండా మెలగలేదు. మీరు విశ్వసింపవచ్చు.

ఆనంద: ఉషోదయం కాగానే చిత్రంతో వస్తా ననుకుంటాను. పొద్దు పోయింది. ఏదో పనిమీద పోతూ దారిలోనే ఉన్నాని నొక్క కేక వేసి పోదా మని వచ్చాను. [అని బయలుదేరతాడు.]

కాంతిదేవ: ధన్యుడను అనుగ్రహించాలి [కొంచెం సాగ నంపి] సె నంటాను. [గురువు నిష్క్రమణ. చిత్రం తీసుకొని కాంతిదేవుడు దుఃఖపూరిత దృక్కులతో, తడబడే చేతులతో, రక్తస్రోతస్సుతో పరువు లెత్తే ఆలోచనా వైరుధ్యంతో ఉంటాడు. కొంతసేపైన తర్వాత నిర్మల ప్రవేశిస్తుంది.]

నిర్మల: ఇంత పొద్దుపోయినాక కూడా మీ గురువుగారు శిష్యుల యోగక్షేమాలు కనుగొంటున్నా రంటే ఆశ్చర్యంగానే ఉన్నది. పైగా గురుకులం వదలినవారిని కూడా విచారించటం వేరే చెప్పవలెనా?

కాంతిదేవ; [లేని ఉత్సాహంతో] నీ వింకొక్కసారి సరిగా కూచో వాలి. [అని ముఖం వాల్చుతాడు.]

నిర్మల: ఏం? ఐం దన్నారుగా! మళ్ళీ యెందుకు?

కాంతిదేవ: రెండవ చిత్రం నిర్మిద్దా మని కోరిక కలిగింది.

నిర్మల: ఇ దొకటి కానీయండి. రేపు సాయంకాలం నాకీ చిత్రం బహూకరించినతర్వాత మీ రేబొమ్మను కూచో మంటే దానికి సిద్ధము.

కాంతిదేవ: [అనవతశిరస్కుడై అప్రయత్నంగా అశ్రువులు వదులుతాడు. మనిషిలో తొట్రుపాటు కనిపిస్తుంది.]

నిర్మల: నే నే మన్నా నని మీ రలా ఉన్నారు? అదేమిటి... చెప్పరూ? అపరాధ మేమన్నా నే చేసిన ట్లయితే సవరించుకొంటాము.

కాంతిదేవ: నీ వేమీ చేయలేదు. ఇ దంతా స్వయంకృతమే, పొరపాటున జరిగింది.

నిర్మల: [దీనంగా, అనునయంతో] ఏమి టిది? నాకు కూడా వివరా విప్పరూ? మీ సుఖాలలో నాకు భాగ మున్నట్లే, మీ కష్టాలలో కూడా ఉండాలి.

కాంతిదేవ: ఇది నీవు వినకూడదు.

నిర్మల: ఏం, నేను విశ్వసింప తగనిదాననా?

కాంతిదేవ: కాదు. నిన్ను గురించే నాకు జాలి, దుఃఖము కలుగుతున్నవి. [ముఖం పైకెత్తి దించుతాడు.]

నిర్మల: నాకోసం మీకు కలిగేప్పుడు, నాసంగతి నే వినకూడదూ?

కాంతిదేవ: వద్దు. తర్వాత నిష్కారణంగా నా మీద కోపం వస్తుంది.

నిర్మల: ఎప్పుడన్నా ఇదివరకట్లా వచ్చిందీ? [అని జాలిగా చూస్తుంది.]

కాంతిదేవ: కాని యిక ముందు వస్తుంది.

నిర్మల: రాదని వాగ్దానం చేస్తా. చెప్పరూ?

కాంతిదేవ: [క్షణం బెదరినట్లుంటాడు] పొరబాటున అన్నాను. వదిలివేయి నన్ను. నీకు చెప్పకూడదు.

నిర్మల: పోనీ లెండి, దాచుకోండి. మీచిత్రకళకోసం నన్ను పెళ్ళిచేసుకొన్నారు గాని...

కాంతిదేవ: ఇప్పటికే బాధలతో కుమిలిపోతున్నాను. ఇంకా అవిధమైనమాటలుకూడా పడితే నే మౌనాన్నే చెప్పలేను!

నిర్మల: నామీద దయవహించి ఏమిటో చెప్పరూ? [అని పారిశయపడి సమీపించి, చుబుకం చేతితో స్పృశించి, దీనంగా నిలుచుంటుంది. లేని ఓపిక తెచ్చుకుంటాడు అతడు.]

కాంతిదేవ: నీకు వాగ్దానం చేయకముందు, గురుకులంలో నేనుండగా..

నిర్మల: ప్రథమ చిత్రం నంగతేనా?

కాంతిదేవ: ఆఁ [దీర్ఘం నిశ్వస్య.]

నిర్మల: ఎవరికిస్తానని చెప్పినారు?

కాంతిదేవ: [అప్రియత్నంగా] గురువుగారికి.

[ఆమె నిశ్చేష్టురాలౌతుంది. నెమ్మదిగా భూమిమీదికి జాగిలబడుతుంది. సమీపించి అతడు మెల్లిగా] నిన్నర్పితకల్ల ఈ అపరాధం కలిగింది. కొంతవృ

డను కొట్టపోయినా తప్పు మన్నించాలి. [మూతలు పడినకన్నులతో] మాట్లాడవు నాతో? పొరబాటు జరిగింది, ఇక ఎన్నడూ ఈవిధంగా చేయను. నీచిత్రల నన్నింటినీ తుంచివేశాను. నిజమే. కాని ఏం చేయ గలను? ఇందాక గురువుగారు వచ్చినతరువాత పూర్వవాగ్దానము జ్ఞప్తికి వచ్చింది. [క్షణ మాగి] ఇం కొక చిత్ర మిలాంటిదే వ్రాసి నీకు సమర్పి స్తాను. నీవు కోరినన్ని అర్పిస్తాను. ఈవిపత్తునుంచి గట్టెక్కించాలి [పొక్కరిల్లుతాడు.]

నిర్మల: తక్షణమే బయలుదేరి పోయి చిత్రం గురువుగారి కర్పించి రండి!

కాంతిదేవ: ధన్యుడ నైనాను! నీ. వే మనుకుంటావో అని యెంతో తహతహలాడి పోయినాను. నీవు కోరి నన్ని చిత్రాలు తీసుకోవచ్చు. నే నేమీ నీవు కోరినవానిని వినియోగించ దలచుకోలేదు. అన్నివిధాలా దీని లాగానే ఉండే చిత్రము నిర్మించి నీకు రేపటికే యిస్తాను.

నిర్మల: [అర్థసహితమై, అచేతనా లైనచూపులతో] నా కేమీ అక్కర లేదు. నాకు చిత్ర మెందుకు?

కాంతిదేవ: అట్లా అనరాదు. నీవే కోరుకొన్నావు మొదట [అని నాలుక కరచు కొంటాడు.]

నిర్మల: ఆకోరిక విఫల మైనతర్వాత, అసలుకోరిక అనేదే లేకుండా పోయింది. చిత్రఫలక లతావలయాలలో వ్రాలటానికి మనస్సులో శక్తి లేదు. చిత్రవాంఛలు పారిపోయినవి.

కాంతిదేవ: కాదు, నాప్రార్థన విని నీవు ద్వితీయ చిత్రము తప్పకుండా తీసుకోవాలి.

నిర్మల: నే నేం చేసుకొంటాను దానితో? నా క దేమి ఉపకరిస్తుంది? మీకళాకౌశలం చూచి ఆనందించా లంటే మీరు వ్రాసేబొమ్మలను చూచి సంతోషించవచ్చు! నాకు వేరే ఏమీ వద్దు.

కాంతిదేవ: ఇక లాభం లేదు...గురువులను సంతోషపెట్ట మన్నావు

కాని, నీసంగతి విప్పి చెప్పటం లేదు. మధ్య చిక్కున బడిపోయినాను.

నిర్మల: నాకు శిల్ప మెందుకు? నే కోరినది మిమ్మలిని, మీ ధీశక్తిని, మీ ఆత్మను! కాని మీచిత్రకళానిపుణతను కాదు.

కాంతిదేవ: కాని చిత్రం కోరుకొన్నావు.

నిర్మల: మీ రాకళను అన్నింటికన్నా అధికంగా ప్రేమిస్తున్నారు. మిమ్మల్ని పెళ్ళిచేసుకొన్నందుకు మీరు ప్రేమించేవాటిని ప్రేమించటమే నా ధర్మము. అది నిర్వర్తించాను.

కాంతిదేవ: ఇప్పటికికూడా చిత్రకళ నధికంగా ప్రేమిస్తూనే ఉన్నాను. నీవు నీ చిత్రాన్ని స్వీకరించక తప్పదు. ఇప్పటికే నావిస్మృతివల్ల కలిగిన ఈ అపరాధానికి హృదయం విదారితమౌతున్నది. పైగా నీకు కోపశాంతి కలుగలేదు.

నిర్మల: మీరు పొరబాటులో ఉన్నారు. నాకు కోపమేమీ లేదు. మీరు మనసార కళను నిష్కల్మషహృదయంతో ప్రేమించినంతవరకూ, నేనూ అట్లాగే చేశాను. కాని మీలో లోపం కనబడ్డది ఇవ్వాళ్ళ.

కాంతిదేవ: ఏమిటా లోపం? ఇకముందైనా జాగ్రత్తపడి దిద్దుకొంటాను.

నిర్మల: అది చాలా కాలంనుంచి వస్తున్నదే. చిత్రకళకు ఆదర్శంగా కూచుంటాననే కారణంతోనే నన్ను వివాహం చేసికొన్నారు. అది నిజమే కదా?

కాంతిదేవ: గట్టిగా చెప్పలేను.

నిర్మల: కాని అందులో చాలా సత్యమున్నదని ఒప్పుకొంటారా?

కాంతిదేవ: తప్పకుండా.

నిర్మల: అక్కడే మీకూ నాకూ భేదము.

కాంతిదేవ: భేదము సమసిపోయే మాదిరిగా ఇకముందు వ్యవహరిస్తాను.

నిర్మల: లాభం లేదు. మనం రెండుభిన్నమార్గాలలో తిరుగుతున్నాం.

కాని కొంతసామ్యమున్నది. దానితో సుఖంగా జీవించవచ్చని అనుకొన్నాను. ఇప్పటికీవిధంగా పరిణమించింది. మీ రనుకొనే కళాప్రపంచంలో నాకు తావు లేదు. ఈచిత్రం గురువుగారి కిచ్చివేయండి. ఇకముందు నన్ను మీకళలనుగూర్చి వేధించవద్దు. [పోబోతుంది. అనునయంతో వారించి]

కాంతిదేవ: నామాట ఒక్కటి విని తర్వాత చెప్పు.

నిర్మల: మీరు ముందుగా నాకొకమాట నీయాలి. తర్వాత వింటాను. వాగ్దాన మీయబోయేముందు సరిగా ఆలోచించుకొని ప్రత్యుత్తరము చెప్పండి.

కాంతిదేవ: అలాగే. సావధానుడను.

నిర్మల: నాకోరికను మీరు మన్నించేట్లైతే, ఇకముం దెన్నడూ దానికి తప్ప, ఇతరవేళలలో చిత్రకళను . . [అని సాభిప్రాయంగా చూస్తుంది క్షణ మాగి వికాసంతో]

కాంతిదేవ: ముమ్మాటికీ నీమాట అంగీకరించాను. చిత్రకళను నీకై త్యజించగలను. దానికి బదులుగా కొంచెం కాలం మళ్ళీ నీవు వినియోగించాలి. నీచిత్ర మొకటి సిద్ధపరచి రేపుసాయంత్రానికి నీ కర్పిస్తాను నా మాట తీసివేయక అంగీకరించాలి నీకోరికను మనసారా పాలిస్తాను: వ్యతిరేకించను.

[విలాస ముట్టిపడే కన్నులతో, లేడిలాగా రివ్వున గంతేసి, పర్యంకం సమీపించి]

నిర్మల: మీ రా చిత్రానికి ఆసీనురాలుగా ఆజ్ఞ ఇచ్చినప్పుడే సిద్ధము. మీకళాకౌశలమును హరించినందుకు మనస్సుకు కష్టముగానే ఉన్నది! కాని...

కాంతిదేవ: లేదు లేదు సరియైనమార్గం అందుకు కృతజ్ఞుడను...

ఏదీ ఒకసారి సరిగా కూచో. పైపైగీతలు వ్రాసుకుంటాను. సరిపోతుంది. మిగిలిన దీ చిత్రం చూచి వేసుకుంటాను.

నిర్మల: ఇదిగో నే సిద్ధము! [రంగప్రారంభమం దున్న అభినయభంగిమంలో ఆసీన ఔతుంది. చిత్రకారుడు కించిద్దూరములో చిత్రం ప్రారంభిస్తాడు. మెల్లమెల్లగా తెర.]

౧౯౪౩

మధుర ప్రియ

శ్రీ వావిలాల సోమయాజులు

[చిత్తూరు రాజమందిర ప్రాంగణము. గిరిధరగోపాల పూజామందిరము ముందు ఏతర్దికమీద శిలావిగ్రహము. గోసాయిలు ముందు వచ్చి కూర్చుంటారు. సేవకురాలు పూజాద్రవ్యాలు పట్టుకొనివస్తుంటే వెనుక అర్ధనిమీలిత నేత్రాలతో మీరా ప్రవేశిస్తుంది ఒకవైపునుంచి. సూర్యాస్తమయానంతరము. మీరాబాయి రావటాన్ని జూచి]

గోసాయీలు: జై! చిత్తూరు మహారాణీ మీరాబాయికి జై!
జై! చిత్తూరు మహారాణీ మీరాబాయికి జై!!

మీరా: [దగ్గరకు వచ్చి] ఓహో! ఈనాడు కృష్ణాష్టమి. నాప్రభువు జన్మదినము. అందుకనే కాబోలు పూజామందిరము కిక్కిరిసిపోతున్నది గోసాయీలతో... అబ్బా! ప్రభుతుల్యులు, ఎందరో గోసాయీలు... భక్తబృందానికి వందనాలు!

గోసాయీలు: జై! చిత్తూరు మహారాణీ మీరాబాయికి జై!
జై! చిత్తూరు మహారాణీ మీరాబాయికి జై.

మీరా: [నాలుగు దిక్కులు కలయజూచి] మహానుభావులారా! ఎవరా చిత్తూరు మహారాణీ! ఏది? ఎక్కడ?...[నవ్వుతూ] మీరా చిత్తూరుకు మహారాణీ కాదు. ఆమహారాణీ పుట్ట లేదు... మాయారహితుడు, మహాప్రభువు గిరిధరగోపాలుడికి ఈ మీరా ఆత్మను అంకితం చేసిన ప్రేయసి. కాదు... కాదు... పాదదాసి.

గోసాయీలు: జై! మీరామాయికీ జై!
జై! మీరామాయికీ జై!

మీరా! అతిథులారా! నామనోహరుని పుట్టినరోజని దేశదేశాలనుంచీ సంకీర్తనకోసం వచ్చిన మిమ్మల్ని చూస్తే నాహృదయం ఉప్పొంగిపోతున్నది! ఎందరు వైష్ణవభక్తులు.. నాకళ్ళు చూడలేక పోతున్నవి. జయ పెట్టవల సింది నాకు కాదు... [విగ్రహంకేసి చూపిస్తూ, సమీపిస్తూ] అడుగో ఆ మోహనమూర్తికి.. నామనోనివాసికి.. కాదు నామనోహరుడికి... [దగ్గరకు చేరి కూర్చొని విగ్రహపాదపద్మాలను నిమీలితలోచనాలతో దర్శిస్తూ]

జయ జయ జయ జయ గిరిధరగోపాలా!
జయ జయ జయ జయ గిరిధరగోపాలా!
అలికుల గానోద్భూతామృతరస
లలితతమాలప దాంబుజయుగళా, గోపాలా!
[తల ఎత్తి కేకిపింఛాన్ని నిరూపిస్తూ]
మకుట ఘటిత కేకిపింఛరుచి ఝలిత
సకలాశాపరిపూరిత దివ్యతేజ, గోపాలా!
[కన్నులదగ్గరకు చేచి కలయ జూస్తూ]
అక్షయ గోపీతరళ కటాక్షా
క్షీణ మనోహరా రాజీవాక్షా, గోపాలా
[మురళీగానాన్ని అభినయిస్తూ]
రాధాధర మధుర సుధారస ధా
రారంజిత బింబాధర వంశీరవ గోపాలా
[చక్రభ్రమణంతో]
జయ జయ జయ జయ గిరిధర గోపాలా!
జయ జయ జయ జయ గిరిధర గోపాలా!
[తన్మయురాలై గోసాయీల మధ్యకు చేరి]

అడుగో నాప్రియుడు నవ్వుతున్నాడు. మనపిలుపు అందింది. ఓహో! ఎంత

రసికుడు... వల్లవీకన్యలమధ్య పిల్లనగ్రోవి మాని... నాకోసంతానై అనుక రిస్తున్నాడు. కనికరం కలిగింది కాబోలు. అదుగో అనీలమేఘం అ దేమిటి ... అబ్బా! ఏమి టా మెరుపు దానికి పైగా... [అనుమానించినట్లు పరికించి మిలా మిలా కళ్ళార్పి] ఔను.. ఔను తెలిసినది.. అంతే నామనో నాథుడు గోలోకంనుంచి బయలు దేరి వస్తున్నాడు..: ఆ ఆషాఢమేఘచ్ఛా యలు ఆయన దేహకాంతులు... ఇదిగో మన మంతా నీలనీలంగా మారి పోతున్నాము... అయ్యో! కాంచనాభరణాలను త్యజించిన నా ఒంటిమీద బంగారపురుద్రాక్షల జపమాలలు నిలుపుతూ నిముషంలో మటుమాయమై నిముషంలో జ్యోతిష్మతులను వెలిగించే ఆకాంతు లేమిటో తెలుసునా? నా హృదయపతి కేకిపించసంకేతం. నెమ్మది నెమ్మదిగా... నాకోసమ.. ఔను నాకోసకు దిగి వస్తున్నాడు .. ఎందుకు రాడు, వస్తాడు... ఇద్దరమూ చిన్ననాటినుంచీ స్నేహితులము... మాఅమ్మపక్కలో నేను. నాపక్కలో నాహృదయపతి... అదుగో మరీమరీ దగ్గిరికి వస్తున్నాడు... [గోసాయీల కేసి చూస్తూ] మీ రేమీ చూడటము లేదూ! అలా వికృతముగాలు వేసు కొని కూర్చున్నా రేమిటి? [ఒక గోసాయి దగ్గిరకు వచ్చి] స్వామీ! నా మనోహరుడు మీకు కనబడటం లేదూ?

గోసాయీ: [లే దన్నట్లు తల తిప్పుతాడు.]

మీరా: [మరొక గోసాయిదగ్గరకు వచ్చి] మహాత్మా! మీకో?

గోసాయీ: ఏ డమ్మా తల్లీ, ఎక్కడ! నీది వట్టి భ్రాంతి!

మీరా: అ దేమిటి స్వామీ, కళ్ళఎదుట అలా కనిపిస్తూ ఉంటే నే!

గోసాయీ: ఇ దేమి టమ్మా! ఎన్నడూ కనీ వినని దీచిత్రం... నీది వట్టిభ్రాంతి. ప్రభు వేమిటి? మనదగ్గిరికి రావడ మేమిటి? యాదవగోస్వా ములు ఎన్నడూ చెప్పలేదే. దేహయాత్ర చాలించి మనమే గోధామంలో ప్రభువును కలుసుకుంటాము. గాని ఇదేంమాటని ఎన్నడూ వినలేదు...

మీరా: చాలులే మహాత్మా, చాలులే! అబ్బా! ఎక్క డేమిటయ్యా!

స్వామీ! [జరిగిపోతూ మరొక గోసాయితో] తేజోమూర్తులు తమకు తప్ప కుండా కనిపిస్తూంటా రనుకుంటాను.

గోసాయీ: తల్లీ! మూర్ఖంగా ఏదో లీలగా కనిపిస్తున్నది.

మీరా: కాదు కాదు మీ కన్నులు ఆయన వెలుగును భరించలేక పోతు న్నవి... అదుగో ఆయన వస్తున్నాడు. నేను ఏం చేసేది స్వామీ! ఏమి చెయ్య మన్నారని ఆయన వచ్చేదారిలో దుమ్ము అంటుకుంటుంది కాబోలు. పూవులు చల్లి రానా? వద్దు వద్దు. పమిట పరిచి వస్తాను. అర్ఘ్యానికి జలం సిద్ధం చేసుకోనా? అవసరం లేదు. హర్షాశ్రువు లున్నవి కదా! వస్తున్నాడు కదూ నామనోనాధుడు!

గోసాయీ: అవు నమ్మా! తల్లీ, ఏదో తేజోవిగ్రహం. మనవైపుకే కదలి వస్తున్నది... [తన్మయుడై] తల్లీ! [మెడలో చెయ్యి పెట్టి హారం బయటికి తీసి] ఇదిగో ఈహారం పసి అర్పించు... [చేతికి అందిస్తాడు.]

మీరా: [చేతికి హారం తగిలేటప్పటికి స్మృతి వచ్చి] ఏమి టిది? నేను ఇందాకటినుంచీ ఏలోకంలో ఉన్నాను? ఈపూజామందిరానికి ఎలా వచ్చాను? ఇదుగో వీ రంతా గోసాయిలే... అయితే నామనోనాధుడు ఏడీ... తిరిగి వెళ్ళిపోతున్నాడు [కన్నీటిలో] వెళ్ళిపోతున్నావా నాధా! [గోసాయిని చూచి] నీవు గోస్వామివి కాదు. ప్రియసీప్రియుల మధ్య అడ్డు పడేపిశాచానివి! మ్లేచ్ఛుడివి! పో! అవతలికి పో! ఇక్కడ ఉండ. వద్దు!

గోసాయీ: కోపించకు తల్లీ! మహానుభావుల లీలలు అతిమానుషాలు. నన్ను హారం ఇవ్వ మన్నట్లు సైగ చేశాడు. తాను వెనుకకు మొగం పట్టాడు. నాతప్పు ఏ ముందమ్మా?

మీరా: [తగ్గి] నిజమే! స్వామీ! నన్నే ఇల్లా అనేకమాట్లు మోసగిం చాను. క్షమించండి మహాత్మా! ప్రేమోన్మాదంలో ఏదో పిచ్చిగా మాట్లాడాను

గోసాయీ: తల్లీ! నీమనస్సు నాకు తెలుసును. చింత పడకు.

మీరా: చింతపడకుండా ఎలా ఉంటాను? [విగ్రహానికేసి చూచి] మోసగించావా నన్నట్లుగా మొలకనవ్వులలో ఈవిగ్రహం చాటున... లోపల... దాక్కొని నవ్వుతున్నాడు. ఈహారము మెడలో వేసి మళ్ళీ రమ్మని వెంట పెట్టుకుంటాను. [విగ్రహంవైపు నడుస్తుంటుంది.]

[ప్రవేశము సేవకురాలు... చేతులో పూలబుట్ట... గంట కొట్టుతుంది... మీరా వెనక్కు తిరిగి] ఎవరు? గిరిజా?

గిరిజ: [వంగి నమస్కరిస్తూ] దేవీ! శ్రీ శ్రీ కుంభరాణావారు ఈనాడు గిరిధరగోపాల దేవుణ్ణి వనమాలికలతో కొలవట. ఈసెజ్జలో పూల మాలికలతో అలంకరించమని దేవేరిని ప్రార్థిస్తున్నామని విన్నవించి రమ్మన్నారు

మీరా: [ఉద్వేగంతో] గిరిజా! గిరిజా! ఏమి టిది? సత్యమేనా? కుంభరాణా మాటలేనా ఇవి? ...ఇలా "గిరిధరగోపాల" నామం రాణా నోట ఉచ్చరించాడా... 'వనమాలికా' నీవు కల్పించింది కాదు కదా! నన్ను ఉద్దేశించి ప్రార్థిస్తున్నా నన్నాడా?

గిరిజ: [చెప్పలేక చెప్తూ] అ...అ...వు...వు...ను దే...వీ

మీరా: ఏమి టాతడబాటు?

గిరిజ: ఏమీ లేదమ్మా! అది నాసంతోషము. [సెజ్జ అందిస్తుంది]

మీరా: [అందుకుంటూ] మహాత్ములారా! మీరాకే వల్ల నేడు చితోడు నిజంగా వైష్ణవభక్తలోకంగా మారిపోతున్నది. కుంభరాణావంటి భూతేశ వ్యేడు గోధామదర్శనాన్ని కోరుతున్నాడు.

గోసాయీలు: జై కుంభరాణా మహారాజుకు జై!
జై కుంభరాణా మహారాజుకు జై!

మీరా: [విగ్రహాన్ని చూస్తూ] ప్రభూ! ఇదిగో వస్తున్నా. నిన్ను అలంకరిస్తా. గిరిజా! వెంటనే వెళ్ళి కుంభరాణావారిని సంకీర్తనానికి రమ్మని

దేవి పునః ప్రార్థిస్తున్నదని చెప్పు! పో, త్వరగా పోయి విన్నవించు.

గిరిజ: చిత్తము దేవీ! [నిష్క్రమణ]

మీరా: ఈ పూలమాలికలతో అలంకరించి స్వామిని తిరిగి రమ్మని ప్రార్థిస్తాను [అని తత్తరపాటులో గోసాయి ఇచ్చిన హారం తీస్తుంది... పెట్టెకు మూత తియ్యకుండా అక్కడనే కింద పెట్టి ఆపుకోలేని ఉత్సాహంతో]

నిదుర ఎరుగని కనుల నీకొరకే! నీకొరకే!
ఒక్కతెనె యీరేయి దుక్కాలలో ఓ నాథ!
విశ్వమంతా నిదుర తెలిమునుగు వేసుకొనె
వెన్నెలల బయలులో పరవశనై నిలచితిని.
నెంపకొన్నానోయి ప్రేమలతో కన్నీట
బాధ యని ఎరుగని నీకు పలుకు ప్రేమించు మిది.
నా విరహగాథలను నడికి రేయికి చెప్పు
సగము రాత్రి నొక్క యుగముగా గడిపితి.

నాథా! ఇంతటికైనా దయ రాదా! ఈ దీన విరహిణి మీర పట్ల ఒకమాటు నీ అపాయవీక్షణము ప్రసరించదా! అయ్యో! ఎప్పటికైనా రావు నాథా! దాని మీరా ఈ విరహ వేదనాగ్నికి ఇంధనమై కాలి క్షీణించి క్షీణించి నశించిన వెనుక నా? వచ్చి ఏమి ప్రయోజనము? అబ్బా!

[మెల్లిగా నేలమీదికి ఒరుగుతుంది]

గోసాయీలు: [కలకలము]

ఒక గోసాయి: నిశ్శబ్దము. ఆగవలెండి... అమ్మగారు మహాభక్తురాలు భక్తితన్మయత్వంలో మూర్ఛపోయింది... లేవవద్దు... చప్పుడు చెయ్య వద్దు... భయపడకండి.

మరొక గోసాయి: కూర్చోండయ్యా, కూర్చోండి.

మరొక గోసాయి: ఇస్! నిశ్శబ్దం.

మీరా: [నెమ్మదిగా తెప్పరిల్లుకొని లేస్తుంటుంది]

గోసాయీలు: జై మీరా మాయికీ జై!

జై మీరా [illegible]మాయికీ జై!

మీరా: [విభ్రాంతితో లేచి] ప్రభూ! ఎన్నాళ్ళని సదా విహారాలు లేకుండా వియోగంలో... ఇక [ఆలోచన అభినయించి] ఏమి తప్పు చేశాను... [దృష్టి రాణా పంపిన పెట్టెమీద ఉంచి] అవును... నిజమే... తెలిసింది. తప్పు చేశాను. రాణా ప్రభుభక్తుడైనాను... రాణా ఆజ్ఞను ధిక్కరించాను. మొదట గోసాయి యిచ్చినహారంతో నాథుణ్ణి అర్పించాను... అయ్యో, ఎంతతప్పిదం చేశాను... ప్రభో, క్షమించు. ఇదుగో నీమెడలో వేసి కళ్ళార చూచి ఆనందిస్తాను. [పెట్టెకొని దగ్గరకు తీసుకొన్ని తియ్యటానికి చెయ్యి పోనిస్తుంటుంది. చివరగా సాయి అతని మిత్రులు లేచి వెళ్ళిపోతారు]

విరజ: [గంట కొడుతూ ప్రవేశించి ఆతురతతో] అమ్మా! అమ్మా, ముట్టుకోకు... ముట్టుకోకు... తియ్యకు! తియ్యకు! అవి పుష్పమాలికలు కావు! సర్పాగ్నిజ్వాలామాలికలు. రాణా శివారాధకుడు అన్న సంగతి మరచిపోయినావా తల్లీ!

మీరా: [ఆశ్చర్యచకితయై] విరజా! ఏమి టీతొందర!

విరజ: తొందర ఏమిటి తల్లీ! ఏమిషము అంటున్నమేవితే కొంపలు అంటుకోపోయ్యేవి.

మీరా: ఏమిటీ!

విరజ: అమ్మా! ఇందాకటినుంచీ తను చేతులో హార మేదో ఉన్నదట గా

మీరా: అదిగో! నా స్వామిని దానితో అర్పించాను... అయితే—

విరజ: దాన్ని రాణా ఎక్కడినుంచో మీ చేతులో ఉండటము చూచాడు.

మీరా: అయితే దాంట్లో తప్పేముంది. ఈ గోసాయీ నా [illegible] అని మాన్తో గోసాయీలు కనిపించరు ఆశ్చర్య పడి] ఆ!

విరజ: అది ఢిల్లీ చక్రవర్తి అక్బరు పాదుషాకు కానుకగా ఇచ్చాడట! రాణా మిమ్మల్ని అనుమానించి... [సర్పాల పెట్టె చూపుతుంది]

మీరా: మహాగాయకుని తాన్సేనును వెంట పాదుషా ఒకనాటి సంకీర్తనతో దేవమందిరాన్ని పవిత్రం చెయ్యమని కోరి రమ్మని పంపించాడు. నేను అంగీకరించలేదు... పాదుషా సంకీర్తన వినటానికి గోసాయీ వేషంతో ఎంతదూరం నడిచి వచ్చాడు... అబ్బా, ఎంత భక్తుడు... ఎక్కువసేపు ఉంటే బయట పడతానని కాబోలు వెళ్ళిపోయినాడు... విరజా! నీమాటలు సత్యమేనా? అవి సర్పములేనా?

విరజ: తల్లీ! నీ కనుమానమైతే మొదట నన్ను తియ్యనిచ్చి చచ్చిపోనీ...

మీరా: ఏమైనా సరే! నా ప్రియుడు నన్ను పరీక్షిస్తున్నాడు. ఇదంతా ఏమిటో నాకు అర్థం కానటము లేదు... ఈ విచిత్రవర పరీక్షలో నేనెందుకు వెనకపడిపోతాను? పడను ముమ్మాటికీ పడను. అవి సర్పమాలికలైనా సరే ప్రభుని అలంకరించక తప్పదు... [కొద్దిగొంతుకతో చెయ్యి పెట్టెకము దగ్గిరికి పోనిస్తూ]

జయ జయ జయ జయ గిరిధర గోపాలా!

జయ జయ జయ జయ గిరిధర గోపాలా!

[అంటూ నెమ్మదిగా మూత ఎత్తుతుంది... అందులో పూలమాలికలు కిలకిలా నవ్వుతవి. మీరా విరజ మొగం చూస్తుంది. అప్పు ఖిన్నవదనంలో తల వంచుకుంటుంది. పూలహారాలతో విగ్రహాన్ని అలంకరించి గోసాయీలు మీరా సంతోషాధిక్యంలో కొద్దిసేపు

జయ జయ గిరిధర గోపాలా జయ జయ గిరిధర గోపాలా

[అని సంకీర్తన చేస్తారు. తరువాత నిశ్శబ్దము]

మీరా: ప్రభూ! పూలదండలతో కులకటమేనా? పూబోడిని మరిచిపోయినావా? ఇప్పుడైనా రావా? నాథా! నోట మాటే రాదుగదా! మూగి

పాడవా! కానీ! మురళీమోహనమూర్తివి! నాయీకష్టాలను ఎప్పటికి ఈడేరుస్తావో కదా! ఈజగత్తుతో నాకు ఏసంబంధమూ లేదు. ఇంక అసలే వద్దు. తల్లీ, తండ్రి, రాణా అందరూ నాకు కాని వాళ్లే... నిన్ను ప్రేమిస్తే ఏమో వప్పిపదుతుం ధని ఉద్ఘోషించారే మహాత్ములు!... ఏమి వచ్చింది నాకు...వచ్చింది...ఆం ఏమిటి? వట్టివేదన... చిన్నతనంనుంచీ, నీరూపాన్నే స్మరిస్తూ, పలవరిస్తూ ఉన్న దానిమీద ఇంతనిర్దయా ప్రభూ! నీనామస్మరణకు శిలలు ద్రవిస్తవన్నారే... నీహృదయ మింత పాషాణమే మరి? మెరపు మెరసినట్లు కనబడి తప్పించుకొని నావే! నాథా! గోధామంలో, నీవూ నేనూ ఒకపెజ్జమీద ఉన్నట్లు కలలు కన్నాను నాథా! అవి ఎప్పటికైనా ఫలించేవేనా? ఎన్నాళ్ళకైనా ఊహాసౌందర్యామృత పానమేనా మీ అధరామృతపానం నాకు లభించదా?

రాణా: [చేతిలో పాత్రతో ప్రవేశించి విచిత్ర కంఠంతో]! ప్రేయసీ! మీరా! నీపరిపూర్ణానురాగానికి మెచ్చుకున్నాను. ఇదిగో... అమృతపానం చెయ్యి... [విషపాత్రిక అందిస్తాడు]

మీరా: నాథా...నాథా...గోధామమునుంచి వచ్చావా... ఎటునుంచి వచ్చావు... అమృతమా ... నాకోసమా ప్రభూ... ఏది? ఏదీ? [విష పాత్రను అందుకోబోతూ]

దాసిమీరాపైన దయ కలిగెనా నేడు
అమృతపాత్రిక నీయ వరుదెంచినావా!
ఓనాథ, ఓనాథ!
తాళలేనోయి నే నాలసింపగ నేల?
అమృతపాత్రిక నిమ్ము, ఆరగించెద నోయి!
నీవె నేనై నాథ! నేనె నీవై నాథ!
మీరాకు జన్మమిక మిథ్య కాదా నాథ
ఓనాథ, ఓనాథ!

[అని అందుకొని గుటగుటా తాగి] అబ్బ... హాఁ హా... [నెమ్మదిగా నేల మీదికి ఒరుగుతుంది]

వనజ: [పరుగెత్తుకుంటూ ప్రవేశించి] అమ్మా! అమ్మా! అప్పుడే తాగేశావా! నేను పరుగెత్తుకుంటూ వచ్చేలోపలనే ఎంతపని జరిగింది! అది కాలకూటవిషము తల్లీ... [రాణావైపు చూచి, చకితయై] ప్రభువే స్వయంగా వచ్చి ఇచ్చారా! అయ్యో! అయ్యో! [అని పక్కకు తొలిగి ముఖము ఎదుటికి వచ్చి నిలువబడుతుంది]

రాణా: [మీరాతలవైపుకు వచ్చి నిలువబడతాడు]

ఒక గోసాయి: [ఉగ్రుడై] రాణా! మహాభక్తురాలికి విష మిచ్చి పాతకానికి ఒడి కట్టావు!

మీరా: [నెమ్మదిగా లేస్తూ] నా నాధుడు నేనూ ఇద్దరమూ ఇప్పుడు ఇక్కడనే మాట్లాడుతుంటిమే! ఆయన ఏ మైనాడు? ఎక్కడికి పోయినాడు? బృందకు పోవా లన్నాడు వెళ్ళాడా!
[పరికించి] ఎవ రిది? గోస్వామి! ఇ దెవరు! రాణా!

రాణా: [గద్గదకంఠంతో] దే...వీ!

మీరా: [నిశ్చేష్టురాలై] రాణా!

రాణా: దేవీ! నీభక్తి ఇంత మహత్తర మైన దని ఎరుగక అనుమానించి బాధపెట్టిన వాణ్ణి.

మీరా: కాదు, కాదు. పరమాత్మస్వరూపుని మనోనాధుని చూపించిన పుణ్యాత్ముడవు.

రాణా: క్షమాపణ అర్థిస్తున్నాను దేవీ! నిన్ను ఎన్నో బాధలు పెట్టాను.
[మోకరిల్ల బోతాడు]

మీరా: కాదు, కాదు. [అని వారిస్తూ తానే మరీ వంగి నమస్కరించి] పొరబాటు, రాణా! నీమూలకంగా ప్రభువు నన్ను పరీక్ష చేశాడు నీలోపము ఇక్కడ ఏమీ లేదు.

రాణా: దేవీ! మహారాజునని భ్రాంతిలో మత్తెక్కిన నాకేదైనా తరణోపాయం చూపించి అనుగ్రహించమని ప్రార్థన!

మీరా: గురుజ్ఞానముతప్ప వేరేమార్గము ఏదీ లేదు. వెళ్ళి వస్తాను నాకు సెల విప్పండి.

రాణా: దేవీ! ఎక్కడికి?

మీరా: ఎక్కడి కేమిటి? బృందకు. నాప్రభువు బృందలో ఉంటాడు. పోయి ఆయన్ను కలుసుకోవాలి. ఇక నాకు అమృతత్వం తప్ప వేరే లోకయాత్ర లేదు.

రాణా: [నిశ్చేష్టుడై నిలువబడతాడు]

మీరా: బృంద బృంద బృంద భక్తలోక మందారము బృంద
బృంద బృంద బృంద సాధులోక చంద్రికరయే బృంద

[గోసాయీలు ఆమెను పాటలో అనుసరిస్తారు. రాణా కనుచూపుమేర వరకూ వంగి నిలుస్తాడు.]

15376